

Kåre Svebak:

LUTHER-ORD

TIL KATEKISMEBRUK

FORORD

Denne min samling Luther-ord er lesefrukter i årenes løp, og mange hentet fra andres publikasjoner under arbeidet med en katekismeforklaring til Luthers Lille Katekisme.

Det fins Luther-lesere som leser ham i lys av Konkordiebokens bekjennelser fra den gamle kirke og reformasjonstiden. Denne Luther-bruk er etter hans eget ønske. Luthers skrifter ikke den normerende norm i den evangelisk-lutherske kirke, men den rett utlagte Skrift fra dens Herre, gitt videre i og med apostelordets lære fra ham. Det er ikke som «barn av sin tid», men som bekjenner Luther er et trosvitne i vår tid – i det sekulær-liberale samfunn med dets overtro på mennesket i troens saker.

Ofte har jeg måttet spørre: Hvordan ville Luther ha uttrykt samme sak med vår språkbruk? Jeg følger grunnteksten med vekt på innholdet, noen ganger ved hjelp av andres oversettelser, alltid med Lille Katekisme for øye. En særlig takk gir jeg utgiverne av og bidragsytere til det svensk-finske bladet “Lutherläsaren».

Mine henvisninger «til Luther-lesning» gjelder hans Store Galaterbrevskommentar i svensk utgave (SGal).

Den lærde leser vil oppfatte henvisninger til den vitenskapelige utgaven av Luthers samlede verker (WA) og andre utgaver.

Kåre Svebak

Innholdfortegnelse:

INNLEDNING	5
OM SANN OG FALSK TEOLOGI	6
1. EGENRETTTFERDIGHETENS LYSSENDE FORTJENESTER	6
2. OM DEN RETTE GUDSKUNNSKAP	8
3. OM BIBELBRUK I KORSETS SKOLE.....	8
4. OM SKRIFTENS KLARHET	9
5. OM SKRIFTENS INSPIRASJON	10
6. OM SKRIFTENS AUTORITET.....	11
7. OM SKRIFTENS INSPIRASJON OG KÅNON	11
8. OM SKRIFTENS BRUK PÅ GUDS VILKÅR	12
9. OM FRIE SYNODER OG DJEVELSKE.....	13
10. OM ORDETS MAJESTET OG MYNDIGHET	15
11. OM «LUTHERANERNES» SKJEBNE I VERDEN	15
FØRSTE PARTEN: DE TI GUDS BUD	17
12. OM GJERNINGSSYND	17
13. OM SYNDENS FØLGER.....	17
14. OM LOV OG EVANGELIUM	19
15. OM GUDS LOVÅPENBARING.....	19
16. OM DET FØRSTE BUD	20
17. OM DET ANDRE BUD	22
18. OM DET TREDJE BUD	23
19. OM DET FJERDE BUD	24
20. OM DET FEMTE BUD.....	27
21. OM DET SJETTE BUD	28
22. OM DET SYVENDE BUD	30
23. OM DET ÅTTENDE BUD.....	30
24. OM DET NIENDE OG TIENDE BUD	32
25. OM TILLEGGET TIL BUDENE	33
ANDRE PARTEN: DE TRE TROSARTIKLENE	35
26. OM «TROEN» - NOE ANNET ENN DE TI BUD	35
27. OM DEN HELLIGE TREËNHET.....	36
FØRSTE TROSARTIKKEL: OM SKAPELSEN	37
28. OM HIMMELENS OG JORDENS SKAPER.....	37
ANDRE TROSARTIKKEL: OM GJENLØSNINGEN	40
29. OM JESU KRISTI HERREDØMME	40
30. OM KORSETS TEOLOGI	41
31. OM JESU NAVN.....	43
32. OM SØNNENS FORNEDRELSE	43
33. OM JESU PERSONS HEMMELIGHET	44
34. OM INKARNASJONEN - GUDS GAVEUNDER	45
35. OM KRISTI FØDSEL.....	46
36. OM JESUS KRISTUS – PROFETEN	46
37. OM JESUS KRISTUS - PRESTEN	46
38. OM JESUS KRISTUS-KONGEN	47

39. OM SØNNENS LYDIGHET I TJENERSKIKKESEN.....	47
40. OM GUDS RETTFERDIGHET - JESUS KRISTUS	48
41. OM GUDS FORSONING MED VERDEN (GJENLØSNINGEN)	51
42. OM KRISTI OPPHØYELSE	53
43. OM KRISTI NEDFART TIL HELVETET	53
44. OM KRISTI OPPSTANDELSE FRA DE DØDE	54
45. OM JESU KRISTI HIMMELFART	57
46. OM JESU KRISTI GJENKOMST TIL DOM.....	58
TREDJE TROSARTIKKEL: HELLIGGJØRELSEN	59
47. OM HELLIGGJØRELSEN	59
48. OM DEN HELLIGE ÅNDS PERSON OG VERK	60
49. OM HELLIGÅNDENS MAKT OG MENNESKETS AVMAKT	62
50. OM OMVENDELSEN (BOTEN)	64
51. OM TROENS SUBJEKT OG GJENSTAND	65
52. OM - DEN RETTE TRO – DEN KRISTNE TRO.....	66
53. OM SYND MOT DEN HELLIGE ÅND	67
54. OM GUDS NÅDEMIDLER: EVANGELIET OG SAKRAMENTENE	67
55. OM ÅNDENS GJERNING VED PREKENEMBETET	69
56. OM PREKENEN	75
57. OM KRISTUS “FOR OSS” OG “I OSS”	77
58. OM TROENS RETTFERDIGHET	78
59. OM ÅRSAKEN TIL FRELSSESVISSHET	83
60. OM DEN HELLIGE ÅNDS FORNYENDE GJERNING	84
61. OM DEN NYE LYDIGHET I GODE GJERNINGER	87
62. OM ET KRISTENMENNESKES TO DELER	88
63. OM GUDS KIRKES KJENNETEGN.....	89
64. OM KIRKENS HELLIGHET OG BLANDEDE SAMMENSETNING.....	91
65. OM DE HELLIGES SAMFUNN.....	94
66. OM GUDS ENE HELLIGE KIRKE	95
67. OM KIRKENS KATOLISITET	99
68. OM KIRKENS APOSTOLISITET.....	100
69. OM MAKTMISBRUK OG UNDERORDNING I KIRKEN:.....	106
70. OM REGIMENTBLANDING	107
71. OM KIRKEFELLELESSKAP OG DETS GRENSE.....	107
72. OM GUDSTJENESTE, OFFER OG MESSEBRUK	110
73. OM KIRKENS NØD OG HERLIGHET	110
74. OM APOSTLENE OG DERES ETTERFØLGERE I PREKENEMBETET	112
75. OM UTVELGELSEN	113
76. OM DØDEN OG DE DØDES OPPSTANDELSE	114
77. OM DET EVIGE LIV	114
TREDJE PARTEN: HERRENS BØNN.....	116
78. OM KRISTI RIKE PÅ JORDEN	116
79. OM GUDS VILJE	116
FJERDE PARTEN: DEN HELLIGE DÅP.....	117
80. GUDS HANDLENDE ALLMAKT I DÅPEN.....	117
81. OM DÅPENS SAKRAMENT	117
82. OM FRELSEN, GITT I DÅPEN.....	118
83. OM MENINGEN MED VANNDÅPEN	119
84. OM DÅP AV SPEDBARN	126

85. OM DÅPSUNDERVISNING OG DÅPSFORVALTNING	127
86. OM DEN TROENDES SELVBILDE, GITT I DÅPEN	127
87. OM ÅNDSDÅP, KJARISMER OG APOSTOLISITET	128
88. OM DE TROENDES PRESTEDØMME.....	128
89. OM ÅRSAKEN TIL FRELSESVISSHET	129
LUTHER-ORD OM SKRIFTEMÅLET.....	133
90. OM SKRIFTEMÅLET	133
91. OM TRE SLAGS SKRIFTEMÅL	133
92. OM NØKLEMAKTEN	134
93. OM AVLØSNING MED FORBEHOLD	135
94. OM SYNDSBEKJENNELSEN I SKRIFTEMÅLET	136
95. OM ANGER OG TRO I SKRIFTEMÅLET	138
96. OM AVLØSNINGEN (ABSOLUSJONEN).....	138
97. OM SKRIFTEMÅLETS Plass I NATTVERDBEREDELSEN.....	138
FEMTE PARTEN: ALTERETS SAKRAMENT.....	140
98. OM MESSEN I AVGRENSET MENING	140
99. OM VELSIGNELSEN – KONSEKRASJONEN	140
100. OM GUDS HANDLENDE ALLMAKT I HERRENS NATTVERD.....	140
101. OM VERDIGE OG UVERDIGE NATTVERDGJESTER.....	142
102. OM ADGANG TIL ALTERETS SAKRAMENT	143
103. OM KIRKENS SAMFUNN I ENHETENS SAKRAMENT	143
104. OM IHUKOMMELSEN – EN BEKJENNELSE	144
105. OM MESSEN I SAMSVAR MED KRISTI BEFALING	145
106. OM "OFTE" ALTERGANG.....	146
107. OM NYTTEN AV UDØDELIGHETENS SAKRAMENT	147

INNLEDNING

Med Luthers forsvar for den nytestamentlige tro fulgte kampen mot falsk teologi. Dette oppgjør er hos Luther bibelteologisk begrunnet.

Hva Guds profeter fordømte i den gamle pakt, det innskjerpet Jesus i sitt oppgjør med fariseernes lære. Samme oppgjør ble ført videre i apostlenes læreformidling fra ham, særlig i skriftene fra Johannes og Paulus. Martin Luther fortsatte denne linje, stadfestet med Konkordiebokens bekjennelsesskrifter fra reformasjonstiden.

Den altoverskyggende hovedsak i Bibelen er den rettferdighet som evangeliet åpenbarer uten lovgjerninger, av tro til tro (Rom 1:16f). Da følger motsigelsene, begrunnet i fariseismens menneskesyn og frelseslære. Under skinn av kristentro forutsetter man at tilhørerne evner å velge det gode og samarbeide med Gud om frelsen.

Karakteristisk er argumenter med henvisning til ord og sedvaner fra «de gamle», og bibelsteder som handler om noe annet. Med denne fremgangsmåte unngår man klare steder om menneskets syndeforderv og iboende motstand mot åpenbaringsordets Gud. Man fortier ubekvemme bibelord i den rett utlagte Bibel fra dens Herre, og fortielsen tilslører bruken av en sideordnet åpenbaringskilde.

Falsk teologi har utspring i menneskets iboende trang til egenrettferdighet i tanker, ord og gjerninger – gjerne med Guds hjelp. Ingen kristen går klar av den onde lyst i vårt innerste, alltid virksom mot åpenbaringsordets Gud. Det karakteristiske uttrykk er reservasjonen mot apostelordets lære (jf 1 Mos 3:1). Illustrerende er Luthers tilføyelse i forordet til Store Galaterbrevskommentar (nytt opplag 1538). Under overskriften ”egenrettferdighetens lysende fortjenester” lister han opp femti varianter, som i tur og orden følger apostelens fremstilling i Galaterbrevet.

Herrens apostler ble utrustet med Den Hellige Ånd, mer enn andre kristne. Kristus satte dem i stand til å gi videre den himmelske lære om Guds løfter, oppfylt i gudmennesket Jesus og hans lidende lydighet, og stadfestet med Guds vitnesbyrd da han reist Jesus opp fra de døde, rettferdiggjort i alles sted. Den ene for alle er alles hellighet og rettferdighet for Gud – ellers ingen.

Med Kristus til gave, gitt i den hellige dåp, øver vi troen i gode gjerninger. Vi er for Kristi skyld Guds kjære barn, frikjøpt til gode gjerninger med Kristus til eksempel.

OM SANN OG FALSK TEOLOGI

1. EGENRETTFERDIGHETENS LYSENDE FORTJENESTER

Luthers oversikt over Galaterbrevets innhold, føyd til forordet i Store Galaterbrevskommentar.

Oppgave:

Før inn henvisninger til vers i Galaterbrevet, punkt for punkt.

Kap 1. Egenrettferdigheten

1. leder bort fra kallet, gitt av nåde,
2. griper et annet evangelium,
3. forviller troendes sjeler,
4. forvrenger Kristi evangelium,
5. er en forbannelse,
6. søker å vinne mennesker,
7. er mennesker til behag,
8. er ikke Kristi tjener,
9. kommer av mennesker – ikke ved åpenbaring.
10. Den ypperste lovrettferdighet er ingenting.
11. Den ødelegger Guds kirke.

Kap 2. Egenrettferdigheten

12. umuliggjør rettferdiggjørelse ved gjerninger,
13. gjør de rettferdige i Kristus til syndere,
14. gjør Kristus til syndens tjener,
15. gjenoppbygger den nedbrutte synd,
16. gjør oss til overtredere,
17. forkaster Guds nåde,
18. anser Kristus for å være død forgjeves.

Kap 3. Egenrettferdigheten

19. gjør oss til «uforstandige galatere»,
20. forhekser,
21. lytter ikke til sannheten,
22. korsfester Kristus på nytt,
23. tror at den har sine gjerninger å takke for Ånden,

24. begynte i Ånden, men ender i kjødet,
25. er under forbannelse,
26. gjør tillegg til Guds testamente og forakter det,
27. gjør at synden flommer over,
28. blir lagt under synd.

Kap 4. Egenrettferdigheten

29. treller under elendige ”makter”,
30. gjør at evangeliet blir forkynt forgjeves,
31. gjør at all erfaring og alt arbeid er forgjeves,
32. gjør oss til treller og tjenestekvinnens sønn,
33. gjør oss arveløse sammen med tjenestekvinnens sønn,
34. virker at Kristus blir oss til ingen nytte.

Kap 5. Egenrettferdigheten

35. gjør oss skyldige til å holde hele loven,
36. skiller oss fra Kristus,
37. er falt ut av nåden,
38. hindrer oss fra å løpe vel på det godes vei,
39. er en oppfordring som ikke kommer fra Gud,
40. er en fordervelsens surdeig.
41. Den som lærer slikt, skal bære sin dom.
42. Med egenrettferdigheten bites vi og blir oppspist av hverandre,
43. regnes blant kjødets gjerninger.

Kap 6. Egenrettferdigheten

44. innbiller oss at Gud må se til vår verdighet, som ingenting er for Gud,
45. roser seg av noe annet enn Gud,
46. behager de kjødelige på kjødelig vis,
47. hater korsets anstøt,
48. holder ikke engang loven,
49. roser seg av dem som lærer kjødets gjerninger,
50. duger ikke til noe og betyr ingenting.

2. OM DEN RETTE GUDSKUNNSKAP

Kommentar til **Jes 53:11b** – *derved at de kjenner ham, skal den rettferdige, min tjener, rettferdiggjøre de mange, og deres misgjerninger skal han bære.*

Ved ”Ordet og de hellige sakramenter blir Kristus rikelig utdelt og gitt oss med sin rettferdighet og alle sine himmelske gaver. /.../ Skal man vite og kjenne noe, må man først ha sett eller hørt det. Derfor må også vi først høre Guds ord, og på forhånd lære oss hans evangelium og preken før vi kan tro. Senere, når vi gjennom ørene har senket det ned og grepet det (Guds ord) i hjertet, slår det rot og troens frukter vokser deretter. Slik blir rettferdigheten gitt oss.

/.../ Denne (Kristi) kunnskap gjør oss rettferdige, vi som ikke bare vet å fortelle hva Kristus har gjort - som også djevlene vet, men tror at alt dette har skjedd oss til gode. /.../ for at vi skal betrakte nøye både hva denne kunnskap er og hva den er alternativet til, nemlig all menneskelig evne, flid, gjerning og visdom.

/.../ den kristne rettferdighets /.../ egenskap er ingenting annet enn Kristi kunnskap, det vil si troen. Med den omfavner vi og lukker Kristus inn i våre hjerter, i visshet om at han har gitt seg selv for oss alle og at vi er gjenløst fra våre synder, slik Paulus sier (1 Tim 2:6 – som gav seg selv til en løsepenge for alle).

Men denne kunnskap kommer ikke av fornuften eller av vår egen forstand og evne. Guds ord forkynner vel og tilbyr oss alle vår Herre Kristus, at han er ofret og gitt for våre synder, men hvis ikke Den Hellige Ånd opplyser og rører hjertene våre til å bli seende og tro, så forstår man det likevel ikke og hjertet har ingen trøst av det. Men da får man erfare hva for en kraft og trøst det har, når vi tør overlate oss til Guds tilsagn og løfte.” (SGal 33, 339f, 357)

3. OM BIBELBRUK I KORSETS SKOLE

- ”siden kunnskap, prøvelser og ren skriftutleggelse mangler hos prester og biskoper, må de henfalle til sikkerhet. De blir ikke satt på prøve i fristelser, kors og forfølgelser, som visselig følger Ordets rene forkynnelse. Derfor kan de umulig forstå Paulus. /.../ om vi ikke blir holdt i øvelse med tyranners og kjetteres vold og list. Kjenner vi ikke skrekken for satans brennende piler i hjertet, ville Paulus forbli like dunkel og ubegripelig for oss som for den hele verden i henfarne århundrer, og fortsatt er det for våre motstandere papister og svermere. Det er profetiens gave og studiene våre, forent med indre og ytre anfektelser, som gir oss nøkkelen til Paulus og hele Skriften.” (Gal 4:13f. SGal 347. = WA 40 I, 634.)

«Korset skal man hverken søke eller flykte.» (Preken 7.11.1528 over Joh 18:1-3.)

4. OM SKRIFTENS KLARHET

«Skriften har en tofoldig klarhet, og likeså en tofoldig dunkelhet: Den ene er den ytre - forlagt til Ordets embete, den andre ligger i hjertets innsikt.

Snakker du om den *indre* klarhet, fatter intet menneske en eneste iota i Skriften (iota - minste bokstav i det hebraiske alfabet), unntatt dem som har Guds Ånd. Alle har et formørket hjerte, så selv om de taler om og kan anføre alt i Skriften, forstår de likevel ingenting av det og har ingen virkelig kjennskap til det (saken). De tror heller ikke på Gud, heller ikke at de er Guds skapninger, eller på noe annet, ifølge ordet i Sal 13 (= 14:1): 'Dåren sier i sitt hjerte: Det finnes ingen Gud.' Ånden må nemlig til for å forstå Skriften eller deler av den.

Men taler du om den *ytre* klarhet, er ingenting tilbake som er dunkelt eller tvetydig. Alt er ved ordet fremstilt i det sikreste lys, og alt som fins i Skriften ligger klart i dagen for all verden." (= WA 18, 609. = Studienausgabe (Sta) 3, 186, 13-23. *Bengt Hägglund*: Arvet från reformationen. Teologihistoriska studier. Göteborg 2002, s 58)

"Noe viktigere kan vel ikke være skjult i Skriften, etter at seglet er brutt og steinen veltet bort fra inngangen til graven og den aller dypeste hemmelighet forkynt, nemlig at Kristus, Guds Sønn, er blitt menneske, at Gud er tre og likevel èn, at Kristus har lidd for oss, og at han skal regjere i evighet? Er ikke dette velkjent og utbasunert på gater og veier? Ta Kristus bort fra Skriften – hva mer finner du da i den? Alt hva Skriften inneholder og vil si, er altså klart og tydelig, selv om visse steder er dunkle fordi vi ikke kjenner ordene. /.../

Om nå selve saken befinner seg i lyset, har det ingen betydning om et av dens uttrykk ligger i mørke, så lenge mange andre av dens uttrykk befinner seg i lyset. Hvem vil si at bybrønnen ikke befinner seg i lyset, fordi de som bor i en grend, ikke ser den, mens alle de som er på torget, de ser den?" (= WA 18, 606. Sta 3, 184, 21 og 185, 13)

"Vi skiller ikke Den Hellige Ånd fra troen, for han selv er vissheten i Ordet. Han gjør oss visse på Ordet, for at vi ikke skal vakle, men tro uten enhver tvil – ganske visst, at slik er det og ikke annerledes enn Guds ord fremstiller og sier" (= WA 58, 153f).

(Mot Erasmus:) "Den som ikke kan forstå det dunkle, skal forbli ved det klare" (= WA 8,239).

“- blant de kristne bør det være sikkert og visst, at De hellige skrifter er et åndelig lys, langt klarere enn selve solen, særlig i de ting som tilhører frelsen, altså det

som er nødvendig. Men da vi lenge har fått høre det motsatte av sofistenes¹ for-dervelige ord, at Skriften er dunkel og tvetydig, så tvinges vi til fremfor alt å bevi-se dette vårt første prinsipp, hvormed alt annet skal bevises, noe som blant filoso-fene blir ansett for absurd og umulig å gjøre.” (De servo arbitrio, år 1525. Sit e Hägglund 2002, 51. Se ovf.)

Anm. De servo arbitrio = den bundne beslutningsfrihet. Luther var fortrolig med skolastikkens distinksjon «voluntas» - vilje, og «arbitrium» - beslutningsfrihet. Under syndefallets kår har mennesket en viss beslutningsfrihet, men ikke overfor Gud. Fremdeles blir tittelen feil oversatt – den trellbundne vilje – og Luther forvrengt, endog i kretser som burde vite bedre.

„Skriften er i høyeste grad sikker i seg selv, lett å forstå, åpen og klar, og sin egen fortolker. Den beviser, bedømmer og klargjør alt, slik det står skrevet i Sal 118 (= 119:130): 'Forklaringen, eller (som den hebraiske teksten egentlig sier) åpningen og døren til dine ord opplyser og gir de små (parvulis) forstand'. Ån-den tilskriver Ordet evnen til å opplyse, og gjør det klart nok. Han lærer at for-ståelsen gis ved Guds Ord alene, liksom gjennom en dør og åpning eller (som man sier) et principium primum, det man bør utgå fra for å komme til lys og for-ståelse.” (Assertio omnium articulorum, år 1520. Tysk versjon: Grund und Ursach aller Artikel. = WA 7:97, 23-29. Sit e Hägglund 2002, 55. Se ovf.)

Noen sier at Skriften er dunkel. ”Da skal du svare: 'Det er ikke sant. Det finnes ingen klarere bok skrevet på jorden, for sammenlignet med andre bøker, er Den Hellige Skrift som solen i forhold til annet lys. Det må tilføyes at den ter seg slik for troen: ”Den er for troen så klar og lys, at troen - uten alle fedrenes og læreres kommentarer - sier: Det er rett, slik tror også jeg.” (= WA 8:236, 8-10, 20-22. Sit e Hägglund 2002, 56. Se ovf.)

”Skriften bekjenner helt enkelt Guds treenhet og Kristi (Guds Sønns) menneske-lighet og den synd som ikke kan forlates. Her fins ikke noe mørke eller noen uklarhet. Men hvordan det går til med disse ting, sier Skriften ingenting om /.../ og det er heller ikke nødvendig å kjenne til det.” (= WA 18:607)

”Skriften har aldri tatt feil. /.../ En eneste prikk i læren er mer verdt enn himmel og jord. Derfor kan vi ikke tillate at den blir skadet av den ubetydeligste sak.” (Sit e Gunnar Edwardsson: Kyrkofäderna I-III. = Gratia 1/99, 20-27.

5. OM SKRIFTENS INSPIRASJON

Den Hellige Ånd (som taler i og med Skriftens ord) lar seg ikke dele. Han lar ikke et stykke bli lært og trodd på riktig vis, og et annet på feilaktig vis.” Unntaket er

¹ Sofist av gresk sofia: visdom. Med denne benevnelse ironiserer Luther over pavedømmets teologer, dyktige til å problematisere og bortforklare læreutsagn i Bibelen

de ”svake, som er villige til å motta undervisning uten å si imot i tross.” (= WA 54,158)

”Du kan ikke si: Jeg vil fare vill på kristelig vis. En kristen villfarelse skjer av uvi-tenhet.” (= WA 8, 530)

Den Hellige Skrift er ”Guds brev til menneskene” (= WA 42,629). - ”Den Helli-ge Ånds bok” (= WA 48,43).

”Hører du mennesker som er så forblindet og forstokket, så de fornekte at det som apostlene har talt og skrevet, er Guds Ord, eller tviler på det, så ti bare. Snakk ikke et ord med dem, og la dem gå sin vei.” (= WA 12,362)

(Om Salmenes Bok:) ”Jeg tror at Den Hellige Ånd har villet påta seg selv den møyen å sammenstille en kort bibel og eksempelbok om hele kristenheten og alle de hellige.” (= WA 30,3, 540)

”Gud har lyst til å beskrive slike ting (som t eks Jakobs hushold og hans ekte-skap) for å vise og bevitne for oss at han ikke forakter eller avskyr eller vil holde seg langt borte fra familieliv, fromme ektemenn og hustru og barn.” (= WA 54,4, også 43,655)

6. OM SKRIFTENS AUTORITET

Læren er udelelig, lik et matematisk punkt. Ingenting kan legges til eller trekkes fra. Fornekte man Gud i ett stykke, fornekte man ham i alle, for Gud lar seg ikke fordele på mange, men er èn i hvert et lærestykke og èn i dem alle. (S Gal, 407-410. = WA 40:2, 44-48.)

7. OM SKRIFTENS INSPIRASJON OG KÀNON

”Jeg ber og advarer enhver gudfryktig kristen – ta ikke anstøt av det enfold som ofte møter ham i tale og historie (under bibellesningen), men huske på at hvor ube-tydelig det enn synes, så er det Guds høye majestets, makts og visdoms ord, verk, dommer og historie.² For dette er den Skrift, som gjør alle vise og kloke til dårer. Den står kun åpen for de små og enfoldige, som Kristus sier i Mt 11:25. Gi derfor slipp på dine tanker og følelser og anse denne Skrift som den aller høyeste, edleste helligdom, den aller rikeste funngruve som aldri kan tømmes nok. Da vil du finne den guddommelige sannhet som Gud har fremlagt så enfoldig og enkel for å dem-pe alt hovmod. Her skal du finne den krybbe som Kristus ligger svøpt i, dit englene henviser hyrdene i Lk 2:11.” (Forordet til Det gamle testamente. = WA 54:2f.)

² I kontroverser står de svake utsatt til, Tit 3:10f.

”Kristus er helt og fullt kledd i Skriften, liksom kroppen i sine klær.” (= WA 12, 418)

”Vi er ikke alle apostler, som ved Guds faste beslutning er utsendt som ufeilbare lærere. Derfor kan ikke apostlene ta feil og fare vill i troen, men det kan vi, for vi er uten en slik beslutning” (Disputasjon om troen år 1535. = WA 39:1.)³

«- den er en løgner |hjemfallen til forbannelse som mener at paven står over Skriften lik en skilledommer, eller at kirken har makt over Skriften /.../ ved å anføre følgende bevis: Kirken har mottatt kun fire evangelier, altså er de kun fire. Om den hadde godkjent flere, skulle de være flere. Og siden kirken etter sitt forgodtbefinnende kunne anta og godkjenne hvilke og hvor mange som er evangelier, står den over evangeliene.

God dag, mann økseskaft! Jeg godkjenner Skriften, altså står jeg over den. Johannes Døperen anerkjenner og bekjenner Kristus og peker på ham, altså står han over Kristus! Kirken godtar kristen lære og tro, altså står hun over den! /.../

Skriften er dronningen. Hun skal herske, og henne skal alle lyde underdanig. Vi skal ikke være hennes lærere eller dommere, men alle være hennes enkle vitner, disipler og bekjennere, enten det nå er paven eller Luther eller Augustin eller Paulus eller en engel fra himmelen. I kirken må ingen annen lære bli forkynt eller lyttet til enn Guds rene ord. I motsatt fall må både lærer og tilhører være forbannet med sin lære.” (SGal, s 60f. Gal 1:9. = WA 40 I, 119f)

8. OM SKRIFTENS BRUK PÅ GUDS VILKÅR

”Det forholder seg slik med Den Hellige Skrift, at den ved sine parallelle steder vil tolke seg selv. Dette er også den sikreste fremgangsmåte for å utforske Skriftens mening, når du etter nøye studium av det enkelte bibelsted legger vinn på å forstå den helt.”³ (= WA 14, 556:26-29)

(Mot humanisten Erasmus:) ”Hva kan kirken bestemme, som ikke før er bestemt allerede i Skriften?” (= WA 18, 604)⁴

Luthers ord mot svermere (spiritualister) i alle utgaver rammer selvopphøyede apostler: ”Slikt lærer de kun for å føre oss ut av Skriften og opphøye seg til våre mestere, for at vi skal tro på deres drømmeprekener” (= WA 8,236).

³ Denne fremgangsmåte lar tydelige bibelsteder om samme sak belyse meningen hvor den er utydelig – aldri omvendt.

⁴ Tese 58-60 avviser bestemt den tanke at troen på Kristus gir en kristen eller teolog en evne eller rett til å innta en friere stilling til Skriftens ord, og dermed anse seg selv som ubundet av Skriftens ord. De som det gjør, er ”ustadige ånder”. Med sine friheter overfor det apostoliske ord er de årsak til forvirring og splittelser i kirken.

”Utenfor hans (Kristi) Ord, og uten hans Ord, kjenner vi ikke til noen Kristus, og ennå mindre hans mening. For den Kristus som gir oss sin mening uten sitt Ord, han er den onde djevel fra helvetet, som fører Kristi hellige navn og derunder selger sin helvetgift” (= WA 30:3, 252ff).

”Da St Jakob la til sine artikler, kunne de vel tåle det, da slikt ikke ble pålagt som lov eller lovbestemt byrde, som også konsilets brev sier (Apg 15:28f) /.../ Når en byrde ikke lenger er en byrde, er det godt å bære den, og når lov ikke lenger er lov, er det godt å holde den, lik De ti bud. /.../

”Så er disse to artikler, St Peters og St Jakobs, motstridende og allikevel ikke motstridende. St Peters handler om troen, St Jakobs om kjærligheten. St Peters artikkel tolererer ingen lov; den spiser blod, kvalt kjøtt, kjøtt ofret til avguder og djevelen dertil, og legger ikke merke til dette, for den handler med ansvar for Gud, ikke for mennesket, og den tror kun på den nådige Gud. Men St Jakobs artikkel lever og spiser med menneskene, den leder også alt slik at mennesker skal komme til St Peters artikkel, og påser nøye at ingen blir hindret.

Nå er kjærlighetens embete slik på jorden, at siden det som blir elsket og hjulpet, veksler og er forgjengelig, så kan ikke kjærligheten ha samme objekt for evig /.../ Etter at jødene var blitt opprørske eller gjenstridige, og hedningene ikke lenger hadde så stor kjærlighet å gi dem, falt allting bort – ikke fordi det ble forandret ved kirkens makt, som papistene lyver, men fordi årsaken ble fjernet. /.../ For om St Jakob hadde hatt til hensikt å utlegge slike stykker som lov, hadde han vært tvunget til å utlegge hele loven (Gal 5:3). /.../ Så har ikke apostlene lagt loven (KSv: hele loven) på hedningene, og likevel lot de jødene ha den for en tid, mens de i mellomtiden prekte nåden fritt – slik vi ser hos St Paulus, at han var blitt lik en jøde for jødene, lik en hedning for hedningene, for å vinne dem alle (1 Kor 9:20f. Eks Apg 16:31, jf v 3. Apg 21:26)”. (Om konsilene og kirken, 1539. Lumme 1994,83, 85-87.)

”Det tilkommer absolutt alle kristne å gjøre vedtak i lærespørsmål, og det på en slik måte at den er forbannet som innskrenker denne rett med en hårsbredd.” (= WA 10:2, 217).

9. OM FRIE SYNODER OG DJEVELSKE

De forsvarer ”som de høyeste dommere og største biskoper under Kristus den gamle tro og gamle gode gjerninger i samsvar med Den Hellige Skrift /.../

(Men skulle de fastslå) ”noe nytt i spørsmål om tro eller gode gjerninger, så er det sikkert at Den Hellige Ånd ikke er der, men den vanhellige ånd med sine engler. For det må de i så fall gjøre uten og utenfor Den Hellige Skrift, ja, mot Den Hellige Skrift, som Kristus sier: ”Den som ikke er med meg, er imot meg” (Mt 12:30).

Den Hellige Ånd vet ikke og kan ikke gjøre mer enn St Paulus, da han i 1 Kor 2(:2) skriver: "Jeg hadde bestemt meg for å ikke vite om noe annet enn Jesus Kristus og ham korsfestet". Og Den Hellige Ånd er ikke gitt for at han skal inngi eller lære oss noe utenfor Kristus, men minne oss om alt i Kristus, i hvem "visdommens og kunnskapens alle skatter er skjult" (Kol 2:3). Han skal forklare ham selv for oss, som Kristus sier, og ikke prise vår fornuft og våre tanker, eller gjøre dem til avguder.

Konsiler utenfor Skriften er derfor Kaifas', Pilatus' og Herodes' konsiler, som apostelen sier i Apg 4(:26): *Convenerunt in unum adversus Dominum* (de samlet seg mot Herren). De rådslår eller holder konsiler mot Gud og hans Kristus (Sal 2:2). (Sit e Johan Lummess oversettelse av Martin Luther: Om koncilierna och kyrkan. 1539. Vasa 1994. S 135-136.)

"- et kristenmenneske skal høre på Herren Kristus ene og alene og vite hvor han er å finne, og ikke tillate at noe annet blir lært om ham. Han er maten for sjelene, og nå lar han forkynne i hele verden at han er den gode hyrde og vil bringe hjelp til alle. Hvordan? Ved å gi mitt liv for dem. Alt som blir forkynt i tråd med dette, at Jesus Kristus er død for oss, er den sanne sjelemat. Dette budskap forkynner ikke noe annet enn Kristus alene. Dette får man ikke høre fra konsilene og skolene.⁵

Slik har Peter og Paulus forkynt, men ikke de. Det har Kristus selv gjort, for deres tunge og ord tilhørte ikke dem, men Kristus selv, for de sier: «Kristus ble gitt på grunn av våre synder og oppreist på grunn av vår rettferdighet (Rom 4:25). Det betyr å gi sitt liv for sauene.

Med syndene ble vi djevelens eiendom, han som er syndens og dødens herre. Han ble vår ulv. Vi kunne ikke av oss selv ha befridd oss fra dette, eller på grunn av gudløse lærere og fyrster, som endog ville hindre evangeliet med sverdet. Derfor led Kristus døden alene. Og derfor oppslukte djevelen Kristus da han så at Kristus ville dø for oss, men ham til forderv. Skal Kristus rive oss ut av døden, da må også han oppstå, slik det står i samme kapitel: Jeg skal igjen oppstå (Joh 10:17). Og det gjorde han for å kunne gjete sauene på rett måte. Han døde for visst, men for å vokte oss i evighet.

Slutningen trekker vi, og med oss alle kristne: All lære som ikke er av denne art, den har ikke forkynt Kristus. Så se nå etter om lærernes skrifter er av denne art at de sier Kristus døde for sauene sine. Er ikke det tilfelle, da si: Det er fullt av løgn.

Biskopene sier: Også Den Hellige Skrift har stadfestet vår sak, for alt som står i vedtakene⁶, er vedtatt av Den Hellige Ånd. Derfor må man anse vårt ord for Kristi ord. Svar: Den Hellige Ånd bedriver ikke løgn. Vi bebreider ikke våre motstan-

⁵ Luther sikter til kirkemøtene i middelalderen og til datidens skoleteologi (skolastikken).

⁶ Her sikter Luther til konsilvedtakene.

dere fordi de forkynner noe annet enn det Kristus har forkynt, men fordi de i motsetning til ham forkynner det motsatte av hans lære. Men Kristus kan ikke fare med løgn. Kristus sier: Vi du blir frelst, må det skje ved min død. Paven sier: Vil du gå inn til livet, da må du være lydig mot oss!

/.../ De forkynner ikke bare noe annet, men det motsatte av det Kristus forkynner. Men begge kan ikke bestå samtidig. Siden vi blir salig ved Kristi død, skjer det ikke ved våre gjerninger. I så fall gjelder ordet, Gal 2:21: - da er Kristus død for-gjeves. (Fra en preken over Joh 10:12-42. 10.4.1524. = WA 15:533- 537.)

10. OM ORDETS MAJESTET OG MYNDIGHET

Fra kommentaren til **Gal 5:12** – *Ja, måtte de til og med skjære seg selv i stykker, de som oppvigler dere!* - ”Vi skal altså lære oss å prise og opphøye Ordets majestet og myndighet. Det er nemlig ikke noe småteri det våre dagers svermere mener, for en eneste prikk (i Skriften) er større enn himmel og jord. Derfor tar vi i denne sak⁷ absolutt ikke hensyn til den kristne kjærlighet eller enighet, men setter oss uten videre på dommerstet, dvs vi fordømmer og forbanner alle som i minste grad forvansker Guds ord eller forbryter seg mot dets majestet /.../ Han (Paulus) gjør rett i å ønske at de må bli utryddet fra dette liv og især fra kirken, dvs at Gud ikke må styre og gi fremgang til deres lære og alle deres handlinger. Denne forbannelse utgår fra Den Hellige Ånd (eks Apg 8:20, Sal 9: og 55:16). (S Gal. = WA 40 2,57)

11. OM «LUTHERANERNES» SKJEBNE I VERDEN

”Om du er klar over at Luthers lære er evangelisk og pavens uevangelisk, vær ikke da for snar til å kaste bort Luther, for da kaster du bort læren sammen med ham. Hans lære er jo ikke hans egen, men Kristi egen lære. Og det er jo nettopp for lærens skyld de angriper deg og spør om du er ”luthersk”. Her må du ikke svare unnvikende, men bekjenne åpent!”

/.../ - vårt strev går først og fremst ut på at Kristi velgjerninger og Kristi herlighet må vinne erkjennelse, at evangeliets sannhet må læres rent, som Gud i denne siste tid på nytt har åpenbart for den utakknemlige verden gjennom oss. Hvorfor hater de oss da så bittert?

/.../ jeg forstår at dette er apostlenes og alle fromme læreres skjebne /.../ at tilhørerne og disiplene deres viser dem sin takknemlighet på denne måte, etter at de er blitt besmittet av svermernes ugudelige hensikter og blitt forført av dem.

⁷ Saken gjelder troens lære, som har prioritet fremfor kjærligheten til vår neste. Det er ikke kjærligheten som begrunner kirkens enhet, men enhet i læren hos Herren over enhetens sakrament.

/.../ Ingen skal kunne overbevise dem om at de har mistet Kristus, og nå på nytt begir seg i trelldom /.../ under guder som etter sitt vesen ikke er guder. Ingenting er de mer uvillig til å høre, enn at deres lærere forderver Kristi evangelium og er årsak til uro og forvirring i både samvittighetene og menighetene. ”Lutheranerne”, sier de, ”er de eneste som ikke er vise, de eneste som ikke forkynner Kristus, de eneste som ikke har Den Hellige Ånd, profetiens gave og den rette skrifttolkning. Våre lærere står ikke i noe henseende tilbake for dem, ja, de overgår dem på mange punkter, for de farer etter Ånden og lærer åndelige ting. De (lutheranerne) derimot har ennå ikke nådd fram til noen virkelig teologi (sier de). De er blitt hengende fast ved bokstaven og lærer ikke annet enn katekismen, tro og kjærlighet” osv.

Som jeg ofte bruker å si: Like lett som det går an å falle fra troen, like alvorlig er dette fall. Det fører jo fra himmelens høyeste høyde ned i helvetets dyp.” (Fra den latinske fortalen til sine samlede verker. Sit e HHildèn, Lutherläsaren 42, 2004.)

FØRSTE PARTEN: DE TI GUDS BUD

12. OM GJERNINGSSYND

«Arvesynden er menneskenatures hele fall, dette at vår forstand er så formørket at vi ikke lenger er i stand til å kjenne Gud og hans vilje, og heller ikke gi akt på Guds gjerninger. Dessuten er også vår vilje så forferdelig fordervet at vi ikke evner å stole på Guds barmhjertighet og frykte Gud. Vi er tvert imot sorgløse, forakter Guds ord og vilje, samt lever etter vårt kjøds begjær og sterke lyster. Vår samvittighet har ikke lenger fred, for når den tenker på Guds dom, blir den fortvilet og søker falsk sikkerhet og bot.» (Kommentar til 1 Mos. = WA 42, 86, 17.)

”I sin udugelighet og i sitt slaveri under djevelen har mennesket vilje, fornuft og evne til å bygge hus, skjøtte embeter, styre skip og utføre andre lignende sysler. /.../ Det har ikke mistet denne evne. /.../ Men om den overføres til det åndelige rike – i forholdet til Gud, da fornekte vi den. For der er vi fullstendig nedsunket i synder. Alt som finnes i vår vilje er ondt. Alt som er i vår forstand er villfarelse. Hvordan skulle vi da kunne gjøre gode gjerninger, elske Gud osv?” (SGal 2:20. = WA 40 I:293, 18)

”(Mennesket) kan ikke av hjertens lyst like loven, den vi alle erfarer i oss selv. Det fins nemlig ikke et eneste levende menneske som helst ville vært Guds lov foruten. Enhver kjenner og vet av seg selv hvor vanskelig det er å være gudfryktig og gjøre godt, og hvor lett det er å være gudløs og gjøre ondt. /.../ Vi er av naturen onde, ulydige, syndens elskere og Guds lovs fiender.” (Om den bundne beslutningsfrihet. = WA 18.634, 13)

”Uten Den Hellige Ånd, er mennesket helt igjennom fordervet for Gud, selv om det er prydet med alle hedningenes dyder (det fins da virkelig eksempler på måtehold, gavmildhet, fedrelandskjærlighet, kjærlighet mellom foreldre og barn, tapperhet og menneskevennlighet blant hedningene). /.../

Noen filosofer har talt meget kløktig om Gud og forsynet, /.../ (Men fordi de) var uvitende om at Gud har sendt sin Sønn til verden for å frelse syndere, var disse vakre fraser den aller største uvitenhet om Gud, ja, rett og slett gudsbespottelse, for dette bibelsted (1 Mos 6:5) sier klart at menneskehetens tanker og påfunn alltid er onde /.../ Uten Den Hellige Ånd, er fornuften helt uten kunnskap om Gud /.../ Men det menneske som er uten kunnskap om Gud /.../ er gudløst, vandrer i mørket og syns det som er ondt er veldig godt.” (Kommentar til 1 Mos. = WA 42:291, 37)

13. OM SYNDENS FØLGER

”Det er ingen liten sak at man sier mennesket er uvitende om Gud og forakter Gud, for dette er all ugudelighets kildespring, alle synderes byrde og alle onde

gjerningers helvetrøtter. Hva ondt skulle fattes der hvor uvitenhet om Gud og forakt for Gud rår? Kort sagt: Ikke engang satans rike kunne formulere med de fineste og mest treffende ord at det mangler kjennskap til Gud. Der er det vantro, ulydighet, det helliges vanhelligelse, bespottelse av Guds gjerninger, der er råskap og hjerteløshet mot nesten, der er selviskhet i alle ting som angår Gud og mennesker,” (Samme. = WA 18:762f)

”Erfaringen stadfester dette. Å, hvor verden er vred på og forfølger den Guds rettferdighet som evangeliet forkynner, ved å stemple den som villfarelse og bruke alle slags kallenavn på den! I dens sted stiller (verden) skrytende frem sine egne gode gjerninger og påfunn som rettferdighet og visdom, enda de faktisk er synd og villfarelse. Og dette gjør verden nettopp med de gjerninger den anser for de beste og mest nidkjære i rettferdighet og gudelighet.” (Samme, 766, 12)

”Stolte og egenrettferdige mennesker /.../ vil ikke være syndere, og heller ikke tåle at noen dømmer deres utvortes rettferdighet. Men hva er dette annet enn å benekte at Gud har rett?” (Kommentar til Sal 51, år 1532. = WA 40:2, 367, 20)

”Ofte kjemper vi imot til vår siste stund /.../ og vil ikke helt forkaste tilliten til våre egne gjerninger. Vi tenker at selv om vi før vill og falt, så farer vi likevel ikke vill i alle ting i vårt forhold til Gud.” (Samme. = WA 40:2, 393, 28)

”Det er syndens natur at den ikke vil bli stemplet som syndig, uren, fordervet natur. Ingen tyv, ingen som bedriver hor eller bryter ekteskapet sier: ”Jeg har syndet”, men forsvarer seg selv så lenge han kan /.../ Det tilhører synderens natur å forsvare seg selv og si: ”Jeg har ikke gjort det.” (= WA 39:2, 276, 18)

”Denne syndenatur ses også i barna. Når man griper dem i ugjerninger, prøver de å finne på knep til å overbevise foreldrene sine om egen uskyld, eller å forsvare seg selv. Mannfolka gjør det samme. Når man har fanget dem og de ikke kan flykte, forsøker de å vri seg unna for at egen skyld blir bevist, men stå frem som rettferdige. Denne gift er ved synden sugd inn i vår natur.” (Kommentar til 1 Mos, 3:8. = WA 42, 126, 36)

”På grunn av vår fordervede natur, er vi alle under Guds vrede, dømt til døden, så vi må skilles fra Gud i all evighet. Gud viser alle mennesker sin strenge og forferdelige vrede, som vi ved synden har pådratt oss, så vi alle må synke i døden /.../ Mennesket er ikke skapt slik av Gud, men det er vår skyld, da vi har synd. Fordi vreden er der, må også skylden være der, den skyld som fortjener en slik vrede. Denne vrede er en så alvorlig sak at intet menneske kan utholde den, men gå til grunne under den.” (Kirkep, 16 s e Tref. = WA 22:284, 35)

Synden virker en redd og engstelig samvittighet, som blir forskrekket og skjuler seg for Gud lik Adam i paradiset. Den kan ikke tåle Guds komme, siden den vet og naturlig føler at Gud er syndens fiende og straffer den hardt. Derfor gruer (samvit-

tigheten) og forskrekkes, når den kun hører Gud nevnt.” (Samme, 1 s i advent, ev preken. = WA 10 I:2, 31, 28)

14. OM LOV OG EVANGELIUM

Lov og evangelium må ”skilles på den måte at evangeliet henlegges til himmelen og loven til jorden. /.../ Når det altså gjelder troen, den himmelske rettferdighet og samvittigheten, skal loven utelukkes helt og holdent og holdes nede på jorden. Gjelder det gjerninger, må gjerningens eller lovrettferdighetens lampe tennes i natten. Så skal evangeliets og nådens uforlignelige, skinnende, strålende sol lyse om dagen, og lovens lampe om natten. /.../ eselet blir værende i dalen, men samvittigheten stiger med Isak opp på berget uten å vite noe om lov og gjerninger, med blikket festet utelukkende på syndenes forlatelse og den rene rettferdighet som tilbys og gis i Kristus.” (SGal, 107f. Gal 2:14. = WA 40 1, 207f)

”Hvordan er det mulig å preke om syndenes forlatelse, hvor syndene på forhånd ikke finnes?” (= WA 51:444)

”At Kristus og Loven skal kunne bo i hjertet samtidig, er umulig. Enten må Loven eller Kristus vike.” (= WA 40:2,19)

”For nåden (som evangeliet tilsier) skal kjempe og seire i oss mot loven og syndene, så vi ikke fortviler.” (= WA 51, 54)

”Vi får ikke ta noe hensyn til den farlige og ondskapsfulle hop som misbruker vår forkynnelse, for uansett om den har loven eller ikke, blir den ikke bedre. Det er bedre å sørge for at de arme samvittigheter blir trøstet, så de ikke skal gå fortapt sammen med den gudløse hop. Tier vi, fins det ingen trøst for dem” (SGal, 257. Gal 3:19. = WA 40 1, 474f. Jf SGal, 402, 416f)

(Forskjellen mellom lov og evangelium er lettere sagt enn gjort.) ”Derfor skal den som behersker kunsten å skjelne mellom lov og evangelium, sette seg på fremste plass og kalles doktor i Den Hellige Skrift.” (= WA 36:13)

”Før du gjør gode gjerninger, må du ha himmelen og være frelst allerede”. (De kristne tror og arbeider under Guds nådehimmel, som hvelver seg over Guds kirke på jorden. = WA 10:1:1, 108.)

Til Luther-lesning:

Om lov og evangelium: SGal, 107, 111, 180-181, 254, 262-263, 277 (den rette skjelning), 282, 366, 392.

15. OM GUDS LOVÅPENBARING

”- den *jordiske* velsignelse er ikke noe annet enn å ha en god øvrighet, hus og hjem, barn, fred, eiendeler, arbeid og annet man kan behøve her i verden. Mens

den *himmelske* velsignelse består i at man blir løst og fridd fra loven, synden og døden, blir rettferdig og levende, at man har en nådig Gud, dertil et glad og frimodig sinn, en god samvittighet og åndelig trøst, kjenner Kristus, har en rett og sikker forstand på Skriften, samt Den Hellige Ånds gaver, er glad og frimodig i Gud osv. Dette er den himmelske velsignelse, som den hellige Kirke eller kristenheten eier ”ved Kristus.” (Utleggelsen av Efeserbrevet. Ef 1:3. = Lutherläsaren 34 (2002), 12)

”- vår hovedsakelige, hele og fullkomne rettferdighet er Kristus. Finnes det ikke noe som vi kan bygge på, ”så blir de dog stående, troen, håpet, kjærligheten, disse tre” (1 Kor 13:13). Altså er det alltid om å gjøre å tro og håpe, alltid gripe om Kristus som hodet og kilden til vår rettferdighet. Den som tror på ham, skal ikke bli til skamme.

Videre bør vi også legge vinn på å være rettferdige endog i det ytre, så vi ikke bifaller den onde menneskenatur, som alltid kommer med onde innskytelser. Vi skal by den onde menneskenatur motstand i Ånden, så vi ikke sprekker av utålmodighet over utakk og forakt fra den hop som misbruker den kristne frihet, men ved Åndens hjelp overvinne denne og alle andre fristelser. I samme grad som vi ved Ånden kjemper mot den onde menneskenatur, er vi altså rettferdige endog i det ytre, selv om vi ikke med denne rettferdighet behager Gud.” (Gal 5:17. SGal 434. = WA 40 II,90)

Til Luther-lesning:

Om lovens embete: SGal, 134, 159, 258-269, 274-275, 390.

16. OM DET FØRSTE BUD

«En Gud er det man venter seg alt godt av, og som man tar sin tilflukt til i all slags nød. Det å ha en Gud er ikke noe annet enn å stole på ham av hjertet og tro på ham. Som jeg ofte har sagt: Det er bare hjertets tro og tillit som gjør både Gud og avgud. Er troen og tilliten rett, så er også din Gud rett. Men på den annen side: Der hvor tilliten er falsk og uriktig, der er heller ikke den sanne Gud. For de to hører sammen: Tro og Gud. Det som du da fester hjertet ditt ved, og som du stoler på, det – sier jeg – er egentlig din Gud.

Meningen med dette bud er da at det krever hjertets rette tro og tillit, som er rettet mot den sanne, eneste Gud og henger fast ved ham alene. Det betyr ganske enkelt: Se til at du lar meg alene være din Gud og søk ingen annen. Mangler du noe godt, så skal du vente det fra meg og søke det hos meg, og lider du under noen ulykke og nød, da kom krypende og hold deg til meg. JEG, jeg vil gi deg det du trenger og hjelpe deg i all nød. La bare ikke hjertet ditt henge ved noen annen eller hvile hos noen annen.» (SK Første bud, 2-4.)

”Gud er stadig skjult for oss, for i dette liv kan vi ikke møte ham ansikt til ansikt. Men hele skapelsen er Guds ytre skikkelse eller forkledning. Og her kreves vis-

dom for å skille Gud fra hans forkledning. Denne visdom har ikke verden, og derfor kan den ikke skille Gud fra hans forkledning.

Hvor meget den gjerrige enn får høre - at mennesket ikke lever av brød alene, men også av hvert et ord som går ut av Guds munn, så sluker han allikevel brødet uten å se Gud i det. Han regner kun med forkledningen og beundrer og tilber den. Slik gjør han med gullet og annet skapt: Han er ved godt mot, så lenge han har det, men når det tar slutt, fortviler han. /.../

Gud tar ikke hensyn til personers anseelse. Personer eller forkledninger må finnes. Gud har gitt dem, de er hans skapte verk, men vi får ikke /.../ tilbe dem. Det avgjørende er tingens bruk, ikke tingen selv.” (SGal 91. Gal 2:6. = WA I, 174)

Kommentar til **Jes 44:17**. ”Så advarer profeten mot andre religioner, som ikke gjør noe annet enn å utmatte legeme og sjel til ingen nytte. Jo strengere de er, desto mer engstelig og bekymret gjør de menneskene, og desto mer driver de dem til fortvilelse /.../ Derfor er den sanne og eneste religion og gudstjeneste denne, at man tror syndenes forlatelse som Gud gir av nåde, uten vederlag, uten forutgående eller påfølgende gjerninger, kun av barmhjertighet” (= WA 25, 285f).

Hele Skriften fremholder disse to: ”Tro og kjærlighet – å motta Guds velgjerning og bevise velgjerningen mot nesten /.../ Det ene kan ikke finnes uten det annet. For den som ikke med visshet tror Guds nåde, viser sin vantro også i forholdet til nesten, og er lat og likeglad når det gjelder å gjøre ham godt. Men motsatt - jo fastere noen tror, desto flittigere og villigere er han til å komme sin neste til hjelp. Troen fremkaller kjærligheten, og kjærligheten forøker troen.

/.../ Mennesket er plassert mellom Gud og sin neste som et mellomledd – til å motta ovenfra og dele ut nedover, lik et kar eller et rør, som Guds godhet uopphørlig gjennomstrømmer til andre.

De mennesker som er besjelet av Gud, er altså de som mottar alt fra Gud i Kristus, og siden – som var de guder for andre – beviser det ved gode gjerninger. Da blir ordet i **Sal 82:6** virkelighet: ”*Jeg har vel sagt at dere er guder og alle sammen Den Høyestes sønner.*” Den Høyestes sønner er vi ved troen, guder er vi ved den kjærlighet som gjør vår neste vel. For Guds vesen er ingenting annet enn idel godhet og menneskekjærlighet, som han på overstrømmende vis lar komme daglig sitt hele skaperverk til del.”

/.../ Tror du /.../ så er det umulig at ikke ditt hjerte skulle le i Gud og bli fritt og frimodig. For hvordan skulle et hjerte kunne forbli trist og lei seg, hvor et menneske ikke mer tviler på at Gud er vennlig mot det og forholder seg til det som til en god venn. Av slikt følger glede i Gud. Følger den ikke, er troen ennå ikke like for hånden. I brevet til galaterne (3:2) kaller apostelen troen for ”å få Ånden” i og ved evangeliet. For evangeliet bringer med seg Den Hellige Ånd ved å høre det, lik solstrålene som bringer varmen med seg.” (Epistelpr 2 Juledag. Tit 3:4-7)

Kommentar til **Gal 3:6**. ”Her gjør Paulus troen på Gud til den høyeste gudstjeneste, den største underkastelse og lydighet, og det største offer. /.../ For troen gir Gud æren, og noe større kan ikke gis ham. Å gi Gud æren er å tro på ham, det er å holde ham for sannferdig, vis, rettferdig, barmhjertig og allmektig, med ett ord, å erkjenne ham som skaper og giver av alt godt. Dette gjør ikke fornuften, men troen gjør det. /.../ Gud krever heller ikke noe mer av mennesket, enn at det gir ham hans ære og guddommelighet. Da holder man ham ikke for en avmektig avgud, men for Gud, som ser, hører, forbarmer seg og hjelper. Når han får dette, har han sin guddommelighet uanfektet. Han har alt hva det troende hjertet kan gi ham.

Å kunne gi Gud denne ære, er all visdoms visdom, all rettferdighets rettferdighet, all fromhets fromhet og alle offers offer. Av dette erkjenner vi hvilken stor rettferdighet troen er, og omvendt, hvilken stor synd vantroen er.” (SGal. = WA 40 I, 360)

”Det må settes en grense for loven, hvor den skal opphøre. Derfor er ikke lovens tid for bestandig, men den har en ende, og denne ende er Kristus. Men nådens tid er evig. For ettersom Kristus har dødd en gang, dør han ikke mer. Han er evig, altså er også nådens tid evig. /.../

Frykten for Gud er noe hellig og dyrebart, men den får ikke vare evig. Den bør i sannhet alltid finnes hos den kristne, siden det alltid finnes synd hos ham. Men frykten får ikke være den eneste, for i så fall er den en frykt av det slag som fantes i Kain, Saul og Judas, en trelldommens og fortvilelsens frykt.

Ved troen på nådens ord bør den kristne overvinne sin frykt, vende øynene fra lovens tid og betrakte Kristus og den kommende tro. Da blir frykten god og blandes med nektar, så mennesket ikke bare frykter, men endog elsker Gud. I motsatt fall, om mennesket ser kun på loven og synden og legger troen til side, kan det ikke riste av seg frykten, men til sist fortvile.” (Gal 3:23. SGal, 286. = WA I, 526f)

17. OM DET ANDRE BUD

«- denne skjønnne dyd har vi alle i oss av naturen, at den som har gjort en ond gerning, han vil gjerne skjule sin skam og kaste en kappe over den, så ingen skal se den eller vite om den. Ingen er så frekk at han vil rose seg offentlig av alt det onde han har gjort. /.../ Tar en nå fatt i et slikt menneske, må Gud stå til tjeneste med sitt Navn og gjøre ondskaperen from og det skammelige ærefullt. I verden er dette alminnelig skikk og bruk, lik en syndflod i alle land.

/.../ (Man skal) i tide bruke advarsler og skremsler, tuktt og straff for å venne barna til å vokte seg for løgn og især bruke Guds Navn til å dekke løgnen med. Hvis barna får gjøre som de vil, kommer det intet godt ut av det.. /.../ Men på den annen side skal barn stadig bli oppfordret og oppmuntret til å ære Guds Navn og alltid ha det i munnen under alle forhold som en kommer opp i. For det er den rette

ære man kan vise Guds Navn, at en venter all trøst fra ham, slik at hjertet /.../ først gir Gud ære ved troen, og deretter munnen ærer ham ved å bekjenne ham.

En skal gjøre seg til vane at en hver dag overgir seg til Gud med sjel og legeme /.../ og hva en har, og mot all nød som kan komme på. Bordbønn før og etter maten, og bønner morgen og kveld, er derfor blitt en tradisjon. Likeså at en venner barna til å tegne seg med korsets tegn nå de ser eller hører noe opprivende og forferdelig; da kan de si: Bevar oss, Herre Gud! Hjelp, kjære Herre Kristus! – eller noe lignende. Og så på den annen side, når en opplever noe godt, hvor lite det enn er – da skal en si: Gud skje takk og lov! Dette har Gud gitt meg! - eller noe sånt /.../

På denne måten – på barnlig vis og som en lek – kan en oppdra barna til å frykte og elske Gud, slik at det første og annet bud kan bli innøvd og komme i stadig bruk. Da kunne mye godt feste rot, vokse opp og bære frukt. Da kunne det vokse opp slike mennesker som hele landet har stor glede av. Det ville også være den beste måte å oppdra barn på, at en tar dem med det gode og på en lystbetont måte.» (SK 59f, 69f, 73-76.)

18. OM DET TREDJE BUD

”O fornuft, du er dåraktig og har ingen forstand på det som hører Gud til. Derfor skal du ikke forstyrre meg, men tie - ikke komme med dine vurderinger, men høre Guds ord og tro. Slik er det de fromme slakter dette udyr, som er større enn verden, og dermed frembærer de for Gud det offer som behager ham mest, og utfører den beste gudstjeneste.” (SGal 196. Gal 3:6. = WA I, 362)

«Vi holder helligdagen, for det første av hensyn til vårt legemlige behov. Naturen lærer og krever av vanlige mennesker, arbeidsmann og arbeidskvinne, som må passe sitt arbeid hele uken, at de også skal holde seg i ro en dag og komme til kref-ter. Men dernest – og fremfor alt – at en på en slik hviledag kan få tid og anledning til å være med i gudstjenesten. Ellers er det jo vanskelig å finne tid. Så kan en komme sammen for å høre og betrakte Guds Ord og prise Gud, synge og be.

/.../ Slik gudstjeneste burde en saktens ha hver dag. Men da de fleste ikke kan være til stede hver dag, må en skille ut i det minste en dag i uken til dette. Og siden søndagen fra gammelt av er bestemt til dette, så skal en la det bli med det, så det kan gå for seg i enighet og orden, og ingen forårsake uorden ved unødvendige forandringer. /.../ Derfor er den egentlige tjeneste på denne dagen prekentjenesten for ungdommen og for folk flest. Men hviledagen skal ikke praktiseres så snevert at en for dens skyld forbyr nødvendig arbeid som ikke kan utsettes.

/.../ Hva betyr det å holde hellig? Intet annet enn å tale hellige ord, gjøre hellige gjerninger og leve hellig. Dagen i seg selv trenger ikke å bli gjort hellig, for den er skapt hellig i seg selv. Men Gud vil at den skal være hellig for deg. Altså blir den

hellig eller vanhellig ved det du gjør, alt etter som du foretar deg hellige eller vanhellige ting.

Men hvordan skjer nå en slik helligholdelse? Ikke på den måten at en sitter i ovnskroken uten å gjøre tungarbeid. Heller ikke slik at en pynter seg og tar på seg besteklærne. Men – som jeg alt har sagt – det skjer ved at en har Guds Ord for seg og øver seg i det.

/.../ Guds Ord er den skatt som helliger alle ting, og ved det er alle Guds hellige blitt helliget. Når som helst en omgås Guds Ord, preker, hører, leser eller grunner på det, så blir personer, dager og gjerninger helliget ved det – ikke på grunn av den utvortes gjerning, men for Ordets skyld, som gjør oss alle hellige. /.../

Og motsatt: Alle saker og ting som går for seg utenom Guds Ord, det er vanhellig i Guds øyne, hvor lysende og flott det enn ser ut /.../ For (uten) Guds Ord, søker (man) hellighet i egne gjerninger.

En skal merke seg at dette buds kraft og makt ikke består i å hvile, men å helligholde, slik at denne dagen blir viet til øvelser i hellighet. For annet arbeid og virksomhet kan ikke kalles hellige øvelser uten at mennesket er hellig på forhånd. Men her, på hviledagen, må det skje en gjerning som kan gjøre mennesket selv hellig, og det skjer kun ved Guds Ord. /.../

Derfor blir dette bud krenket – ikke bare av dem som misbruker det på en grov måte og vanhelliger den hellige dagen, for eksempel de som i griskhet og lettsindighet forsømmer å høre Gud Ord og sitter rundt i kneipene fulle og gale som svin. Det blir også krenket av alle de mange som hører Guds Ord akkurat som de hører hvilken som helst annen underholdning; og av dem som går for å høre prekenen kun av gammel vane, og går hjem igjen med så lite kjennskap til Guds Ord at de er like kloke i år som i fjor. /.../

Husk at det ikke bare er om å gjøre å høre Ordet, en må også lære det og holde fast ved det. Du må ikke tenke at dette er en liten sak, som du gjør som du vil med. Det er Guds bud, og han vil kreve deg til regnskap for hvordan du har lært hans ord og vist det ære. /.../

Derfor må du alltid holde Guds Ord i ditt hjerte, på dine lepper og i dine ører. Står hjertet tomt, og blir ikke Ordet hørt, da bryter djevelen inn og gjør stor skade før vi aner det. Men dersom vi alvorlig tenker på Ordet, hører det og lever etter det, da har Ordet en slik kraft at det alltid bærer frukt. Det vekker opp en ny forståelse, en ny glede og hengivenhet, og det renser stadig på nytt hjertet og tankene. For disse ord er ikke uvirksomme og døde, men kraftige og levende.» (SK 83f, 85-88, 91-96, 98, 100f.)

19. OM DET FJERDE BUD

Gud har villet at det å være far og mor skulle stå høyere i rang enn alle andre stender og ordninger som han har under seg. Han har ikke bare påbudt at en skal elske sine foreldre; en skal også vise dem ære. Når det gjelder brødre, søstre og medmennesker i alminnelighet, da befaler han ikke mer enn at vi skal elske dem. Men far og mor setter han i en stilling for seg selv, fremfor alle andre mennesker på jorden. Ja, han stiller dem ved siden av seg selv. For det å vise noen ære, det er en høyere sak enn å elske, for det innebærer ikke bare kjærlighet, men også tukt, ydmykhet og ærefrykt, som overfor en skjult Majestet. Det å ære noen, krever ikke bare at en skal tiltale dem i en vennlig tone og med ærbødighet, men fremfor alt at en både i hjertet og livsførsel inntar en slik holdning til dem at en holder dem høyt i ære og regner dem for å være de høyeste nest etter Gud selv.

Derfor skal en innskjerpe overfor ungdommen at de skal se på sine foreldre som om de var i Guds sted, og de skal tenke at om de er ubetydelige, fattige, skrøpelige og rare, så er det likevel mine foreldre som Gud har gitt meg. Denne ære mister de ikke på grunn av sitt liv eller sine feil. En skal derfor ikke se på personene, hvordan de er, men en skal se på Guds vilje, han som skaper og ordner det slik. Ellers er jo alle like i Guds øyne, men oss imellom må det likevel finnes en slik ulikhet og ordnet forskjell. Gud har sagt at vi skal respektere denne forskjell. Han har sagt: Du skal være lydige mot meg, din Far – og la meg ha myndighet over deg.

/.../ Skal jeg gjøre gode og hellige gjerninger, så vet jeg ingen bedre måte å gjøre det på enn å være lydige mot mine foreldre /.../ Det som Gud befaler, må selvsagt være mye edlere enn noe vi ellers kunne finne på. /.../

Ethvert barn som vet og gjør dette, har /.../ den store trøst at det kan si med glede /.../ Se, denne gjerning behager min Gud i himmelen, det vet jeg helt sikkert. /.../ Denne lydighet har Gud plassert nest etter lydigheten mot sin egen Majestet. Guds ord og vilje skal settes fremst og adlydes aller først, men etter det skal ingen ting bli ansett for viktigere enn våre foreldres vilje og ord – på betingelse av at også disse er underordnet lydigheten mot Gud og ikke står i motsetning til de bud som før er nevnt.

Du skulle være lykkelig og prise Gud fordi han har valgt deg og gjort deg skikken til å utføre en gjerning som er så dyrebar, og som han er tilfreds med. Selv om den ser liten og ubetydelig ut, så se til at du regner den for stor og betydningsfull, ikke på grunn av din verdighet, men fordi den har sin plass i den juvel og dyrebare skatt som heter Guds Ord og bud. /.../

(alle klager nå for tiden at) både unge og eldre er ville og ustyrlige, uten sans for verken skam eller ære, og gjør ingenting uten at de blir tvunget til det. De baktaler hverandre og rakker ned på hverandre alt de bare kan, så de synker ned i all slags nød og elendighet. Foreldrene kan lite gjøre med slikt. Den ene bare lærer opp den andre - sånn som foreldrene har levd, slik lever barna etter dem. /.../

Det er vår plikt å vise verden at vi er takknemlige for de velgjerninger og alt det gode vi har fått fra våre foreldre. Men også her regjerer djevelen i verden: barn glemmer foreldrene sine akkurat som vi glemmer Gud, og ingen tenker på hvordan Gud gir oss mat, vokter oss og beskytter oss og gir oss mye godt til kropp og sjel.

/.../ I tillegg til alt dette har vi enda en viktig grunn til å holde det fjerde bud: Gud har knyttet et deilig løfte til det: For at du skal lenge leve i det land hvor du bor. Her kan du se hvor betydningsfullt dette bud er for Gud. Han erklærer at han ikke bare har stor lyst og glede i det, men det skal også tjene til gagn og glede for oss, så vi kan leve et rolig og godt liv. /.../ Et langt liv betyr i Skriften ikke bare å bli gammel, men å ha alt det som hører med til et langt liv – helse, kone og barn, nok til livets opphold, fred, et godt styre i landet osv. Uten disse ting kan en ikke nyte livet med glede, og heller ikke kan det vare lenge. /.../

I forbindelse med dette bud må vi også tale om de ulike slags lydighet vi skylder våre overordnede – folk som har til oppgave å befale og styre. All annen øvrighet har sin kilde og sitt grunnlag i foreldremyndigheten. Når en far ikke kan oppdra barnet sitt alene, så sender han bud på skolemesteren for at denne skal lære opp barnet. Er han for svak, uten krefter nok, så ber han venner og naboer om hjelp. Skal han dø, så overgir han sin myndighet og sitt ansvar til andre som han oppnevner til dette formål. På samme måte må han ha tjenestegutter og tjenestejenter under seg for å kunne styre huset. Alle dem man kaller «overordnede», står derfor - ifølge Skriften - i foreldres sted og henter sin makt og myndighet fra dem. I Skriften blir de kalt «fedre» fordi de utøver sitt ansvar i egenskap av fedre, og de bør ha en fars hjerte overfor sine underordnede. Derfor har romerne og andre folk i gammel tid kalt husets herrer og husfruer for patres et matres familias – det vil si husfedre og husmødre. Videre har fyrster og andre herrer vært kalt for patres patriae – det vil si landets fedre. /.../

Det som et barn skylder far og mor, det skylder han også alle dem som hører til i huset. Derfor skulle tjenere og tjenestejenter legge vekt på - ikke bare å adlyde sine herrer og hustruer, men også vise dem ære, som om de var deres egne foreldre, og gjøre alt hva de vet at disse forventer av dem, ikke av tvang og motvillig, men av glede og et villig hjerte. /.../ fordi det er Guds bud og behager ham mer enn noe annet vi gjør. /.../

I Guds øyne er det troen som gjør et menneske hellig; troen alene tjener Gud, gjerningene tjener medmenneskene. Her har du alt som er godt – tilflukt og beskyttelse hos Herren og hva mere er - en glad samvittighet og en nådig Gud som vil gi deg hundre fold igjen. Du er virkelig en adelig person, så sant du er rettskaffen og lydig. Men er du ikke det, da har du bare Guds vrede og mishag - i hjertet ditt vil det ikke være noen fred, og til slutt vil du få alle slags vanskeligheter og ulykke.

/.../ de som vil bære kristen-navnet, skylder Gud å vise dem «dobbel ære» som våker over deres sjeler (1 tim 5.17). De skal behandle dem godt og sørge vel for

dem. Gud vil nok gi deg gjengjeld for det og ikke la deg lide nød. Men her reagerer hver mann med motstand og opprør, for de er redde for at deres egen mage skal lide nød – og så kan de ikke underholde en rettskaffen predikant (her prest) /.../ på denne måten gjør vi oss fortjent til at Gud tar sitt ord og sin velsignelse fra oss og lar løgnpredikanter komme på nytt, slike som fører oss til djevelen og i tillegg suger både svette og blod av oss. /.../

Foreldremyndighet og andre former for overordnet myndighet medfører plikter som er mye beskrevet ellers i Skriften. Gud vil ikke ha kjeltringer og tyranner til dette embete og ansvar. Han gir dem heller ikke denne ære – det vil si denne makt og myndighet til å styre – kun for at de skal la seg dyrke og tilbe. Nei, de må huske at de står i et lydighetsforhold til Gud, og at de fremfor alt skulle ta seg av sine tjenesteplikter med alvor og troskap, ikke bare for å sørge for /.../ legemlige behov, men aller mest for å oppdra dem til pris og ære for Gud. Derfor skal du ikke innbille deg at du er fri til å gjøre med dette slik du vil og lyster. Gud har gitt deg strenge bud og befalinger om dette, og han skal holde deg ansvarlig. Du skal stå til regnskap for ham. /.../

La derfor enhver vite at han er skyldig til, under trussel om å miste Guds nåde, å fremfor alt oppdra sine barn til å frykte og kjenne Gud. Og dersom de har evner til det, skal de også la dem gå i lære og studere, for at en skal kunne bruke dem der det trengs.

Om nå dette ble gjort, så skulle Gud velsigne oss rikelig og gi oss nåde, så en kunne oppdra mennesker som land og folk kunne ha gagn av, og dertil gode, velutdannede borgere og dydige og huslige kvinner som kunne oppdra fromme barn og tjenestefolk. /.../ Ustyrlige og ulydige undersåtter har vi fordi vi oppdrar dem slik.» (SK Det fjerde bud, 105-108, 112f, 115-117, 122f, 127f, 131-134, 141-143, 147f, 161-163, 174f, 177.)

”Så er øvrighet, keiser, konge, fyrste, rådmann, doktor, predikant, lærer, elev, far, mor, barn, husbond, tjener osv. alle sammen personer eller forkledninger som Gud vil skal bli respektert med gudsfrykt, og erkjent som hans skapte verk, som må finnes i dette liv. Men han vil ikke at vi skal tilskrive dem guddommelige egenskaper, dvs at vi skulle frykte og dyrke dem, stole på dem og glemme ham. Derfor tillater Gud at det finnes synder og fall i alle disse personer, og det alvorlige slike. De skal påminne oss om hvor viktig det er å skille mellom personen og Gud selv. (Eks. David og Peter.) /.../ (De) minner oss om å ikke stoppe ved personen, eller tro at vi har alt når vi har personen. /.../ For man skal rose seg av Gud alene, og stole på ham. Han alene skal bli elsket, fryktet og dyrket.” (Gal 2:6. SGal 91f. = WA I, 175f)

20. OM DET FEMTE BUD

«Dette bud har sin grunn og årsak i at Gud kjenner verden og vet at den er ond og dette liv fullt av elendighet. Han har derfor satt dette og de andre bud som en grense mellom gode og onde.

/.../ Vi er nødt til å leve blant mange mennesker som gjør oss ondt, slik at vi har grunn til å føle fiendskap mot dem. /.../ Når en ser slike folk, da blir våre hjerter rasende og vil ha hevn. Det neste er forbannelser og slagsmål, og til sist ulykke og mord. Da er det her Gud griper inn på forhånd lik en kjærlig far; han går imellom og vil skille tretten så det ikke skal komme noen ulykke utav den, slik at den ene skader den andre. Han vil kort sagt forsvare, utfri og beskytte enhver mot andre menneskers ondskap og vold. Derfor stiller han det femte bud lik en ringmur, festning og et tilfluktssted omkring nesten, så ingen skal gjøre ham legemlig skade. /.../

Han vil venne oss til å ha dette bud for øye til alle tider, så vi kan speile oss i det. Vi skal se hen til Guds vilje og kalle på hans Navn med hjertets tillit – og overgi til ham alt vi måtte lide av urett. Så får våre fiender bråke og rase av alle krefter. På denne måte lærer man å dempe vreden og ha et tålmodig, mildt hjerte – især mot dem som gir oss grunn til vrede, nemlig våre fiender.

/.../ det (er) ikke bare den som gjør sin neste ondt, som er skyldig, ifølge dette bud. Det er også den som har mulighet til å gjøre noe godt mot ham, eller som kan forebygge, avverge og hindre at han blir tilføyd noe ondt eller noen legemlig skade, men lar være å gjøre det. Hvis du nå hadde mulighet til å gi klær til en som er naken, men bare lar ham gå sin vei, da har du latt ham fryse i hjel. Hvis du ser en som sulter og ikke gir ham mat, da lar du ham dø av sult. Likeså, hvis du ser at en uskyldig blir dømt til døden eller kommer i lignende nød, og du ikke redder ham så sant det står i din makt, da har du drept ham. Det hjelper deg ikke om du unnskylder deg med på at du ikke med råd eller dåd var med på å drepe ham, for du har latt være å vise ham kjærlighet og unnlatt å gi ham den hjelp som kunne ha reddet livet hans.

Med full rett setter Gud morder-navnet på alle dem som ikke vil gi råd og hjelp til en som er i nød og fare for legeme og liv. Han vil la det komme en skrekkelig dom over dem på den ytterste dag, slik Kristus selv forutsier (Mt 25:42f). /.../ Det vil si: Dere ville ha latt meg og mine dø av sult, tørst og kulde, rives i stykker av ville dyr, råtne bort i fengsel og gå til grunne i nød.» (SK 183- 185, 187, 189-191.)

21. OM DET SJETTE BUD

«De bud som nå følger, er i grunnen lette å forstå ut fra det foregående. De går alle sammen ut på at en skal vokte seg for all skade som en kunne påføre sin neste. Men de er satt opp i en fin rekkefølge. Først taler de om nestens person. Så går de videre til den nærmeste person, eller den som står ham nærmest etter hans egen

kropp, nemlig ektemaken. Ektemaken er jo ett kjød og blod med ham (1 Mos 2:24), slik at det ikke finnes noe sted en kan skade ham mere enn akkurat her. /.../

(Gud) vil at hjertet, munnen og hele kroppen skal være avholdende og ikke gi rom for usedelighet eller fremme den med råd og dåd. Og ikke bare det. En skal også avverge, verne og redde over alt hvor det er fare og nød, gi hjelp og råd så nestens ære forblir ukrenket. For dersom du unnlater å gjøre det du kan for å hindre slikt, eller ser gjennom fingrene med det, som om det ikke var din sak, da er du like skyldig som gjerningsmannen selv. Kort og godt: Her blir det krevd at enhver skal leve sedelig for sin egen del, og hjelpe sin neste til det samme. Med dette budet vil Gud at hver manns hustru skal bli vernet og beskyttet, for at ingen skal forgripe seg på henne. /.../

For det første skal du merke deg hvor herlig Gud ærer og priser denne stand. /.../ Han har alt stadfestet ektestanden i det fjerde bud /.../ Derfor vil han også at vi skal ære ekteskapet, og at vi skal holde det oppe og leve i det som en guddommelig, salig stand. Dette er jo den første stand han har innstiftet, og derfor har han også skapt mann og kvinne ulike – som enhver kan se – ikke til utukt, men for at de skulle holde seg til hverandre, være fruktbare, få barn og oppdra dem til Guds ære. /.../ Det er av den aller største betydning for ham at det blir oppdradd mennesker som kan lede og hjelpe verden til å kjenne Gud, til et salig liv og alle gode gjerninger, og til å kjempe mot ondskapen og djevelen. /.../

For det andre skal du vite at det ikke bare er en hederlig, men også en nødvendig stand. Gud har med stort alvor befalt at alle menn og kvinner som er skapt til det, skal finnes i denne stand, uansett stand og stilling i samfunnet. Likevel har Gud unntatt noen få som han har adskilt fra ekteskapet fordi de ikke er skikket til det, eller han har fritatt dem ved en høy, overnaturlig gave, slik at de kan leve avholdende utenfor ekteskapet.

Kjød og blod er og blir kjød og blod, og den naturlige tilbøyelighet og lyst går sin gang uten å bli hindret eller stanset, slik som enhver ser og føler. For at det skulle være lettere å unngå usedelighet, så har Gud påbudt at menneskene skal gifte seg. Der kan enhver ha sin ektemake og nøye seg med denne. Men også her vil en trenge Guds nåde, om hjertet skal være rent. /.../

For saken er at ingen har så liten kjærlighet til og lyst til avholdenhet som nettopp de som ikke vil gifte seg fordi de utgir seg for å være så hellige. De driver enten et åpenbart og skammelig horeri, eller også et enda styggere uvesen, slikt som det ikke går an å snakke om en gang. /.../ Og selv om de ikke driver slikt i gjerning, så er de likevel så fulle av urene tanker og ond lyst i hjertet, lik en stadig brann og hemmelig lidelse. Dette kan en unngå i det ekteskapelige liv. /.../

De unge skal vite at ekteskapet er en salig stand behager Gud. På denne måten kunne en med tid og stund komme så langt at ekteskapet igjen kom til heder og verdighet, og at det ble mindre av det skitne, liderlige og usømmelige liv, som nå

brer seg over alt i verden med offentlig horeri og andre skammelige laster. Alt slikt kommer av at ekteskapet ikke blir aktet som det burde. Her har foreldrene og myndighetene plikt til å holde øye med ungdommen, slik at den oppdras til disiplin og et ærbart liv. Til dette vil Gud gi sin velsignelse og nåde, så en kan få lyst og glede av det. /.../

Det sjette bud krever ikke bare at enhver skal leve rent i gjerning, ord og tanker i sin stand, det vil si ektestanden, som vi her tenker på. (Budet) krever også at man skal elske og ære sin ektefelle som en har fått av Gud. For skal den ekteskapelige renhet bli overholdt, må mann og hustru fremfor alt leve med hverandre i kjærlighet og enighet. De må elske hverandre i kjærlighet og troskap.» (SK 200, 203-208, 211f, 214-217, 219.)

22. OM DET SYVENDE BUD

«Nest etter din egen person og din ektefelle er jordiske eiendeler det som står en nærmest. Gud vil beskytte også disse, og befaler derfor at ingen må røre eller minske det som nesten har. Å stjele betyr nemlig ikke noe annet enn å tilvende seg nestens eiendom uten rett. Kort sagt: å stjele betyr å dra fordel av forbindelser med nesten på en slik måte at det blir til tap for ham.

Tyveri er en vidt utbredt synd, og svært alminnelig over alt, men den blir lagt så lite merke til at det ligner ingen ting. /.../ For tyveri er det også når en forgriper seg på nestens eiendom på torget, i butikken, i vinkjellere og ølkjellere, i verksteder - kort sagt over alt hvor folk driver handel og vandel og hvor en gir eller tar imot penger for varer og arbeid.

/.../ når en tar for seg alle stender i verden, så ser vi at den er som en stor stall, full av store tyver. Med full rett kaller man dem stortyver⁸ /.../ de som sitter i høy ære og verdighet og blir titulert høye herrer og gode rettskafne borgere, for disse røver og stjeler under skinn av ærbarhet. /.../ de som stjeler og røver åpenlyst, er trygge og frie og blir ikke straffet av noen, men krever at folk skal vise dem ære. Men de små sniktyvene som har forgrepet seg en eneste gang, de må bære skjensel og straff...» (SK 223, 224, 228f, 231.)

23. OM DET ÅTTENDE BUD

”Dommen er /.../ noe guddommelig. Derfor får jeg verken frykte eller elske dommeren, men frykt og fortrøstning bør være rettet mot en annen bakom dommeren, nemlig Gud - den virkelige dommeren. For Guds skyld vil jeg visselig akte og hedre den verdslige dommeren, som er Guds forkledning, men min samvittighet bør ikke fortrøste seg eller stole på hans rettferdighet eller bli forskrekket over

⁸ Luther bruker ordet “Stuhlräuber” – gammeltysk for ågerkar, her i omfattende mening.

hans skjønn, så jeg gjør noe mot Gud og krenker ham ved å lyve, avlegge falskt vitnesbyrd eller fornekte sannheten. For øvrig, om bare Gud får sitt, må jeg gjerne hedre dommeren.” (SGal 92. Gal 2:6. = WA I, 177)

«Det er uutholdelig å leve med vanære og forakt over seg fra alle mennesker. Derfor vil Gud at vår neste ikke skal miste sin anseelse, ære og gode omdømme, like lite som han vil at nesten skal bli fratatt sine penger og eiendeler. Han vil at enhver skal få stå som ærlig mann for sin hustru, barn, tjenestefolk og naboer. Slik ordene lyder – du skal ikke si falskt vitnesbyrd – er det først og fremst tenkt på den offentlige rettergang, hvor situasjonen er den at noen anklager en stakkars uskyldig mann, og gjør urett mot ham med falske vitner for å få ham straffet på legeme, eiendom eller ære. /.../

Det er en alminnelig plage i verden at det så sjelden sitter rettskafne menn i retten. En dommer skulle fremfor alt være en redelig mann, og ikke bare redelig, men også klok, vis, modig og fryktløs. Og den som skal vitne, må også være ured, ja hva mere er, helst gudfryktig. /.../ enhver skal hjelpe sin neste til sin rett, og ikke gå med på at denne hans rett blir hindret eller forvrent. /.../

Dette bud har et mye videre sikte, når man overfører det på det åndelige område og tenker på styret i kirken. Også her blir det ført falske vitnesbyrd mot nesten, for de som er gudfryktige predikanter og sanne kristne, de blir av verden dømt som vranglærere, frafalne, ja opprørske og desperate forbrytere. Guds Ord blir på skammelig vis spottet og utskjelt som løgn. Det blir forvrent og vrangtolket. Men la gå med det. Slik er verdens vis. Den fordømmer og forfølger sannheten og Guds barn, og anser ikke dette for synd. /.../

Alt det man gjør mot nesten med munnen, det vil Gud sette en stopper for, enten det nå er falske predikanter med deres lære og spott, eller falske dom-mere og vitner med deres falske dom i retten og deres løgn og ondsinnede snakk utenfor retten.

Det samme gjelder særlig den foraktelige, skammelige last som heter baktalelse. /.../ Det er en vidt utbredt, fordervelig synd at vi heller vil høre noe ondt om vår neste enn noe godt. Vi tåler ikke at noen baktaler oss, men heller at hele verden skal tale vakkert og godt om oss. Så onde er vi. Vi tåler ikke at det beste blir sagt om andre. /.../

Selv om en ser at nesten gjør en synd, så har en ingen rett til å påtale dette offentlig - med mindre en har særlig myndighet til dette. For det er en stor forskjell på å ha kjennskap til synden og å dømme synden offentlig. /.../ Dersom jeg nå går i gang og dømmer og fordømmer, så faller jeg i en synd som er mye verre enn min nestes synd. Men har du fått vite om synder som din neste har gjort, må du ikke gjøre annet enn å la ørene dine være en grav, og legge syndene der til du får ordre om å dømme og irettesette i embets medfør. /.../ Det er lett å frata et menneske dets gode navn og rykte, men ikke lett å gi tilbake. /.../

Den riktige fremgangsmåte ville være å følge den orden som Kristus foreskriver i evangeliet: Om din bror synder mot deg, da gå bort og irettesett ham i enrom (Mt 18:15). Der har du en ypperlig regel, som kan lære deg å styre tungen. /.../

(Vi skulle alle) dekke over det som er vanærende og skrupelig hos vår neste, og gjøre vårt beste for å tjene ham og hjelpe ham til å fremme sin ære. Og motsatt skulle vi hindre alt som kunne bringe vanære over ham. Det er godt og rosverdig at en alltid unnskylder og tar i beste mening alt en hører om sin neste, så sant det ikke dreier seg om noe ondt som er offentlig kjent. En skulle forsvare ham mot de giftige tunger som alltid er ivrige etter å snuse opp noe hos nesten som de kan klandre og vri på og ta i verste mening.» (SK 255-257, 258- 260, 262-266, 271-273, 273, 276.)

24. OM DET NIENDE OG TIENDE BUD

«Den menneskelige natur er /.../ slik at ingen unner en annen noe så godt som det man unner seg selv. Enhver karrer til seg alt han bare kan – så får det gå med andre som det vil. Og attpåtil vil vi se gudfryktige ut og pynter oss så godt vi kan, så ikke kjeltringen i oss skal bli oppdaget. Derfor tenker vi ut listige knep og påfunn som umiddelbart ser ut som om de var hentet rett ut fra selve loven.

Slikt kan smarte folk tenke ut hver dag, og slikt påberoper man seg og pukker på. Ingen vil finne seg i at dette blir kalt bedrageri, nei, det er klokskap og omtenk-somhet. Jurister og dommere hjelper til med dette, de snur og tøyer på retten slik den tjener til å fremme deres sak, og vrir på ordene og bruker dem til falske påskudd uten å tanke på det som er rimelig, og det som tjener til nestens gagn. Kort og godt: Det er den smarteste og klokeste som i slike saker får rett. Eller som man pleier å si: /.../ Den som vet å passe seg, får alltid rett. /.../

Gud vil ikke at du skal ta fra nesten noe som er hans, så du lar lide tap bare for å tilfredsstille din grådighet. Det gjør ikke saken bedre om du kan sitte med eien-dommen på en måte som verden finner ærefull. Det er og blir hemmelig og svike-full ondskap, og du har – som en sier – agert i skjul for at ingen skal merke den. Og selv om du later som om du ikke har gjort urett mot noen, så har du likevel handlet i strid med din nestes interesser. Og selv om en ikke kan kalle det tyveri eller bedrag, så må det likevel kalles å begjære nestens eiendom. Du har nemlig hatt lyst på den, og du har tatt det fra ham mot hans vilje, og du ville ikke unne ham det Gud hadde gitt ham. Og om selve dommeren sammen med alle andre vil la deg beholde det, så vil Gud ikke gå med på dette. Han ser det onde hjerte og all verdens ondskap. Gir man den lillefingeren, da tar den en alen derpå, og til sist følger åpenlys urett og vold. /.../

Disse bud er da i første rekke rettet mot misunnelsen og havesyken. Gud vil luke vekk roten til alt man kan skade nesten med. Det er det han uttrykker med ordene: Du skal ikke begjære osv. Han vil først og fremst at hjertet skal være rent – selv

om vi aldri kan komme så langt i dette liv. Dette bud vil da – lik alle de andre budene – stadig anklage oss og vise hvor fromme vi egentlig er for Guds ansikt. /.../

De ti bud inneholder i korte drag den guddommelige lære om hva vi skal gjøre for at livet vårt kan behage Gud. De er også den rette kilde og kanal som alle virkelig gode gjerninger må komme fra og gå gjennom. Utenfor de ti bud finnes ingen gjerning eller livsførsel som kan være god og behage Gud – selv om den er aldri så stor og verdifull i verdens øyne. /.../

- en skulle ha mer enn nok å gjøre med å holde disse bud /.../ Men slike gjerninger har ingen verdi og ingen glans i verdens øyne. De er ikke noe utenom det vanlige, de vekker ingen særlig oppmerksomhet. De er ikke knyttet til noen bestemte gjerninger som den ene nabo kan gjøre for den andre hvor de bor. Derfor har slike gjerninger ingen anseelse. /.../ At en prest står der i en gyllen messehagel, eller at en lekmann ligger på kne i kirken hele dagen, det kaller de en herlig gjerning som ingen kan prise høyt nok. Men at en fattig pike steller og passer et lite barn og gjør sin tjeneste med troskap, det blir ikke regnet for noe. /.../

Disse arme, blinde mennesker forstår ikke – det fins ikke eneste menneske som evner å holde så mye som ett av De ti bud, slik det skal holdes. Både trosbekjennelsen og Fadervår må komme oss til hjelp, slik vi senere skal høre.⁹ Ved dem må vi be og søke hjelp, og motta hjelp uopphørlig.» (SK 297-299, 307f, 310f, 313f, 316.)

25. OM TILLEGGET TIL BUDENE

«Dette tillegget var opprinnelig føyd til det første bud /.../ Likevel er det satt der med tanke på alle budene. For disse ord er rettet mot dem alle. /.../

Det han da krever er at alle våre gjerninger skal springe ut av et hjerte som frykter Gud alene og har ham for øye, og frykter Gud slik at han holder seg borte fra alt som er imot hans vilje for at han ikke skal bli vred. Og omvendt - at vi skal stole kun på ham og for hans skyld gjøre alt han ber oss om, fordi han kommer oss i møte som en vennlig far og tilbyr oss all nåde og alt godt.

Dette er presist den rette meningen og den rette tolkningen av det første bud, som er kilden og roten til alle de andre budene. Ordene «du skal ikke ha andre guder» /.../ krever «Du skal frykte, elske og stole på meg som din eneste sanne Gud.» Den som har en slik innstilling til Gud, har oppfylt både dette bud og alle de andre. Men den derimot som frykter og elsker noe som helst annet i himmelen og på jorden, han kommer aldri til å holde dette budet eller noe som helst annet av Guds bud. /.../ *Herren har behag i dem som frykter ham, dem som venter på hans miskunnhet* (Sal 147:11).

⁹ Luther sikter her til andre og tredje parten i katekismen.

Slik skal det første bud lyse og kaste sin glans over alle de andre. Derfor må også du la disse ord gå igjennom alle budene, slik spennen og snoren i en blomsterkrans holder enden fast i begynnelsen og fester det hele sammen. /.../ vi skulle til stadighet ha dem for øye og i tankene, og praktisere dem i all vår gjerning og i hele vårt liv. Enhver av oss skulle ha dem som vår daglige øvelse i alle livets forhold, i handel og vandel, akkurat som om de stod skrevet alle steder hvor en vendte blikket, og alle veier hvor en går og står. På den måten ville en finne anledninger nok til å praktisere de ti bud, både hjemme og blant naboer; og ingen skulle behøve å løpe langt for å finne slike anledninger. /.../ her kan vi rette ryggen og si: Kom fram alle vise og hellige mennesker og forsøk å peke på en eneste gjerning i likhet med disse bud, som Gud har påbudt med så stort alvor, og pålagt oss med slik trussel om vrede og straff – og samtidig knyttet så herlige løfter til at han vil overvelde oss med alle goder og velsignelser! Derfor skulle vi prise og verdsette De ti bud over all annen lære, og tenke at de er den største skatt som Gud har gitt oss.» (SK 321, 323-325, 330, 332f.)-

«Ytre sett er det en ringe sak, at en hushjelp lager mat, vasker, feier og gjør annet husarbeid. Men siden det skjer på Guds befaling, må man akte denne ringe gjerning som en gudstjeneste, som langt overgår alle munkers og nonners hellighet og strenge liv.» (Etter Per Jonsson: Evangeliepostilla. 3 årg, sommerdelen, s 48. = Walch 2 XIII, 2358.)

«De som erfarer det, vet at troen er den aller høyeste ting. De gjerningshelliges rettferdighet er visselig en stor ting, men strevsom for dem. Men kristendom medfører strev, ikke på grunn av gjerningene, men fordi den gamle adam må drives ut med sin visdom. Jovisst roper hyklerne, at også de er uverdige syndere, og allikevel er de de mest hovmodige folk, for de vil ikke motta nåden ufortjent.» (Preken 12.12.1529. Mt 11:1-10. = WA 29:624-632.)

ANDRE PARTEN: DE TRE TROSARTIKLENE

26. OM «TROEN»¹⁰ - NOE ANNET ENN DE TI BUD

Troen «legger fram for oss alt det vi må vente oss og ta imot fra Gud. Den lærer oss kort og godt å kjenne ham rett. Denne (kjennskap) er gitt oss for å hjelpe oss til hva De ti bud krever av oss. /.../

De ti bud stiller kravene så høyt at all menneskelig evne er for liten og for svak til å holde dem. Derfor er det like nødvendig å lære denne part som å lære den første, slik at vi kan vite hvor og hvordan vi skal få kraft til denne sak. Dersom vi kunne holde De ti bud slik de burde holdes, ved vår egen kraft, så trengte vi verken Troen eller Fadervår.» (SK 1-3.)

I de tre trosartiklene er «hele Guds vesen, vilje og gjerning skildret på aller beste vis med korte, men innholdsrike ord. I dem fins all vår visdom, som overgår all menneskelig visdom, tanker og fornuft.

Selv om den hele verden strever med all mulig flid for å finne ut hva Gud er, hva han har i sinne og hva han gjør, så har den aldri greid det. Men her har du det i aller rikeste mon, for i alle de tre artiklene har han åpenbart og lukket opp sitt faderlige hjerte og dets usigelige kjærlighets dypeste avgrunn.

Han skapte oss i den hensikt at han ville gjenløse oss og helliggjøre oss. Og etter å ha gitt oss alt i himmelen og på jorden, har han også gitt oss sin Sønn og Den Hellige Ånd for å bringe oss til seg selv ved dem. /.../ vi (kunne) aldri lært å kjenne Faderens kjærlighet og nåde uten ved Sønnen. Han er et speil som vi ser Faderens hjerte i. Utenom ham ser vi ikke noe annet enn en vred og forferdelig dommer. Men vi kunne heller ikke vite noe om Kristus, hvis det ikke var blitt åpenbart ved Den Hellige Ånd.

Disse trosartikler skiller oss kristne fra alle andre mennesker på jorden. Alle som er utenfor kristenheten, enten det er hedninger, muslimer, jøder eller falske kristne eller hyklere, så vet de ikke hvilket sinnelag Gud har mot dem, selv om de tror på en sann Gud og tilber ham. Derfor kan de ikke tro på noen kjærlighet eller noen

¹⁰ Fra den gamle kirke overtok Luther benevnelsen «Credo», brukt om Den apostoliske trosbekjennelse. Denne ordbruk sikter ikke til munnens bekjennelse, men til troens innhold fra åpenbaringsordets Gud, virksom i en bevitnet historie. Gal 1:8-12, 23. Det er innholdet det siktes til med ordet «trosbekjennelse» brukt om «Troen» (el Credo).

godhet fra ham. Og derfor blir de i evig vrede og fordømmelse, for de har ikke Herren Kristus og er ikke opplyst og velsignet med Den Hellige Ånds gaver. /.../

Troen er en helt annen lære enn De ti bud. De lærer oss hva vi skal gjøre, men Troen sier oss hva Gud gjør for oss og hva han gir oss. De ti bud er dessuten skrevet i alle menneskers hjerter (Rom 2:15), men Troen kan ingen menneskelig visdom fatte – den må man lære av Den Hellige Ånd og av ingen annen. Derfor kan ikke De ti bud alene gjøre oss til kristne, for Guds vrede og unåde blir stadig over oss fordi vi ikke kan gjøre hva Gud krever av oss. Men Troen gir bare nåde og gjør oss gudfryktige til Guds behag. For ved å kjenne evangeliet lærer vi å elske alle Guds bud og ha vår glede i dem; vi ser jo at Gud gir seg så helt til oss med alle sine gaver og all sin makt for å hjelpe oss til å holde De ti bud. Altså gir Faderen oss hele skapningen, Kristus alle sine gjerninger, og Den Hellige Ånd sine gaver.» (SK 63-69.)

27. OM DEN HELLIGE TREËNHET

«- for å gjøre det så klart og enkelt som mulig, at barn kan lære det, så skal vi i korthet summere Troen i tre artikler i samsvar med de tre personer i Guddommen, som alt hva vi tror er rettet mot.

Den første artikkelen - om Gud Fader, handler om skapelsen. Den andre - om Sønnen, om forløsningen. Den tredje - om Den Hellige Ånd, om helliggjørelsen. Hele trosbekjennelsen kan derfor sammenfattes i disse få ord: «Jeg tror på Gud Fader, som skapte meg. Jeg tror på Guds Sønn, som forløste meg. Jeg tror på Den Hellige Ånd som helliggjør meg.» Ën Gud og èn tro, men tre personer, derfor har vi tre artikler eller bekjennelser.» (SK 6f.)

- ”den som vil møte den ene sanne Gud, må søke ham kun i Herren Kristus, for det fins i sannhet ingen annen Gud enn han som har sendt Kristus” (= WA 28:94. Jf vers 2 i ”Vår Gud han er så fast en borg”).

”Det tilkommer ikke fornuften å spørre hvordan personen kan skilles fra selve Guddommen. Det er ikke engang begripelig for englene. Ja, det er farlig og ikke tilrådelig å mene at det finnes en forskjell, siden hver person for seg er Gud selv og hele Guddommen.” (= WA 39 II, 254)

Til Luther-lesning:

Luthers to prekenes over epistelen på S. Trinitatis i Kirkep (= WA 21, 508f, og 41, 270).

FØRSTE TROSARTIKKEL: OM SKAPELSEN

28. OM HIMMELENS OG JORDENS SKAPER

«Siden De ti bud har forklart oss at vi bare skal ha én Gud, så kunne en spørre: Hvem er Gud egentlig? Hva gjør han? Hvilke ord og uttrykk kan en bruke for å lovprise ham og forkynne om ham, så en kan kjenne ham? Det er sagt her og i de artikler som følger. Troens artikler er derfor ikke noe annet enn de kristnes svar og bekjennelse på grunnlag av det første bud.

Hvis du ville spørre et barn: Si meg, min venn, hva slags Gud har du? Hva vet du om ham? - så kunne han svare: Min Gud er for det første Faderen, som har skapt himmel og jord. Utenom denne ene regner jeg ikke med noen Gud, for det er ikke noen annen som kunne skape himmel og jord. /.../

En skulle understreke ordene «himmelens og jordens skaper». Hva er meningen med ordene: «Jeg tror på Gud Fader, den allmektige, skaper» osv? Svar: Jeg mener og tror at jeg er Guds skapning, det vil si: Han har gitt og oppholder meg til legeme, sjel og liv, store og små lemmer, alle sanser, fornuft og forstand, og videre: mat og drikke, klær, levebrød, make og barn, ansatte, hus og gård, osv. Dertil lar han hele skapningen gi meg alt det som er nødvendig og nyttig for mitt liv – sol, måne, himmelens stjerner, dag og natt, luft, ild, vann, jorden og alt som vokser på den, fugler og fisk, dyr, korn og alle slags vekster. Dessuten gir han alle vel-signelser for vårt liv i denne verden – et godt styre, fred og trygghet.

Altså lærer en av denne artikkel at ingen av oss har skaffet seg selv livet, eller noe av det som her er nevnt og som kunne nevnes. Ingen kan opprettholde noe av dette, hvor lite og ubetydelig det enn er. For alt dette ligger i ordet skaper. /.../ så er det innlysende at vi er skyldige til å elske, lovprise og takke ham for det til alle tider. Vi er, kort sagt, pliktige til å tjene ham helt og fullt med disse gaver, slik han krever og befaler i De ti bud.

Dessverre er det få som tror denne artikkel. /.../ Saken er at vi farer lett hen over det den første artikkel sier. Vi hører den og fremsier den, men vi tenker ikke på hva ordene forplikter oss til. For om vi trodde det med et helt hjerte, så skulle vi også handle deretter, og ikke være så hovmodige og bryske oss, som om vi hadde oss selv å takke for liv, rikdom, makt og ære osv, og som om vi selv skulle ha rett til å kreve at folk skal frykte og tjene oss. Slik er det den gudsfremmede, bakvendte verden gjør, nedsunket som den er i sin egen blindhet. Alle de goder og gaver Gud har gitt, misbruker den i stolthet, gjerrighet, kjødets lyst og tomme fornøyelser. Den vender seg ikke en gang til Gud for å takke ham og bekjenne ham som herre og skaper.

Derfor skulle denne artikkel ydmyke oss og forferde oss, om vi virkelig trodde den. For vi synder hver dag med øyne og ører, hender, kropp og sjel, penger og eiendom, og med alt vi har. Dette gjelder især dem som ennå kjemper mot Guds ord. Men de kristne har den fordel at de erkjenner sin skyldighet. Vi er pliktige til å tjene ham for alt dette og være lydige mot ham. /.../

Dette er en ypperlig kunnskap, men en enda større rikdom. For her ser vi hvordan Faderen har gitt seg selv til oss med alle sine skapninger, og har sørget for oss så rikelig i dette liv. Og ut over dette overøser han oss med uutsigelige, evige goder ved sin Sønn og Den Hellige Ånd, som vi snart skal høre.» (SK 10f, 13-17, 19-22, 24.)

«Vi må ha en Gud som åpenbarer seg. På hvilken måte? Ved Ordet. Så har alle fedre fra Adam inntil Kristus trodd på den Gud som talte med dem i Ordets løfte og sa: «Kvinnens ætt skal knuse ditt hode, men du skal stikke ham i hælen» (1 Mos 3:15). (Kvinnens ætt) var Kristus, som lovet var, at han skulle komme. Og til Abraham sa Gud: «Gjennom din ætt skal folk på jorden bli velsignet» (1 Mos 22:18). Det betyr: Kristus har dermed åpenbart – ikke metafysikkens «Gud i seg selv», men den Gud som åpenbarer seg gjennom løftet. Åpenbarer han seg ikke, følger heller ingen tro og påkallelse. Slik har alle kristne trodd på grunn av løftet som utgikk til dem.» (Preken over Joh 10:1-10. 9 s e Tref. 10.8.1544. WA 49:534-546.)

«Underlig er Gud. På underlig vis vil han bli kjent av sine, slik Paulus sier: Siden verden ikke ville kjenne Gud i hans skapelse og barmhjertighet, har han åpenbart seg i den korsfestede Kristus – i svakhet, så de må ergre seg til døde. Og de har rett! Fordi de ikke vil se Gud ansikt til ansikt i hans herlighet, må de kjenne ham i vanæren og se ham bakfra, slik det skjedde med Moses, da han så Gud i fjellkløften (2 Mos 33:23) og så ham bakfra. Guds ansikt kunne han ikke se. Nå må vi alle kjenne Gud bakfra. La oss bare henge fast ved Kristus og ikke falle i ergrelse og utålmodighet!» (Fra en bordtale i 1530-årene. = TR III, 513: 23f.)

«*Abraham trodde med håp mot håp*» (Rom 4:18) – mot Guds ord på Guds ord, og slik gav han Gud æren. Gud hadde lovt ham at den gamle Sara skulle nedkomme med en sønn, hvilket er umulig, ifølge naturen. Men Abraham trodde ordet og sa: Det har Gud sagt. Deretter kommer et annet ord i strid med det første ord. Da må Abraham ha en annen tro i strid med det første. Dette Guds ord lød: Den sønn jeg lovte deg, at han skulle være en far for verden og Kristus nedstamme fra ham. Gå av sted og ta ham med deg, som du har kjær, ofre ham og brenn ham kun til aske, og tro ikke at en engel eller djevel har tatt ham bort. /.../

Han skal tro at Isak er en sæd; nå skal han bli til aske og jeg skal brenne ham til støv. /.../ En underlig far. Isak skal bli til aske før han kan få en sønn og kone! Abraham tenkte: Gud vil vel vite å vekke ham opp igjen og bevare ham. Han forvrenger ikke Guds ord, men mottar ordene slik de står: «Å slakte» betyr slakting, og «offer» betyr å brenne helt til aske. Derfor gir han Gud æren, som befaler det, og tar sønnen og kniven, og i hans øyne er sønnen allerede blitt til aske. Han stiger opp på fjellet. Underlige tanker må han ha hatt. De to gikk dit opp: Sønnen skal forvandles til aske. Abraham må ha hatt skjelvende hender.

Dette er skrevet for at vi skal forsvare oss mot avguderi, utbredt ved lærere som fremstiller Gud med en nese slik de vil. Men har Gud sagt det slik, vil han også gjøre det. Han har sagt: «Ta det og et. Dette er mitt legeme.» Det blir jeg stående ved. Kristus er faret opp til himmelen, altså kan han ikke være i sakramentet, sier de. Disse esler vet ikke hva det betyr: «Han for opp til himmelen.» Du Narre-Hans, hvem taler her? Jeg, Herren. Nå vil du si oss hva Gud kan og hva han ikke kan. Ja, du er fin kar!

Sekterismen har gjort stor skade i kirken, og flere sekter skal komme. /.../ Be derfor, slik Kristus formaner: «Be høstens Herre» (Mt 9:38). Det er en kostelig ting å be om en menighet som tilber den sanne Gud. Den rette preken bringer Paradiset. Men hvor de tilber en kalv, anser de det for en rett gudstjeneste og mener de takker Gud dermed. De syns det er fortreffelig hva de har stelt i stand, at hans ord er gjort til intet og vår Herre Gud målt etter deres tanker og puttet i sekken. Sier jeg: Kristus, vår Herre, er i himmelen – han kan ikke gi sitt legeme og blod, da er det min egen egen oppdiktede tanke. Det er den ledige djevel, en hjertets avgud.

I **Esekiel 20:16** står det: «- vandret etter deres hjertes avguder.» Da omtalte menneskene seg som vise og laget seg et gudsbilde. Men han vil ikke bli formet etter ditt bilde. Han vil være din Gud, og ikke du hans gud. Hos Jesaja står det skrevet: «Hvem vil dere ligne meg med, /.../ Hvem vil dere sammenligne meg med?» (Jes 46:5) Dere skal være mitt verk (jf Jes 29:16). Jeg har skapt dere, gitt dere legeme og sjel. /.../ Gi akt på mitt ord. /.../ dere skal høre på mitt ord og ikke mestre det. /.../ Lag ikke rot i Skriften med tankene deres.

«Du er min Sønn, jeg har født deg i dag.» (Sal 2:7.) Altså har du ikke Gud uten Kristus, for den som ikke har Sønnen, har ingenting. Men Gud er han lik den evige Sønn og Den Hellige Ånd. Taler du om Faderen for seg alene, uten Sønnen og Den Hellige Ånd, da er det djevelen og ditt hjertes forestilling.» (Preken over Joh 10:6-7. 9 s e Tref, 10.8.1544. = WA 49:534546.)

ANDRE TROSARTIKKEL: OM GJENLØSNINGEN

29. OM JESU KRISTI HERREDØMME

«Her lærer vi å kjenne den andre person i Guddommen, og vi ser hva det er vi mottar fra Gud ut over de timelige goder som ble nevnt ovenfor. For han har uttømt seg selv helt og fullt og ikke holdt noe tilbake som han ikke har gitt oss. /.../

Vi skal samle oppmerksomheten om ordene «på Jesus Kristus, vår Herre». Hvis noen spør deg: «Hva tror du om Jesus Kristus etter den andre trosartikkel?» Da skal du svare ganske kort: «Jeg tror at Jesus Kristus, den sanne Guds Sønn, er blitt **min Herre.**»

Hva betyr det «å bli en herre»? Det betyr at han har gjenløst meg fra synden, fra djevelen, fra døden og fra alt ondt. Før dette hadde jeg ingen herre og konge, men var fange under djevelens makt. Jeg var dømt til døden og fanget i synd og blindhet.

Da vi var skapt av Gud Fader og hadde mottatt alle slags gode ting av ham, da kom djevelen og ledet oss ut i ulydighet, synd, død og alt ondt. Vi lå under Guds vrede og unåde, dømt til evig fortapelse, slik som vi fortjente. Det fantes intet råd, ingen hjelp, ingen trøst for oss – før denne Guds enbårne og evige Sønn i sin grunnløse godhet forbarmet seg over vår jammer og elendighet og kom fra himmelen for å hjelpe oss. Slik er disse tyranner og fangevoktere blitt fordrevet, og i stedet for dem er Jesus Kristus kommet, han som er Herre til liv, til rettferdighet, til alle goder og til frelse. Han har revet oss elendige, fortapte mennesker fra helvets gap; han har vunnet oss, gjort oss frie, og bragt oss på nytt inn under Faderens behag og nåde. Han har gjort oss til sin eiendom og tatt oss under sitt vern og sin beskyttelse for å kunne styre oss med sin rettferdighet, visdom, makt, liv og salighet.

Så kan vi uttrykke hovedinnholdet i denne artikkel slik: Det lille ord «Herre» betyr ganske enkelt det samme som gjenløser (frelser). Og det betyr at han er den som har ført oss tilbake fra djevelen til Gud, fra død til liv, fra synd til rettferdighet, og som nå bevarer oss der.

De andre delene i artikkelen tjener ganske enkelt til å klargjøre og uttrykke hvordan og med hvilke midler denne gjenløsning er skjedd – det vil si hvor mye den kostet ham, og hva han gjort og våget for å vinne oss og føre oss inn under sitt herredømme. Det vil si: Han ble menneske, unnfanget og født uten synd, av Den Helige Ånd og jomfruen, for å kunne være herre over synden. Og dertil har han lidd, døde og ble gravlagt for å godtgjøre og betale det jeg skyldte, ikke med sølv og gull, men med sitt eget dyrebare blod. Alt dette gjorde han for å bli min Herre. Han gjorde ikke noe av dette for sin egen skyld, for det trengte han ikke. Etterpå stod han opp fra de døde, idet han slukte (Jes 25:8) og fortærte døden, og til sist

før han opp til himmelen og tok herredømmet ved Faderens høyre hånd. Djevelen og alle onde makter må derfor være ham underlagt og ligge under hans føtter helt til han på den siste dag vil skille oss helt fra den onde verden, djevelen, døden, synden osv.» (SK 26-31.)

30. OM KORSETS TEOLOGI¹¹

«Hvordan kjenner Faderen Sønnen? Faderen har fra evighet av gitt ham alle ting. Etter sin menneskenatur har han innsatt ham til Herre over alle ting. Da han hang på korset - nettopp da man trodde alt var ute med ham, da ble han Herren over alle ting.

Kristus fortjente ikke korset, selv om han bar det. Slik er det Kristus kjenner Faderen, og slik kjenner han sin hjord, om de enn ligger i døden, tilsynelatende glemt av ham. Her handler det ikke om hva øynene ser, for det skjer på åndelig vis. Hadde man felt dom etter det øynene ser, måtte man visselig ha sagt, at Kristus er forbannet av Gud, og på den annen side: Skjønt han er forlatt av sin hjord, kjenner han likevel Guds gode vilje. Slik er det et kristenmenneske kjenner den Gud som mener det vel med ham. /.../

Hvor altså Ordet virker med kraft, der stoler vi på Gud, selv om vi sitter fast i svakhet, synd og død. Gud kan man ikke kjenne på følelsen, men kun med troen. Slik er det Gud kjenner Sønnen – i selve lidelsen. Hvor stor en gave det er å erkjenne dette. Det er fort sagt, hva Kristus før har sagt: «Jeg er Den gode hyrde.» Men når han lar dette bli forkynt at han er det, og man merker gjenklang i hjertet, da kjenner man ham rett. /.../

Kjennskapen til Kristus består i troen, som Paulus sier: «Èn Herre, èn tro, èn dåp, èn Gud og alles Far» (Ef 4:5f). /.../ (Så er) den enhet som Kristus gir, denne kjennskap til Kristus, at vi alle blir salig ved Kristi død.» (Fra preken over Joh 10:12-42. 10.4.1524. = WA 15:533-537.)

En kommentar til **1 Kor 2:2**: ”Man bør la de høye, skjønnne tanker fare, som fornuften og kloke folk omgås med, når de søker Gud i hans majestet uten Kristus. Gud vil i Kristus ligge i krybben og i moderskjødets, og henge på korset, men de vil stige opp til himmelen og utforske hvordan han sitter og styrer verden. /.../ Derfor bør en kristen ikke ville høre snakk om å søke eller finne Gud, annet enn i jomfruens fang og på korset.”

En kommentar til **Joh 13:31f**: ”Alt hva Kristus er og har sagt, handler alltid om hans Fader, som han alltid forkynner og forherliger. Heretter er også vi lik apostlene, for vi vil ikke vite og forkynne annet enn Kristus alene, for at alle lærdom-

¹¹ Kristi guddommelige herlighet skal vi søke i hans dypeste fornedrelse. Denne søken kalles «korsets teologi».

mer må bli forkastet og bare Kristi lære bestå, og Guds Sønn bli forherliget slik ved oss, og Gud ved Sønnen. /.../ (Faderen) skal bevitne at også jeg (dvs Sønnen i Jesu ringe skikkelse) er sann Gud.

Dette vet han i samme stund, for nå er dødstimen kommet /.../ Nettopp da herliggjør jeg (Sønnen) Faderen, jeg gir ham all ære, og slik jeg har æret ham, slik vil han ære meg hos seg selv. Det vil si: Han vil la et slikt rop utgå (om meg), at man tror om meg at jeg er sann Gud - og ikke (bare) et menneske - for å være midleren for alle mennesker.” (Preken Påskeaften, 31.3.1526. = WA 20, 313- 315:10. Kursiv her.)

En kommentar til **Joh 21:15-17**: Merk ”hvordan Gud fanger de vise i deres kløkt, for at de må bli til skamme i sin visdom (Job 5:12f). /.../ (Skriften) er en fortærende ild: Når du mener at du med din forstand har fanget den i din forståelse, da er du fortært til aske før du rekker å se deg om.” (Mot pavedømmet i Rom, innstiftet av djevelen. 1545.)

”Den onde fiende og verden er ikke fiendtlige fordi de kristne er syndere, /.../ men fordi de setter sitt håp til Guds Sønn, trøster seg med hans død og oppstandelse, frykter Gud og vil leve i samsvar med hans vilje /.../. Slikt kan verken djevelen eller verden tåle.” (= WA 52: 794ff.)

Verdens barn «ser at de som stoler på Gud og ikke på Mammon, de må tåle mye sorg og nød; djevelen står dem imot og hindrer dem i å vinne penger, innflytelse og ære i verden, ja snaut nok beholder livet. Men motsatt: De som tjener Mammon, de har makt, innflytelse, ære og gods og trygg posisjon i verden. Derfor må en nøye merke seg slike bibelord som motsier verdens tilsynelatende lykke, og holde fast ved at slike ord kan ikke lyve eller bedra, men vise seg å være sanne.» (SK Budene 47.)

- ”siden kunnskap, prøvelser og ren skriftutleggelse mangler hos prester og biskoper, må de henfalle til sikkerhet. De blir ikke prøvd i de fristelser, kors og forfølgelser som visselig følger Ordets rene forkynnelse. Derfor kan de umulig forstå Paulus. /.../ om vi ikke blir holdt i øvelse med tyranners og kjetteres vold og list.

Uten å kjenne skrekken for satans brennende piler i hjertet, forblit Paulus like dunkel og ubegripelig for oss, slik han har vært det for den hele verden i henfarne århundrer, og fortsatt er det for våre motstandere /.../. Det er profetiens gave, og våre *studier sammen med indre og ytre anfektelser*, nøkkelen til Paulus og hele Skriften.” (SGal, 347. Gal 4:13f. = WA 40 I, 634. Kursiv her)

«- så snart du blir en kristen, får du djevelen, verden og din egen onde menneskenatur på nakken og mot deg. De er tre gruelige tyranner, og med dem må du kjempe så lenge du har kjøtt og blod. /.../ Korset følger troens bekjennelse, for mot bekjennelsen reiser verden seg først de klokeste og helligste i verden, fordi jeg gjør deres visdom og hellighet til intet og støter den til jorden ved denne bekjennelse, at alene Guds godhet og visdom gjør alt. /.../ etter beste evne forfølger de dem som fører en slik bekjennelse om den guddommelige nåde. Derfor sier David i **Sal 116:10** – *Jeg trodde, for jeg talte; jeg var såre plaget*. Som om han vil si: Fordi jeg erkjenner Guds nåde og godhet, kan jeg ikke la det være. Jeg må tale om den. Men fordi jeg taler slik, er jeg blitt meget plaget.» Mt 10:16ff, Joh 15:18ff. 2 Tim 3:12. Kirkepostillen på St Nicolai dag.

Til Luther-lesning:

Kristi egentlige embete: SGal, 131, 135f, 156f.

Korsets teologi: SGal, 347, 367, 371, 373, 376, 386 (djevelens martyrium), 398, 400, 412f, 415f, 457-459, 478, 482, 487-488.

31. OM JESU NAVN

«- det fins ingen annen vei til himmelen enn Kristus. Ham har Gud gitt det Navn som vi skal bli frelst ved (Apg 4:12) /.../ Det er Jesus Kristus som lærer at man kan bli frelst ved gjerninger, men ved evangeliet og troen på ham. Denne tro befri oss fra døden, så den som kjenner Kristus og Faderen (blir salig). For dette er Faderens vilje, og noen annen fins ikke i himmelen enn Sønnen som skal bære våre synder (1 Pet 2:24). (Preken 21.5.1531. = WA 34, 1:435.).

32. OM SØNNENS FORNEDRELSE

«Utenom Kristi manndom skal man ikke søke noen nåde eller syndsforlatelse. Vil du trenge inn i rettferdiggjørelsen, /.../ se da til at du ikke vet om eller akter noen som Gud utenom mennesket Jesus Kristus. Søk kun til ham og la ditt hjerte henge fast ved ham og la alle tanker og spekulasjoner om Majesteten fare.» (= WA Bordtaler 6: 86 nr 6625).

«Den Hellige Ånd hadde lovt at Kristus skulle bli født i Betlehem, og funnet det høyst nødvendig at dette ble skrevet ned i Skriften. Hvorfor? Hvis vi ikke vil motta Kristus slik Skriften vitner om ham, da vil ingen motta ham.

Den ligner en dårlig maler som vil male ei ku, men bildet blir en hest med overskriften «ku». /.../ (Gud) skriver at han vil sende en frelser, og straks tenker man på hest og vogn, men Gud forkaster bildet og fremstiller et hjelpeløst barn. Han ødelegger verdens frelserbilde og gjør det til et ynkelig barn, som mer enn noe annet menneskebarn trenger menneskers hjelp. Fordi han gjør det på denne måten, må han sette som overskrift: dette er Frelseren. Det er hva engelen gjør: *En frelser*

er født dere i dag... Hvis du dømmer etter det øynene ser, er du fortapt. Men siden ordene lyder: «dette er Frelseren», da holder du fast ved ordene og sier til Gud: Dårlig har du malt, men hva du har ødelagt med maleriet, har du desto bedre uttrykt i Skriften. (Notat fra preken 6.1.1528. = WA 27, 13:33-14:8 og 15:3-5.)

«- den som begynner å spekulere *ovenfra* om Guddommen, om Gud som en streng og straffende konge /.../ han blir slått ned av den høye majestet. Og med rette. Men den kunst som denne konge gjerne lærer, han er Marias sanne sønn, sant menneske, mitt kjøtt og blod.

Kjære, la vær å klatre, gå heller til Betlehem. Siden lar han seg finne av seg selv, at dette samme menneske er sann Gud før alle tider. Så har dette barnet to slags utganger og fødsler, og er likevel en person: Den som rører ved dette menneske, rører ved Gud; den som tilber ham, tilber Gud; den som spotter ham, spotter Gud.» (Notat fra en preken 6.1.1532. = WA 36, 63:4.)

33. OM JESU PERSONS HEMMELIGHET

«Det er vår tro, slik Skriften lærer oss, at vår Herre Jesus Kristus er sann Gud i sitt vesen og sin natur, og at Gud bor legemlig fullt og helt i ham (Kol 2:9). Altså fins det over hode ingen Gud eller en guddom utenfor Kristus, som han også selv sier, **Joh 14:9f** – *Filip, den som ser meg, ser Faderen; tror du ikke Faderen er i meg og jeg i ham?* Altså går Kristus på jorden.

Da må vi si: Hvordan kan det være sant til samme tid at Gud i Kristus er personlig og vesentlig helt til stede på jorden - i moderskjødet, i krybben, i templet, i ødemarken, i byene, husene, i hagen, på korset og i graven, og likevel til samme tid være i himmelen i Faderens fang? /.../ Følgelig må de være personlig og vesentlig til stede over alt og fylle himmel og jord med sin natur og majestet... (Jer 23:23f, Sal 139:7).

/.../ i Kristus er det fremfor alle andre skapninger noe annet – noe høyere og større. For i ham er ikke Gud bare vesentlig til stede som i alt annet, men bor også legemlig i ham, så Gud og menneske er én person. Jeg kan vel si om alle andre skapninger, at der er Gud - eller Gud er i det, men jeg kan likevel ikke si: Der er Gud selv. Men om Kristus sier troen, ikke bare at Gud er i ham, men dette: Kristus er Gud selv. Den som dreper et menneske, kan vel kalles morder av noe som tilhører Gud, og hvor Gud er. Men den som dreper Kristus, har drept Guds Sønn, Gud og herlighetens Herre.» (Mk 16:19. Fra Luthers skrift 1527: At disse Kristi ord «dette er mitt legeme» enda står fast mot svermeråndene. Kursiv her.)

«Derfor holder vi fast ved denne artikkel om Kristus, slik Skriften lærer om ham, at han må bli kjent og beskrevet som sann Gud og sant menneske. /.../ Altså må vi ta til oss denne artikkel, så vi beholder Kristi hele person og holder samlet de gjerninger som begge naturer gjør hver for seg. /.../

Altså fremstår hele Guddommen som idel trøst: Faderen vil trøste, for han gir Den Hellige Ånd. Sønnen trøster, for han ber om det. Og Den Hellige Ånd vil være trøsteren selv. Det fins derfor ingen vrede, trussel eller redsel over de kristne, men kun glad latter og deilig trøst i himmelen og på jorden. /.../ Derfor kalles det en kunst for kristne – å lære å svinge seg høyt over alle redsler og sorger, angst og ve, og si med profeten, **Sal 42:6** – *Hvorfor er du nedbøyet, min sjel?* /.../

Så lenge verden består og Dommedagen gjenstår, må denne tekst bestå og alltid finnes folk som tror den av hjertet, og bekjenner med Den Hellige Ånd hva trosartikkelens ord sier: Jeg tror på en hellig, kristelig kirke osv. Hun går ikke til grunne så lenge verden består. Det gjør heller ikke det som fortsettelsen i trosartikkelen sier: *Jeg tror syndenes forlatelse* osv, som alltid vil være der og aldri opphøre inn-til den dagen kommer, som vi bekjenner: *Kjødets oppstandelse og det evige liv*, skjønt begge har begynt ved Kristus og i Kristus.» (Fra en preken over Joh 14:1-23. Våren 1538, nedskrevet og bearbeidet av Cruciger. = WA 45:539-579.)

34. OM INKARNASJONEN - GUDS GAVEUNDER

”(Kristus) trengte ikke omskjærelsen for sin egen person, like lite som han trengte å lyde sin mor eller dø på korset for sin egen person. Men han gjør det for vår skyld. For vi trenger en slik mann, en som var uten synd og oppfylte Loven for oss, altså en som stilte Guds vrede. Hvis ikke, måtte vi være under forbannelsen til evig tid.” (= WA 34:1, 6.)

Så stor var ondskapen, så stor villfarelsen, mørket og uvitenheten i min vilje og forstand, at jeg måtte kjøpes fri til en slik uendelig pris /.../ Om du betrakter denne pris, burde du forbanne alle fortjenester og be alt sammen dra til helvetet. Derfor er det en utålelig og forferdelig spott å utpønske en gjerning til å forsone Gud /.../ siden han kun lar seg forsone med denne umåtelige og uendelige pris - hans Sønns død og blod, hvor verdien av en enkelt dråpe overstiger hele skaperverket.” (SGal. Gal 2:20. = WA 40:1, 294, 33.)

”Mister vi denne artikkel, er vi ikke lenger kristne.” (= WA 40:294f, jf 47, 540).

”Den som er frelst ved menneskenaturen alene, han er egentlig ennå ikke frelst og blir det heller ikke.” (= WA 26, 320f.)

Lk 2:11 – *i dag er det født dere en frelser, og han er Kristus, Herren...* Ordene ”burde smelte himmel og jord, gjøre døden sukkersøt, og all ulykke til gledens vin. Hvilket menneske kan vel fatte at det er født oss en Frelser, og vår Frelser? Det er ikke bare mor jomfru Maria som får nyte denne skatt, men alle mennesker. For engelen sier: I dag er det født dere - *dere*, en Frelser, og han er Kristus, Herren.” (Fra en julepreken.)

(Fra Testimonie-katalogen, Konkordieboken:)

Cyril av Alexandria (d 444): "Ordets egenskaper ble manndommens egenskaper, og de som tilhører manndommen, ble Ordets egenskaper, for slik må man forstå den ene Kristus og Sønn."

"Når Kristi mysterium blir satt i sentrum, lar den oss på den ene side erkjenne ulikhet, men på den annen side forkaste deling, i det vi verken tilslører eller sammenblander naturene med hverandre. Da Guds Ord (Logos) ble delaktig i kjød og blod, lar den ene Sønn seg begripe og benevne også på denne måte."

Johannes fra Damaskus (d ca 749): "På grunn av den personlige forening med Ordet, er Herrens legeme rikelig begavet med guddommelig kraft."

35. OM KRISTI FØDSEL

"Mennesket har en uren, syndig, fordømt fødsel, slik David sier i Sal 51:7. Den kan ikke avskaffes på annen måte enn med Kristi rene fødsel." (= WA 10:1:1, 71f.)

36. OM JESUS KRISTUS – PROFETEN

«- Kristus har Den Hellig Ånd uten mål. Så tenk ikke at han har bare litt av Den Hellige Ånd. Han er en ganske annerledes og underfull predikant og lærer. I ham fins ikke Den Hellige Ånd stykke for stykke /.../ men som det blir sagt til kolosserne (Kol 2:3): *I ham er alle visdommens, livets, salighetens, nådens og barmhjertighetens skatter; for Guddommen bor legemlig i ham.* Derfor er Den Hellige Ånd helt og fullt i ham uten mål, for han er Faderens enbårne Sønn /.../ ham har Gud gitt oss til visdom, rettferdighet og (til Herre) over alle ting.

Så er ingen annen utsendt; han alene bringer Ordet som rommer alt. Det betyr å ha Ånden uten mål ... Når Ånden nå er fullkomment til stede i Kristus, da har også vi Ånden ved ham. En slik predikant har vi. Hos ham kan vi øse av den uutsigelige fylde. /.../ Så har også vi nåde og Den Hellige Ånd uten mål, ikke på grunn av vår fortjeneste, men fordi vi tror på ham.» (Prekener over Joh 3:22-36. Notater 1538, 1539. = WA 47, 1:196.)

37. OM JESUS KRISTUS – PRESTEN

«- Kristus (er) korsfestet /.../ fordi han er en offerprest. Så legg da alle merke til disse ord: *Fader, forlat dem, for de vet ikke hva de gjør.* Slik Kristus henger på korset, bør enhver betrakte ham som den rette øversteprest og pave. For ifølge Det gamle testamente hører det med til en øversteprest at han pryder og smykker seg med skjønnne klær og ofrer. Slik utfører Kristus her sitt prestelige embete. Men hvordan? Han har sine finklær og prydelser på. Hvilke? - Tålmodighet og lydighet mot sin Fader.» (Pasjonspreken Langfredag 26.3.1529. = WA

"Dersom all verdens synder er i dette ene menneske Jesus Kristus, er de ikke i verden. Men er de ikke i ham, er de fremdeles her i verden. Likeså: Er Kristus

selv blitt skyldig i alle de synder som alle har begått, er vi følgelig fri fra alle synder, men ikke ved oss selv, ikke ved våre gjerninger eller fortjenester, men ved ham. Er han på sin side uskyldig, men uten å bære våre synder, da bærer vi dem og skal dø og bli fordømt i dem. ”Men Gud skje takk, som gir oss seieren ved vår Herre Jesus Kristus!” (1 Kor 15:57). Amen.” (SGal, 237. Gal 3:13. = WA 40, 438)

38. OM JESUS KRISTUS - KONGEN

«Jesus visste at Faderen hadde gitt ham alt i hans hender.» (Joh 13:3a) Dette er skrevet /.../ for vår skyld, for at vi skal vite sikkert at det Kristus gjør, det gjør Faderen. /.../ Alt hva Herren gjør, det iverksetter Faderens vilje. Derfor tør vi si: Kristus har innstiftet Sakramentet og alt det øvrige (i samsvar med Faderens vilje). Når det står: «Faderen har gitt ham alt i hans hender», så gjør han ingen unntak.

Kristus har ingen byer hvor han kunne sette sin fot. Hvordan kan han da si, at han har alt i sin hånd? Er det ikke snarere slik, at han ingenting har i sin hånd? Men vi må tro at han på sitt kors skulle få alt i sine hender. Likeså dypt som han ble fornedt på korset, likeså stor var deretter hans herlighet. Der (på korset) ble han alle unyttige stakkarers utskudd. Men dermed ble han Herren og Kongen over alle ting.

Apostlene visste på forhånd ingenting om dette. Men det har styrket vår tro. På forhånd måtte Kristus gi avkall på (å være Gud lik) for at han med sin fornedrelse skulle opphøye meg. «Han var kommet fra Gud og gikk til Gud.» (Joh 13:3b)» (Preken over Joh 13:1-20. 24.3.1524. = WA 15:497- 506.)

39. OM SØNNENS LYDIGHET I TJENERSKIKKELSEN

”Så kom Kristus - på en gang Gud og menneske, født av Gud i evighet og av jomfruen i tiden - ikke for å stifte lover, men for å underkaste seg og bortta loven. Han ble ingen lovens lærer, men lovens lydige disippel, for ved sin lydighet å frikjøpe dem som stod under loven.” (SGal, 310f. Gal 4:4f. = WA II, 568)

”Når Loven kommer og anklager deg for at du ikke har holdt den, vis den da til Kristus og si: Der er den mannen som har gjort det. På ham er det jeg stoler. Han har oppfylt den for meg og gitt meg del i det.” (= WA 17:2, 292)

”Kristus kom ikke for å avtvinge oss den lydighet som loven krever. Dette evner vi ikke. Han kom for å gi (denne lydighet) som en gave til oss /.../ Det gjorde han ved å gjenløse oss fra lovens forbannelse, da han gjorde Guds vilje i overflod og oppfylte den lydighet som loven krever.” (= WA 39:1, 388, 14)

Denne kjærlighet kunne ikke Kristus ha vist deg, ”om ikke Gud i sin evige kjærlighet ville det slik, at Kristus lyder Faderens vilje med sin kjærlighet til deg. Da vil du finne Guds milde faderhjerter, /.../ og ved Sønnen bli dradd til Faderen. Da

vil du forstå disse Kristi ord i Joh 3:16: ”**Så** har Gud elsket verden at han gav sin Sønn, den enbårne” osv.»» (Kirkep, Langfredag: Om betraktningen av Kristi hellige lidelse. = WA 2,140)

Til Luther-lesning:

SGal 306-312. Gal 4:4-5. = WA 40:1, 560-571.

40. OM GUDS RETTFERDIGHET - JESUS KRISTUS

”- evangeliets innhold er Kristus. Evangeliet lærer og viser meg en guddommelig gjerning, som gis meg av ren nåde. Den er hverken menneskelig fornuft eller menneskelig visdom, ikke engang Guds lov. Denne gave mottar jeg kun ved troen”. (SGal. Gal 1:16. = WA 40:1, 141)

«- fornuften er altfor begrenset til å kunne begripe at dens visshet skal være bundet til en nåde og rettferdighet som den ikke ser; at den alene og intet annet enn Guds Sønns død og oppstandelse er vår rettferdighet (for Gud). Så må mennesket se bort fra seg selv og sine gjerninger, og henge fast ved det som er unndratt våre øyne og må komme hit i troen: Jeg er rettferdig. /.../ Her må enhver se til, om han mottar Kristus i hjertet, om hans hjerte virkelig ikke er noe annet enn Kristi rettferdighet. /.../ Det er nettopp de aller beste, de som forblir i brennende lengsel og tørst og higen etter denne lære, og aldri kan blir mett av den.

/.../ Alle goder som Gud gir oss, de er hans - rene og gode. Men så snart vi får del i dem, lar vi dem ikke være rene, men gjør dem til våre avguder og lar vårt hjerte henge fast ved dem.

/.../ Hvis du ingenting har som du kan sette din lit til, da må du søke den ære som ikke kommer fra mennesker, men fra Gud. /.../ den som Gud selv anser rik, vis og rettferdig. /.../

Hvem er det Gud erklærer hellig? Det er ingen andre enn den som mottar Herren Kristus, som tror det og derfor bekjenner at han har brakt oss hjelp med sin død. For denne tros skyld skal du være rettferdig og from, og ikke av noen annen grunn.» (Preken over Joh 5:43-44. Fransiskanerkirken i Erfurt, 11.10.1529. = WA 29:582-586.)

”- artikkelen om rettferdiggjørelsen er denne, at vi blir erklært rettferdige og frelst kun ved troen på Kristus, uten gjerninger. /.../ Altså styrtes pavedømmet /.../ uten uroligheter, uten noen menneskelig kraft, uten bekjempelse av sakramentene, kun ved Ånden. Det er en seier som ikke vinnes av oss, men ved Kristus, som vi forkynner og bekjenner.” (SGal 192. Gal 3:5. = WA 40 1,355. Kursiv her)

”Den som vil være levende for Gud må altså legge vinn på å leve utenfor loven. Han skal gå med Kristus ut av graven. /.../ (når vi) i troen griper om Kristus selv. Hva samvittigheten angår, trer vi inn i en ny lov, som oppsluker den andre loven,

den som holdt oss fanget. Da Kristus ble oppreist, ble den grav åpnet hvor han hadde ligget død, så den er tom fordi han er borte. På samme vis, fordi jeg tror på Kristus, oppstår jeg med ham og dør fra min grav, dvs fra loven som holdt meg fanget. Loven er allerede tom, jeg er sluppet ut av mitt fengsel og min grav, det vil si loven. Derfor har den ikke lenger noen rett til å anklage meg og holde meg bundet, for jeg er oppstanden.” (SGal. Gal 2:19. = WA 40:1, 267-270. Kursiv her)

” - skal samvittighetene våre bli styrket mot kommende kjetterier, bør vi ikke sky den møye å gjenta hva vi andre steder lærer, forkynner, synger og skriver. For blir ikke læren om rettferdiggjørelsen opprettholdt, er det ute med alt sammen. (5 Mos 6:7) /.../

- denne apostoliske hilsen er noe nytt, som verden aldri har hørt, ikke før evangeliet begynte å bli forkynt. Begge disse ord - *nåde og fred*, omfatter hele kristendommen. Nåden forlater synden, freden roer samvittigheten. Våre to djevlere, som plager oss, er synden og samvittigheten, lovens kraft og syndens brodd (1 Kor 15:56). Begge disse villdyr har Kristus beseiret og trampet dem begge ned - i denne verden og i den tilkommende.

Dette vet verden ingenting om. Derfor kan den ikke gi noen sikker undervisning om hvordan man skal beseire synden, samvittigheten og døden. Slik undervisning har bare de kristne /.../ *en lære som er gitt av Gud*, og ikke funnet på av noen fri vilje, menneskelig fornuft eller menneskelig visdom.” (SGal 35f. Gal 1:3. = WA 40 I, 72f. Kursiv her.)

”- når mennesket i samvittighetsnød eller i sin dødsstund kjenner Guds vredes dom over synden, som loven åpenbarer og øker, da trenger det – for ikke å fortvile – at en annen mellommann kommer og sier: /.../ Selv om loven og dens vrede består, skal også du bestå, du skal ikke dø! - Denne mellommann er Jesus Kristus. Han forandrer ikke lovens røst lik Moses, han skjuler den ikke med et dekke, og han leder meg heller ikke bort fra lovens åsyn, men han setter seg til motverge *mot lovens vrede og opphever den* ved selv å oppfylle den i sitt legeme. Og deretter sier han til meg i evangeliet: Loven er visselig vred og forferdelig, men bli ikke redd og flykt, men hold stand! *Jeg trer i ditt sted og oppfyller loven for deg.* (Gal 3:20. SGal, 272. = WA 40 I, 503. Kursiv her)

«Det er rettferdiggjørelsens hovedstykke at jeg tror *Kristus er gått til Faderen*, selv om jeg ikke ser det. Deretter kommer et annet lys i hjertet, hvor dette blir forkynt og jeg tror. /.../ Dette er et kristenmenneskes rettferdighet: Jesus Kristus, som er død og oppstanden og sitter ved Guds høyre som Herren over alle ting. Der er vår rettferdighet.

Verden ser den nedenfra i vår egen gjerning, gir enhver hva hans er, men slikt gjelder ikke for Gud. For ham er bare én rettferdig - Kristus som er død og har gått til Faderen. Så er all min rettferdighet ingenting på jorden, men skjult i troen.

Si derfor: Min rettferdighet sitter ved Guds høyre, for Kristus er min egen, han som døde. Der er min trøst. Jeg har ingen annen gjerning, ingen annen fromhet. Kun ved denne Kristus er jeg rettferdig

/.../ en kristen trenger ikke bekymre seg. Han er en herre over alle ting. Han kan ikke synde, for hans rettferdighet er den Kristus som døde. «Hvem vil anklage Guds utvalgte? Hvem vil fordømme? Kristus er her, som er død, ja, enn mer, han er også oppstanden og ved Guds høyre og representerer oss.»

/.../ Altså blir ikke en kristen født ved gjerninger, men ved prekenen - kun ved å høre, for kraften er Den Hellige Ånd.» (Preken over Joh 15:5-15. 14.5. 1525. = WA 17 I: 243-247.)

«- En underlig rettferdighet, ganske annerledes enn den verdslige! Kristus fjerner den fra hjertet og stiller den ved Faderens høyre. Derfor er den ikke vår, men Kristi rettferdighet, ja, Kristus selv. /.../ Dette er i sannhet artikkelen om rettferdiggjørelsen og vår tro. Denne artikkel må man kjenne på den rette måte, skal vi kunne verge oss og ha et forsvar mot djevelen, villfarelser og vår egen samvittighet, som alle strider mot denne artikkel.» (Preken over Joh 16:5-15, 14.5.1533. = WA 37:74-77.)

«Ordningen er den beste: Troen går foran gjerningene, og gjerningene følger etter troen som holder seg til hyrden alene og gjerningene til folket. /.../ Når vi hører at troen skal være grunnet på Kristus, da er prekenen vel utført, i motsatt fall ikke. En ting er det å holde seg helt til Kristus (i troen), noe annet å etterfølge hans forbilde (i gjerningene).» (Preken over Joh 10:1-11. 2.6.1528. = WA 27:181-188.)

”Dette stykke (om rettferdiggjørelsen) er en grunnstein og hjørnestein, som alene føder, nærer, oppbygger, tjener og forsvarer kirken. Uten den kan ikke Guds kirke bestå et øyeblikk.” (= WA 30:2, 650)

«Endog den som ikke tror at han er fri og at hans synder er forlatt, skal også lære seg i sin tid, hvor ganske sikkert hans synder var tilgitt, skjønt han ikke trodde det. /.../ Rom 3:3: «Kan deres vantro oppheve Guds trofasthet?» Når det gjelder nøklemakten, taler vi her hverken om tro eller vantro. Vi erkjenner straks at kun noen få tror. Vi taler om det nøklene virker og gir. Den som ikke godtar hva nøklene gir, mottar forståelig nok ingenting. Men det er ikke nøklenes feil. Mange tror ikke evangeliet, men det betyr ikke at evangeliet er usant eller uten makt. En konge gir deg et slott. Hvis du ikke godtar det, er det ikke kongens feil, og heller ikke har han gjort seg skyldig i løgn. Men du har bedratt deg selv og feilen ligger hos deg. Kongen gav deg virkelig slottet.» (Om nøklemakten. WA 40:366-67.)

Til Luther-lesning:

S Gal 154 (den forutgående nåde), 272 (midler/ og lovoppfyller), 307-312 (Kristi lydigheit), 317-317 (frelsesvisshet), 322f, osv. Den universelle rettferdiggjørelse en historisk kjensgjerning, fullbrakt i Kristi lidende lydigheit og stadfestet med Kristi oppstandelse: Falske profeter ødelegger troens grunn, Mt 7:15. Apostelordets lære fra Herren bevarer den, 2 Tim 1:13, Lk 2:14, Joh

1:29, Rom 1:4, 16f, 4:5, 24f, 5:8-10, 18f, Ef 1:7, 2 Kor 5:19 (hva Gud har gjort i Jesus Kristus, det begrunner prekenembetets oppdrag og fullmakt fra ham, v 20 (jf Lk 24:47, Joh 19:20:23). Se CA 5.

Jf Kristi nattverdord «Drikk alle derav. Denne kalk er den nye pakt i mitt blod som utgytes for mange til syndenes forlatelse» (Mt 26:28, jf 20:28, Jes 53:11 «de mange» en hebraisk talmåte = alle). 1 Kor 15:56f (evangeliet triumferer over loven i kraft av syndebærerens seier over døden).

Om den universelle frifinnelse (el tilregnede rettferdighet), se CA 4. Troen er en tillit til Ham som er Guds rettferdighet i sin lidelse og død for verdens synder. Troen tror at jeg er tilgitt kun på grunn av Kristi fortjeneste. Dette har Gud stadfestet på endegyldig vis da han reiste Kristus opp fra de døde. Gud er forsonet i Kristi død, og derfor oppstod han rettferdiggjort i alles sted, jf Hab 2:4, Rom 1:17.

Biskop Ambrosius (d 397): - «verden ble underlagt Kristus ved loven, for ved loven blir vi alle anklaget. Ved lovens gjerninger blir ingen rettferdiggjort, dvs. ved loven lærer vi synden å kjenne, men vi blir ikke befridd fra skylden. Loven kunne synes å ha gjort skade, da den gjorde alle til syndere, men da Herren Jesus kom, tilgav han all den synd som ingen kunne slippe unna. Med sitt blod som han utøste, utslettet han skyldbrevet som gikk oss imot.» (Mitt notat mangler kildeanvisning.)

Augustin: Menneskesønnen var ikke kommet, om ikke mennesket hadde falt.

41. OM GUDS FORSONING MED VERDEN (GJENLØS- NINGEN)

”Det er typisk for hedenskapet å tro at Gud skulle være nådig mot oss uten omkostninger, uten stedfortredende godtgjørelse. (Joh 3:16ff. = WA 10:3, 160f)

”Kristus ble en forbannelse (for vår skyld), det er - en synder, hjemfalt til Guds vrede. Han ikler seg vår person og legger våre synder på sine skuldre og sier: ”Jeg gjorde den synd som Martin begikk”. Altså er han virkelig blitt en forbannelse, slik loven sier, ikke for sin egen skyld, men for vår skyld /.../ Slik er jeg fri fra loven ved ham.” (SGal. Gal 3:13. = WA 40:1, 437, 9)

Apostelen sier ikke at Kristus ble en forbannelse for sin egen skyld, men ”for vår skyld”. Vekten ligger altså på ordene ”for vår skyld”, for Kristus er uskyldig, hva han selv angår. Altså burde ikke han ha hengt på et tre. Men da enhver røver, ifølge loven, skulle korsfestes, var også Kristus selv, ifølge Mose lov, skyldig til å bli korsfestet da han kledde seg i synderes og røveres person, ikke i en enkelt, men i alle synderes og røveres (person).

Vi er syndere og røvere, og derfor hjemfalne til død og evig fordømmelse, men Kristus tok på seg all vår synd og døde for den på korset /.../ Slik Jesaja sier: ”*Han ble regnet blant overtredere*” (Jes 53:12) Selv er han ganske uskyldig /.../, men da han bærer verdens synder, blir hans uskyld trykket ned av hele verdens synd og skyld. Alle de synder som jeg, du og vi alle har gjort og kommer til å gjøre, er Kristi egne synder, aldeles som om han selv har begått dem /.../

Da den barmhjertige Fader så oss undertrykket av loven og holdt under forbannelsen, uten noen mulighet til befrielse fra den, da sendte han sin Sønn til verden, la alle menneskers alle synder på ham og sa til ham: Vær Peter, fornekten; vær Paulus, forfølgeren, spotteren og voldsmannen; vær David, ekteskapsbryteren; vær synderen som åt eplet i paradiset; vær røveren på korset; vær alle menneskers person som har gjort alle menneskers synder, og se så til at du betaler og gjør vederlag for dem /.../

Da kommer loven og sier: Jeg finner at denne synder påtar seg alle menneskers synder, men jeg ser ingen synd, unntatt hos ham. Altså skal han dø på korset. – Så angriper loven ham og døden ham. Da dette skjedde, ble hele verden rensset og forsonet fra alle synder, og dermed også befridd fra døden og alt ondt /.../

Om all verdens synder er i dette ene menneske Jesus Kristus, er de ikke i verden /.../ Om Kristus selv er blitt skyldig i alle de synder som vi alle har begått, da er vi altså fri fra alle synder, men ikke ved oss selv, ikke ved våre gjerninger eller fortjenester, men ved ham /.../

Dette bilde bør vi betrakte og gripe med en stadig tro. Den som det gjør, har Kristi uskyld og seier, hvor stor synder han enn er /.../ Altså blir vi rettferdiggjort ved tro alene, for kun troen griper Kristi seier. Tror du dette, har du det /.../ Hvor det enn finnes tro på Kristus, er altså synden virkelig tatt bort, død og begravet. Men hvor det ikke finnes tro på Kristus, der er synden ennå...” (Samme, s 433ff.)

”I det tilkommende liv kommer vi i evighet til å ha vår lyst og glede over at Guds Sønn bøyer seg så dypt ned og tar min synd på sin rygg; ja, ikke bare min, men hele verdens – de som er begått fra begynnelsen av med Adam og like frem til de aller siste mennesker. De vil han ha gjort, og lide og dø for dem, for å befri oss fra dem. /.../ Johannes sier: Vil du vite /.../ stedet hvor verdens synder ble drept og tatt bort, se da på korset...” (Luthers Sämtliche Schriften VII 1718:385. E Helge Hildens overs.)

Til Luther-lesning:

SGal 112-113, 199-202, 205-206, 327 osv.

SGal 31f, 120f, 124, 144-146 (Kristi frihet), 148 (kobberslangen), 152 (2 trosart – den rette måte å bli rettferdiggjort), osv.

Om ”det salige bytte”, S Gal, 44 (Jes 53:6, 8), 116, 129f, 136, 138 (2 og 3 art), 140 (død fra loven), 142f, 145f, 148f, 198-200, 234-243, 245-247, 334, 337, 384, 396, 400.

Vitnesbyrd av Clemens av Rom:¹²

¹² Til menigheten i Korint ca år 96. Clemens tilhørte menighetens bispe- eller prestekollegium, med særlig ansvar for korrespondansen med andre menigheter.

Paradosis = overlevering. Ordet viser til prekenembetets oppdrag – å formidle Kristi utleggelse av ”Moses, Salmene og Profetene” - om sin lidelse, død og oppstandelse. Herrens apostler mottok Kristi lære, og - utrustet med Den Hellige Ånd - ga de læren videre etterfølgerne i prekenembetet, for at de i sin tur skulle gi Kristi lære til menighetene, med ansvar for deres liv i bundet formidling (tradering, jf Mt 28:20, 1 Kor 15,3). Apostlenes lære fra Kristus ble menighetens kànon, regel eller rettesnor, nedfelt i Det Nye Testaments skrifter.

”Dette, mine elskede, skriver vi ikke bare for å formane dere, men også for å påminne oss selv. For vi er på samme arena, og den samme kamp ligger foran oss. La oss derfor forlate de tomme og unyttige tanker og vende oss til vår overleverings (paradosis) velkjente og ærverdige regel (kànon). /.../ La oss betrakte Kristi blod og erkjenne hvor dyrebart det er for hans Fader, for det ble utgytt til vår frelse og brakte omvendelsens nåde til hele verden. La oss ta for oss alle slektledd, og lære at i slekt etter slekt har Herren gitt anledning til sinnsforandring (metanoia) til dem som ville vende seg til ham.

/.../ I kjærlighet har Herren tatt imot oss. På grunn av den kjærlighet som han hadde til oss, ga vår Herre Kristus Jesus sitt blod for vår skyld, etter Guds vilje, og sitt legeme for vårt legeme, og sin sjel for våre sjeler.

/.../ Alle ble ære og storhet til del, *ikke ved seg selv eller egne gjerninger* eller den rettferdighet som de la for dagen, men på grunn av Guds vilje. Heller ikke vi, som ved hans vilje er kalt i Kristus Jesus, blir rettferdiggjort ved oss selv eller ved vår visdom eller innsikt eller fromhet eller gjerninger som vi har utført med et rent hjerte, men vi blir rettferdiggjort ved troen. *For ved troen har den allmektige Gud rettferdiggjort alle fra begynnelsen av.* Ham være æren i all evighet. Amen.” (1 Kl 7:1-2, 4-5, 32:3f, 49:6. Kursiv her.)

42. OM KRISTI OPPHØYELSE

”Dermed forkynner (Kristus) at hans legeme er samtidig i himmelen og på jorden, ja, at det allerede er over alt.” (= WA 23:147. Jo 3:13)

43. OM KRISTI NEDFART TIL HELVETET

Vitnesbyrd fra kirkens historie. Sit e Oskar Skarsaune: Troens ord. De tre oldkirkelige bekjennelsene. Oslo 1997. S 128f.:

Biskop Meliton av Sardes (d ca 190): ”Jeg – sier Kristus – jeg er den som ødela døden, triumferte over fienden, trådte dødsriket under fot, bandt den sterke og førte mennesket med meg til himmelens høyder. Jeg gjorde det, sier Kristus”. (”Dødsriket”, her synonymt med helvetet – satans rike.)

Konsilet i Sirmium 359: - han ”døde og ble begravet, og steg ned i riket under jorden og ordnet opp der – dødsrikets portvoktere skalv ved synet av ham – og stod opp fra de døde tredje dag” osv.

Unntaksvis ble kristne rettledet ved apostelens muntlige undervisning. Normalsituasjonen var embetsbærernes utleggelse av ”Skriftene” (GT) i samsvar med den rett utlagte Skrift fra Kristus. Etter hvert ble lesningene fra GT i liturgien supplert med lesninger fra evangeliesskrifter og apostelbrev. Dette fant sted i overgangen mellom Ordets liturgi og Nattverdets liturgi, slik flere av brevene i NT viser. Men poenget er likevel ikke overleveringen, men Kristi virksomme nærvær i prekenembetets gjerning på troskapens vilkår (nærmere under 3 trosart).

Metanoia = Omfatter syndsbekjennelse og mottagelse av syndenes forlatelse (Kl 51:1ff).

Nåde. Enten Guds universelle gunst (favor Dei) mot en fallen menneskehet, eller Guds nådevirkning i de troendes liv (donum). Guds universelle nåde består i Kristi lidende lydighet (Kristus for oss). Den er årsaken til synderens frifinnelse hos Gud. Guds nådevirkninger skjer ved troen og består i Kristi nyskapende gjerning (Kristus i oss). Evangeliet kunngjør og meddeler den frifinnelse (el rettferdigerklæring) som har funnet sted en gang for alle. Med evangeliet som middel, virker Helligånden den tro som anvender frifinnelsen, enhver på seg selv. Deretter følger fornyelsen i de troendes liv, når de øver troen i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg.

Cæsarius av Arles, biskop 502-42: ”Denne løven av Juda – det vil si Kristus – steg seierrik ned i helvetet, og rev oss ut av kjeften til den fiendtlige løve. Han (Kristus) jakter på oss for å frelse oss, han fanger oss for å sette oss fri, han fører oss ut som fanger for å føre oss – befridde – til vårt fedreland.”

44. OM KRISTI OPPSTANDELSE FRA DE DØDE

«Holder man ikke fast ved artikkelen om oppstandelsen, slik man bør, da går alle andre artikler tapt.» (WA 29:325-355. Fra preken Påskeonsdag 31.3. 1529.)

St Paulus talte gjerne om oppstandelsen fra de døde «for å trøste og styrke alle kristne så de kunne fatte denne artikkel vel og bli visse på den, for noen annen trøst enn denne artikkel finnes ikke blant sanne kristne». (Fra ettermiddagspreken over 1 Kor 15:22-24. 21 s e Tref, 20.10.1532. = WA 36:555-567.)

«Paulus har i alle sine brev tatt for seg mange av Kristi gjerninger eller under, men ingen har han behandlet og forkynt så flittig som Kristi oppstandelse. Ja, han tier om alle Kristi gjerninger og mirakler, og forkynner og lærer oss fremfor alt frukten og den rette bruk av Kristi oppstandelse og hva vi har mottatt gjennom den. /.../ For alt må bli oppnådd ved Kristus fra Gud. /.../

Gå ut i all verden og *forkynn evangeliet for all skapningen*. Hva skal de forkynne? Ingenting annet, sier Kristus, enn at jeg er stått opp fra de døde, har overvunnet og tatt bort synd og all jammer. Den som tror dette, blir salig, den som ikke tror, blir fordømt.

Her er alle gjerninger opphevet. Her ser dere også troens natur og art. Troen tvinger eller presser ingen til evangeliet, men lar det være fritt for enhver å ta stilling: den som tror, han tror, den som kommer, han kommer, den som blir stående utenfor, han blir utenfor.» (Preken over Mk 16:14-20. 29.5.1522. = WA 10 3:133-147.)

1 Kor 15:20 – *Men nå er Kristus oppstanden fra de døde og blitt førstegrøden av de hensovede.* «Det er ingen dårlig handel! Han er ikke stått opp av søvne, men av døden! /.../ At han er stått opp fra de døde, hvilken nytte har jeg av det? Han har beseiret djevelen, jeg følger deretter. /.../ Han døde og gjenoppstod som førstegrøden. /.../

Så lær dette av ham: Før han ble født, hadde djevelen ingen makt over ham. Hvilken djevel kunne ha sagt til ham: La deg korsfeste? For Kristus var det nok å si bare et ord – til eksempel i Getsemane hage (Joh 18:5). - Slik bør man ikke betrakte hans oppstandelse fra de døde, men slik: *Hans oppstandelse fra de døde gjelder deg og meg.* Denne død og denne oppstandelse skjedde for din og min skyld. /.../ derfor har vi fått et tegn. Det bør du merke deg: Når jeg er død, skal jeg stå opp igjen. Så får min lidelse komme.»

V 21 – *Siden døden kom ved et menneske, så er også oppstandelsen kommet ved et menneske.* «Slik har Gud ordnet det. /.../ Adam og Kristus er to mennesker og bilder (Rom 5:12ff). Adam skal være Kristi avbilde, men Kristus er et langt bedre bilde. Ved Adam må alle dø. Det er en jammerlig handel, at jeg må dø på grunn av en fremmed skyld! Adam syndet i paradiset, så han måtte dø og alle hans barn (med ham). En forferdelig dom ville det være, om vi måtte dø og bli i døden. Men situasjonen er en annen: Vi har et annet menneske som heter Jesus Kristus.

V 22 - *Liksom alle dør i Adam, så blir de alle levendegjort i Kristus.* Uskyldig havnet jeg i døden, for jeg har ikke spist av det eplet som Adam spiste av. Ikke fikk jeg noe bud. Men fordi jeg er av hans kjød, må jeg unngjelde (følgene). Likeså fremmed som skylden er, og jeg er uten skyld i den, så fremmed er oppstandelsen og jeg uten årsak til den. Hvordan skulle jeg ha fortjent å oppstå og skinne som solen? /.../ Det er kun nåde og gave. /.../ Fordi han lever og slik han lever, skal også jeg leve. For ved dåpen er jeg gjenfødt og blitt en kristen, og de som tror på ham, er hans lemmer. Fra døden er de kommet, uten egen fortjeneste og medvirkning, kun fordi Kristus døde og er oppstanden. /.../ Så er døden gjennom Adam opphevet med livet i Kristus. De legemer som vi har fra Adam, må dø. Kristi legemes lemmer skal leve.» (Preken ettermiddag 20 s e Tref, 13.10.1532 = WA 36:543-554.)

1 Kor 15:35 – *Hvordan oppstår de døde? Og med hva slags legemer kommer de fram?* «Kristus (er ikke) død og oppstanden for sin egen person, men for oss /.../ Er Kristus død, da døde også vi med ham. Er han oppstanden, da er også vi oppstanden ved troen /.../ Da må vi ikke glemme det andre: «*Så la oss alle være glad*», for hans oppstandelse er vår trøst. /.../ Denne oppstandelse som Gud virker i Kristus, gjelder alle som tror på ham. Dem vil han føre ut av gravene. /.../ Han er oppstanden fra all lidelse, men oppstandelsen hans er vår frelse. /.../

Så er det vår glede og trøst at vi ved troen på ham oppstår med ham fra døden, djevelens makt og verden. /.../ Jeg tror at jeg allerede med min sjel er oppstanden. Bare det andre gjenstår, at jeg forrårter og blir til jord – fra den er jeg kommet. Det skal ikke vare lenge. /.../ jeg vil forkynne Kristus, lovprise ham og synge om ham, og gjøre det fordi jeg tror på Kristus, som døde for meg og er oppstanden for meg. /.../

Er ikke Kristus oppstanden, skal heller ikke vi oppstå. Men fordi han er oppstanden, skal også vi visselig oppstå, for han er ikke oppstanden for sin egen skyld, men for vår skyld, så vi skal være glade: «*Vår trøst vil Kristus være*», for ved troen er vi alt nå oppstått med ham. /.../ Her må vi være gjerrige og grådige, så oppstandelsen hans er vår frelse og trøst.»

1 Kor 15:42b – *Det såes i forgjengelighet, det oppstår i uforgjengelighet.* «Et menneske bæres ut på kirkegården. Da bærer man Guds, vår Herres lille såkorn ut på hans åker og hage for at det skal gjenoppstå, for det er Guds såkorn. Gud har

langt sikrere tanker enn de som bonden har, som dog vet: Om ti uker spirer det av jorden. Derfor sår han – ikke for at kornet skal gå til grunde, men for å bli høstet i sin tid. /.../ Kirkegården er Guds åker, hvor hans gulrøtter og svibler er sådd, den ene så, den andre så. Så er også oppstandelsen ulik, og likevel skal de alle oppstå. /.../

Men vi kan ikke bli levende igjen uten at vi først blir til jord. Bøndene er lik gravere. De kaster kornet i jorden, men gjør det ikke levende. Slik er det med oss mennesker. De dekker oss til og lar meg ligge. De tenker ikke på det at jeg skal gjenoppstå. Men Gud er en åkermann som har sagt: Jeg vil gi et slikt regn og solskinn at du gjenoppstår.» (Preken 3.5.1545. = WA 49:723-727.)

1 Kor 15:45f – *Det første menneske, Adam, ble til en levende sjel; den siste Adam er blitt til en levendegjørende ånd. Men det åndelige er ikke det første, men det naturlige, deretter det åndelige. «Det skal være et åndelig legeme.»* Det legeme som før var et naturlig legeme og av samme natur som dyrene, det skal nå bli et åndelig (legeme). Hvis ikke var vi ikke deres svenner og kunne si, når vi hadde gjort synd: Legemet har syndet.

Da du ble døpt, ble ikke bare din sjel døpt og dåpen kun forkynt for din sjel. Du ble velsignet med evangeliet, ikke bare sjelen, men også ditt legeme. Kristi legeme og blod blir gitt deg på alteret, ikke bare til din sjel, men også til legemet. /.../ Det skal bli et åndelig legeme, likt Kristi legeme på oppstandelsens dag. /.../

Er vi døpt og maten gitt oss (i sakramentets skikkelser), og har vi hørt Ordet, vil vi gjerne ha det på den måten at legemet burde ha vært ganske rent og åndelig, uten behov for føde mer. Men først må det være et legeme av samme natur som dyrene.

Ved dåpen blir vi ikke fluks åndelige, så man kan se det, men på den måten at vi må gripe det ved troen. Når jeg mottar dåpen og sakramentet, mottar jeg dåpen og maten til evig liv. Mens jeg lever tror jeg at jeg er døpt til det evige liv. Men så lenge jeg er i legemet, må jeg spise og fryse. Det bryr jeg meg ikke om, men holder fast ved det at Gud har døpt meg. Så må vi her bære på det naturlige legeme.» (Preken ettermiddag 1.2.1533. = WA 36:661-675.)

1 Kor 15:54f – *når dette forgjengelige er blitt ikledd uforgjengelighet, og dette dødelige er ikledd udødelighet, da oppfylles det ord som er skrevet: Døden er oppslukt, seieren vunnet.* (NO 2001) - «Hva skal jeg bekymre meg for? Jeg vil hjertens gjerne dø. Hvor man ikke lenger frykter døden, der er den allerede overvunnet. Dette utretter evangeliet og dåpen. Der er giften plantet i hjertet mot døden og drukket av de troende.

Så er Kristus den sanne surdeig. Han gjennomsyrrer ikke straks hele mennesket, men gjennomsyrrer det fra oppvekst og ungdom av og like til døden. /.../ Jeg vil se

til, sier Herren, at jeg gjør døden foraktelig. Jeg vil gi en legedom og drikk som heter: Jesus Kristus er stått opp fra de døde.

«*Døden er oppslukt.*» Ennå er det ikke skjedd, men det er i ferd med å skje. Men da vil det stå for våre øyne, slik det her står skrevet. Kristi oppstandelse er seieren. Døden er ennå ikke oppslukt i oss, men seieren er der likevel. Ved dåpen og evangeliet blir den vår egen. Derfor er oppstandelsen alltid virksom. Straks vi blir ikledd den sunne drakt, er det oppfylt helt og fullt det som her er sagt.» (Preken ettermiddag 2 Påskedag, 14.4.1533. = WA 36:676-685.)

”Vi lærer at man skal leve et utvortes ærbart liv, men ikke at vi dermed blir rettferdiggjort. Ingen vil hindre deg, om du vil bli munk, men vil du med din kutte gjøre bot for dine synder, hva har da han gjort, som du synger og preker om? ”Kristus er for våre synders skyld hengiven og oppreist på grunn av (propter) vår rettferdighet” (Rom 4:25) Konklusjonen tåler de ikke. Derfor sier Paulus (1 Kor 15:17): «*Er ikke Kristus stått opp fra de døde, da er vi fremdeles i våre synder.*»/.../

Men nå vi er befridd, oppfører vi oss så utakknemlig. Det vil gå med oss, slik Salomo sier (Ord 10:24a): ”Det den gudløse frykter, det vil komme over ham”. /.../ den djevel som er drevet ut, bringer sju djevler verre og det vil gå oss sju ganger verre. Da vil man skylde på evangeliet: Å, om vi bare hadde blitt hos paven! /.../ Uten evangeliet, ville vi vært uten nød! - Så får evangeliet skylden og ikke vår takk!” (Referat fra preken over Joh 20:11-15. 19.5.1529. = WA 28:449,9-453,4.)

Til Luther-lesning:

SGal, 135, 264 (ex nihilo), 322.

45. OM JESU KRISTI HIMMELFART

«Man må ikke tenke at Kristus «sitter der oppe og lar oss råde her», men tenk at han har fart dit for å kunne skape og råde fritt. /.../ Ta deg i vare så du ikke tenker at han er langt borte fra oss! Tvert imot, da han var på jorden var han for fjern for oss, nå er han oss nær. Men fornuften kan ikke fatte hvordan det går til. /.../

Hvordan kan fornuften begripe at der skal det være et menneske lik oss, som likevel ser alle og kjenner alle hjerter og gir alle tro og Ånd, som sitter der oppe i himmelen og allikevel råder hos oss og i oss? Så la din synsing være, og si: Det er Skriften og Guds Ord, som langt overgår all fornuft og all forstand. (Sal 8:6, 2:7, 110:1, 68:19.) /.../

Alle profeter har med stor flid beskrevet Kristi himmelfart og rike. For liksom hans utgang og død er dypt grunnfestet i Skriften, så er også hans oppstandelse og himmelfart grunnfestet i Skriften. Slik må man forstå hans himmelfart, for ellers har den hverken kraft eller saft. For har man ikke mer å forkynne enn at han har reist sin vei, hva nytter det? Profeten sier i salmen (Sal 68:19) «*han før opp i det*

høye og bortførte fanger» (NO 1930), da mener han: han er ikke bare der oppe, men også her nede, og nettopp derfor før han dit opp for å kunne være her nede, oppfylle alle ting og være alle steder. /.../

Derfor – den som vil bli fri fra synd og frelst fra død og djevel, må komme dit hvor (Kristus) er. Hvor er han? Her hos oss er han. Og derfor har han satt seg i himmelen for å være nær hos oss. Vi er hos ham der oppe og han hos oss her nede. Med prekenen kommer han hit ned og ved troen kommer vi dit opp.

Så ser vi over alt i Skriften at troen er en så stor og uutsigelig ting, at man kan ikke preke nok om den og beskrive den nok med ord. Man ser og hører den ikke, og derfor må man kun tro det. For troen er av den art at den ingenting føler, men følger kun ordene som den hører og henger fast ved dem. (Preken over Kr himmelfart. (2 del 14.5.1523.) = WA 12:562-565:29.)

46. OM JESU KRISTI GJENKOMST TIL DOM

”Dommen er opphevet. Den angår ham (den troende) like lite som den angår englene /.../ Alle troende kommer fra dette liv uten dom inn i himmelriket, og blir endog andres dommer.” (= WA 47:102f)

«Kristus knytter barmhjertighetens og ubarmhjertighetens gjerninger sammen med det 5. bud, for vi kristne har mottatt barmhjertighet. Kristus, vår kjære Herre, har gjenløst oss og fridd oss fra vreden – fra det 5. buds skyld og fra den evige død. Barmhjertighet er blitt oss til del, og ved Kristus er den evige vrede stilnet, Faderen er vennlig og god mot oss som er ham alle kjær, og overstrømmer oss med åndelige og legemlige gaver.

Siden Kristus har stilnet vreden og gjort oss kjær for Faderen, så skulle også vi følge hans eksempel. Først ble vi befridd ved ham, og deretter skulle vi følge hans eksempel. /.../ ikke synde mot det 5. bud, men øve barmhjertighet, vennlighet, kjærlighet og godhet. Dommen skal ikke skremme meg, men Kristi eksempel skal drive meg.» (Preken over Mt 25:31-46. 25.11.1537. = WA 45:324-329.)

TREDJE TROSARTIKKEL: HELLIGGJØRELSEN

47. OM HELLIGGJØRELSEN

«Noen bedre overskrift kan ikke denne artikkel få enn /.../ «helliggjørelsen». I denne artikkel er Den Hellige Ånd og hans helliggjørende gjerning uttrykt og skildret.¹³ /.../

Men hvordan skjer denne helliggjørelse? Svar: Akkurat som Sønnen får herredømme over oss ved sin fødsel, død og oppstandelse, så virker Den Hellige Ånd vår helliggjørelse ved de følgende stykker: De helliges samfunn eller den kristne kirke, syndenes forlatelse, kjødets oppstandelse og det evige liv. Med andre ord: Han fører oss først inn i sin hellige menighet og legger oss i kirkens fang, og der preker han for oss og fører oss til Kristus. /.../

Hvis du blir spurt: «Hva mener du med ordene «jeg tror på Den Hellige Ånd?», så kan du svare: «Jeg tror at Den Hellige Ånd gjør meg hellig, slik som navnet hans sier.» Hvordan gjør han det? Hvilke midler bruker han? Svar: «Den kristne kirke, syndenes forlatelse, kjødets oppstandelse og evig liv.»

Han har /.../ en særskilt forsamling i verden. Den er moren som føder og bærer enhver kristen med Guds Ord. Den Hellige Ånd åpenbarer og forkynner dette ord, og ved det opplyser han hjertene og tenner dem i brann, så de kan forstå det, ta imot det og alltid henge fast ved det. Hvor Den Hellige Ånd ikke får forkynne Ordet og oppvekke hjertene, så de kan fatte det, der er alt tapt. /.../ Det vil si: Ingen trodde at Kristus er vår Herre, som uten noen gjerning og fortjeneste fra vår side, har vunnet en slik skatt for oss og gjort at Faderen har behag i oss. Hva var det som manglet? Det var ingen Hellig Ånd til å åpenbare denne sannhet og få den forkynt. Der var bare mennesker og onde ånder som lærte oss at vi skulle bli salige og få nåde ved vår egen gjerning. Derfor var der heller ikke noen kristelig kirke der. For hvor Kristus ikke blir forkynt, der er det ingen Hellig Ånd. Bare han kan danne, kalle og samle den kristne kirke, og utenfor den kan ingen komme til Herren Kristus. /.../

Den tredje trosartikkel taler om ting som må skje stadig på nytt. Skapelsen er skjedd og gjenløsningen vunnet – men den Hellige Ånd fortsetter sin gjerning uten stans inntil den siste dag. Derfor har han stiftet en menighet på jorden, og gjennom den taler han og fortsetter hele sin gjerning. For han har ennå ikke samlet sammen hele sitt kristne folk, og han er ikke ferdig med å gi syndenes forlatelse. Derfor tror vi på ham som daglig fører oss inn i dette samfunn med sitt Ord, og styrker oss i det samme Ord og syndenes forlatelse. Når så alt dette er fullført, og vi står fast i det og er døde fra verden og alt ondt, da vil han til slutt gjøre oss full-

¹³ Her bruker Luther ordet helliggjørelse i vid mening.

komment hellige for evig. Nå venter vi i troen på at dette skal bli fullført ved Ordet.» (SK 35, 37, 40-45, 51, 54-59, 61f.)

48. OM DEN HELLIGE ÅNDS PERSON OG VERK

Det er ikke Den Hellige Ånds embete ”å skrive bøker eller gi lover, men han /.../ skriver i hjertet og skaper et nytt sinn, så mennesket blir glad for Gud og får kjærlighet til ham, og deretter tjener sin neste med et glad hjerte. /.../ Dette utretter han ved å forkynne og preke om den Herre Jesus Kristus (Joh 15:26). /.../ siden ingen kan bli from ved loven, men kun verre, har han sendt sin kjære Sønn hit ned, for at han skulle dø og utgyte sitt blod for våre synder, som vi ikke kunne bli kvitt med våre krefter og gjerninger. /.../

Kristus har utrettet det alt sammen - tatt bort synden og overvunnet alt, for at vi ved ham skulle være herrer over alle ting. Skatten ligger der, samlet i en haug, men dermed er den ikke utdelt og tilegnet over alt. For å få den til eie, må Den Hellige Ånd komme, som gjør at vi tror i våre hjerter og sier: Også jeg er en av dem som skal eie dette gode!” (Epistelpr Pinsedag. Apg 2:1-13.)

”Guds Sønn ble menneske og har med sin død hjulpet syndere /.../ fra fallet og frelst oss fra synden og den evige død. Med evangeliet bringer Den Hellige Ånd denne frelse til hele verden, og bereder menneskenes hjerter til å motta den (frelsen) i tro. Kort sagt, (gjør han dette) for å trøste dem med at Kristus Jesus er død for dem, og at de uten å tvile får stole på at de er forsonet med Gud, så han ikke mer kommer deres synder i hu, men gir og skjenker dem forlatelse for Kristi skyld. Dette er hjertets helliggjørelse, eller som apostelen Peter sier (Apg 5:9) *hjerterensenselse ved troen*. /.../

Den Hellige Ånd kom over hver enkelt av (apostlene) og rørte så sterkt ved deres hjerter at de straks lærte Gud å kjenne og hans Sønn Jesus Kristus, og forstå Skriften rett. Og de fikk en slik frimodighet at de ikke holdt sin innsikt skjult for andre, men turte å bekjenne den frimodig og offentlig...

/.../ Dette er vår Pinsedag i Den nye pakt. Ved den får man kjenne Gud rett, så man ikke blir skremt, men glad og får en god samvittighet, og dertil en frimodighet som ikke frykter noe, men er rede til å lide alt for Kristi skyld /.../ De kristne har ved Kristus Den Hellige Ånd, som gir dem syndenes forlatelse og bøyer dem i rett lydighet for Gud. /.../

Hvor syndenes forlatelse er ved troen /.../ der følger også /.../ Den Hellige Ånds *helliggjørende* gjerning, når han helliger vårt legeme. Da sover vi ikke lenger i syndene og har behag i dem og elsker dem, men avstår fra dem og i stedet gjør med flid det som behager Gud /.../

Foruten denne helliggjørende gjerning, har Den Hellige Ånd også andre oppgaver, og derfor også andre navn. Sakarias kaller ham *Bønnens Ånd*, for han vekker hjer-

tene til å begjære alt godt fra Gud og rope til ham om hjelp i all nød. Videre kaller Kristus ham /.../ *Sannhetens Ånd*, med den trøst som er både sann og viss, og dertil vokter oss mot løgner og vrang lære. Han holder oss fast i det rene Ord og i den rette tro, så ikke djevelen frister oss til villfarelser og får oss til å tro løgnen. Disse er de gjerninger som Den Hellige Ånd bruker å gjøre. I tillegg til disse, pryder han de troende med alle slags råd og gaver. /.../

Det er nødvendig også for oss å lære hvordan vi kan få denne gave, og bli delaktige i Den Hellige Ånd for at han skulle virke disse ting også i oss. Ved hans virkning skulle bli gjort hellige og salige. Dette lærer vår Herre Kristus selv når han sier (Lk 11:13) ”*Om nå dere som er onde, vet å gi deres barn gode gaver, hvor meget mer skal da den himmelske Fader gi dem den Hellige Ånd som ber ham.*”

Merk deg /.../ at Gud gir Den Hellige Ånd til dem som ber ham om den, de som begjærer og lengter etter denne gave. Om nå ditt hjerte begynte å sukke: Å, Gud, gi også meg Den Hellige Ånd! /.../ så fortsett dine tanker og bønner. Tvil ikke. Det er den beste og retteste vei til å bli delaktig i Den Hellige Ånd. Kristus selv lærer deg å gjøre så, å be den himmelske Far på dette vis. Men denne bønn må – lik andre bønner – skje i Jesu navn, så vi ber Gud å sende denne gave til oss for sin Sønnns skyld, for Kristi, vår Frelzers skyld. /.../

Men her nytter det likevel ikke med bønn alene. Om du bare skulle sitte i en krok å be om Den Hellige Ånd, men ikke *bruke Ordet og de hellige sakramenter med flid*, så vil du ha liten nytte av din bønn. *Den Hellige Ånd virker nemlig kun ved Ordet og de hellige sakramenter*. Den som ikke bruker dem, til ham kommer aldri noensinne Den Hellige Ånd. Til dette er vi døpt, går til Herrens Nattverd, hører Ordet og ber om avløsning, da vi vet at alt dette er midler som Den Hellige Ånd bruker til å utrette sin gjerning i oss.

Vil du altså få Den Hellige Ånds gave, må du fremfor alt be i Jesu navn til Faderen om å få denne gave, og dertil bruke Ordet flittig, med andakt betrakte din dåp, hva Gud har lovet deg der og hvilken pakt han har gjort med deg i dåpen, og ofte gå til Herrens Nattverd, søke absolusjon, osv. Ved Ordet og sakramentene tenner Den Hellige Ånd troens nye lys i våre hjerter, så vi ikke bare hører Ordet /.../ men også fatter det, og slik blir nye mennesker og får et nytt hjerte.

Dessuten må vi /.../ huske på at vi ikke hindrer Den Hellige Ånds gjerning og viser ham bort fra oss med et gudløst, ondt og løsaktig levnet og med forsettlig synd. (Huspostillen, Pinsedag, 1 pr. = WA 52: 3, 7, 314-318.)

”Ingen kan kjenne Gud og hans ord rett uten å ha Den Hellige Ånd. Men ingen kan ha Den Hellige Ånd uten å erfare, iaktta og føle det. I slike erfaringer lærer Den Hellige Ånd oss i sin egen skole, for uten den lærer man ikke annet enn tomme ord.” (Kommentar til Jomfru Maria’s lovsang. År 1521. = WA 7: 546.)

«Glede og velbehag må følge med (det å høre evangeliet), hvis ikke er det ganske visst galt fatt med troen /.../ Evangeliet er nemlig et budskap om Guds nåde og behag, som bringer Den Hellige Ånd med seg når man hører og forkynner det, lik solstrålene som bringer varme med seg»” (Kirkep, Nyttårsdag, ep pr. = WA 10 I: 101.)

«Da var det en som sa: Herr doktor, Paulus synes å skille når han sier: Med hjertet tror man til rettferdighet, bekjennelsen skjer til frelse. Da svarte han: Å bekjenne betyr her å være utholdende, for Paulus vil her ha sagt: *Troen vil ut og bli bekjent*, og man må *holde fast på* den, for hvis ikke vil den igjen forsvinne. Her gjelder ikke hva priscillianerne ville – å bekjenne hjemme og i kirken, å fornekte for tyrannene. Derfor betyr bekjennelse her å være utholdende gjennom hele livet, som Kristus har sagt: «*Den som holder ut inntil enden, skal bli salig*» (Mk 10:22). (Bordtaler V:20, 26 nr 525. Priscillianerne, en sekt i Spania på 400-tallet.)

”Vi får Den Hellige Ånd kun som førstegrøde, for kjød og blod fortsetter å stå den imot så lenge vi lever. Grunnen er at også de som har Den Hellige Ånd, fremdeles er skrøpelige og ofte faller /.../ Var vi Den Hellige Ånd lydig i alle ting, ville vi faktisk aldri falle. Men det er umulig, for djevelen er sterk, verden så ond og vårt kjød og blod så skrøpelig. Derfor må vi alltid be til Gud at han ikke må ta sin Hellige Ånd tilbake, men i barmhjertighet bevare oss i sin nåde og hver dag øke disse Åndens gaver i oss /.../ og gi oss syndenes forlatelse.” (Huspostillen. = WA 52: 320.)

49. OM HELDIGÅNDENS MAKTT OG MENNESKETS AV-MAKT

”En slik kraft har Ordet, at når som helst det betraktes, høres og læres med alvor, blir det aldri uten frukt, men opplyser forstanden stadig mer, gir lyst og andakt, og helliger og renser hjerte, tanker og sinn. Altså er det ikke kraftløst og dødt, men et kraftig virksomt og levende ord. Og om ikke noe annet kunne drive oss til å sysle med Ordet, så burde allerede dette være drivkraft nok, at med det blir djevelen skremt og drevet på flukt og dette bud oppfylt.” (SK forkl Tredje bud. E svensk utg.)

”Satan og mennesket har falt og er forkastet av Gud. De kan ikke ha lyst til det gode eller ville det gode, det som Gud har behag i og vil. Deres trang står til deres lyster, så de ikke higer etter noe annet enn det som behager dem selv.

Det fins likevel mennesker som - når de hører evangeliet, ruser av sted og sier ”ja, også jeg tror”, og mener at deres selvgjorte tanker er tro. Men kan vi ikke engang gjøre de minste gjerninger uten Guds Ånd, hvordan skal vi da kunne av egen kraft gjøre den aller største gjerning, nemlig å tro? /.../ troen er en *Guds kraft*, 1 Pet 1:5. Når Gud virker troen, da fødes mennesket på nytt og blir en ny skapning, som etter

sin natur kun frembringer gode gjerninger eller troens frukter.” (Fra Luthers utleggelser av Efeserbrevet. Lutherläsaren 34 (2002), s 17.)

- ”en god vilje fins kun der hvor ingen vilje fins. Hvor det ikke fins noen vilje, der er Guds vilje til stede, som er den aller beste. /.../

Du sier kanskje: ”Men har ikke Gud begavet oss med en fri vilje?” Jeg svarer: Visselig gav han deg en fri vilje. Men hvorfor vil du gjøre den til din *egen* vilje? Hvorfor ikke la den være fri? Om du gjør med den hva du vil, er den ingen fri vilje, men din egen vilje. /.../

Egenviljen komme fra djevelen og Adam, som omformet den frie vilje, den de hadde fått fra Gud, og gjorde den til sin egen. En fri vilje vil ikke gå sin egen vei, men ser kun etter Guds vilje. Ved å gjøre så, forblir den fri, ubundet og handlekraftig.” (En utleggelse av Herrens bønn for enkle lekfolk. April 1519. Etter Lutherläsaren nr 29 (2000), s 42.)

„Før mennesket blir fornyet til en ny skapning i Åndens rike, gjør det ingenting /.../ for å berede seg til denne fornyelse og dette rike. Etter nyskapelsen gjør det ingenting /.../ for å bli i dette rike. Ånden alene utfører begge deler i oss. Uten vår medvirkning *nyskaper* den oss og *bevarer* oss etter nyskapelsen. Jakob sier også (Jak 1:18): ”*Etter sin vilje har han født oss ved sannhetens ord, for at vi skal være en førstegrøde av det han har skapt.*” (De servo arbitrio. År 1525. Den bundne beslutningsfrihet. = WA 18: 754.)

”Troen er ingenting annet enn hjertets sannhet eller sannferdighet, det vil si en *rett tanke* /.. / om Gud. Men å tenke rett om Gud kan ikke fornuften, men kun troen. Og mennesket tenker rett om Gud, når det tror hans Ord. Men når det uten støtte i Ordet, vil måle Gud etter sin fornuft, og i denne ånd tro på ham, har det ikke sannheten om Gud. /.../ Altså er sannheten selve troen, som *dømmer rett om Gud*, nemlig at Gud ikke ser til våre gjerninger og vår rettferdighet, for vi er urene, men at han vil forbarme seg over oss /.../ se til oss, godta oss, rettferdiggjøre og frelse oss. (Det gjør han) om vi tror på hans Sønn som han har sendt til å være forsoningen for hele verdens synder. Dette er *den sanne tanke om Gud* og ingenting annet enn troen selv. /.../ jeg hører dette forkynt ved evangeliet og griper det i troen.” (Gal 3:7. SGal, 204. = WA 40 1, 376f. Kursiv her.)

“Når Den Hellige Ånd kommer, opplyser han hjertet slik at en må bekjenne og anse seg selv for et Guds barn. /.../ at Kristus er verdens frelser og at jeg blir salig ved ham. Denne preken gjør oss til Guds barn. /.../ Jesaja sier (49:20): «*Plassen er for trang for meg.*» Evangeliet vil at jeg har Kristus alene uten tilføyelse. (Pr 13.5.1526. Joh 15:26-16:4. = WA 20:389-393.)

Til Luther-lesning:

Om menneskets syndeforderv, se SGal, 127, 141 (lovens adressat), 187, 197-199, 233, 288f, 313f, 327f, 399, 433.

50. OM OMVENDELSEN (BOTEN)

”Den som tror på Kristus, er gjenfødt eller født på ny.” (= WA 47: 14.)

Når Gud virker troen (omvendelsen) i et menneske, er det ”et så stort et verk, at det er som om han skulle skape himmel og jord på ny.” (= WA 12: 270.)

”Vi lærer /.../ om troen og kristendommens rette vesen at mennesket først skal føres ved loven til rett kunnskap om seg selv, så det lærer å bekjenne: ”Alle har syndet og mangler Guds ære” (Rom 3:23), og likeså /.../ ”Mot deg alene har jeg syndet” (Sal 51:6). Men når mennesket slik blir ydmyket ved loven og brakt til kunnskap om seg selv, er det virkelig botferdig (angrende).

Den sanne bot begynner nemlig med frykt for Guds dom. (Mennesket) ser på seg selv som en så stor synder at det ikke av egen kraft, ved egne øvelser eller gjerninger kan bli befridd fra sine synder /.../ Da sukker det: Hvem kan hjelpe meg? Når loven på denne måte forferder mennesket, fortviler det helt med hensyn til egne krefter. Det ser med sukk etter Midlerens og Frelserens hjelp.

Da kommer evangeliets ord med frelsen i rette tid og sier: ”Vær frimodig, mitt barn! Dine synder er deg forlatt” (Mt 9:21). Tro på Jesus Kristus, som er korsfestet for dine synders skyld osv. Kjenner du syndene dine, se ikke på dem som dine, men husk at du ble lagt på Kristus som leger deg med sine sår (Jes 53:5). Dette er frelsens begynnelse. Slik blir vi befridd fra synden, rettferdiggjort og gitt det evige liv, ikke på grunn av våre fortjenestefulle gjerninger, men for troens skyld som vi griper Kristus med.” (SGal, Gal 2:16. WA40 I: 231.)

”Det er sant at sjelesørgeren tilsier forlatelse for synd og skyld, men han kan ikke gi synderen troen /.../ den må Gud gi. Tilgivelsen er ikke mindre sann av den grunn. Den er likeså sann som om Gud selv sa den, enten mennesket tok den til hjertet ved troen eller ikke.” (Tale om botens sakrament. År 1519. = WA 2: 722.)

”Gud gir enhver (kristen) munnen full, så den ene kan si til den andre: Dine synder er deg forlatt. Du må være hvor du være vil, da er det gylne år begynt. /.../ skjønt jeg ikke kan gi deg troen og Den Hellige Ånd, kan jeg forkynne deg det likevel. Tror du det, så har du det.” (Kirkep 19 s e Tref. = WA 22: 224.)

”Når du føler synden, /.../ skal omvendelse bli forkynt. Og har du trodd det, at alt er synd i deg, så tro også at alt er tilgitt. For disse to stykker vil ikke skilles – begge gis deg: Syndserkjennelsen og syndsforlatelsen. (Sjette påskepreken, påske- onsdag 30:3.1529.)

”Når vi derfor står opp fra synden og vender om, gjør vi ikke noe annet enn å vende tilbake til dåpens kraft og troen, som vi var falt ut av. Vi vender om til løftet som vi den gang fikk, og som vi hadde forkastet på grunn av våre synder. For løftets gyldighet, som en gang ble gitt, er evig og rede til å motta oss med åpne armer

straks vi vender om /.../. (Kirkens babyloniske fangenskap, II. 1520. = WA 6: 528f. *Se mere pkt 83: Om meningen med vandndåpen.*)

Lk 24:47. ”Teksten sier at (omvendelse og syndenes forlatelse) skal forkynnes. Han sier ikke - det skal man gjøre eller la skje i mitt navn, men - det skal *forkynnes*. Det samme står skrevet i Rom 10 (v 17): *Troen kommer av forkynnelsen*. Altså skal man forkynne /.../ at alle mennesker er syndere og må bli av et annet sinn. Når de det er blitt, følger også det andre, at de mottar dette Kristi løfte.” (Tredje påskepreken, påsketirsdag formiddag 3.4. 1526)

”Vår visdom og klokskap i guddommelige ting er det øye som djevelen åpnet i paradiset, da også Adam og Eva ville være kloke i djevelens navn. Ville de være riktig kloke, ville Gud selv ha lært dem og gitt dem sitt ord. Så kommer djevelen, som ”forbedret” saken, åpnet øynene, så de ikke så Gud /.../ Dette er den plage som ennå henger om vår hals til stadighet, at vi i djevelens navn vil være vise og kloke”. (Walch XII, 1260-1261. Sit e PJonsson.)

- ”skjønt loven avslører og øker synder, er den heller for enn mot Guds løfte. I sin sanne, fullkomne og endegyldige virkning ydmyker (loven) og forbereder mennesket, om det bare kunne benytte den (loven) rett, til å sukke og søke etter nåden. /.../ Loven gjør Midlerens nåde og barmhjertighet god (Sal 109:21: Din nåde er god) og hans gave uutsigelig dyrebar. Slik gjør han oss skikket til å motta Kristus.

Den som ikke har smakt noe bittert, setter ikke pris på det søte. Hungeren er den beste kokk. Altså gjør loven at de rådville hjerter tørster etter Kristus, liksom tørr jord tørster etter regn. For dem smaker Kristus deilig, for dem er han glede, trøst og liv. Først i denne tilstand lærer man å kjenne Kristus og hans embete rett.” (Gal 3:21. SGal, 276. = WA 40 I, 509f)

Til Luther-lesning:

Om troens øvelse: SGal 23, 42, 49, 66, 84, 130f, 136, 157, 265f, 298, 313-319, 322f, 328-330, 430, 436f, 439, 445, 476.

51. OM TROENS SUBJEKT OG GJENSTAND

”Så har jeg ved å forkynne evangeliet ødelagt loven, for at den ikke lenger skal herske i samvittigheten. For dens gamle innbygger, Moses, må vike og flytte til et annet sted, når den nye gjest - Kristus, drar inn for å bo der alene. Hvor han er, der fins ingen plass for lov, synd, vrede, død, men kun nåde, rettferdighet, glede og liv, kun barnlig fortrøstning til en forsonet, vennlig og nådig Fader.” (Gal 2:18. SGal, 136. = WA 40 I, 262.)

”Lov, du har ingen myndighet over meg. Det tjener ikke til noe at du anklager og fordømmer meg. For jeg tror på Jesus Kristus, Guds Sønn, som Faderen sendte til

verden for å frikjøpe oss fattige syndere, som led undertrykkelse under lovens tyranni. /.../ Og da jeg kjenner dine skremmende trusler - o lov! - senker jeg min samvittighet i Kristi sår, i hans blod, død, oppstandelse og seier.” (Gal 4:4f. Samme, 308. = WA 40 1: 563f.)

Til Luther-lesning:

Om troens vesen. SGal, 116-120, 148, 225, 332, 368.

52. OM - DEN RETTE TRO – DEN KRISTNE TRO

«Disse ord: ”Dine synder er deg forlatt”, kan man ikke gripe med hendene, men kun ved troen /.../ Derfor rettfærdiggjør troen.» (Huspostillen, 1 s e Påskedag. = WA 34 I: 328, 1.)

”Vi skal tro for sant at det som er løst på jorden, også er løst hos Gud. Hvis den som er løst, ikke tror det, gjør han Gud til en løgner.” (Grund und Ursache. = WA 7: 322.)

”Dette er den tro som kun kan kalles den kristne tro: Når du uten å vakle tror at Kristus er en Frelser, ikke bare for Peter og andre hellige, men også *for deg*, ja, for deg mer enn alle de andre. Du blir ikke frelst fordi du tror at Kristus er en Kristus for de fromme, men fordi han er en Kristus *for deg* og er din. Denne tro gjør at Kristus blir deg kjær og smaker liflig i ditt hjerte. Da følger kjærlighet og gode gjerninger deretter uten tvang. Men følger de ikke, så er heller ikke troen der, for hvor troen er, må også Den Hellige Ånd være å virke kjærlighet og alt godt i oss.

Du må ikke mene det er en frekkhet, at du stiller deg ved siden av de hellige menn. Det er en høyst nødvendig ydmykelse og forsakelse, ikke av Guds nåde, men av deg selv. Gud vil – under trussel om salighets forlis – ha denne frekkhet overfor Guds tilbudte nåde. Vil du ikke ligne de hellige, og heller ikke bli hellig, hvordan skal det da gå deg? /.../ Men at du drister deg til å være hellig i Kristus og i troen ved hans komme, det er i sannhet å ære og prise Gud. Dermed bekjenner, elsker og priser du hans nåde og gjerninger i deg, når du forkaster og fordømmer deg selv med dine gjerninger og forsaker deg selv.

Dette er å være en kristen, for vi sier: Jeg tror på en hellig, kristelig kirke, de helliges samfunn. Vil du være et ledd på den hellige, kristelige kirke og de helliges samfunn, må også du være hellig, slik hun er. Det kan du ikke være ved deg selv eller av deg selv, men ved Kristus alene, som også gjør de andre hellige.” (Kirkep 1 s i adv, ev pr. = WA 10 I: 2, 35.)

”Troen gjør mennesket så lite, ja, så ubetydelig, at det må fortvile over alle sine gjerninger, og sette sin lit til Guds nåde og forkaste alt annet.” (Samme s e Juledag, ev pr. = WA 10 I: 330.)

”Troen – når den er rett /.../ stoler den ikke på seg selv at den tror. Den holder seg til Kristus og begir seg inn under hans rettferdighet, og lar den være ly og vern, lik kyllingene som ikke stoler på seg selv, sitt liv og løp, men gjemmer seg under hønans kropp og vinger /.../

Vår frelse må ikke bestå i vår egen rettferdighet, men i Kristi rettferdighet, som er utbredt til bolig for oss og til beskyttende vinger. Vår tro - og hvilke Guds gaver det enn måtte være, er ikke nok. Altså duger ikke troen uten å gjemme seg under hønemors beskyttende vinger. Troen er en fast tillit - at Kristus i vårt sted – og ikke vi selv – oppfyller Guds rettferdighet og har gjort det, og at nåde og salighet gis oss, ikke for troens skyld, men for Kristi skyld. /.../

(Det er hva Paulus sier) *for at vi, rettferdiggjort ved hans nåde, skulle i håpet bli arvinger til det evige liv* (Tit 3:7). Han sier ikke ved vår tro, men ved Kristi nåde /.../ Pass deg derfor for en falsk tro. Støtt deg ikke til deg selv og din tro, men ydmyk deg selv for Kristus. Smyg deg inn under hans vingers vern. La han dekke deg. La hans rettferdighet og nåde være ditt skjul, og ikke ditt eget /.../. Sjelen blir bevart i Kristi sår.

Se, dette er den kristne tro, som ikke stoler på seg selv eller smyger inn under seg selv, men inn under Kristus, og blir bevart under hans varetekt og ved ham.” (Kirkep, 2 Juledag, ev pr, og Nyttårsdag, ep pr. = WA 10 I, 1, 281, 283, 125f.)

Til Luther-lesning:

Om Guds nåde (= gunst): S Gal 19 (tilregnet ufortjent), 36-37, 49, 53, 84, 70, 72, 84 (Herrens Bønn 1. bønn), 89, 108 (uten loven), 128, 141-143 (nådens lov), 251 (gave), 256, 265, 275 (løftet årsak), 317, 388.

53. OM SYND MOT DEN HELLEGE ÅND

”Det får sannelig være nok – ja, mer enn nok, at vi er ugudelige og overtrer alle Guds bud. Skulle vi nå også legge til denne syndenes synd, at vi selvsikkert avviser den nåde og syndsforlatelse som er tilbudt oss ved Jesus Kristus? Tro meg, denne spott er for stor og forskrekkelig til å bli beskrevet. Ingen synd har Paulus og de andre apostlene fremhevet og straffet så voldsomt som nådeforakten og Kristus-fornektelsen, og likevel går det så lett å gjøre seg skyldig i slikt.” (Gal 2:21. SGal, 158. = WA 40 1: 300. Se SGal, 160, 163.)

54. OM GUDS NÅDEMIDLER: EVANGELIET OG SAKRAMENTENE

”Tenk ikke at (Kristus) er dradd sin vei og nå sitter der oppe, og lar oss råde her. Men: Han er faret opp, fordi det er der han kan skape og råde aller mest. /.../ Pass

deg derfor, så du ikke tenker at han nå er langt borte fra oss! Tvert imot, da han var på jorden, var han oss for fjern, nå er han oss nær. /.../

Hvor er han? Her, hos oss er han, og derfor har han satt seg i himmelen for å kunne være nær hos oss. Vi er hos ham der oppe og han hos oss her nede. Ved prekenen kommer han ned og vi kommer ved troen dit opp.” (Kristi Himmelfartsdag 14.5.1523.)

”Om noen vil finne Kristus, må han først finne menigheten. Hvordan kan vi vite hvor Kristus og hans tro er, om vi ikke vet hvor hans troende er? Og den som vil vite noe om Kristus, får ikke tro på seg selv, og heller ikke med sin egen fornuft bygge en bro til himmelen, men han må gå til menigheten for der å søke å spørre. /.../

Nå er ikke menigheten et tre eller en stein, men en flokk troende mennesker. Dem skal man holde seg til og se hvordan de tror, lever og lærer. De har sikkert Kristus i sin midte, for utenfor den kristne kirke finnes ingen sannhet, ingen Kristus og ingen frelse.” (Kirkep, Juledag, ev pr. = WA 10:1, 1, 140.)

”Om noen hadde sagt: Jeg vet om et sted i verden hvor Gud taler, og når man kommer dit, får man høre Gud selv. Om jeg da kommer dit og får se en stakkers prest døpe og preke, og hører det sagt: Her er det sted hvor Gud taler ved presten, da skulle jeg vel ha sagt: Da har jeg ganske forgjeves gjort meg det besvær å dra hit. Her ser jeg jo bare en prest!” (Sit e Per Jonsson, Evangeliepostilla, 2 årg vinterdelen, 81.)

”Syndenes forlatelse må man altså søke i Ordet som er i et menneskes munn, og i sakramentene som mennesker forvalter, men ikke noe annet sted, for (syndenes forlatelse) finner man ikke noe annet sted. /.../ Derfor trenger du ikke gå hvor som helst, men være i den kristne menighet som har Ordet og sakramentene. Der vil du sikkert finne syndenes forlatelse, og ikke i himmelen, slik farisæerne tror /.../

Gud har bundet syndenes forlatelse til den hellige dåp, nattverden og Ordet, dessuten har han lagt den i ethvert kristenmenneskes munn. Når (Ordet) trøster deg og forkynner deg Guds nåde på grunn av Jesu Kristi fortjeneste, da skal du motta det i tro, aldeles som om Kristus selv hadde sagt det til deg.” (Huspostillen, 19 s e Tref. = WA 52, 501.)

Til Luther-lesning:

Å høre seg frelst: SGal, 185f, 297.

55. OM ÅNDENS GJERNING VED PREKENEMBETET

Fra Confessio Augustana 1530:

«For at vi skal komme til denne tro, er det innstiftet et prekenembete¹⁴ med å lære evangeliet og meddele sakramentene. For med Ordet og sakramentene som midler blir Den Hellige Ånd gitt, han som virker troen, hvor og når Gud vil, i dem som hører evangeliet, nemlig at Gud, ikke for våre fortjenesters skyld, men for Kristi skyld, rettferdiggjør dem som tror at de blir tatt til nåde for Kristi skyld.» (CA 5. Sit Gal 3:14.)

”På hvilken måte eller med hvilket middel får vi nå denne rettferdighet? Hvordan får vi den skatt som er skaffet oss til veie ved Kristus? /.../ Gud har ordnet det slik at ingen skal kjenne Kristus eller få syndenes forlatelse og Den Hellige Ånd uten ved et ytre, offentlig middel. Denne skatt har han lagt i det muntlige ord eller prekenembetet. Han vil ikke utrette det hemmelig i en krok av hjertet, men han vil ha det utropt og utdelt offentlig blant menneskene.” (Kirkep, 19 s e Tref, ev pr. = WA 29, 579.)

Paulus og Barnabas innsatte prester i menighetene, og Paulus befalte Timoteus og Titus å gjøre det samme. Men hva skal en menighet gjøre, når vranglærere sitter i apostlenes sted? ”Svar: Hvis våre biskoper /.../ sitter i apostlenes sted /.../ ville det ha vært kun en mening. Da ville overlate til dem å gjøre som Titus, Timoteus, Paulus og Barnabas, nemlig innsette prester osv. Men nå sitter de i djevelens sted og er ulver /.../

Dessuten er det slik, at om de nå hadde vært rettskafne biskoper, som ville innsette rette predikanter, så kunne og burde de likevel ikke gjøre dette uten menighetens vilje, valg og kall. Unntatt er (steder) hvor nøden tvinger, for at ikke sjelene skal gå til grunne av mangel på Guds ord. /.../

Ellers er det slik at hvor det ikke er noen nød, og det fins noen med rett og myndighet og nåde til å forkynne, skal ingen biskop innsette noen uten menighetens valg, vilje og kall, men stadfeste den som er valgt og kalt av menigheten. Skjer ikke det, er han likevel stadfestet ved menighetens kall. For verken Titus eller Timoteus, og heller ikke Paulus, har innsatt en eneste prest uten menighetens valg og kall. (Tit 1:7, 1 Tim 3:2) /.../ Nå kunne ikke Titus vite hvem som var uklanderlig. Et slikt omdømme måtte komme fra menigheten, som måtte peke ut mannen. (Jf Apg 6:1-7)

¹⁴ Oversettelsen «tjeneste» tilslører det institusjonelle moment, at Gud har innstiftet et fast embete til et bestemt oppdrag (tysk: eingesetst, lat institutum est). Saken gjelder det prekenembete som Kristus befalte og overga til sine utvalgte apostler og deres etterfølgere. Under riksdagen i Augsburg var denne kjensgjerning i arven fra den gamle kirke en selvfølge for begge parter. Forestillingen om det abstrakt-funksjonelle embete – som alle kristne har del i - var enda ukjent i kirken. Forestillingen gjør prekenembete til et verv på omgang.

I vår tid, da nøden står for døren - fordi ingen biskop kan skaffe oss en evangelisk predikant, da gjelder ikke eksemplet fra Titus og Timoteus. Man må kalle en fra menigheten, enten han blir stadfestet av Titus eller ikke. Slik ville eller burde også de ha gjort - de som Titus hadde omsorgen for, hvis ikke Titus ville stadfeste deres valg, eller hvis det ikke fantes noen til å innsette predikanten (presten/pastoren). Derfor er vår tid helt ulik Titus's tid, da apostlene styrte og ville ha rette predikanter. I vår tid vil våre tyranner ha kun ulver og tyver." (Om prestevalg i den kristne menighet. År 1523. Overs e Per Nielsen. – Under Vandringen 5- 6/2005.)

"Hvem kan vel forkynne uten at han er en apostel? Men hvem er en apostel, uten den som bringer Guds ord? Men hvem kan bringe Guds ord, uten den som har hørt Gud? Men kan man /.../ kalle den for en apostel som ikke forkynner annet /.../ enn sine drømmer, menneskelige meninger og filosofisk lære? Nei, en tyv er han, en morder, en sjelenes ødelegger, som ikke er sendt, men kommer av seg selv (Joh 10:8). /.../ For liksom Guds ord er Kristi kirkes fremste og aller største gode, så fins det /.../ ikke noe mer ødeleggende onde for Kristi kirke enn menneskers ord og verdslige meninger. Kun Gud er sannferdig, men alle mennesker er løgnere, Rom 3:14." (Kirkep, St Andreas dag. Mt 4:18-22.)

"Og siden Paulus befalte Titus at han skulle innsette eldste (prester) overalt til å lære og lede kirkene (menighetene), så skal den ordinerte vite, at også han - når han utøver dette embete, blir befalt ved apostlenes stemme å innsette prester til å lære og lede kirkene, og at han må gi akt på deres lære og vandel. Og han må huske på at også han blir pålagt av Guds Sønn: *"Og når du har omvendt deg, så styrk dine brødre."*

Og siden Guds Sønn sitter på den evige Faderens høyre side for å virke gjennom dette embete, så ber vi at han må styre denne ordinerte i hele hans forvalterembete og bistå ham, slik han har lovt /.../: *"Om noen elsker meg, så holder han mitt ord, og min Fader skal elske ham, og vi skal komme til ham og ta vår bolig hos ham"* (Joh 14:23). Og vi formaner den ordinerte, at han må holde seg oppreist ved denne trøst.

Selv om kirkeledelse medfører store og mange farer - og ingen menneskelig visdom er en slik byrde voksen, så skal han likevel vite, at Gud i sannhet er nærværende og bor i kirken, hvor evangeliets stemme lyder, og at han blir forsvart og holdt oppe av Gud." (Fra ordinasjonssertifikatet til fyrst Georg av Anhalt. = WA 21, spalte 3130.)

"Er dere nå villige og rede til å motta dette embete /.../ så vil vi /.../ ordinere dere." (Ord under prestevigselen. = WA 38:428. Sit e Tom G A Hardt.)

Lk 24:15 – *Mens de samtalte og drøftet dette med hverandre, skjedde det at Jesus selv nærmet seg og gikk med dem.* «- hvor stor og dyrebar en skatt det er /.../ å få evangeliet eller absolusjonen av sin prest eller predikant. Når han kommer til deg i din sykdom og trøster deg, så skal du tenke for visst at den Herre Kristus selv

besøker og trøster deg. For aldri ville noen komme til deg på denne måte - om det ikke var for hans guddommelige befaling, og ingen ville vite å hjelpe eller råde deg. Men siden du hører at han selv befaler det, så kan du sikkert og med glede si: Der kommer Kristus selv til meg gjennom min skriftefar, for han taler ikke sine egne, men Guds ord. Dertil er han sendt og dertil har han befaling.” (Samme, 1 s e Påskedag, Joh 20:19-31.)

1 Kor 14: ”Det fins vel noen som har fått det for seg at St Paulus /.../ har gitt enhver frihet til å tale i menigheten /.../ På dette sted taler St Paulus om profetene, som skal undervise, og ikke om folket som hører på. Men profetene er lærere som innehar prekenembetet i kirken.” (1532. Sit e Per Jonsson.)

”- verken paven eller djevelen frykter oppløp og angrep på ytre ting. Men troen, som forkynner at Kristus alene har beseiret synd, død og djevel, den forskrekker ham. For den ødelegger hans velde, og det er som sagt den (undervisningen om troen) som nå holder oss oppe og er vårt forsvar mot alle helvetets porter. /.../ Med andre våpen /.../ ville jeg ikke våget å angripe pavedømmet, langt mindre innbille meg at jeg kan ødelegge det.

(Paven) svarer at han har læreembetet, at han har makten til å forvalte sakramentene, har løse- og bindenøkkelen, og denne makt påstår han å eie med arvingens rett, ettersom den er blitt direkte overlevert fra hånd til hånd helt sideapostlene. Derfor rokkes han ikke fra sin stol ved slike uroligheter (oppløp og angrep på ytre ting), men kun om jeg sier så her: Pave, jeg skal kysse dine føtter og erkjenne at du er øversteprest, om du tilber min Kristus, og innrømmer at vi får syndenes forlatelse og evig liv ved hans død og oppstandelse – og ikke ved å holde dine påbud. Om du medgir dette, skal jeg ikke ta fra deg din krone og din makt. Hvis ikke, skal jeg med utholdenhet rope ut at du er antikrist, og hevde at alle dine gudstjenesteformer og all din åndelighet ikke bare er en gudsfornektelse, men endog den verste bespottelse mot Gud og en avgudsdyrkelse. (Gal 3:8. SGal, 193. = WA 40 I, 356f.)

”Det er deres fremste argument at de innehar bispeembetene, og dermed har makt til å styre menighetene. Men dette gjør de for å trellbinde oss og for å presse ut av oss den innrømmelse at vi ikke blir rettferdiggjort ved troen alene, men ved den tro som er *formet av kjærligheten*. Men imot dem setter vi boken om Apostlenes gjerninger. Måtte de lese den og begrunne de ting som der fortelles. Da skulle de finne at hovedinnholdet og den samlende linje i denne bok er nettopp den setning, at vi blir rettferdiggjort kun ved troen på Kristus uten gjerninger, at Den Hellige Ånd gis utelukkende ved troens preken - ved evangeliets ord, og ikke ved lovens ord eller dens verk.” (Gal 3:2. SGal, 180f. = WA 40 I, 336. Kursiv her.)

”Blir Ordet overgitt til noen, blir han overgitt alle de embeter som i kirken utøves med Ordet, dvs med myndighet til å døpe, velsigne,¹⁵ binde og løse, be og dømme. Dette embete – å forkynne evangeliet, er det høyeste av alle og det rette apostoliske embete, for det er basis for alle andre embeter, de som innehas av lærerne og profetene, de styrende og de som har gaven til å helbrede syke.” (= WA 12:191, jf 11:415f, B 7:117f. Kursiv her.)..

(Det er prekenens oppgave å gjenspeile det bilde som Bibelen gir av Gud, mennesket, verden og av hans kirke i verden:) ”Kort sagt: Om du vil se Den hellige kristne kirke malt livaktig i farger og skikkelse, alt sammen i ett bilde, da ta Psalteret for deg. Der har du et fint, klart og rent speil, som skal vise deg hva kristenheten er. Ja, der skal du også finne deg selv og den rette kjennskap til deg selv, (og) dertil Gud selv og alle skapninger”. (Fortalen til Psalteret år 1528. Fritt e B Hägglund 2002, 43.)

„Selv om Gud med sin Ånd kunne utrette alle ting innvortes, så vil han ikke det. Han vil ha predikantene (her prestene/pastorene) til sine medhjelpere og medarbeidere, og gjør det ved deres ord, hvor og når han vil. Da predikantene har det embete, navn og ære, at de er *Guds medarbeidere*, må ingen være så lærd eller så hellig at han vil forsømme eller forakte den aller ringeste preken, siden han ikke vet den tid eller time da Gud vil utrette sin gjerning i ham ved predikantene. (Kirkep, 1 s i faste, ep pr. = WA 17 II, 179, 20.)

”Herren, vår Gud, har ikke gjort syndenes forlatelse avhengig av noen gjerning som vi gjør, men av den store gjerning Kristus har gjort, han som er død og oppstanden fra de døde for verdens skyld, til gagn for oss. Dette verk har han ved Ordet lagt apostlene og menighetens tjenere i munnen, ja, om nødvendig i alle kristnes munn, for at de skulle dele ut og forkynne syndenes forlatelse til alle dem som ber om det. Om du vil hente syndenes forlatelse der, skal du også sikkert finne den.

Kristi befaling om syndenes forlatelse er jo klar (siterer Joh 20:23). Altså må den som vil ha forlatelse for syndene sine, gå til sjelesørgerens prekener eller til den nærmeste kristen. Hvor han vet å finne Guds ord, der skal han også finne syndenes forlatelse.” (Huspostillen, 1 s e Påskedag. = WA 52,273)

Kristus ”kommer nemlig ved det nye testamentes (den nye pakts) prekenembete, som er hans styremåte på jorden, og meddeler oss kraft og virkning av sitt offer og blod, som han har utgytt for våre synder. Slik anvender han den skatt på oss som han kjøpte vår forløsning med /.../

Derfor kaller også Peter (1 Pet 1) de kristnes helliggjørelse for å bli bestenet med Kristi blod, for Den Hellige Ånd selv bestenker oss med evangeliets ytre preken

¹⁵ Her: Å fremsi Kristi testamentord over fremsatt brød og vin, dvs «konsekreere». Jf = WA 12:182.

/.../ her er det rette, hellige vievann og bestenkelsens blod forenet med hverandre, nemlig i prekenen om vår Herres Jesu Kristi blod, som bestenker sjelen. Hvor det treffer, er det ikke uten virkning, for det er ikke et forgjeves dødt blod, men Guds Sønns kraftige, levende blod. Det lar ikke sjelen være uren, men renses og leger oss fra grunnen av, både fra synd og død, inntil vi blir den ganske kvitt, og med sjel og legeme mottar det evige liv.” (Kirkep, 1 s e Påskedag, ep pr. = WA 21, 286, 27.)

”Slik er både himmel og helvete i apostlenes eller predikantenes (prestenes) munn. Vil du være ubotferdig, sorgløs og ond, kan de kaste deg i helvetet. Om du bekjenner din synd igjen og søker tilflukt til Kristi lidelse og oppstandelse, er himmelen åpen for deg, og menighetens tjener forkynner deg en slik dom at djevelen selv må frykte for den. Han meddeler at du er fri fra alle synder, om du mottar (tilsagnet) i en rett tro /.../ Det er nok ingen mangel på synder, men på kjennskapen til dem og vil bli løst fra dem. Slike synder kan ikke du forlate. Der- til kommer bindemakten eller den andre myndighet. Om den sier Kristus her (Joh 20:23b): *«de som dere binder i syndene, er bundet i dem»*.

Altså er all verdens synder underlagt apostlenes og menighetens tjenere, samt i en nødssituasjon alle kristne. Derfor kan du være sikker i ditt hjerte, når du hører det av en Ordets tjener /.../ eller av en annen kristen at dine synder er deg forlatt i Kristi navn, da er dette visselig sant. Her får man ikke fare vill mer, for det er som om Kristus selv skulle ha lovt deg det, eller som om han skulle ha gitt deg løftet om det ved engel fra himmelen /.../

Om nå noen vil få syndenes forlatelse, må han gå til sin sjelesørger eller til nærmeste kristen, hvor han vet Guds Ord er, og hvor han finner det, skal han også sikkert finne syndenes forlatelse /.../ Den som ikke kommer for å finne dette ord hvor syndenes forlatelse er, han kommer under det annet ord, det som binder synder. For å få del i syndenes forlatelse, er det nemlig ingen annen vei eller noe annet middel enn Ordet. La så mennesket gjøre hva som helst, hans synder er bundet, om han ikke tar tilflukt til Ordet, men prøver å hjelpe seg selv med sine egne gjerninger /.../

Dette må man likevel ikke forstå som det gjelder kun absolusjonen (avløsningen) /.../ Herren gir denne befaling til hele prekenembetet /.../ så syndenes forlatelse blir forkynt og utdelt i prekenen og i de hellige sakramenter. For derfor blir evangeliet forkynt, at menneskene skal komme til å kjenne syndene og dertil bli gudfryktige og rettferdige.

Altså ble vi døpt fordi man skulle gi oss syndenes forlatelse ved Kristi død. Likeledes har Herren innstiftet sin Nattverd for at vi skulle tro at hans legeme og blod er utgytt for våre synders skyld, og ikke tvile på syndenes forlatelse /.../ Derfor må enhver høre ordet rettet til seg selv, og søke og be om avløsning for seg selv. Og ikke får han tvile, at når han hører ordet om syndenes forlatelse i Jesu navn, da er

hans synder virkelig tatt fra ham og han er løst fra dem også i himmelen og for Gud.” (Huspostillen, 1 s e Påskedag, 3 ev pr. = WA 52:273ff.)

”Vi preker og arbeider på dere med det ytre ord, ved å undervise og formane, men ved sin Ånd gir Gud den indre velsignelse og fremgang, for at vårt ytre ord ikke skal arbeide forgjeves. Gud som gjør det beste, er derfor den rette mester, sett innenfra. Vi hjelper og tjener ham med prekenembetet, sett utenfra. Derfor roser han slike medhjelpere.

De må ikke forakte det ytre ord, som om de ikke skulle trenge det, eller som om de kunne gjøre det like bra. Skjønt Gud kunne vel gjøre alt innvortes ved sin Ånd, uten det ytre ord, så vil han ikke gjøre det likevel. Han vil ha lærere til medhjelpere og medarbeidere, og ved deres ord virke når og hvor han vil /.../ Ingen må være så lærd eller så hellig at han ville forakte eller forsømme den aller ringeste preken, da han ikke vet den tid eller stund da Gud vil utrette ved læreren sin gjerning i ham.” (Kirkep 1 s e Tref, ep pr. = WA 17 II, 179.)

”Jeg kan ikke med min preken omvende noe menneske, om ikke Gud er nær og virker med sin Ånd. Loven er gitt alle mennesker, men ikke alle mennesker angrer /.../ Evangeliet er gitt alle mennesker, men ikke alle tror /.../ Altså skjer omvendelsen for meg, når Gud rører meg ved loven og evangeliet.” (Disputatio år 1537. = WA 39 I, 368.)

”Vokt dere derfor for selvgjort og innbilt tro, for den rette tro er ikke menneskets verk. En selvgjort tro kan ikke bestå i døden, men blir overvunnet og grundig tukket av syndens, djevelens og helvetets kvaler. Den rette tro er hjertets fulle tillit til Kristus, og Kristus alene vekker den. Den som har den, er frelst, men den som ikke har den, er fortapt. En slik tro oppstår ikke ved egen beredelse, men når Guds ord blir forkynt offentlig og klart. Da begynner den tro og det håp som er en fast tillit til Kristus.” (Kirkep, 27 s e Tref, ev pr. = WA 16, 442.)

”Så vet du og ingen den tid og stund da Gud vil røre ved deg og opplyse ditt eller en annens hjerte. Det kan skje i den stund du minst venter, og hos den person du minst tenker, ”*for Ånden (sier Kristus) blåser dit den vil*”, og rører hjertene når og hvor den vet og kjenner best.” (Kirkep 1 s e Påskedag, ep pr. = WA 21, 284, 31.)

Vitnesbyrd fra biskop Clemens i Rom (ca år 96):

”Også apostlene våre visste ved vår Herre Jesus Kristus at det ville bli strid om bispeembe tet (KSv: Her presbyter, prest). Siden de hadde fått full kunnskap om dette på forhånd, innsatte de /.../ Deretter ga de en forordning om at hvis disse skulle dø, skulle andre prøvede menn overta deres embete.

Vi anser det ikke for rett at disse skulle bli avsatt fra embetet, de som med hele menighetens samtykke var innsatt av dem, eller senere av andre ansette menn. Det dreier seg jo om folk som på en uklanderlig måte har tjent Kristi hjord ydmykt, fredelig og uegennyttig, og som gjennom lang tid har fått et godt vitnesbyrd av alle. For det vil ikke være noen liten synd av oss, om vi

avsetter fra bispeembetet (her: prest/pastor i menigheten) dem som har båret fram offergaver uklanderlig og fromt.

Salige er de prester som tidligere er gått bort fra et fruktbart og fullkomment liv. Ikke trenger de å frykte at noen skal fjerne dem fra den plass som er bestemt for dem. Vi ser nemlig at dere har fjernet enkelte, som har skjøttet sitt embete godt, fra den tjeneste som de på uklanderlig vis har holdt i ære.” (Klem 1 Kor 44. Kursiv her.)

56. OM PREKENEN

«Verken du eller jeg kunne vite noe som helst om Kristus, eller tro på ham og gjøre ham til vår herre, hvis det ikke først var blitt tilbudt oss og ved forkynnelsen av evangeliet lagt inn i våre hjerter av Den Hellige Ånd. Gjerningen er gjort og fullført. Kristus har vunnet skatten for oss ved sin lidelse, død og oppstandelse. Men dersom dette verk ble skjult og ingen fikk vite om det, da ville alt ha vært forgjeves og alt tapt. For at ikke skatten skal være begravet, men tatt i bruk og komme til nytte, har Gud latt sitt Ord gå ut og bli forkynt, og i Ordet har han latt Den Hellige Ånd by fram og gi oss denne frelsens skatt.» (SK Troen, 38.)

Joh 1:7 – (Johannes Døperen kom) *for å vitne om lyset (Kristus), for at alle skulle komme til troen ved ham.* «- dertil tjener det ytre ord, at man ved det kommer til tro. Hva skal man da si om svermerne, som sier at Ånden først må være til stede? Her er forholdet omvendt, at Ånden kommer gjennom dette ord. Det viser også erfaringen. Det ville ikke bli noen tro på Lyset og Livet, om ikke /.../ et menneske kom - og ingen engel, som vitnet om Kristus. /.../ Derfor må du ikke forakte det ytre ord! Hører du det, så stol mer på det enn når du leser det hjemme. Også det er sannelig en dyrebare sak, men fordi det har behaget Gud at hans ord skal bli muntlig forkynt, skal ikke du forakte det. Du vet ikke den stund da Gud gjennom (det forkynte Ord) vil skjenke deg troen. /.../

Hva forkynner vi i dag, annet enn det som Johannes vitnet om? Uten Johannes' vitnesbyrd er evangeliet ingenting. «*For at alle skulle komme til troen ved ham.*» Alle predikanter istemmer Johannes' vitnesbyrd. Enten blir Johannes' vitnesbyrd hørt, eller aldri snakk om troen.» (Preken Joh 1:1-9. Johannesdagen 27.12.1528. = WA 27: 528-540.)

”Man skal ikke utlegge Skriften annerledes enn at mennesket er ingenting og Kristus alt. Skal pasjonen (Kristi store lidelse) bli forkynt, må min for- tjeneste og herlighet være ingenting. Kristus måtte lide, skulle han lykkes i sin herlighet. Hva er hans herlighet? Ikke den at han eier mange edelstener og mye gull, men at han overvinner døden og gir oss det evige liv. /.../ Taler jeg slik, må jeg også si at mennesket er ingenting (for Gud). For kunne jeg ta bort synden, ville han ha mistet sin herlighet. /.../

Dette er hovedstykket: Skal man forkynne at Kristus måtte lide, må følgen være at alt som har noen glans for verden, ingenting er. Gud omgås ikke med ord, men med gjerninger. Ved ham må du komme til herlighet og alt ditt gå under. /.../

Ved gaven, dvs med Den Hellige Ånd, er lovens oppfyllelse begynt i den kristne, men ved nåden er den oppfylt, nemlig med syndenes forlatelse.” (Rom 5:15. Ep pr, Andre Påskedag 28.3.1524. Ellwein 1962 bd 1 s 52.)

”Kristus sier /.../ at omvendelse og syndenes forlatelse skal forkynnes i hans navn (Lk 24:47). Men selv om mange predikanter taler om syndenes forlatelse, har mange ingenting å si om omvendelsen, til tross for at man umulig kan fatte hva syndenes forlatelse er uten omvendelsen. Forkynner man syndenes forlatelse uten omvendelse, tror mennesket at det har fått forlatelse for syndene sine og blir sorgløst og uforferdet. Det er en større villfarelse og synd enn alle villfarelser som før har vært (i Romerkirken) /.../ Derfor må man undervise og veilede prestene til å forkynne hele evangeliet (i omfattende mening), så man ikke forkynner det ene stykket uten det andre /.../ Men de som ikke forkynner omvendelsen, river bort et stort stykke av Skriften.

Derfor har vi rådet dem til flittig å formane folket til omvendelse, så de skulle ha anger og nød på grunn av sine synder og frykte Guds dom. De må ikke forsømme det største og mest nødvendige stykke i omvendelsen. Både Johannes (Døperen) og Kristus formante farisèernes ytre skinnhellighet kraftigere enn vanlige synder. Derfor må predikantene formane folket i alminnelighet mot grove synder, men enda kraftigere må de formane til omvendelse dem som lever i falsk hellighet /.../ Dessuten er det nyttig å preke om troen, så det botferdige (angrende) menneske (som er) i syndens nød, skulle tro syndenes forlatelse for sine synder – ikke for vår fortjenestes skyld, men for Kristi skyld.

Når den angrende og forferdede samvittighet får fred, trøst og glede av dette evangelium, kalles det for tro. Denne tro gjør oss rettferdige for Gud. Man må flittig lære folket at denne tro ikke oppstår uten en alvorlig og virkelig anger og forferdelse for Gud i samvittigheten /.../ som skrevet står i Salme 111 (10): ”Frykt for Herren er visdommens begynnelse.” Og Jesaja sier (Jes 66:2 (NO 1930): ”Men den jeg vil se til, er den elendige, og den som har en sønderbrutt ånd og er forferdet over mitt ord.”

Er mennesket som tror uten sann anger, har kun en sminket tro, for sann tro bringer trøst og glede for Gud. En slik trøst og glede kan man ikke kjenne uten anger og frykt i hjertet, som Kristus sier, Mt 11 (5) – ”Evangeliet forkynnes for fattige.”

Disse er de første stykker i kristentroen – angeren eller det sønderknuste hjertes nød, og troen, som mottar syndenes forlatelse, så vi står rettferdige for Gud.

Vi har før vist at det er nødvendig å forkynne omvendelsen og formane dem som lever i sorgløshet uten frykt, for den (sorgløshet) er stort sett rådende i verden nå for tiden. En årsak /.../ er en feilaktig oppfatning av troen. Når mennesker hører at de må tro syndenes forlatelse, oppdikter mange en tro og innbiller seg å være rene. Slik blir de stolte og sorgløse. Denne kjødelige sorgløshet er verre enn all

den villfarelse som før har vært, for vi ser hvor en slik tro finnes og hvordan man havner i den /.../

Gud forkynner dommen over de predikanter som trøster mennesker vel og taler mye om troen og syndenes forlatelse, men lar være å tale om omvendelsen, frykten for Gud og Guds dom. Jeremias advarer mot slike predikanter og sier (Jer 6:14) – *”Dere skal ikke tro dem, for de sier: ”Fred, fred”, skjønt Gud er vred og det er ingen fred.”*

Noen mener at siden det er Gud som virker angeren i våre hjerter, så bør ikke mennesker formane (el oppmuntre) til den. Det er visselig sant at Gud virker sann anger, men han virker den med Ordet og prekenen. På samme måte må mennesker formanenes (el oppmuntres) til tro, skjønt Gud virker også den med prekenen. Moses sier (5 Mos 4:24): *”Vår Gud er en fortærende ild.”* Slik viker forkynnelsen av Guds dom og vrede anger i oss.” (Unterricht der Visitatoren (Veiledning for presbtere under visitasene. 1528. = WA 26, 202-221.)

En prest/predikant ”kan aldri åpne sin munn uten at han må forkynne syndenes forlatelse.” (Kirkep, Palmes, ev pr. = WA 15, 485, 31.)

Rom 12:6b. Har noen en profeti, må den være i samsvar med troen. - De (svermerne) sier «vi er troens mester! Romerkirken er moderen!» /.../ man burde heller si: Romerkirken er den kristne kirkes datter. Kirken er Kristi brud og Kristus brudgommen. /.../

Enhver må selv lære troen: Jeg tror på Gud, og Sønnen er født, led og sitter ved Faderens høyre. - Når er svermer (spiritualist) kommer og holder sin lære fram mot troen, /.../ omgås han med Kristi manndom i strid med troen.

Ha alltid troen for dine øyne! Kristus er herre og mester, alt skal rette seg etter ham, og ingen mestre og korrigere ham, men omvendt, slik det står i **Rom 12:6**. Troen skal være det mål og den vekt som alt skal måles og veies med. /.../ Du skal ikke gjøre troen til en tjener.

Nå innvender man: Vi må lyde Romerkirken, som er fra gammelt av. Men her setter man et mål for øye, og gir vink om en målestokk og regel for at man skal lære det som er i samsvar med troen; at paven er troens mester og ikke omvendt. Vi er ikke troens herrer, men omvendt. Vi er tjenere. Vi skal preke troen og ikke rette på den, men la oss mestre av den. (Fra preken over Rom 12:6-16. 18.1. 1545. = WA 49:681-686.)

57. OM KRISTUS “FOR OSS” OG “I OSS”

”Disse ord: ”Guds Sønn /.../ har gitt seg selv for meg” er ikke noe annet enn tor-den og lynild mot Lovens rettferdighet og gjerningslære /.../ Derfor er det en utålelig og forskrekkelig hån mot Gud, om du drister deg til å dikte sammen gjerninger til å forsone Gud med, når du ser at han ikke kan bli forsonet på noen annen

måte enn ved denne umålelige og uendelige skatt, nemlig ved hans Sønns blod og død”. (= WA 40:1, 295.)

“Kristus er virkelig ingen lovgiver, men en forsoner og frelser. Det er hva troen holder fast ved. Den tror uten å tvile, at han har skaffet en godtgjøring og fullgyldig fortjeneste mer enn nok. (Sit Heb 9:12, Rom 3:24f) /.../ Derfor er det en stor ting å gripe Kristus med troen, /.../ og kun denne tro regnes til rettferdighet (Rom 3 og 4).

Her må det bemerkes at disse tre – troen, Kristus og godkjenningen eller tilregningen, hører sammen. Troen griper om Kristus og har ham til stede /.../ liksom edelsteinen er innfattet i ringen. Og Gud regner ham for rettferdig som blir funnet med en slik tro, (som) har grepet Kristus og har ham i sitt hjerte. Dette er den årsak eller fortjeneste som lar oss oppnå syndenes forlatelse og rettferdighet. Siden du tror på meg, sier Gud, og siden din tro omslutter Kristus, ham som jeg har gitt deg til å være din frifinner og frelser, så vær du rettferdig. Derfor godtar Gud deg og regner deg for rettferdig, utelukkende for Kristi skyld, som du tror på.” (S Gal 120f = WA 40 1, 232f.)

”Det er en stor ting, at jeg skal fatte og tro med hjertet at alle mine synder er meg forlatt, og at jeg ved en slik tro er rettferdig for Gud. Det synes meg å være en underfull rettferdighet, og langt fra all annen rettferdighet som er en rettferdighet for alle jurister, kloke og vise i denne verden”. (= WA 32:116f.)

58. OM TROENS RETTFERDIGHET

”De kristnes rettferdighet eller fromhet overfor Gud heter syndenes forlatelse.” (= WA 29, 572)

«(Kristi) oppstandelse fra de døde er vår rettferdiggjørelse ved troen alene.» (= WA 39:2, 237, 25.)

Den kristne rettferdighet ”er tillit til Guds Sønn, eller hjertets fortrøstning til Gud ved Kristus. Til denne beskrivelse skal vi som et særlig kjennetegn legge til ordene: Denne tro regnes til rettferdighet for Kristi skyld. /.../ Det ene er selve troen i hjertet, som er en *gave* gitt fra Gud /.../ Det andre er at Gud *regner denne ufullkomne tro til fullkommen rettferdighet for Kristi, sin Sønns skyld, som led for verdens synder og som jeg har begynt å tro på.* /.../ For så lenge jeg lever i kjødet, fins det virkelig synd i meg. Men i mellomtiden beskytter Kristus meg under sine vingers skygge og hvelver over meg syndsforlatelsens vide himmel. Under den lever jeg trygt. Den hindrer nemlig Gud i å se de synder som fremdeles er i mitt kjød.” (SGal, 198f. Gal 3:6. Kursiv her.)

Gud har ”ikke gitt løftet på grunn av vår verdighet, våre fortjenester eller gode gjerninger, men kun på grunn av sin uuttømmelige og evige godhet og barmhjertighet. Han sier ikke til Abraham: Ettersom du har holdt loven, så skal alle folk bli

velsignet i deg. Men det er til den *uomskårne* Abraham, til ham som ikke har noen lov, og som ifølge Jos 24:2 fortsatt er en avgudsdyrker, han sier: ”*Gå ut av ditt land /.../ Jeg skal beskytte deg /.../ I din sæd*” osv (1 Mos 12:1ff). Dette er løfter /.../ uten noen betingelser eller hensyn til fortjenestefulle gjerninger, de gå forut eller følge deretter. (Samme, 276. Gal 3:21. = WA 40 I, 507f. Kursiv her.)

- ”ved loven blir vi fordømt og dødet, ved Kristus gjøres vi rettferdige og levende. Loven forskrekker og støter oss bort fra Gud. Kristus på sin side forsoner oss med Gud og gjør at vi har adgang til ham, for Kristus er Guds Lam som tar bort verdens synder. Den som tror på Kristus, eier altså ham som har tatt bort verdens synd. Om verdens synd er tatt bort, er synden også tatt bort fra meg som tror på ham. Er synden tatt bort, er også vreden tatt bort, og er vreden tatt bort, er også døden og fordømmelsen ryddet vekk.

Så er rettferdighet kommet i stedet for synd, forsoning og nåde i stedet for vrede, liv istedenfor død, og evig salighet i stedet for fordømmelse. /.../ Hvor Kristus er, der skal samvittigheten være god og gleden råde, for Kristus selv er forsoning, rettferdighet, fred, liv, frelse. Og hva den ulykkelige og bedrøvede samvittighet enn søker, det finner den i Kristus.” (Samme, 136. Gal 2:17. = WA 40 I, 261. Kursiv her.)

”Vi skal ikke utlegge syndenes forlatelse om et øyeblikk, nemlig om det vi har gjort og etterpå gjør. Når Gud tilsier syndenes forlatelse, da er den *evig*. /.../ tilgivelsen varer så lenge du lever, like fra den første gangen du hørte evangeliet, lik solen som heller ikke opphører når den har begynt, men lyser den hele dag, for at alle må bli delaktige i dens lys. Den som går i kjelleren, er vel berøvet dens lys, men når han kommer ut igjen, har han det igjen.

Slik varer også tilgivelsen bestandig, og forholder seg ikke bare til synder vi før har gjort. Om du faller hundre ganger, må du allikevel stå opp igjen. Tilgivelsen er glansen. Hele den kristnes liv er ikke ordnet med det for øyet at man skal godtgjøre for synder, for her har du ordet. Lyset skinner og stråler, er opprunnet og gitt deg ufortjent.” (Preken påskeonsdag fm 29.3.1525. Lk 24:47.)

”Hvorfor skulle Kristus frykte for graven, etter at han er stått opp fra døden? /.../ Hvorfor skulle den kristne, som virkelig eier Kristus i troen, frykte loven? Sant nok, han kjenner skrekken for loven, men han lar seg ikke overvinne av den, men stoler på den frihet han har i Kristus og sier: Jeg hører deg nok, du lov, du mumler noe om at du vil anklage og fordømme meg, men det gjør ikke inntrykk på meg. Du er for meg hva den tomme grav var for Kristus. /.../ Den død som bandt meg, er selv bundet. Den som drepte meg, er selv drept /.../

Det er herlige navn på Kristus, når han kalles min lov, min synd, min død - mot loven, synden og døden. Egentlig er han ikke annet enn kun frihet, rettferdighet, liv og evig salighet. Men han ble gjort til en lov for loven, en synd for synden og

en død for døden, for at han skulle kjøpe meg fri fra lovens forbannelse, og rettferdiggjøre og levendegjøre meg.

Så er Kristus begge deler. Da han er lov, er han frihet; da han er synd, er han rettferdighet; og da han er død, er han liv. For nettopp ved å la seg anklage av loven, fordømme av synden og oppsluke av døden, avskaffet han loven, fordømte han synden, tilintetgjorde han døden, og rettferdiggjorde og frelste han meg. /.../

Kristus er min djevel mot djevelen, for at jeg skal bli Guds barn. Han bryter helvetet ned for at himmelriket skal bli mitt.” (Gal 2:19. SGal, 218f. = WA 40 1, 277-229.)

Gud ”selger ikke sin rike, overveldende nåde for dine gjerninger, om de så må skinne eller glitre så mye de kan. Siden de mangler nåden og sannheten, duger de ikke til noe. Derfor ser Gud til noe helt annet: Han er nådig og barmhjertig på grunn av sin enbårne Sønns, Jesu Kristi uutsigelige nåderikdom, eller fordi Kristus står i nåde hos Gud. Vi nyter denne hans nåde og behager Gud for Herren Kristi skyld /.../ Derfor er all møye og alt arbeid unødvendig og fåfengt, om vi forsøker å komme til himmelen på andre veier.” (Fra Luthers utlegninger av Efeserbrevet. = Lutherläsaren 34 (2002), 14. Ef 1:7.)

”- loven er god, rettferdig og hellig. Ja vel, men når vi behandler spørsmålet om rettferdiggjørelsen, er ikke her det rette sted å tale om loven. Spørsmålet handler om hvem Kristus er og om hvilken velgjerning han har gjort for oss. Kristus er ikke lov, han er ikke mitt eller lovens verk, han er ikke min eller lovens kjærlighet, han er ikke min kyskhets, lydighet eller fattigdom. Han er livets og dødens Herre, synderes Mellommann og Frelser, og deres Gjænløser som er under loven. Ved troen er vi i ham og han i oss (Joh 6:56).

Brudgommen Kristus bør få være alene med bruden i fred og ro, uten å ha alle tjenerne og hele husfolket rundt seg. Men senere, når brudgommen åpner døren og går ut, da skal tjenere og tjenerinner ile til og tilby sine tjenester, dekke fram mat og drikke. Da begynner gjerningene og kjærligheten.

Altså bør vi lære oss å skille nøye alle lover – ja, også de guddommelige og alle gjerninger fra troen og Kristus, for rett å kunne beskrive ham. Han er /.../ Guds Lam som tar bort verdens synder (Joh 1:29)”. (Gal 2:16. SGal, 125. = WA 40 1, 240f.)

” all lov, endog Tibudsloven, er livsfarlig uten tro på Kristus. I samvittigheten skal ingen annen lov herske enn livets Ånds lov, for ved den er vi i Kristus befridd fra bokstavens og dødens lov, fra dens gjerninger og synder. Ikke slik at loven skulle være ond, men til rettferdiggjørelsen gagnar den ikke. Det er noe ufattelig stort å ha en forsonet Gud.

Altså kreves et ganske annet middel til dette enn Moses eller loven, eller vår vilje, ja, større enn den nåde de (Romerkirken) kaller «Guds inngytte nåde» i oss. Her

skal vi ingenting gjøre, bare ta imot den skatt som Kristus er. Han bor i hjertet, grepet ved troen, om vi aldri så meget kjenner oss fulle av synder. (Gal 2:16. SGal,126. = WA 40 1, 242f.)

”(Tit 1:16) alle hyklere og avgudsdyrkere (strever) etter å gjøre de gjerninger som egentlig hører Guddommen til og tilkommer Kristus ene og alene. De sier riktig nok ikke med munnen: ”Jeg er Gud, jeg er Kristus”, men når det kommer til stykket, gjør de for sin egen del krav på Kristi Guddom og hans embete. Og derfor sier de i realiteten: Jeg er Kristus, jeg er frelser, ikke bare min, men endog andres. /.../ Derfor gjør hykleriet med sine gjerninger seg selv til Skaper og Rettferdiggjører, i forakt for den velsignelse som ble lovet og gitt Abraham og hans troende barn. /.../ Lovens gjører er altså ikke den som ved gjerninger blir en gjører /.../ For i teologien er det slik at de som er rettferdiggjort (erklært rettferdig), gjør rettferdige gjerninger. Rettferdiggjorte ved troen, gjør vi altså gode gjerninger (2 Pet 1:10) /.../

- siden rester av synd blir i oss, oppfyller vi ikke loven fullkomment. Men dette blir ikke tilregnet oss, da vi tror på Kristus, som ble lovet Abraham og har velsignet oss. For Kristi skyld blir vi tatt hånd om og fostret i den guddommelige langmodighets fang. Vi er den sårede mannen som ble utsatt for røvere, med sårene som samaritaneren helte vin og olje i og forbandt, og som han deretter la på sitt esel og førte til et herberge, hvor han pleiet ham. Og da han dro videre, be trodde han ham til verten med ordene: ”Plei ham!” Altså blir vi stelt med som på et sykehus, inntil Herren atter rekker ut sin hånd, slik Jesaja sier (Jes 11:11) - for å befri oss. /.../

(Ved Kristus) blir vi lovens gjørere, uten skyld i noen overtredelse. På hvilken måte? Først ved syndenes forlatelse og den tilregnede rettferdighet på grunn av troen på Kristus. Videre ved gaven og Den Hellige Ånd, som føder et nytt liv, nye bevegelser m. m. i oss, så vi gjør loven også i handling. Men den lovoppfyllelse som uteblir, blir forlatt for Kristi skyld. Altså blir den synd som er tilbake i oss, ikke tilregnet oss.” (Gal 3:10. SGal, 220-221. = WA 1, 406-409.)

”Det er ved Jesus Kristus som vi må tro på Gud: For det første - ikke tvile på at Han er din nådige Gud og Fader, at han har forlatt deg alle dine synder og at han har frelst deg i dåpen; og for det andre - likevel vite at alt dette skjer ikke for ingenting - uten at Guds rettferdighet blir oppfylt. /.../ En tilfredsstillende rettferdighet må først ha funnet sted, og det den mest fullkomne. (Mt 5:18). /.../

Selv om vi var sterke nok til å holde alle hans bud og oppfylle hans rettferdighet i alt, var vi likevel ikke verdige til (Guds) nåde og frelsen. Han var heller ikke skyldig til å gi oss nåden, men kunne kreve av oss all den rettferdighet og tjeneste som vi som hans skapninger skylder ham. Det er jo vår plikt å tjene ham. Hva

han gir oss utover det, er kun nåde og barmhjertighet. (Lk 17:7ff)” (Epistelpr 2 Juledag. Tit 3:4-7.)

Paulus ”setter troens rettferdighet opp mot all den lovrettferdighet som kan oppnås, det være ved guddommelig eller menneskelig kraft. Men mennesket blir ikke erklært rettferdig for Gud på grunn av en slik rettferdighet /.../ Her sier Paulus så tydelig som mulig at mennesket blir ikke rettferdig ved lovgjerninger, uansett om de går forut for nåden eller følger etter. Av dette ser vi at den kristne rettferdighet er *ingen egenskap i mennesket* (inhærens forma)...” (Gal 2:16. SGal, 113, 117. = WA 40 I, 218, 225. Kursiv her.)

Nå diskuterer vi ikke hvorvidt gode gjerninger skal gjøres, og spør heller ikke hvorvidt loven er god, hellig, rettferdig, eller hvorvidt den skal holdes. /.../ spørsmålet dreier seg om hvorvidt loven rettferdiggjør. Det vil ikke våre motstandere høre på. /.../ Men da spørsmålene er ulike, tillater vi ikke at de blandes sammen. /.../

Dersom vi som er rettferdiggjort i Kristus, fremdeles ikke blir ansett for rettferdiggjorte, men som syndere - som stadig må rettferdiggjøres ved loven, *da kan vi ikke søke rettferdiggjørelsen i Kristus, men i loven*. Men om rettferdiggjørelsen kommer ved loven, skjer den ikke ved nåden. Noe tredje fins ikke.

Skjer ikke rettferdiggjørelsen av nåde, men ved loven, hva har da Kristus utrettet med sin lidelse, sin forkynnelse, sin seier over synd og død, og sin sendelse av Den Hellige Ånd? /.../ Da bør denne tese stilles opp: Enhver som tror på Herren Jesus Kristus, er en synder og hjemfallen til den evige død, og kan ikke bli frelst uten å ta sin tilflukt til loven og gjøre dens gjerninger. /.../ *Hvis troen rettferdiggjør på grunn av gjerningen, er det snarere gjerningene enn troen som rettferdiggjør*. Det fins en avgrunn av hedenske styggedommer i denne lære. (Gal 2:17. SGal, 131-132. = WA 40 I, 253-254. Kursiv her.)

”Så gjelder begge deler i dette liv. Ved lovens *aktive* rettferdighet blir kjødet anklaget, kommandert, bedrøvet og sønderknust, men ånden regjerer, er glad og salig ved den *passive* rettferdighet. For ånden vet at hans Herre sitter på Faderens høyre side i himmelen og har avskaffet loven, synden og døden og tråkket alle ondskapens makter under føttene, tatt dem til fange og triumfert over dem i seg selv (Kol 2:15).

/.../ går denne artikkel om rettferdiggjørelsen tapt, er det samtidig ute med hele den kristne lære. /.../ for mellom lovens aktive og Kristi passive rettferdighet fins *ingen tredje*. Derfor må den som forviller seg bort fra den kristne rettferdighet, falle tilbake på den aktive, dvs han mister Kristus og må søke trøst i egne gjerninger. /.../

Altså blir de slik de var under paven, bare med den forskjell at de kommer med nye ord og nye gjerninger. Men i bunn og grunn er det *samme sak*. /.../ det er

bare den *ytre form* som er forskjellig. /.. / Og de som gjør slike (gjerninger), er ikke kristne, men er og forblir gjerningshelgener, de må kalles jøder, muslimer, papister eller sekterister.” (Om innholdet i Galaterbrevet. SGal, 22. = WA 40 1,48f. Kursiv her.)

59. OM ÅRSAKEN TIL FRELSSESVISSHET

Gal 2:20b – *det liv jeg nå lever i kjødet, det lever jeg i troen på Guds Sønn, som elsket meg og gav seg selv for meg.* - ”Her gis en beskrivelse av den virkelige rettferdiggjørelse og et eksempel på troens visshet. /.../ det gjelder å nøye overveie disse ord: ”*Guds Sønn har elsket meg og gitt seg selv for meg*”. Det er ikke jeg som har elsket Guds Sønn og gitt meg for ham. /.../

- det er ikke vi, men Kristus som begynner: ”*Han har elsket meg*”, sier han, ”*og gitt seg selv for meg*”, som om han ville si: Han fant ikke noen god vilje eller noen rettskaffen forstand hos meg, men han fikk medynk med meg, han så at jeg var ugudelig, villfarende, bortvendt fra Gud og stadig på vei lenger bort fra ham, i strid mot Gud, fanget, okkupert og ridd av djevelen. - Han elsket meg av en barmhjertighet som gikk *forut* for min fornuft, min vilje og min forstand, og han elsket meg slik, at han har gitt seg selv for meg for at jeg på dette vis skulle bli befridd fra lov, synd, djevel og død. (Samme, 154f. = WA 40 1, 290f, 294. Kursiv her.)

Vitnesbyrd fra Ambrosius: ”Vi er rettferdiggjort ved tro alene, som en gave fra Gud, uten at vi gjør noe selv eller yter noen betaling til gjengjeld.” (Sit e Chemnitz 1985, 146.)

Vitnesbyrd fra Augustin: ”I oss finner du ingen grunn til å frelse oss, men du finner god grunn til å fordømme oss; og likevel mottar du oss i din barmhjertighet for Kristi skyld. (Samme)

Til Luther-lesning:

Om rettferdiggjørelsen som historisk faktum (utenfor oss): S Gal 21-22, 31-33, 37-39, 43-48, 53, 61-62, 69, 72f, 83, 86, 88, 94, 98 (hva saken gjelder), 115, 120f, 124f, 141-142 (med Kristus gått ut av graven), 144-146 (Kristi frihet), 148 (kobberslangen), 150, 152 (2 trosart), 154 (d forutgående nåde), 154-157, 161-162, 185, 192 (def), 207, 226f, 141-243, 272 (midler/oppfyller), 273, 307-312 (lovoppfyllelse, Kristi lydigheit), 316-317 (visshet), 322f, 370, 375-376, 393-395 (håp), 400, 418, 444f (nådehimmelen).

Om troens rettferdighet, SGal, 15, 18 (tilregnet), 21-23, 39f (Den Hellige Treenhhet), 86, 88, 95 (blir Gud), 106 (troens mørke), 124.126, 136 (den nye gjest), 138, 147-148, 157, 179 (midlet), 194 (1. bud), 199-200, 205 (tro alene), 208, 211 (i himmelen), 242, 295 (dåpen), 297, 369f, 396-397, 484.

Den tilregnede rettferdighet, SGal, 18-19, 81, 109, 112-113, 121-123, 136, 158, 177, 192 (def), 198-202, 205-207, 209, 221, 261, 327, 372, 376.

Om troen, SGal, 203-204 (1 bud), 212f, 215, 225f.

60. OM DEN HELLIGE ÅNDS FORNYENDE GJERNING

Helliggjørelsen «krever ikke løping frem og tilbake, eller en gjerning som du kan gjøre. Den krever ikke mer enn at du ved troen holder fast i Ordet» (= WA 12, 396.)

”Å leve for Gud er å bli rettferdiggjort ved nåden eller troen for Kristi skyld, uten lovgjerninger. Om du derfor vil leve for Gud, må du dø fra loven. Lever du for loven, er du død for Gud.” (Gal 2:19. SGal, 142. = WA 40 1, 272.)

«Troen er Guds verk i oss. Den forandrer oss og føder oss på ny av Gud, den døder den gamle adam og gjør oss til helt nye mennesker i hjerte, ånd, sinn og krefter, og bringer dertil Den Hellige Ånd med seg. Altså er den en levende, virksom og kraftig ting, denne tro, for det er umulig for den at den ikke skulle gjøre gode gjerninger uten stans. Den spør ikke om der fins gode gjerninger som den kunne gjøre, men før dette spørsmål blir reist, har den gjort dem og er alltid i ferd med å gjøre dem. Den som ikke gjør disse gode gjerninger, han er et vantro menneske /.../

Troen er en levende, frimodig tillit til Guds nåde, så viss og fast at mennesket ville være rede til å dø tusen ganger derpå. Denne tillit til Guds nåde og denne erfaring gjør mennesket glad, frimodig og lykkelig i sitt forhold til Gud og alle skapninger /.../ Derfor er mennesket med glede og uten tvang rede til å gjøre godt mot alle, tjene enhver, lide alt, elske og prise Gud som har gitt ham denne nåde. Det er således ikke mulig å skille troen og gjerningen fra hverandre, likeså umulig som å skille varme og lys fra ilden”... (Fortalen til Romerbrevet. = WA Deutsche Bibel, 7, 11f.)

«En kristen er ikke ferdig, men en som blir til. Det er til ham det er sagt: Be! Let! Bank på! Det sies ikke: Dere har klart det. Dere har funnet. Dere har gått inn allerede. Men: Be! Søk! Den som er en kristen, er ingen kristen. Det vil si: Den som tenker at han er en kristen allerede, han er ingenting, for han er kun et menneske som bør være en kristen.

Vi jager mot himmelen, men vi er enda ikke i himmelen. Og liksom den ikke kommer inn i himmelen som innbiller seg å være der allerede, så er den som jager etter himmelen, allerede i himmelen, for Gud betrakter ham som om han allerede er i himmelen. Kort sagt: Man må vokse og ikke stå stille og snorke. Vårt gamle menneske må, som Paulus sier, gå under og det indre menneske fornyes dag for dag. Ve den /.../ som mener at han er fornyet allerede. (Bearb e Jonsson 2001, sommerdelen, s 83. Sit e Helge Hildèn. Fra Luthers utleggelse av vekstlignelsene i Mt 13.)

Dette er ”sinnets fornyelse ved Den Hellige Ånd, som deretter bringer en ytre forandring av kjødet, lemmene og sansene. For når hjertet får nytt lys, ny dømme-

kraft og nye impulser ved evangeliet, blir følgen at også de ytre sanser fornyes. Ørene lengter etter å høre Guds ord, og ikke lenger menneskelige påbud og drømmer. Munnen og tungen skryter ikke lenger av sine gjerninger, sin rettferdighet og sin ordensregel, men den priser med glede Guds barmhjertighet alene, som åpenbares i Kristus.

Disse forandringer er ikke /.../ ord bare, men kjensgjerninger. De bringer et nytt sinn, en ny vilje, nye fornemmelser og nye handlinger endog i kjødet, så øyne, ører, munn og tunge ikke bare ser, hører og taler annerledes enn før, men et sinn som liker og streber etter andre ting enn før.

Før var det forblindet av /.../ villfarelser og mørke, og tenkte seg Gud som en slags handelsmann, som selger sin nåde til oss med våre fortjenestefulle gjerninger til vederlag. Nå, etter at evangeliets lys er opprunnet, vet det (det nye sinn) at vi får rettferdighet kun ved troen på Kristus. Derfor forkaster det selvvalgte gjerninger og gjør nå kallets og kjærlighetens gjerninger, som Gud har befalt. Det priser og ærer Gud og roser seg og jubler i tilflukt til barmhjertigheten i Kristus alene. Og må det utstå ulykker og farer, underkaster det seg dem, gjerne og med glede, skjønt den onde menneskenatur knurrer.” (SGal, Gal 6:15. = WA 40 II, 178f)

”Disse gjerninger er sikre tegn på troen, som eier syndenes forlatelse og seier over døden. Det er umulig at den som tror på Kristus som en rettferdig Frelser, ikke skulle elske og gjøre godt. Men gjør han ikke godt og elsker, er det tegn på at han ikke har troen. Mennesket vet altså av fruktene hva slags tre det er, og kjærligheten og gjerningene viser om Kristus er i ham og om han tror på Kristus.

Slik er det troen utsletter synden på en helt annen måte enn kjærligheten. Troen utsletter den kun med sitt eget verk, men kjærligheten og de gode gjerninger stadfester og viser at troen har gjort denne gjerning og er til stede, derfor tør også Paulus si i **1 Kor 13: 2** – *Om jeg har all tro, så jeg kan flytte fjell, men ikke har kjærlighet, da er jeg intet.* Hvorfor? Naturligvis fordi heller ikke troen er der hvor kjærligheten ikke er. Den ene kan ikke være uten den andre.” (Kirkep, 1 s i adv, ev pr. = WA 44, 99.)

”De kristnes lære består i å gjøre forskjell på hånd og hjerte. Vi gjør ikke hånden fri, men pålegger den mange lover. Men hjertet vet ikke om noe bud, for det er dødd bort fra dem alle. Siden Kristus er oppstanden, som ikke er skyldig for noen, /.../ så er også vi fri: Kan ikke djevelen anklage Kristus for noen synd, kan han heller ikke anklage oss. Er Kristus ingenting underlagt, så er heller ikke vi. Hans oppstandelse er vår. Alt kommer an på dette - å lære seg at Kristi oppstandelse er min – at hva han har gjort, er mitt! Da kan man konkludere: Like lite som noe kan skje Kristus, like lite meg. /.../

I andre menneskers øyne er Kristus død, selv om han er oppstanden. Siden de ikke ser hvordan Kristi oppstandelse er vår, kan de heller ikke forstå eller bry seg om

den. Derfor blir de hyklere og gjerningshellige. Slik fører muslimen et imponerende levnet, med unntak av hor. (Tredje påskepreken, Andre Påskedag formiddag 29.3.1529)

”Den Hellige Ånd fornyer hjerte, sjel, legeme, gjerninger og liv, og skriver inn Guds bud (2 Kor 3:3) /.../ han inngyter *sann kunnskap om Gud*, i samsvar med den første tavle, så de /.../ kan motstå alle kjetterier, beseire alle falske tanker og villfarelser, og så forbli ved den sanne tro i kamp mot djevelen. Han gir oss også styrke og trøster motløse /.../ (for at vi) - styrket i håpet – (må) seire over djevelen, full av fryd, modig og dristig. /.../ Den Hellige Ånd - som inngyter, gjør og virker dette (som Kristus har vunnet for oss), han kalles derfor for ”Helliggjører” eller ”Livgiver”. /.../

I den andre tavle og det som hører legemet til, helliger han også de kristne. Han gir at de villig lyder foreldre og foresatte, for å leve fredelig og ydmykt, og ikke være vrede, hevnlystne eller onde, ikke løsaktige, ekteskapsbrytere og utuktige, men veloppdragne og tuktige – med hustru, barn og ansatte, eller uten hustru, barn og ansatte. Og videre: Ikke stjele, ågre, være gjerrig, bedra osv, men gjøre ærlig arbeid, nære seg på redelig vis, gjerne låne ut, gi og hjelpe hvor de kan, og ikke lyve, bedra, baktale, men være vennlige, sannferdige, trofaste og pålitelige, og hva mer Guds bud foreskriver. Dette gjør Den Hellige Ånd, som *helliger og oppvekker også legemet til et nytt liv*, inntil det blir fullkommengjort i neste liv. /.../

(Men de som ikke vil leve etter Guds bud) skal ikke regne seg selv for kristne. Man skal heller *ikke trøste dem med mye prat om syndenes forlatelse* og Kristi nåde, som om de var kristne”. (Om konsilene og kirken. 1539. Johan Lumme 1996, 164f. Kursiv her.)

”Jeg kan ikke hindre at mitt hjerte rommer underlige fristelser. Derfor bør vi gjøre som eremitten, da en ungdom klaget for ham at han så ofte fantaserte om sanselige nytelser og andre synder. Den gamle svarte ham da: Du kan ikke nekte fuglene å fly over hodet ditt. De får bare fly, men la dem ikke bygge reirene sine der. De er tanker, og la så være, men la dem ikke bli dine beslutninger.” (Kommentar til 1 Mos. År 1535-45. = WA 44, 99.)

”En ting er det å bli fristet av kjødet - og nok med det, men vandre i Ånden og kjempe imot. Noe annet er det å gi etter for kjødet og utføre dets gjerninger i sikkerhet, leve i dem og samtidig late som om man er from /.../. De som synder av svakhet, selv om det skjer gjentatte ganger, blir ikke nektet forlatelse, om de bare reiser seg fra sitt fall og ikke holder fast ved synden.” (SGal. Gal 5:19. År 1531. = WA 40 II, 100f.)

”Den nye Ånd og nåde som først ble gitt, kjemper imot den synd som fremdeles er der. Den vil gjerne være helt igjennom rettferdig, men kan det ikke på grunn av kjødets motstand. De som ikke er rettferdiggjort, kjemper ikke, de klager ikke og

har heller ikke noe imot synden i sitt kjød. De kjenner slettes ingen kamp, men går lydlig etter sitt kjøds vilje. (Grund und Ursach. År 1521. = WA 7.)

”I vår strid ligger vi ofte som falne på jorden, og gjør det stadig vekk. Likevel bukker vi ikke under, for Kristus har alltid vunnet en herlig seier i oss. Derfor har vi det faste håp at vi fremdeles skal klare oss med Kristus som seierherre over djevelen /.../ Kristus er Den Sterkere, som har seiret og seirer i oss og skal seire stort. Likevel vinner djevelen av og til en seier i vårt kjød. Det skjer for at vi skal erfare Den Sterkeres kraft mot den sterke, og si med Paulus: ”*Når jeg er svak, er jeg sterk*”.” (Samme?)

Til Luther-lesning:

Troens øvelse el praksis: SGal, 23, 42, 49, 66, 84, 130-131, 136, 157, 265f, 298, 313-319, 322f, 328-330, 430, 436-437, 439, 445, 476.

Å leve for Gud: SGal, 144 (frihetens lov), 150f, 215f, 314, 402.

Friheten i Kristus: SGal, 144f, 307, 340, 370, 374f, 384.

Tro og kjærlighet, 84, 86, 98. Teologens kjennetegn, 107.

Den iboende rettferdighet, eller Kristus ”i oss”: Den inkarnerte tro el handlingens guddommelige natur beror helt på den tro som Gud regner til rettferdighet (for Gud), SGal, 197, 224-230. Loven må holdes utenfor samvittigheten, som er Kristi brud og dronning, 111, jf 23f, 37, 49.

Forholdet mellom Kristus ”for oss” og ”i oss”, 113-120. - All lov er livsfarlig uten tro på Kristus, 126, 128f, 132f, 226-29, 231, 332, 337 (Æsop), 401. - De er fremmede for anfektelsen de som taler om gjerninger før og etter nåden, for de lar seg ikke påvise, 117. - Om sammenblanding, SGal, 42, 57f, 73.

Om temaet ”videre” fra frifinnelsen til fornyelsen: SGal, 54f, 60, 344.

61. OM DEN NYE LYDIGHET I GODE GJERNINGER

”Gode gjerninger gjøres fra himmelen.” (= WA 17:1, 107)

”De troende gjør også gode gjerninger, men de blir ikke sønner og arvinger ved dem. Fødselen bringer dem dette. Siden de allerede er sønner for Kristi skyld, ærer de Gud med sine gode gjerninger og hjelper nesten.” (Gal 4:27. SGal, 372. = WA 40 1, 674.)

Mot antinomistene (som mener det er unødvendig å forkynne Guds lov ved siden av evangeliet). ”- det fins ingen Kristus som /.../ ikke etter syndenes forlatelse forsaker syndene og lever et nytt liv. /.../ De (antinomistene) er vel fine påskepredikanter, men dårlige pinsepredikanter, for de preker ingenting om Den Hellige Ånds helliggjørelse og levendegjørelse, /.../ men kun om Kristi forløsning, /.../ For Kristus har skaffet oss - ikke bare nåden (gratiam), men også gaven (donum) - Den Hellige Ånds gave, så vi skal ha - ikke bare syndenes forlatelse, men også syndenes avleggelse.

Den som nå ikke slutter med syndene, men fortsetter i sitt onde vesen (under arvesyndens herredømme), han må ha en annen kristus /.../ for den rette Kristus er ikke der. Om så alle engler ropte: "Kristus, Kristus alene!" - må han bli fordømt med denne sin nye kristus. /.../ Følgelig må en kristen enten ha Den Hellige Ånd og leve et nytt liv, eller vite at han ikke har noen Kristus." (Om konsilene og kirken. 1539. Johan Lumme 1996,127f.)

62. OM ET KRISTENMENNESKES TO DELER

"Så lenge jeg lever i kjødet, fins det virkelig synd i meg. I mellomtiden verner Kristus meg under sine vingers skygge og hvelver over meg syndsforlatelsens vide himmel. Under den lever jeg trygt. Den hindrer nemlig Gud i å se de synder som fremdeles er tilbake i mitt kjød (den onde menneskenatur). Kjødet er mismodig og vredes på Gud, og har ikke sin glede i ham osv. Men disse synder bryr ikke Gud seg om. Det er som om de ikke var synder for ham. Den tro som jeg har begynt å favne Kristus med, virker denne tilregning. På grunn av ham blir den ufullkomne rettferdighet regnet for fullkommen rettferdighet, og synden regner han ikke for synd, selv om den er virkelig synd

Så lever vi under Kristi kjøds forheng (Heb 10:20). Han er vår skystøtte om dagen og ildstøtte om natten, som gjør at Gud ikke ser vår synd. Og skjønt vi ser den og føler samvittighetskvaler, blir vi likevel bevart, for vi tar vår tilflukt til Kristus, vår Mellommann og Forsoner. Vi er gjort fullkomne ved ham. Liksom alt er i ham, så har vi alt i ham, og han utfyller alt i oss. " (SGal. År 1531. Gal 3:6. = WA 40 I, 367f.)

"I lemmene og kjødet fins det fortsatt synd som strider imot Ånden, men Ånden strider imot og er den ikke lydig. Derfor gjør den (synden) ingen skade. Gud dømmer ikke mennesket etter synden som går til angrep på ham i kjødet. (Gud dømmer) etter Ånden som strider imot synden, og er likedannet med Guds vilje og dertil hater synden og strider imot den. Å si at syndene er forlatt, er derfor en ting, noe annet er det å si at synden ikke fins.

Etter dåpen og omvendelsen er alle synder tilgitt, men synden er fremdeles til stede i kjødet like til døden. Den er tilgitt og hindrer ikke frelsen, om vi bare strider imot /.../

Synden er der fortsatt, men den blir ikke regnet som skyld, og det av to grunner: For det første fordi *vi tror på Kristus*, som ved troen er vår forsvarer og skjuler våre synder med sin egen skyld (i vårt sted). For det andre fordi *vi stadig strider imot synden* for å overvinne den. Hvor disse to grunner ikke er til stede, blir synden regnet som skyld. Den blir ikke forlatt og fører til den evige fordømmelse." (Grund und Ursach, art 2. År 1521. = WA 7, 375.)

”Om de (troende) begår synder, tukter han dem faderlig, men forkaster dem ikke. En jordisk far oppdrar, nærer, passer, elsker og tar vare på barna sine og forkaster dem ikke, selv om barnet er skittent, skabbete eller skrøpelig på annet vis. Det samme gjør Kristus mot sine egne enda mer, og gjør det i evighet.” (Kirkep, 11 s e Tref, ep pr. = WA 36, 498.)

”Selv om vi faller og synder igjen, kan vi vite sikkert at Kristi blod verken faller eller synder, men står fast for Gud, og forsoner alltid og evig. Dermed kan vi stadig komme til nåden uten vår egen gjerning og fortjeneste, så sant vi ikke forlater den (nåden) i vantro.” (Samme, 5 s e faste, ep pr. = WA 17 II, 230, 15.)

63. OM GUDS KIRKES KJENNETEGN

«Det er ikke frelse i noen annen, for i hele verden er det blant mennesker ikke gitt noe annet navn som vi skal bli frelst ved (Apg 4:12). - For han har båret våre synder og godtgjort for dem. Han er Jesus Kristus, som lærer at man kan ikke bli frelst ved gjerninger, men ved evangeliet og troen på ham.

Denne tro befri fra døden, så den som kjenner Kristus og Faderen, blir frelst. For dette er Faderens vilje, at det fins ingen annen i himmelen enn Sønnen som skal bære våre synder, som Peter sier: *«han som bar våre synder på sitt legeme opp på treet»* (1 Pet 2:24a). Det kristne folk er den lille flokk som erkjenner dette. /.../

Sant nok, jeg må gjøre gode gjerninger og være lydig, men jeg vil si følgende: Det er *Guds gave at jeg gjør dette*. Men dermed er jeg ikke frigjort fra syndene ved det jeg ikke gjør, men *ved det Kristus gjør, blir jeg salig*.

Da svarer de: Det er saktens nødvendig å tro, men troen og Kristus gjør ikke dette alene, men mine gode gjerninger og min munkestand hjelper til å leve et høyere liv enn troen.

Velg nå. Hvem har den rette lære og den sanne tro: De som forkynner Kristus? De som føyer til gjerningene? Du må nødvendigvis slutte at det er vi som blir fordømt fordi vi forkynner og bekjenner Kristus, og at de som forbanner oss, ikke kjenner ham. /.../ De setter Kristus høyt på den måte at de sier han har gjenløst deg for at du skulle gjøre gode gjerninger og gjøre bot for dine synder. /.../ Det kunne også Moses ha gjort.

Evangeliet må lære meg noe annet: Kristus er min frelser og gjenløser, slik det står hos Peter (1 Pet 2:25f): *«Sjelenes hyrde og biskop»*, og: *«han som bar våre synder på sitt legeme opp på treet.»* Det vil de ikke høre, og når de hører det, holder de seg for ørene.» (Fra en preken over Joh 15:26-16:4. 21.5.1531. = WA 34 I:435-439. Kursiv her.)

«De roser seg av at de tror på kirken. Men vi tror på kirkens hode, Kristus. Når vi har hans befaling, vil vi ikke spørre tjenestefolket. /.../ Hva Gud forunner meg, skal ikke St Peter ta fra meg. Og likeså: Hva Kristus gir, skal ikke kirken ta. Vi

sier: *De som stiller kirken over Kristus, de er ikke kirken.*» (Fra preken på Skjærtorsdag, 18.4.1538. Kursiv her.)

«Kirken kan ta feil fordi hun er spredt over hele jorden og kan ikke samles på ett sted. Men jeg vet om en som ikke feiler: Kristus. Om paven bekjenner seg til den lære som Kristus har bragt fra himmelen, da vil jeg høre på ham, men ellers slettes ikke. Vi ville på egen hånd neppe ha kommet til den tro at ikke alt er sant som paven og fedrene har lært. Derfor må vi lære dette Kristi eksempel og holde oss til det, og til den lære som sier: *«Vokt dere for de falske profeter!»* (Mt 7:15.) De vil forføre også de gudfryktige.

Det er uten verdi når man anfører som bevis og trekker slutningen: St Benedict var en from og gudfryktig mann. Altså er alt fromt som han har gjort. Det må man godkjenne og holde seg til. Nei, slik må du gå frem: Hva Ambrosius og Benedict har lært og gjort, det vil jeg sammenligne med Kristus og hans evangelium. Fin-
ner jeg da at det rimer med ham, så istemmer jeg gjerne.

Også profetene var fromme menn, og likevel kan man ikke si at alt hva de gjorde var fromt, og heller ikke kan man si det var godt. Man må ikke gjøre en regel av det de har gjort. Så ville ikke Johannes at disiplene hans skulle bli hos ham, men førte dem til Kristus.

Jeg kan ikke rose meg av at jeg visste alt som er i mennesket. Jeg vet i alminnelighet at vi er fordervet av arvesynden, men å gå videre derfra til å kjenne den enkelte synd, det evner jeg ikke alltid, for jeg er ikke Kristus. /.../ Jeg blir av og til sint eller begår en eller annen urett. Derfor kan jeg ikke gjøre meg selv til et forbilde, for saken er denne: Hva Kristus har gjort og lært, det betrakter jeg som forbilde. Det må man gjøre og lære. Ikke skal man etterfølge hva jeg gjør. Ingen er så hellig at han ikke nå og da kan ta feil.

Fransiskus gikk kledd i en munkekappe, var from og hellig. Skal nå jeg kle meg slik? Nei, nei! Selv om han gjorde det, lå det kanskje en kjødelig og ikke en åndelig tanke bak. Derfor vil jeg ikke følge ham. Jeg vil snarere bli hos min Herre /.../ Under hans vinger vil jeg leve, og til hans stemme vil jeg lytte.» (Preken Joh 2:23-25. Aftensang, 2 s e Påskedag, 16.3.1538. = WA 46:763-776.)

«- når du kommer til Kristus, som ren, hellig og uskyldig er, da kan du si: Selv om jeg ikke har holdt budene, så har Kristus oppfylt dem. Men hva angår det deg, sier djevelen, at Kristus er hellig. Vel, det angår meg fordi han ikke døde for seg selv, men for meg, for han gav sitt liv for sauene og sier: Jeg gjenoppstår for sauene. /.../ På dette vis blir også daglønneren en god predikant, men bare om han på forhånd har hørt på den sanne Hyrde. Hvis ikke, gjør ikke loven annet enn å åpenbare synd og død. /.../

Hovedlæren må bestå, for den er Den hellige kirkes preken. Derfor må den bestå inntil verdens ende, om det så var bare spotterne ved korset som forkynte den. Og

de som forkynner den, de er de sanne apostler og biskoper fordi de forkynner den Herre Kristus, slik Herren sier til apostelen: «*Det er ikke dere som taler, men det er deres Faders Ånd som taler i dere.*» (Mt 10:20.) Og atter: - «*Jeg vil i samme stund gi dere hva dere skal tale.*» (v 19b).¹⁶ Munnen er vel deres, men jeg vil lage det slik at den er min munn, og jeg vil gi dere en slik visdom, at hverken ulven eller andre motstandere kan stå imot. For alt som ikke har dette ene til innhold at Kristus døde for oss, det er forgjeves og hjelper ikke til salighet.» (Preken over Joh 10:12-42. 5.5.1538. = WA 46:355-363.)

«Jeg tror at det her på jorden finnes en hellig liten flokk og menighet av bare hellige, under ett hode, Kristus. Den er kalt sammen av Den Hellige Ånd i èn tro, ett sinn og èn erkjennelse. Den har mange gaver, men den er forenet i kjærligheten, uten sekter og splittelser. /.../

Videre tror vi at vi har syndenes forlatelse i denne kristne menighet. Syndenes forlatelse blir gitt ved de hellige sakramenter og ved absolusjonen, og dertil ved alle de trøstefulle ord i hele evangeliet. /.../ Derfor er alt i kristenheten innrettet på at vi hver dag skal få full tilgivelse for synd /.../

Selv om vi har synd, så sørger Den Hellige Ånd for at den ikke skal skade oss, for vi er jo i kristenheten, og der er det full tilgivelse for synd. Gud tilgir oss, og vi tilgir hverandre, bærer over med hverandre og hjelper hverandre.» (SK Troen 51, 54, 55. Forholdet til de onde, se Apol 7/8, 5, 10, 16)

Vitnesbyrd fra Chrysostomos (d 407):

”Kirken er et skip som seiler gjennom denne verden. Herren er styrmann, de troende er mannskap, masten er korset, seilet er den evangeliske tro, drivkraften er Den Hellige Ånd. Drevet av Ham, seiler skipet inn i Paradis og det evige livs havn. Guds Ord er kompass, håpet er anker, bønner er ankertau og ankerfeste Guds trofasthet.”

64. OM KIRKENS HELLIGHET OG BLANDEDE SAMMEN-SETNING

På jorden er kirken en forsamling av dem som hører, tror og bekjenner evangeliets rette lære om Kristus og har Den Hellige Ånd boende i seg. Denne gode Ånd helliger dem og virker i dem ved Ordet og Sakramentet.

Blant dem finnes det likevel noen falske kristne og hyklere, som holder seg til samme lære og deltar så vel i sakramentene som i andre ytre embeter i kirken. De kristne må tåle slike i sitt fellesskap. De kan ikke ved menneskelig makt hindre at

¹⁶ Luther oversatte v 19b med Jesus som subjekt.

de er blant dem eller støte dem ut”. (Kirkep 20 s e Tref, ev pr. = WA 22, 344, 12. Kursiv her.)

«Vi når aldri fram til fullkommen fromhet /.../ men er likevel i nåden, og det som enda mangler i fromhet, det vil Gud skjule i nåde. /.../ Derfor er de kristnes gjerninger alltid under nådens himmel. Dit kommer jeg, om jeg bare er under nådens skygge, og ikke fordi jeg har gjort mange gjerninger. /.../ selv om det nye livet hos meg er hullete og Gud har makt til å straffe, - og gjerninger, fortjeneste og tro ikke er så ren, så er jeg tilfreds med det å være under nåden, som er ren og uten mangel. /.../ La oss være de urene barn /.../ og likevel sitte i mors fang, det vil si - i kirken for at vi skal dø bort fra kjødet og synden mer og mer. (Fra preken over Rom 6:1-11. 26.7.1536. = WA 41:642-646.)

«Hvordan er dette å forstå, at Korint-menigheten /.../ ikke led av noen mangel, og likevel var det noen som ikke trodde at Sakramentet er Kristi sanne legeme og hans sanne blod? Andre hadde latt seg døpe i Peters navn og gjort dåpen til en firfoldig dåp. På den måten behandlet man også de døde oppstandelse. Andre hadde hatt (seksuell) omgang med sin stemor, og når de bedrev sitt horeri, anfektet det dem ikke. Var ikke det svære floker? Hvordan skal vi altså forstå dette, når du hører at de var overstrømmende rike og ikke manglet noen gave? Motsier apostelen seg selv?

Årsaken er den /.../ at den kristne kirke aldri blir så ren, at det ikke fins ugress /.../ blant kornet. Den som betrakter kirken og ser den er skrøpelig og rommer svermerånder, og mener at her fins slettes ingen kristne, han tar feil av Kristi evangelium. /.../ om det så er bare to hus (hvor kristne bor), så er de likevel den sanne kirke, de har den rene dåp, Ordet og bønner. Dette er Guds uutsigelige store skatt, selv om den er å finne hos få mennesker.

Om mange er onde, hva har det med kirkens skatt å gjøre? Allikevel er den rette og hele skatt å finne hos de få. Om det også fins mange ekteskapsbrytere og horer her, så er ikke evangeliet vranglære av den grunn. Lykkelig de, om de igjen slutter seg til menigheten! Vil de ikke bruke skatten, skal de finne sin dommer.

La oss frembære takksigelser for disse få. Paulus sier de har uutsigelig kostelige nådegaver. De som mangler dem, har kun sin ondskap å takke. De forakter hva Gud tilbyr dem. Årsaken er ikke kirken og hennes lære, men deres egen lære. Når den dag kommer en gang, da vi må dø, da skal han finne oss blant dem som er uten noen skyld å påklage. Det vil si: Jeg holder Guds ord i akt og ære, jeg ber, jeg lar meg absolvere og overgir mitt liv i Guds hender morgen og kveld. Jeg lever i min stand og i gode gjerninger, «*kalt til samfunn med Guds Sønn*» (1 Kor 1:9). Det er et så dyrebart ord, at det trenger en egen preken.» (Fra preken over 1 Kor 1:4-9. 18. s e Tref, 15.10.1536. = WA 41:696-700).

«Må den barmhjertige Gud bevare meg fra den kristelige kirke hvor bare hellige fins! Jeg vil være i kirken, der hvor svake er, og hvor de er som forfølger dem.» (Preken over Joh 1:1-9. Johannes Døperens dag, 27.12.1528. = WA 27, 528-540.)

«Jomfruelighet og kyskhed (avholdenhet) ikke det evige liv. Det har vært mange slike blant hedningene. Likevel er ingen en kristen av den grunn. Dåpens herlighet, som ethvert kristenmenneske har, den gir sann opplysning (leuchtet recht) /.../. (Alt som er stort i menneskers øyne) det forgår. Men at du er døpt og tror på Kristus, det består. Det skal man ikke tåle, at slikt blir tilslørt og fordunklet.

Kyskhed er vel en stor gave, og man kaller en nonne for «Herren Kristi brud». Hvorfor er ikke en døpt tjenestepike hans brud? Hun er jo bare en vanlig kristen, som ikke har noe annet enn sin tro på Kristus! Men den andre er en jomfru! Men en slik jomfruelighet vil man nok finne også blant muslimer, jøder og hedninger.

Er det ikke en merkelig sak at man gjør en nonne til Kristi brud? Men Kristi brud er den hele kristenhet (den troende kirke), her og i den hele verden, og ikke bare jomfru Sofie. Må den hele kristenhet glede seg. Hvor får hun dette navn fra? Fra Kristus, brudgommen. Hun er døpt i Kristi navn og tror på ham. Slik blir man et kristent menneske, enten man er bonde eller borger, ung eller gammel. Bruden er det ene og samme brød, som tror på Kristus.» (Fra en preken den 13.1.1538. = WA 46:143-144.)

Her er ganske visst en annen mor – Kirken, som bringer oss til det evige liv, men gjennom døden. Vi er døpt og begravet med ham. Kristus er den første som har fullført denne utgang. Han kryper inn i døden, utånder og man tror: han er død, han ligger i døden; men han er i live og blir båret inn i livet. Denne utgang har også vi. Det har vi erfart i våre liv – å bli bragt fra døden til livet. Derfor skal vi ikke bli forskrekket, om vi enda en gang skal bli født til det evige liv, især fordi vi har en sann høvding som har gått foran. /.../

Om så døden kverket meg tusen ganger, så går jeg fra døden til livet. Nå har jeg en annen mor som vil bringe meg til et annet liv. Jeg dør. Moren har angst når hun føder, og likevel føder hun, og straks hun har født det lille barnet, vil hun glede seg og denne glede skal aldri bli tatt fra henne. /.../

Med dette eksempel skal vi betrakte Guds underfulle verk og overgang. /.../ Er vi død med ham, er vi også født med ham (til et nytt liv). Liksom han er oppstanden og revet ut av døden, så river han oss ut av sorgen, gir Den Hellige Ånd og gjør frimodig. *Nå har dere sorg, men jeg vil se dere igjen og da vil deres hjerter glede seg.* /.../ Det er en glede som bare de kristne har, de andre ikke. Det er et underfullt liv, hvor man går over fra døden til livet. Så er det en enkel gjerning for Gud å utfri fra døden; og likevel så forskrekkelig for oss at svetten bryter ut. Derfor sier Herren: «*Deres hjerter forferdes ikke!*» (Joh 14:27). (Døden) er ingen død,

den er livets frembrudd.» (Pr 7.5.1536, Slottskirken i Wittenberg. = WA 41:573-578.)

«- vi tror en hellig kirke. Hun er nemlig usynlig, bor i ånden på et sted dit ingen når, og derfor kan man ikke se hennes hellighet. Gud har nemlig skjult og innhyll-
let henne i skrøpeligheter, synder og villfarelser, i ulike former for kors og
dårskap, så hun ikke noe sted trer fram for sansene våre. Når de som ikke vet
dette, ser skrøpeligheter og synder hos dem som er døpt, har Ordet og tror, da tar
de straks anstøt og mener at disse mennesker tilhører ikke kirken. /.../ De setter
”jeg ser” istedenfor ”jeg tror”. /.../

Vi derimot lærer at kirken har ingen flekk eller rynke, men er hellig, om enn ved
troen på Jesus Kristus, og videre i levnet, ved avholdenhet fra kjødets begjæringer
og ved øvelse i Åndens gjerninger. Men hun er ennå ikke hellig i den mening, at
hun skulle være befridd og løst fra alle onde begjær, eller rensset fra alle ugudelige
meninger og villfarelser. Kirken bekjenner nemlig alltid sin synd og ber om sine
synders forlatelse og tror den. Så gjelder det også om de hellige at de synder, fal-
ler og endog farer vill, men av vanvare. /.../ Altså må de kristne streve etter å
unngå kjødets gjerninger. Kjødets begjæringer slipper de ikke unna.” (Gal 5:19.
SGal, 444. = WA 2,9-10. Kursiv her.)

65. OM DE HELLIGES SAMFUNN

«Kristus taler muntlig gjennom nådens ord, men Ånden gjør den gjerning å skrive
det i hjertet. Alle som har dette nådens ord, er de helliges samfunn og har alle
goder. /.../ Altså består vår frelse i dette, at vi hører Kristi ord som virker de hel-
liges samfunn. /.../

Hvor Kristi ord er i omløp, blir det ikke uten frukt, for Den Hellige Ånd kommer.
Dette skal være til en oppmuntring, så vi gjerne hører Det nye testamentr og leser i
det /.../ Ordet har jeg talt, sier Herren. Straks jeg er gått bort, skal Den Hellige
Ånd komme. Så er det vår skyld at vi har vår visdom mere kjær. I den er det ikke
rom for Guds ord. /.../

Lik Kristus kalles Den Hellige Ånd en trøster, for Herren sier: «Faderen skal gi
dere en annen trøster», som skal trøste dere med Kristus. Kristus er en trøster med
Ordet, Den Hellige Ånd med forstanden, når han gjør den gjerning å opplyse. Or-
det blir fordømt og går sin vei, men Den Hellige Ånd taler med ildtunger i våre
hjerter og blir.» (Preken over Joh 14:23-31. 2 Pinsedag 17.5.1529. = WA 29:359-
356.)

Kristus sa til Natanael, **Joh 1:51**: «Du tror fordi jeg sa til deg at jeg så deg under
fikentreet. /.../ Amen, amen sier jeg dere: Dere skal se himmelen åpnet og Guds
engler stige opp og stige ned over Menneskesønnen.» - «Dere har hørt /.../ at den
sanne kristne kirke er i troen ett legeme med Kristus, og at de er Kristi brud, og

han deres brudgom og hode, men de hans eiendom. Og brudgommen vil at bruden skal være delaktig i alle hans goder ved troen, nemlig den evige rettferdighet, hellighet og salighet. Derfor har han også pyntet og smykket henne med himmelsk visdom og styrke til å være herlig og prektig for Gud. /.../

Før var himmelen ganske stengt, før Kristus ble menneske. Nå er den atter åpnet siden Jesus-barnet ble født og englene forkynnte for hyrdene i natten /.../ «Se, vi forkynner dere en stor glede: Det er født dere en frelser» (Lk 2:10), og deretter sang de: «Æren er Guds i det høyeste, og fred på jorden og (Guds) velbehag til menneskene». Og fra da av står himmelen åpen, og vi hører hva St Paulus sier til efeserne (Ef 2:19) - vi er englenes medborgere og Guds husfolk (el familie).

Dette vil Kristus si oss: Nå er dere himmelske borgere og har deres borgerskap der oppe i det himmelske Jerusalem, og har samfunn med de kjære engler, som uten stans farer opp og ned til dere. Himmel og jord er nå blitt ett, ja langt mer - som om dere sitter der oppe og de kjære engler tjente dere. For dere er ett legeme med deres Herre, de venter på dere, taler med dere og dere med dem, og har samme slags ord og samme slags tale. De synger for vår Herre og Gud: «*Gloria in excelsis Deo*» (æren er Guds i det høyeste). Og de synger det også for dere, så dere kan komme til den store nåde at dere er Guds barn og arvinger og hans kjære Sønns medarvinger, og delaktige i alle Den Hellige Ånds goder. Det betyr at himmelen slettes ikke er stemgt, men døren og låsen tatt bort, og står åpen hele tiden. /.../

Derfor bør man gjerne be for våre etterkommere og barnebarn, at de arver læren vi gir videre til dem, så Guds navn blir helliget, Guds rike blir hos oss og vi få leve etter Guds vilje.

For deres skyld vil Kristus med dette kirkebilde holde frem for oss patriarken Jakob. (Gud vil) trøste og styrke også oss kristne, slik Gud trøstet Jakob den gang. For vi tror på ham og lar hans ord være vår trøst. Da sier troen: Å, vi har en åpen himmel /.../ for akter vi Guds ord høyt, vil vi kjenne Kristi og hans kjære englers nærvær i hjertene våre, og troen bekjenne at Guds hus er på dette sted.» (Fra prekenutleggelse av Joh 1-2. 1537-1538. = WA 46: 711-714, 716, 717, 718, 720.)

66. OM GUDS ENE HELLIGE KIRKE

Joh 17:11b – *Hellige Fader, bevar dem i ditt Navn, det som du har gitt meg, så de kan være ett, likesom vi er ett.* - «(Kristus) kaller Faderen «hellig». Hvorfor? Dette ord utgår fra et glødende hjerte. Han ser Faderen gjennom all vanhellighet, som om han vil si: Å, kjære Far, jeg ser forunderlige ting: Svermere (dvs spiritualister), villfarelser og forførelser, og deretter tyranner. I ditt Navn skal de forsvare de mest djevelske ting. Derfor er du alene hellig. Slik taler han også i **Sal 22:4** – *Men du er hellig, du som troner over Israels lovsanger.*

Det er som om han vil si: Hellig vil alle være, og ha Den Hellige Ånd, men oppnår ikke annet med sin hellighet enn å forføre verden. Du er hellig, til forskjell fra satan. Siden du alene er hellig, så bevar dem i ditt Navn. Alle kjettere roser seg av dette Navn, og alt hva de sier skal Gud ha gjort. I Guds Navn oppløfter de sin røst for all slags ulykke. Derfor ber Herren: Å, hellige Far, jeg ber deg inderlig at du kommer din hellighet i hu, siden det skal komme så mye ulykke. Bevar dem i ditt Navn!

Hva skal dette bety? Bevar dem, så de blir i ditt Navn. Det betyr – sagt på vårt språk: Å, kjære Far, jeg ber at du vil verge dem mot alle løgnprofeter og bevare dem i ditt ord, så de ikke frafaller det. Ja, med denne bønn skal vi sannelig bli bevart. Hvordan skal vi ellers kunne overvinne så mange svermere?

Djevelen innfører villfarelser i de beste, lærdeste og mest rettskafne folk på jorden. Å, det skjærer en i hjertet! Da kan man med rette si: Å, hellige Far, bevar dem i slike farer, så de blir i ditt Navn. Hvis jeg bevarer Guds ord rent i hjertet og blir hos ham, det vil si, hvis du tror at han sendte sin Sønn til jorden for å kjøpe deg fri (til din gjeløsning). Den som blir i denne lære, han har Gud og er et Guds barn. Slik Guds ord er, slik er Gud, og slik Gud er, slik er hans Navn. Det vil si: Gi den nåde, at evangeliet forblir rent hos mine, så de kan bli (bevart) i ditt Navn.

«*De som du har gitt meg.*» Han gjentar ofte disse ord, oss til trøst, det vil si, for dem som hører hans ord. Han er satt til lærer for oss, og vi er blitt hans elever, og derfor overgitt til ham. Derfor ber han nå: Fordi de hører meg og er blitt mine disipler, og har tatt imot mine ord, så ber jeg at du bevarer dem, så de ikke blir forført av villfarelser, men fortsetter som mine disipler, slik de har begynt.

«*Så de kan være ett, likesom vi er ett.*» /.../ Kristus ser hvordan hans egne, de som hører hans ord og mottar dem, havner i fare /.../ så stor at de blir revet vekk, den ene her, den andre der.

«*Så de kan være ett (eines).*» Arianerne er de som fornekte Kristi guddom og sier Kristus må være èn (eins), likesom Faderen og Sønnen. Og siden de er likestilt, må de være som oss. Altså kan de ikke være av samme natur (el vesen), for jeg og du er ikke av samme slags natur, for den ene har en nese ulik den andre. Altså må meningen /.../ være denne: Å være likesinnet, slik to mennesker kan være av samme sinn (ifølge arianernes *resonnement*).

Men Kristus sier ikke at de skal ha samme vilje og forstand, selv om også det er sant at kristne skal ha samme sinn og forstand, samme kjærlighet og tro. Men det er ikke nok. Herren taler ikke her om likhet av denne art, men sier de skal være *samme sak (ein Ding)*, og ikke bare være likesinnet, eller ha samme frimodighet og samme hjerte.

Hva menes med denne ting av ett og samme slag? Vi ser den ikke, men må tro den. Paulus sier til korinterne: «*Vi er alle ett legeme.*» (1 Kor 10:17, 12:12ff.) På

samme måte som mitt legeme er ett, kan det ligne andre mennesker av samme sinn (eins). Dertil er mitt legeme *en ting* (en natur) nært forbundet med seg selv. Likheten i ditt legeme er større enn dine tankers likhet med andres tanker, for ditt legeme er jo en ting. Er foten atskilt fra ørene, så er hvert lem for seg et eget legeme. Men hvis lemmene henger sammen, er det ett legeme.

Et legemes natur (el vesen) kan ikke skilles fra legemet. Slik er det også med Guddommen. Slik er vi, Faderen og jeg: Vi har ikke bare ett sinn og èn vilje, men vi er *av samme vesen* (el natur). Likesom vi kristne er ett legeme, så er Faderen og Sønnen èn Gud. «Likesom jeg og du er et guddommelig vesen, som om dette guddommelige vesen var et legeme, så skal mine være ett legeme og èn kirke.» /.../

Arianerne konkluderer med sin fornuft /.../ Når to er likesinnet (eins), da er «ett» (eines) det samme som «ens» (eins). Men vi kristne er ikke bare ens, men ett legeme. /.../ Alt som angår meg (sier Kristus), det angår hele legemet. Vi er ikke bare «ens», men «ett». Dette kalles ikke likhet, men et hellig samfunn. /.../

Når djevelen angriper, angriper han alle. Når han kaster en i fengsel, roper vi alle, hvem vi enn er. Og Kristus, vårt hode, hører det. /.../ Det er hva han sier: Tjener jeg dem med læren, så er de like, og da skal de også være ett eneste, udelt legeme, som Paulus sier: «*om ett lem blir hedret, gleder alle de andre seg*» (1 Kor 12:26b). (Fra preken over Joh 17:1-26. 26:9.1528. = WA 28:140-154. Kursiv her.)

«Denne kamp og strid mellom den rette og den falske kirke opphører aldri. Den har pågått siden verdens begynnelse, for svermere og kjettere har alltid angrepet henne. /.../ Men ved Guds nåde har vi så smått begynt å erkjenne hva Guds gave er og hvem Læreren er. Vi har bare førstegrøden av dette og ikke tienden.

Først må vi begynne å erkjenne at det er en uutsigelig gave, at Gud taler med oss og vi vender øret til ham fordi vi er Guds elever og disipler. Derav vet vi hva gaven er og hvem læreren er. Vi har begynt å erkjenne dette, at vi og tilhørerne våre vet at de ikke lytter til et menneske, men til Gud som taler til oss om slikt som bringer en evig skatt. Følgelig må vi stadig høre at vi kan ikke tale nok om det, og må gjøre det likt et stammende barn. Vi forstår ikke hvilken ubegripelig skatt vi har i det guddommelige ord. Du vet heller ikke riktig hvem denne person er som taler med deg, hvilken fortreffelig høy person det er, så du kunne rose deg av å være hans elev, og ikke en konges eller keisers elev, men Guds elev. /.../

Jeg er Guds elev. Den som da taler til meg, er ingen engel, prest eller fyrste, men Gud selv, og jeg mottar hans råd (er hans magistrat). Da sier han: Min preken er en kostelig gave, og verdens rikdom og herlighet er for søppel å regne mot den. Kjære, la det være en skatt, at Gud taler med deg i ditt legemlige øre.» (Fra preken over Joh 4:1-14. = WA 47:220-231.)

«Det er ikke spørsmålet, om man skal tro på kirken, slik man tror at der er en kirke, men *hvilken* kirke er den rette. Det er spørsmålet... *Hvilken* dåp er den

rette, som gjør salig... *Hva* er det rette sakrament og hvem har det... *Hva* er det rette evangelium og *hvem* har det på rettsindig vis? Da kan du skjelne mellom den rette kirke, som i sannhet er kirken, og den kirke som vil være kirke og likevel ikke er det. Hun har kirkens skinn, men mangler de kristelige embeter.

En narr kan vel døpe rett, lese evangeliet og gå til sakramentet og fremsi De ti bud. Slikt er alt sammen vel og bra, men en slik en er og blir en narr og ingen kristen... Følgelig er også kjettere og onde eller gudløse i kirken, men uten å være normale, rettsindige lemmer. Så er også det sant: Det vil alltid finnes en rett predikant, og må han bli i den kristne kirke. Å preke kan han vel, men det er ikke nok. Han må også ha Den Hellige Ånd og forkynne og leve rett. Det kan han ikke gjøre uten å være et rett lem på den kristne kirke...

En kristelig kirke kalles den som tror på Kristus og vil bli salig ved ham, og ikke ved egne gjerninger og fortjenester. Hva Den Hellige Ånd sier oss, det sier han til alle kristne, hvor de enn er. Der er Betlehem og Juda stamme, hvor Kristus kommer fra...

Du trenger ikke snu deg etter hva de sier: Her er kirken! Si bare: Jeg vet vel at det fins en kristelig kirke der, for jeg kjenner godt ordet «kristelig kirke», men om dere er det, vet jeg ikke. Dere kan vel rose dere av det, men det skjønne navn skal ikke forføre meg... Si bare: Vil du være det og ha navnet, så bevis det, ta rett vare på læren, slik den hellige kristne kirke lærer. Altså, lev som hun lever, bevis din tro og troens frukter, og bevis at du er den kristne kirke...» (Forts av prekenen nevnt ovenfor. = WA 33:450-462. Kursiv her.)

«Kirken har alltid vært blodflekket. Den sanne kirke kan umulig bestå uten blodsutgyttelse, for djevelen – hennes motstander, er en løgner og morder. Men kirken har alltid vokst ved blodet. Hun er bestenket og plantet med blod. Derfor ergrer det meg at jeg skal bære mitt blod i graven. Dominikanermunkene har utgytt mye blod.» (Fra bordtaler sept – nov 1532. = WA Tischreden 2:651. Nr 2773 b.)

«Det skal en sterk tro til å stå imot fedrene, konsilene og helgenenes ytre glans. Men hvorfor bekjenner du at deres dåp er rett og den andre ikke? Dåpen er Guds dåp, Kristi dåp. Men deres dåp er ikke rett, for den skjer med misbruk. /.../ døm ikke etter hva dere ser - hvor mange fedre, konsiler, hvor mange lærde folk der er. Bry deg ikke om det, for det har Kristus forbudt!

Legg kun merke til *om de forkynner Kristus eller ikke*. Da har du det sikreste festepunkt og den sikreste pekepinn. Når du merker at man ikke forkynner Kristi kunnskap om loven og gode gjerninger, da trekk slutningen og vit: den kristne kirke og Kristus er ikke der. Dette til tross, la dem rose seg. Hold fast ved Kristus, hvor han blir forkynt. Jeg ser ingenting, hverken biskop eller pave, men hører kun hva Kristus sier. /.../

Det anstøt som ergrer aller mest, er dette: Vi er en bitte liten flokk og står den hele verden imot - og ordenene og prestene, og dette vil vi gjøre alene mot alle de andre. Men *dermed blir (Kristi kunnskap) bevart*. Hvor Kristi kunnskap er, der må også Den hellige Skrift og Kristus og den kristne kirke være og alt hva hun gjør: Dåp, sakrament og innsettelse er rett, så sant hun blir i Kristi kunnskap.

Joh 16:1f. Kristus sier: *«for at dere ikke skal ta anstøt. De vil bannlyse dere.»* (NO 2001: for at dere ikke skal bli ført til fall. – NO 1930: De skal utstøte dere -.) Da kan du gjerne tåle at de kaller deg en bannlyst, og du si: Bare ta min ære og mitt liv! Men siden jeg ikke er årsaken til dette - om kristne er her eller der, så er det en utålelig byrde å gjøre meg til en bannlyst i Kristi, Guds og den kristne kirkes navn. *Derfor tør vi ikke si om paven og hans følgesvenner at de er kirkens lemmer, men likevel tåle at de har dåpen og evangeliets ordlyd*, likesom vi må tåle at en dårlig pastor forvalter embetet inntil han avslører seg selv.

Slik tar vi hensyn til paven og hans følgesvenner, men vi samtykker ikke i læren deres, heller ikke at de er den kristne kirke. Dette er teksten som Herren gir i evangeliet, og en skjønn undervisning for at vi skal forstå hvilken kirke den kristne er og hvilken ikke.» (Fra preken over Joh 15:26-16:4. 24.5.1531. = WA 34 I:435-439. Kursiv her.)

Til Luther-lesning:

Om sann og falsk kirkeenhets, SGal 413, 461.

Se også SGal 14f (Luthers tillegg til forordet i 1538-utgaven). Videre samme s 34f, 220f, 241, 297, 365-366 (Sara), 368, 433, 438, 442-444.

67. OM KIRKENS KATOLISITET

«At Jesus Kristus er den evige Gud Faders enbårne Sønn av samme vesen som Faderen, det tror og bekjenner den katolske (el allmenne) kirke. Dette ble grunnfestet med løftene gitt til patriarkene, stadfestet med profetenes løfter, bevist med forløperens stemme og finger, og åpenbart med Kristi lære og herlige undergjerninger. Det får så være at hans fremtreden var så ganske ydmyk, i en tjeners skikkelse, en dårskap for hedninger og for jødene et anstøt. Likevel gjelder hva **Jesaja kap 53** sier (om ham).

Han maler Kristi tjenerskikkelse allerede lang tid på forhånd, hvor han kaller ham et lite rotskudd, en liten spire, en rot utav tørr jord, uten skikkelse og enn mindre skjønnhet, den aller mest foraktede blant mennesker, smertenes mann, for hvem svakhet ikke er fremmed, og fortrolig med ulykke. Slik blir hans person og pasjon tydelig fremstilt gjennom hele kapitlet.

Slik henviser Paulus i Filipperbrevet 2:6f til Kristi selvfornedrelse: - *«Han var i Guds skikkelse, men så det ikke som røvet gods å være Gud lik. Han gav avkall på*

sitt eget, tok på seg en tjeners skikkelse og ble mennesker lik.» Kristi skikkelse er en dårskap for hedningene og et anstøt for jødene, men for de troende - for dem som er kalt, er han Guds kraft og Guds visdom. (Bordtaler III 249: 12.26 nr 3286b. År 1535.)

«La Moses være Moses, og Guds ord være Guds ord. Bered ikke grunnen for nye sekter /.../ hvis ikke tjener alle dine gaver til fortapelse. Jeg er derfor en predikant for å lære i enighet (med Guds ord), så vi kan bli en Kristi brud og prekenen være ens hos alle og vi være lik én mann. Derfor er det riktig når vi ber: «Jeg tror den katolske (allmenne) kirke». /.../

Gi akt på Galaterbrevet og de to Korinterbrevene! Å, om de var lærere enn meg, sier Paulus. For de er *nidkjære for dere, men for å skille dere fra oss*, og kunne si: Hvis ikke jeg prekte for dem, kunne de aldri begripe rett den kristne lære! Følgelig er det avgjørende å bevare enigheten.

Gud gir mangfoldige og ganske ulike gaver – det unner jeg dem gjerne, selv om jeg ikke får se undergjerninger blant dem, som de hadde gjort, eller at de utrettet noe for kirken. Men alt sammen skal tjene til enighet, så man unngår feilslag og alt være forgjeves. Du løper og arbeider hardt, og likevel er alt tapt. /.../ det er langt bedre å bevare *det enige sinnelag* enn å rose seg av store gaver. «*Kunnskapen gjør hovmodig*» (1 Kor 8:1). Det fikk jødene erfare: De hadde skyen, men ble stolte og halsstarrig og rottet seg sammen. Men Herren vil holde sin lille flokk sammen på den måte *at de lærde lærer de ulærde for at de skal være i den samme tro og mening og folde hender i én Ånd*. Så les derfor denne epistel (1 Kor 10:5ff). /.../

Hvis du splitter kirken, om du så har store gaver og er en lærd mann – det tjener deg til ingen nytte, annet enn fordømmelsen, og du blir slått ned. Ingen lære medfører denne fristelse slik som evangeliet. Nesten hvert et krek serverer noe nytt. *Men den rette lære forblir i samme mening nettopp slik den foreligger*. Derfor kalles kirken for den kristelige, katolske kirke.» (Fra preken over 1 Kor 10:1-13. 9 s e Trin, 25.7.1535. = WA 41:385-390. Kursiv her.)

68. OM KIRKENS APOSTOLISITET

”Skriften er dronningen, hun skal råde og henne skal alle lyde underdanig. /.../ I kirken må ingen annen lære bli lært eller hørt enn Guds rene Ord. I så fall skal både lærere og tilhørere være forbannet med sin lære.” (SGal. = WA 40:1, 120.)

Joh 14:10 – *Tror du ikke at jeg er i Faderen og Faderen i meg? De ord som jeg taler til dere, taler jeg ikke av meg selv, men Faderen som blir i meg, gjør sine gjerninger.* – (Vi må lære av dette) ”ikke å tenke noe om Gud utenom Kristus. Når vi hører det blir sagt noe om Guds navn, hans vilje, gjerninger, nåde eller unå-

de, må vi ikke straks innrette oss etter hva vi føler i vårt eget hjerte, eller hva den menneskelige visdom tenker, eller hva loven måtte si, men kle /.../ oss i Kristus, og ikke ville se eller høre noe annet /.../

Når Kristus gir sine apostler befaling - å forkynne hans ord og gjerninger med flid, da er det ham selv vi hører og ser, og likeså Gud Faderen. For (apostlene) taler og fremfører ikke noe annet ord enn det de har mottatt fra hans munn, og de viser kun til ham. Deretter fortsetter det på samme vis fra apostlene til oss gjennom rette biskoper, sogneprester og predikanter, som har mottatt det fra apostlene /.../ så deres ord og gjerning er Kristi ord og gjerning.

Altså: Hvor du hører evangeliet rett forkynt, eller ser et menneske bli døpt, eller Sakramentet blir rakt frem og mottatt, eller avløst (absolvert), der kan du frimodig si: I dag har jeg sett Guds verk og hørt Gud selv, ja sett og hørt Gud selv preke og døpe. Tungen, stemmen, hånden tilhører vel et menneske, men ordet og embetet tilhører egentlig den guddommelige Majestet selv. /.../ Her skal man ikke gjøre noe skille /.../ mellom Gud og hans Ord eller embete, som ved Kristus er gitt oss, eller søke ham på noen annen måte...” (Preken 1537/1538. Kursiv her. = WA 45, 519-526, se s 379.)

Joh 16:12 – *Jeg har ennå mye å si dere.* – «Det er sant, men Herren sier ikke: Jeg har ennå mye annet å lære dere. De (papistene) sier: Dere kan se i evangeliet at man også skal lære noe annet. Jeg vil gjerne at de lærer mye under Den Hellige Ånds veiledning, men under ordet «*mye*» vil de innføre at de kan lære noe annet. Det er ikke sagt her... Så skal man si til dem: Sett en brille på nesen, for er «*mye*» og «*annet*» det samme?

Herren vil ha sagt: «*Han skal forherlige meg, for han skal ta av mitt og forkynne dere*» (v 14). «*For han skal ikke tale av seg selv*» (v 13). Den Hellige Ånd har et mål for hvor langt han kan forkynne, og ikke lenger. Derfor er en kirke som lærer noe annet enn Kristus, ikke den kristne kirke, men en djevelens stygge hore. Den kristne kirke kan vel gjøre mye mer, men ikke noe annet.» (Fra en preken 7.5.1531. = WA 34 I: 372-373.)

Joh 16:13 – Men når han kommer, som er Sannhetens Ånd, skal han lede dere i hele sannheten. Han skal ikke tale av seg selv, men alt hva han hører, det skal han tale, og det kommende skal han forkynne dere. - ”Kristus kaller Den Hellige Ånd for ”Sannhetens Ånd”, i motsetning til løgnens ånd: Han skal vise og lære dem (apostlene) at sannheten er hva Kristus har sagt dem. Han er en ånd som stadfester sannheten i hjertet og gjør dem vise, som det heter i **1 Joh 2:27b**_- hva hans salvelse lærer dere om alle ting, det er sant...

Jesus vil her si: På egen hånd skulle dere aldri forstå eller tro at slik må det være og gå til, slik jeg har sagt dere /.../ om ikke Den Hellige Ånd selv kom og veiledet

dere i denne sannhet og bevarte dere i den. For overlatt til dere selv, er det altfor vanskelig. Dere kan ikke tåle den. /.../

Kristus gjør her Den Hellige Ånd til predikant, for at ikke vi – lik høytflygende ånder og svermere, skal gape etter ham i skyen og skille ham fra det muntlige ord eller prekenembetet. Vi må vite og lære oss at han vil være hos oss med Ordet, og lede oss med det i all sannhet, så vi bevarer troen, kjemper i dets kraft, blir bevart fra alt djevelens bedrageri, og går seirende gjennom alle anfektelser. Bare slik får man erfare Den Hellige Ånds trøst og kraft.

Også jeg er bare en halvlært doktor, for at jeg ikke må rose meg altfor høyt fremfor disse i skyen, disse ånder som farer høyt over Skriften og har Den Hellige Ånd lagt under egne vinger. Erfaringen har lært meg ofte nok, at når djevelen har tatt tak i meg, har jeg lagt ut på tur utenfor Skriften i mine egne tanker. Da har jeg havnet i den situasjon at jeg ikke har visst hvor Gud er og jeg selv befinner meg.

Kristus vil ha denne sannhet innprentet så dypt i vårt hjerte, at vi legger all fornuft og følelse til side og holder oss til Ordet som eneste sannhet. Kun ved det råder han over sin kirke inntil enden.” (Preken år 1537/38 over Jesu Kristi avskjedstale. LS VIII 670:134, 676:145. Helge Hildèn, Lutherläsaren 46 (2005), 19.)

Joh 17:23 – *For at verden skal erkjenne at du har sendt meg.* - ”Det skjer ved likeså mange predikanter som preker (Ordet), for at verden ikke skal tvile på at dette ord er mitt ord (fra Faderen). Vi skal altså fremfor alt være helt sikre på begge stykker om troen og Ordet.

Djevelen gjør den aller kraftigste motstand /.../ for å ta også Ordet fra oss. Da skal man si: Det vet jeg for visst at Jesus Kristus er sendt av Faderen. Det vil si: Kristi ord er Faderens ord. /.../ Alt står og faller med dette /.../ Dersom en kan si om alle ord som kommer fra Kristus og apostlenes munn: ”Det har Gud talt”, da er det en kristen erkjennelse.” (Preken over Joh 17:1-26, 24.10.1528.)

”Apostlenes embete er og blir enestående, både når det gjelder å straffe våre indre og ytre laster, og å lege, trøste og oppreise arme, bedrøvede samvittigheter på rett måte. (Apostelembetet) lar aldri noen gå ustraffet i det onde, men forsømmer heller aldri å undervise og oppreise til det gode. Derfor har Herren innsatt og innvidd apostlene til sine predikanter, for at mennesker skal, ja, må lytte kun til dem, og ikke slippe frem villånder, som djevelen forsøker å smugle inn bakveien.” Og: Dermed er hele verden stilt inn under apostlenes fogderi. (Kommentar til Bergprekenen. Malmö 1990, 61f, 60. Helge Hildèn. Lutherläsaren 46:27. År 2005. = LS VII 414f:139, 135.)

Siden aposteltiden er det kjennetegnet på trofaste predikanter at de ”ikke legger til noe eget eller noe nytt, slik de falske profeter gjør, men at de lærer hva de har fått av profetene” (Herrens profeter). (= WA 54,34)

”Om noen vil preke, må han fortie sine egne ord. Her i kirken skal han ikke preke annet enn husbondens ord (Guds ord), for ellers er ikke kirken den sanne Kirke. Derfor skal det hete: ”Gud taler”. (= WA 47:74)

”Vi erkjenner at det i pavedømmet fins mange slags kristne gaver – alle kristne gaver, og at de er kommet til oss derfra. Vi bekjenner nemlig at det i pavedømmet fins *en rett Bibel, en rett dåp, et rett alterets sakrament, rette nøkler til syndenes forlatelse, et rett prekenembete, en rett katekisme i form av De ti bud, trosbekjennelsen og bønnen Fader vår /.../*. Jeg sier at i pavedømmet fins en sann kristenhet, rett og slett *fløten av den sanne kristenhet* og mange store og fromme hellige.”¹⁷ (Disputasjon 1542. = WA 18, 599-614. Kursiv her.)

“Vi bør forkynne enighet i lære og tro, like meget som de (Romerkirken) har forkynt enighet i levnet. Hvis de lot oss beholde den første enighet urørt, skulle vi sammen med dem betone enigheten i kjærligheten, som dog må tre langt tilbake for troens eller Åndens enighet, for mister man den siste, mister man Kristus. Uten ham er kjærligheten til ingen nytte.

Om man derimot tar vare på Åndens enhet og Kristus, betyr det ingen ting å være av en annen mening enn de som forvrenger Ordet og dermed sprenger Åndens enhet. Derfor vil jeg heller at de og hele verden skulle forkaste meg og bli mine fiender, enn at jeg skal forkaste Kristus og få ham til fiende. Det ville være tilfellet, om jeg ga avkall på hans enkle og klare ord og sluttet meg til deres grunnløse tankespinn som forvrenger Kristi ord. Kristus alene er for meg større enn enighet i kjærligheten med utallige partier.

Men når det gjelder dem som elsker Kristus, og lærer og tror hans ord i samsvar med Skriften, så vil vi ikke bare tilby fred og enighet med dem, men endog bære over med deres svakheter og synder, og når de faller, oppreise dem i saktmodighets ånd, ifølge dette Pauli bud. Slik viste Paulus overbærenhet mot galaternes svakhet og fall, da de angret seg av hjertet - og likeså mot andre som var ført vill av falske apostler” (eks 2 Kor 2:6f og Filemon. Jf 2 Kor 5:10, 12). (SGal, 461. Gal 6:1. = WA 2, 136f.)

“- enhver kristen skal vite grunnen og årsaken til sin tro, og kunne oppgi årsak og svar hvor det trengs. Derfor må vi vite hva vi tror, nemlig hva som er Guds ord, og ikke det som paven eller konsiler påbyr eller sier. For du må for all del ikke stole på mennesker, men kun på Guds Ord.” (1 Pet 3:15. W (2) 9:1235 – ikke i WA, men i Røhrer-avskrift.)

¹⁷ Luther identifiserte seg med ”den sanne kristenhet” og opptrådte som talerør for den gamle kirke, for så vidt som hun i den skriftbundne tradisjon tok vare på apostelordets lære fra Kristus. Samme identitet og legitimitet har bekjennelsestro lutherdom.

”Derfor lar vi biskoper og konsiler vedta og påby hva de vil, men der vi har Guds Ord foran oss, tilkommer det oss – og ikke dem – å avgjøre om det er rett eller galt, og de skal vike for oss og lyde vårt ord.” (= WA 11:409f.)

(Papister og svermere) ”prater (fornuftsvisdom) for å lede oss bort fra Skriftens ord og opphøye seg selv til våre læremestere. (Det gjør de) for at vi skal tro på deres drømmeprekener.” (= WA 8,236.)

Gal 4:26f – *Det Jerusalem som er der oppe, er fritt, og det er vår mor...* ”Sara eller Jerusalem - vår frie mor, er nettopp kirken, Kristi brud som føder oss alle. Hun føder barn uten stans inntil dagenes ende, så lenge hun utøver Ordets embete, det vil si så lenge som hun lærer og utbrer evangeliet, for det innebærer å føde. /.../

Meget treffende viser denne lignelse at kirken ikke skal gjøre noe annet enn å lære evangeliet rett og rent, og dermed føde barn. Så er vi alle hverandres fedre og barn, da vi blir født av hverandre. Jeg er født av andre ved evangeliet og føder i min tur andre, som deretter igjen føder andre. Slik fortsetter denne barsel inntil dagenes ende. /.../

Så blir vi født ved evangeliet til arvinger av den frie Sara, kirken. Kirken lærer, fostrar og bærer oss i sitt liv, i sitt skjød og på sine armer, former og gjør oss fullkomne, så Kristus tar skikkelse i oss inntil vi når manns modenhet /.../ Alt blir utført ved Ordets embete. Altså er det den frie hustrus oppgave å føde barn ustanselig for Gud, sin mann, det vil si slike (barn) som vet at de blir rettferdiggjort ved troen, og ikke ved loven. /.../

Han utfører ikke sitt verk i oss uten oss, for han har skapt oss og oppholdt oss til å gjøre sin gjerning i oss, og for at vi skulle arbeide sammen med ham /.../ Han preker gjennom vår formidling, og hjelper fattige mennesker og trøster sørgende ved oss.» (SGal. = WA 40:1, 663-665, 754.)

«Svermeriet bor i Adam og hans etterkommere fra begynnelsen inntil verdens ende. Den gamle drake sitter i dem som en innplantet giftplante. Og den er opphavet, bærekraften og drivkraften i alt kjetteri, også i pavedømmet og islam. Derfor skal og må vi holde fast ved at Gud ikke vil handle med oss mennesker på annen måte enn ved sitt ytre ord og sakrament. Men alt hva man roser seg av uten Ord og sakrament, er av djevelen.» (SA C 8:9f)

Luther advarte sine medarbeidere kort før sin død: «Hold fast ved evangeliet, for jeg ser at etter min død kommer de fremste blant brødrene til å falle fra. Jeg frykter ikke papistene, for de er for det meste grove, ukyndige esler, men våre brødre kommer til å gjøre evangeliet skade. De utgikk fra oss, men de var ikke av oss. Dette kommer til å gjøre evangeliet mer skade enn papistene.» (Sit e PJonsson: Evangeliep. Tredje årgangen. Vinterdelen, s 153f.)

Rom 10:10, 14f – *Med hjertet tror man til rettferdighet, og med munnen bekjenner man til frelse. /.../ Men hvordan skal de kunne påkalle den som de ikke er kommet til tro på? Og hvordan skal de kunne tro den som de ikke har hørt? Hvorledes skal de kunne høre uten predikanter? Hvorledes skal de kunne forkynne uten å bli utsendt?*

Kristus «ble gitt på grunn av våre synder og oppreist på grunn av vår rettferdiggjørelse» (Rom 4:25). /.../ vår rettferdighet kommer ikke av loven og gjerningene, men av Kristi død og oppstandelse. Følgelig blir den salig som ikke fornekter dette. /.../

Så ligger frelsens hele rot og opprinnelse innelukket i dette, at Gud utsender en. Om ikke (Gud) utsender ham, må de forkynne falskt, de som forkynner, og denne forkynnelse være jevngod med ingen forkynnelse. Ja, bedre ville det være om man lot være å forkynne. Og det ville være bedre om de som hører falsk (forkynnelse), ikke hørte. Og bedre ville det være om de som tror falsk (forkynnelse), ikke trodde. Og bedre ville det være om de som så påkaller (med falsk lære), ikke påkalte. For falske predikanter forkynner ikke, falske tilhørere hører ikke, falske troende tror ikke, og falske påkallere påkaller ikke, og fordømt blir de som vil bli frelst. **Ordsp 1:28** – *Da roper de på meg, men jeg svarer ikke. /.../ Hvorfor? De kommer ikke fra Gud. /.../*

For de forkynner uten Guds vitnesbyrd eller myndighet stadfestet av Gud, - av egen drift, opphøyd ved fromhets skinn, som Jeremias sier (Jer 23:21): «*Jeg har ikke sendt profetene, og likevel løper de*», og likevel drister de seg til å si: Vi blir frelst, for vi påkaller Herrens Navn. Vi påkaller ham, for vi tror. Vi tror, for vi hører. Vi hører, for vi forkynner. Men ikke kan de si dette: Vi forkynner fordi vi er utsendt! /.../

Derfor priser apostelen evangeliet med så høye ord (Rom 1:2) for å unngå den mening at det er kommet til verden ved et eller annet menneske. For det første ble det lovt lenge før det kom. Det er ikke et lite påfunn i nyere tid. Videre: Det kom ikke ved en, men ved mange - ved Guds profeter, ikke bare med talte ord, men også i Den Hellige Skrift.

Et slikt vitnesbyrd må også kjettere vise frem for sin lære og sitt kjetteri. La ham vise hvor hans lære var forutsagt og av hvem! Videre: Ved hvem ble den forkynt og i hvilke skrifter fins den nedskrevet, så skriftlig nedtegnede vitnesbyrd kan foreligge så å si som vitner. Dette bryr de seg lite om og sier på dåraktig vis: Vi har sannheten, vi tror, vi hører, vi påkaller, som om det skulle være tilstrekkelig bevis for at noe kommer fra Gud, fordi man innbiller seg at det kommer fra Gud, og at det ikke skulle være nødvendig at Gud stadfestet sitt ord og medvirker med påfølgende tegn og forutgående tilsagn og løfter. Altså er kirkens fullmakt slik begrunnet: Den sikre forkynnelse, som forkynner evangeliet uten feil.

Kjetterne forkynner nemlig det ord som innbringer /.../ det bekvemme bifall fordi det kiler i ørene, slik folket vil. Tilsynelatende vil de den høyeste fromhet, men slik blir deres mening stående og deres egenvilje levende. Forkynnelsen går hverken imot eller utover det de tenker, men harmonerer, så ordene langt på vei fremstår som jevnbyrdig med Ordet, ja, til og med som dets dommer.

Og likevel kommer Guds Ords sannhet frem, når det kommer (og står) i motsetning til våre meninger og ønsker. Det lar ikke vår mening bestå, ikke engang den aller helligste for oss, men ødelegger, river i stykker og sprer det alt sammen, slik det står **Jer 23:29** (jf v 1:10): *Mitt ord, er ikke det som en ild, lik en slegge som knuser fjell?* Derfor er det et tegn på at man virkelig har Guds ord og bærer det i seg, når han ingenting finner i seg selv som han liker, men bare slikt som han misliker, når han er bedrøvet over alt han vet, sier, gjør, tåler, og merker det han selv liker kun hos andre eller hos Gud.

Og omvendt: Det er et usvikelig sikkert tegn at Guds ord har ikke (slått rot) i en, når man finner noe hos seg selv som man liker, og gleder seg over det man sier, vet, gjør og tåler. Guds Ord «knuser fjell», river ned og korsfester alt som vi liker hos oss selv, og lar det være tilbake som vi misliker. Grunnen til alt dette er at vi på dette vis skal lære å ha alt vårt behag, all vår glede og trøst i Gud, (det vil si) fred og lykke utenfor oss eller i medmennesker.

Rom 10:15 – *Hvor liflig deres fottrinn er som forkynner fred (som bærer godt budskap).* - Med disse ord beviser apostelen /.../ at bare de kan forkynne som er utsendt. Den som Gud ikke har utsendt og pålagt sitt Ord, kan ikke forkynne Guds Ord og være hans budbærer. Ingen kan rive Guds Ord til seg. Det kan man bare motta når Gud betror det til en og sender ham. Skjer ikke det, taler vedkommende uten tvil løgner, om han enn fremstår med sannhets skinn. /.../

(Fredens art og dens goder) er nemlig av en slik art at den tilhører kun Ordet og lar seg gripe i tro. Den byr seg ikke fram på synlig vis...» (Fra forelesninger over Romerbrevet, i tysk bearbeidelse, s 335-345. Utg Eduard Ellwein: D Martin Luthers Epistel-Auslegung. 1 Bd: Der Römerbrief. Goettingen 1963. S 173-177.)

69. OM MAKTMISBRUK OG UNDERORDNING I KIRKEN:

”Paven /.../ har ikke befalt hva Gud har befalt, men hva han selv har uttenkt. Det innebærer at hele hans religion ikke er rettskaffen, men utvalgt og gjort av ham selv - kort sagt kun hykleri.” (= WA 42, 457.)

”Den kristne kirke har ingen makt til å påby noen trosartikkel, kommer heller aldri til å gjøre det. Alle trosartikler er tilstrekkelig påbudt i Den Hellige Skrift, så det er ikke nødvendig å plusse på noen. Alle bud om gode gjerninger er foreskrevet i Den Hellige Skrift, så det er ikke nødvendig å legge til noe.” (= WA 30:2, 420.)

”La det ikke være en liten sak for deg å påby hva Gud ikke har påbudt – å bryte den kristne frihet som har kostet Kristi blod, å belaste samvittighetene med synd som ikke er synd. Den som det gjør og får gjøre det, han får jo også gjøre alt ondt, ja, han fornekte allerede alt hva Gud er og lærer og gjør, og fornekte endog Kristus.” (= WA 18:141f.)

For så vidt som de kristne lever i samsvar med Guds Ord (Gal 5:16), ”ønsker ingen å være den andres overmann, men enhver vil være den andre underordnet” (= WA 11:271.)

70. OM REGIMENTBLANDING

“Inntil tidens slutt får man ikke blande sammen de to regimentene, slik det skjedde i det jødiske folk i Det gamle testaments tid.” (Sit e PJonsson: Evangeliepostilla. 3. årg, sommerdelen, s 111. = Walch 2 II, 1789.)

71. OM KIRKEFELLESSKAP OG DETS GRENSE

”Kirken kjennes på grunn av sin bekjennelse /.../ hun er med andre ord synlig etter sin bekjennelse” (Disputasjon 1542 = WA 18, 652, 743.)

”- vi taler om det ytre ord ved mennesker, som blir *forkynt muntlig, gjennom deg og meg*, for dette har Kristus etterlatt seg som et ytre tegn, og på det skal man *gjenkjenne* hans kirke eller hans kristne, hellige folk i verden. Vi taler også om et slikt muntlig ord, som blir trodd på alvor og åpent bekjent for verden, som han sier (Mt 10:32f, Mk 8:32): *”Den som bekjenner meg for menneskene, ham skal også jeg kjennes ved for min Fader og hans engler.”* (Om konsilene og kirken, år 1539. Kursiv her.)

”Den som anser sin lære, tro og bekjennelse for sann, kan ikke stå i samme stall med andre som har falsk lære eller er den hengiven.” (= WA (2) 17:1180.)

Mot anklagen om å være stridslystne, harde og umedgjørliche i nattverdlæren, svarer Luther med **1 Kor 5:6** - «*En liten surdeig gjennomsyrrer hele deigen.*» /.../ Derfor må læren og livet holdes ganske atskilt. Læren er ikke vår, men Guds. Vi er bare kalt til å være hans tjenere. Derfor kan vi ikke oppgi eller forandre en eneste prikk i den.

Men livet derimot er vårt. Hva livet angår, kan ikke sakramentene kreve noe av oss /.../ om vi ikke først gir etter og tåler det, om bare læren og troen ikke blir ødelagt. /.../ I denne sak kan vi ikke vike, ikke engang en hårsbredd.

Læren er å sammenligne med et matematisk punkt. Den er ikke delbar. Der kan man ikke trekke noe fra eller legge noe til. Men livet derimot ligner det empiriske, virkelige punkt, som alltid lar seg dele og alltid forminske. /.../ (Sit Lk 11:34,36)

Jak 2:10 - *den som snubler i en ting, han er skyldig i alle.* Altså må læren være lik en eneste ubrutt og sirkelrund gullring, uten noen som helst feil. Hva hjelper det jødene at de tror på den ene Gud som er alle tings Skaper, at de tror alle artikler og antar hele Skriften, når de fornekte Kristus? /.../

Derfor bør man legge nøye merke til dette sted for å imøtegå baktalelsen mot oss - at vi øver vold på kjærligheten til stor skade i menighetene. Vi er sannelig beredt til å bevare fred og kjærlighet mot alle, om de bare lar oss beholde læren om troen hel og uskadd. Kan vi ikke oppnå dette, må de kreve forgjeves kjærlighet av oss. Forbannet være den kjærlighet som blir opprettholdt på bekostning av troens lære! Alt må vike for den (troens lære) – kjærlighet, apostler og engler fra himmelen.

De forringer denne sak på en skummel måte. Den viser tydelig nok hvor høyt de setter Ordets Majestet. /.../ Da skal de vite at alle Guds ord er et eneste (ord) og et eneste alle. De skal vite at en eneste artikkel er alle og at alle er en. Om en blir satt til side, går de alle tapt smått om send. De utgjør nemlig en enhetlig sammenheng.

Det tilkommer kjærligheten å tåle alt og vike for alle. Troen derimot må for all del ikke tåle noe eller vike for noen. Kjærligheten /.../ mister ikke Kristus, og derfor tar den ikke anstøt, men fortsetter med å gjøre vel, også mot de utakknemlige og uverdige.

I vår salighetssak derimot, når svermere lærer løgn og villfarelser under sannhets skinn og bedrar mange – da skal man ikke øve kjærlighet eller synes godt om villfarelsen. Fornekte man Gud i en artikkel, fornekte man ham i alle, for Gud lar seg ikke fordele på mange artikler. Han er alt i hver eneste artikkel og den ene i alle artikler.

Svermerne /.../ anklager oss for å sette kjærligheten til side. Dem svarer vi med Pauli ord: En liten surdeig gjennomsyrrer hele deigen. /.../ Altså formaner Paulus med dette ordspråk både lærere og tilhørere, at de ikke må betrakte læren om troen som noe lite eller ubetydelig, som vi kan leke med som vi lyster. Den er en solstråle fra himmelen, som opplyser, opptenner og veileder oss. /.../ Det lar seg ikke gjøre å trekke noe ifra eller legge noe til troens lære uten at den blir helt ødelagt. /.../ Derfor gjelder det, som jeg ofte sier, å skille nøye læren fra livet.

Læren er himmelen, livet er jorden. I livet fins synd, villfarelser, urenheter og bitter elendighet. Der skal kjærligheten vise langmodighet, finne seg i mye, la seg bedra, tro, håpe og utholde alt. Der skal syndenes forlatelse råde, så lenge man ikke forsvarer synd og villfarelse. Men i læren fins ingen villfarelse, og derfor trenger den ikke syndenes forlatelse. Læren og livet lar seg ikke sammenligne. En eneste prikk i læren er mer enn himmel og jord (Mt 5:18). Derfor tillater vi ikke at man trer læren for nær, om så i de minste ting.

Overfor villfarelser i levnet forstår vi utmerket godt å være overbærende, for vi feiler selv daglig i levnet og vaner. Det gjør endog helgener, som oppriktig tilstår det i Herrens bønn og i trosbekjennelsen. Men vår lære er ren. Gud skje lov! Alle våre trosartikler er fast grunnet i Den hellige skrift. Dem vil djevelen gjerne forvrengte og ødelegge, og derfor angriper han oss så listig med dette skinnfagre resonnement om kjærlighet og enighet mellom menighetene, som må gjelde fremfor alt.» (Gal 5:9-10. SGal 408-411.)

Uviljen mot bekjennelseskamp medfører ”et tofoldig helvete: Det ene at de motsier Guds Ord, det andre at de fornekte og ikke fritt bekjenner hva de lærer som Guds ord.¹⁸

Hvem skulle ikke her med glede være elev? Når vi blir trette av arbeidet med å undervise og preke, kan vi overlate begge byrder til Kristus og si: Jeg tror hva Kristus sier? /.../

For meg er det forferdelig å høre at begge parter i samme kirke og ved samme alter skulle motta samme sakrament, og den ene part tro at den mottar kun brød og vin (KSv: el Kristi legeme og blod *sammen med* brød og vin), den andre part tro at den mottar Kristi sanne legeme og blod. Jeg er ofte i tvil om hin predikant eller pastor virkelig kan være så forherdet og gudløs at han tier om dette og lar begge parter gå etter sin egen tro. /.../

Vi hverken vil eller kan gi sakramentet til noen med mindre han først er overhørt om hva han har lært av katekesen, og om han ønsker å legge bort de synder han har gjort. Vi vil ikke gjøre Guds kirke til en svinesti og la enhver gå uprøvd til sakramentet, lik purkene som springer til troa. Slike kirker overlater vi til svermerne. Og dette har vi mottatt fra kristendommens begynnelse.” (Brev til de kristne i Frankfurt am Main år 1533. Overs e TG Hardt. Kyrkligt Forum 1/1997, 14f. Kursiv her.

Eksempler:

Borgå-avtalen. Leuenberg-avtalen. Åpen kommunion.

Til Luther-lesning:

Mot den falske kjærlighet og anklagen om å splitte kirken (Gal 4:17): SGal 352-355, 373-375. = WA 40 2, 642-647, 675-680.

To kriterier på vranglære.

Apostelordets lære fra Kristus blir motsagt og underkjent i gudstjenestelige ordninger. (Gal 1:11f. SGal, 65. = WA 40 1, 128). -

Anfektete syndere blir trøstet med Jesus som forbilde og lovgiver (Gal 5:8. SGal, 405f. = WA 40 2, 42)

¹⁸ Luther sikter til dem som lar omtvistede lærespørsmål være åpne, og lar det være tilstrekkelig grunn til kirkefelleskap om man tror *hva Kristus sikter til* med sine ord, f eks i nattverdlæren.)

72. OM GUDSTJENESTE, OFFER OG MESSEBRUK

- ”troen slakter fornuften og dører dette udyr. Det kan hverken den hele verden eller noen skapning døde. Så dører Abraham (fornuften) ved troen på det Guds ord som lovet ham avkom av den ufruktbare Sara /.../ Abrahams fornuft gav ikke straks bifall til dette ord, /.../ men troen seiret i ham. Den slaktet og ofret denne Guds verste og farligste fiende.

På samme måte trer alle fromme med Abraham inn i troens mørke og dører fornuften og sier: Du fornuft er dåraktig og har ikke forstand på det som Gud tilhører. Derfor skal du ikke forstyrre meg, men tie, - ikke komme med dine vurderinger, men høre Guds ord og tro. Da slakter de fromme dette udyr, større enn verden, og frembærer for Gud det offer som behager ham aller mest, og utfører den beste gudstjeneste.

Alle munkers og gjerningshelliges alle gjerninger, og alle hedningers alle religioner er absolutt ingenting i sammenligning med de frommes offer og deres gudstjeneste. Ved dette offer dører de for det første *fornuften*, den største og sterkeste av alle Guds fiender. Den forakter Gud og fornekte hans visdom, rettferdighet, kraft, sannferdighet, barmhjertighet, majestet og guddommelighet. For det andre gir de *Gud æren* ved samme offer, dvs de tror at han er rettferdig, god, trofast, sannferdig osv. De tror at han kan alt, at alle hans ord er hellige, sanne, levende, virksomme osv. Dette er for Gud den underkastelse som han har det største behag i. Derfor fins det i den hele verden ingen større, bedre /.../ gudstjeneste for Gud enn troen.

De gjerningsrettferdige derimot, de som mangler troen, /.../ de skyver til side og forakter Guds ord, og finner på en slik gudstjeneste og slike gjerninger som behager dem selv. /.../ De røver Gud hans majestet og guddom, og tilskriver den sine gjerninger i stedet. /.../

Nevnte troens offer begynte i Abraham, men ble først fullført i døden. Derfor må den andre delen av rettferdigheten komme til for å fullføre den, og det er den guddommelige *tilregning*.

Selve troen gir ikke nok til Gud, for den er ufullkommen, ja, kun en gnist av tro, som begynner å tilkjenne Gud hans guddommelighet. Vi har bare fått Åndens førstegrøde, ikke dens fylde.” (Gal 3:6. Jf 1 Mos 15, Rom 4:19ff. SGal, 196- 197. = WA 40 1, 362-364. Kursiv her.)

Til Luther-lesning:

Om troens gudstjeneste, SGal, 195-197, 200, 441.

Om velsignelsen, SGal, 209-212, 244f, 364f.

73. OM KIRKENS NØD OG HERLIGHET

Rom 8:18f, 22f – *Jeg mener at det vi må lide her i tiden, ikke er for noe å regne mot den herlighet som en gang skal åpenbares og bli vår. Alt som er skapt, venter*

med lengsel på at Guds barn skal åpenbares i herlighet. /.../ Vi vet at alt som er skapt, stønner og lider som i fødselsveer helt til denne dag. Og ikke bare det. Også vi som har fått Ånden, den første frukt av den kommende høst, vi sukker med oss selv og lengter etter den dag da vårt legeme blir fridd ut, og vi blir Guds barn helt og fullt.

«Disse og de foregående ord synes å strømme ut av Åndens rikdom gjennom Paulus og av et glad hjerte. Her glemmer han den ulykke og hjertens jammer som vi her må tåle fra satan, verden og vårt eget kjød. For den hellige kirke er en jammerlig elendig liten flokk, som plages av verden og djevelen. Mot dette iler Paulus til og fremholder den herlighet som følger etter denne plage. Han gjør en selvsom person av all skapningen, som om den var et menneske som kan tenke og tale. Alt det skapte oppfører seg som et menneske. Han sier det venter, tjener, er urolig, full av lengsel. Han bruker de samme ord om kvinner i barnsnød. /.../ Apostelen gjør et bilde av henne som veklager, lik vi troende som håper på Herren. Du er ikke alene, du som føler denne hjertensjammer. Alt det skapte har en higen deretter, lik deg. /.../

Sammen med alt det skapte håper vi på befrielsen. De gudløse hører nødig at skaperverket skal bli befridd (fra forgjengeligheten). Ja, det skal bli befridd og komme til Guds barns frihet. /.../ (For de gudløse gjenstår) kun veklager og nidkjærhetens brann (Heb 10:27). /.../ Da skal det skapte som vi nå ser, være så mye mer strålende og vakkert, og vi være lik Kristus, mer strålende enn solen. Jesaja sier (30:26): «*Månens lys skal bli som solens lys.*» /.../

La dette være deres trøst, dere som tror på Kristus. Dere er ikke alene, dere som sukker. All skapningen står dere bi, sukker mot den tjeneste de må gjøre for djevelen og de gudløse, og kaller forgjengelighetens trelldom. Hold ut, håpet er sikkert! Det går en vei sammen med skapningen. Ikke bare den, men også vi som har Åndens førstegrøde, higer etter barnekåret.

Vi har det riktignok, men innhyllet i troen, er det enda ikke åpenbart. Vi har sjelens forløsning mens vi tror på Kristus. Med hensyn til sjelen er vi saliggjort, men møkkasekken er enda skitten, svak og døden underlagt. Den må bli med oss til herlighet. Det er ikke bare sjelen som skal gå inn i himmelen, men også legemet, som da skal skinne som solen.

La oss deretter prise Gud i evighet! Inntil videre har vi Åndens førstegrøde, den første del eller Åndens underpant, og ikke dens fylde. Den kommer senere, når vi har Ånden fullt og helt, og ikke bare begynnelsen, som her. Der skal ingen lidelse eller sorg være mer.

Grunnsteinen er lagt, men bygget er enda ikke fullført. Så må vi innrette vårt hjerte etter et annet liv, og lide det som skjer med oss, slik skaperverket lider for Guds skyld. Det håp vi deler med skaperverket, er for hånden - å bli befridd fra for-

gjengelighetens trelldom, og også vi bli befridd fra vårt legemes jammer, som vi enda bærer på.» (Fra preken 6.7.1544. = WA 49:503-510.)

Kirken er ”et kristent, hellig folk, som tror på Kristus og som derfor kalles et kristent folk. Det har Den Hellige Ånd, som daglig helliggjør det, ikke bare ved syndenes forlatelse - som Kristus skaffet til veie (slik antinomister innbiller folk), men også ved å legge bort, avstå og døde syndene. Derfor kalles de et hellig folk. /.../ For den som ikke rett tror på Kristus, han er ikke kristelig eller kristen. Den som ikke har Den Hellige Ånd mot syndene, er ikke hellig. /.../

Men ekklesia (kirken) handler ikke bare om aposteltidens hellige, kristne mennesker /.../, men om de som lever til tidens slutt. På jorden fins det alltid et hellig, kristent folk, hvor Kristus bor, virker og råder - ved gjenløsningen (per redemptionem), ved nåden og syndenes forlatelse, og Den Hellige Ånd ved levendegjørelse og helliggjørelse (per vivificationem et sanctificationem), ved daglig forsakelse av syndene og fornyelse av livet, så vi ikke blir i våre synder, men kan leve et nytt liv og gå fremad i alle slags gode gjerninger og ikke i gamle, onde gjerninger – alt i samsvar med De ti bud eller Mose to tavler”. (Om konsilene og kirken. 1539. Lumme 1994,162f.)

74. OM APOSTLENE OG DERES ETTERFØLGERE I PREKENEMBETET

«På jorden og i dette liv fins ingen skatt så dyrebar som en i sannhet trofast sogneprest eller predikant¹⁹. Tenk selv over den nytte som det kjære prekenembete med dets sjelesorg virker. Det virker allerede den sønn som trofast utfører et slikt embete. Ved ham blir sjelene daglig undervist, omvendt, døpt og brakt til Kristus og gjort salige, og blir gjenløst fra synder, død, helvete og djevel og kommer til evig rettferdighet, til evig liv og himmelen. Eller sagt med Daniel (12:3) – *de som lærer andre, skal skinne lik himmelhvelvingen, og de som leder mange til rettferdighet, skal være lik stjernene i evighet.*

Hvor Guds ord og embete går rett for seg, virker det ustanselig store ting og ingenting annet enn undergjerninger, så også sønnen din må gjøre store ting uten stans og ingenting annet enn undergjerninger for Gud, som å oppvekke døde, utdrive djevelen, gjøre blinde seende, døve hørende, spedalske rene, stumme talende, lamme gående. Selv om det ikke skjer legemlig, så skjer det likevel åndelig i sjelen, hvor det gjør større ting, som Kristus sier: «*Den som tror på meg, skal også gjøre de gjerninger som jeg gjør, og større enn disse skal han gjøre.*» (Joh 14:12b) (Fra skriftet: Hvordan man skal holde barn i skole. 1530. = WA 30 II: 533- 534.)

¹⁹ Tittelen «predikant» - på reformasjonstiden brukt om en prest med prekenoppdrag, men uten ansvar for sakramentforvaltningen.

«Det er visselig sant, vi er ikke Josva, som med sin bønn fikk solen til å stå stille på himmelen; ei heller Moses som med sin inderlige bønn skilte Rødehavet; ei heller Elias som med sin bønn lot ild regne ned fra himmelen. Og likevel, det er nettopp slike folk Gud har betrodd sitt Ord og lar forkynne med sin Ånd. Vi er tjenere liksom Moses, Josva, Elias og alle de andre Hellige, for vi har det samme Guds ord og den samme Ånd som dem. Slik de var, er vi predikanter, tjenere og delegater for den samme Gud. Skjønt de må være herligere enn oss, hadde de likevel ingen høyere og bedre Gud enn ham vi har. De var mennesker lik, og Guds skapninger akkurat som oss.

Nå taler jeg om oss arme syndere, som allikevel elsker Kristus og søker hans rike /.../ og ikke om falske kristne. Gud vil gjerne at jeg taler slik, og gjerne høre vår bønn, slik han hørte deres bønn. For vi er hans kirkes lemmer, det vil si hans kjære Sønns brud, som han ikke kan forakte hvor hun oppriktig roper. Derfor er det for Gud en lett sak å gjøre likeså store gjerninger ved oss, ja, større enn de gjorde. Det er hva vi til nå har sett og erfart, for Gud har hjulpet oss /.../ på mektig og forunderlig vis, om vi kunne betrakte det eller tro det. (Joh 14:12b) (Fra skriftet: Formaning til bønn mot islam (el tyrken). 1541. = WA 51:598- 600, 604-605.)

75. OM UTVELGELSEN

Fra forordet til Romerbrevet: ”Følg disposisjon i dette brev. Legg vinn på å tenke først på Kristus og evangeliet, så du lærer å kjenne din synd og hans nåde, for så å kjempe mot synden, som de åtte første kapitlene lærer deg. Når du så kommer til det åttende kapittel, hvor det er tale om kors og lidelse, skal du lære deg å forstå den trøst som ligger i læren om utvelgelsen, som kapitlene ni, ti og elleve handler om. For det er kun i lidelse, kors og dødsnød man kan sysle med utvelgelsen uten at det blir til skade og årsak til skjult vrede mot Gud. Derfor må adam være ganske død før man kan tåle denne lære og drikke av den sterke vin. Pass deg for vinen mens du enda trenger morsmelk! Enhver lære har sin tid, sitt mål og sin alder.” (Sit e Jonsson 2001, 95.)

”Derfor, om din synd og uverdighet anfekter deg, så du begynner å tenke at du er ikke utvalgt av Gud, /.../ og om du blir forskrekket over gruelige eksempler på Guds vrede og dom, så diskuter ikke lenge hvorfor Gud gjør det eller det, slik og ikke annerledes, selv om han har gode grunner til det. Og drist deg ikke til med fornuften å ransake avgrunnen i den guddommelige forutviten - enten blir du fortvilet, eller du begynner rett og slett å hengi deg til utsvevelser. Hold deg til evangeliets løfte, som vil lære deg at Kristus, Guds Sønn, er kommet til verden for å velsigne alle folk på jorden, dvs frelse dem fra synd og død, gjøre dem rettferdige og salige, og at han har gjort dette ifølge Guds befaling og Guds, den himmelske Faders nådige vilje /.../

Følger du dette råd /.../ da tvil ikke på at du hører med til den lille flokk. Når man behandler (Guds) forutviten på denne måte, slik Paulus gjør, er den overmåte trøsterik. Men for den som går annerledes frem, er den forskrekkelig.” (W-2, 9:1114f. Ikke i WA. Bearb av Rører. Her i forenklet språkdrakt.)

”Når vi derfor hører vår Herres Kristi ord, lar våre barn døpe etter hans befaling og mottar det hellige Sakrament, da skal vi ikke tvile på at Gud Fader har behag i dette for sin elskede enbårne Sønns skyld, for ved ham behager vi Gud, som har forutbestemt oss til barnekår hos seg allerede før verdens grunnvoll ble lagt. /.../ om vi bare tror, så lar Gud seg behage av alt hva vi gjør, taler eller tenker i samsvar med Guds ord, ikke for vår skyld, men for Kristi skyld, som vi tror på.

Dette må vi ikke tvile på, for vi får være ganske sikre, at Gud Fader har behag i Kristus, og om vi i troen henger fast i ham, har han også behag i oss, og vi er hellige i ham som er kjær for ham.” (Fra Luthers utleggelser av Efeserbrevet. = Lutherläsaren 34 (2002), 13f. Ef 1:3.)

Biskop Ambrosius (d 397): ”Det er galt å utforske det som etter Guds vilje skal være skjult, men det som er åpenbart, skal man ikke tilbakevise – det første for at man ikke skal bli overmodig, det andre for at man ikke skal være utakknemlig.” (Jonsson 2001. Som- mardelen, s 95.)

76. OM DØDEN OG DE DØDES OPPSTANDELSE

”Det er den guddommelige sannhet at Abraham lever med Gud (etter døden), tjener ham og også råder med ham. Men hva det er for slags liv - om han sover eller er våken, det er et annet spørsmål. Hva sjelens hvile består i, er noe vi ikke skal vite, men sikkert er det at den lever.” (= WA 43:480.)

”Naturen kan ikke leve annerledes enn etter kjødet, og særlig i dens egne gode gjerninger og overmot. Den kan ikke tåle at alt sammen skal tilintetgjøres og dødes, alt hva den gjør og har fore. Derfor har Gud behag i dette offer /.../ samme hvor ubehagelig det er for verden. /.../

(Med kjød) menes ikke bare de grove, utvortes stykker og gjerninger /.../ men alt som ikke er født på ny av Ånden, og som det gamle menneske er med sine beste og høyeste krefter, både indre og ytre. Det er slikt som egenrådighetens dype ondskap og mørke, fornuft, visdom, overmot i gode gjerninger og åndelig liv, og hva enn mer måtte finnes av Guds gaver i mennesket. /.../ Ingen av de hellige er helt fri fra denne innvendige dype ondskap. Derfor må de stadig ofre og drepe den gamle narr.” (Fastepostillen 1525. Rom 12:1-16. = WA 17:2, 5-15.)

77. OM DET EVIGE LIV

”Det er en trøsterik uttrykksmåte når Paulus inkluderer hele skapelsen, som om den var en person som lengter sammen med oss etter å komme ut av dette liv og inn i et annet /.../ lik solen som ennå ikke befinner seg i sin rette herlighet, fordi

den er underkastet forgjengelighet. Men den venter på den slutt som er satt for den, når dens tjeneste en gang skal opphøre. Dette venter den på - lik hele skaperverket og alle hellige, med stadige sukk". (= WA 41:312)

"Vi har løftet og håpet om himmelen, og belønningen /.../ selv om denne tids lidelser blir stor, kommer vi til å gjøre oss mange bebreidelser fordi vi sukket og felte tårer - om så en eneste gang, på grunn av denne verdens ringeakt og utakk. Hvorfor led vi ikke verre ting, kommer vi til å si. Hadde jeg bare trodd at herligheten skulle bli så stor i det evige liv, da skulle jeg ikke ha rygget tilbake, om jeg så skulle ha lidd mye mer". (= WA 44:347. Her i forenklet språkdrakt.)

"Den som ikke spør Skriften om råd, får ikke vite noe som helst. Nå vet vi hvordan vi skal dø, hvor vi skal fare hen, og til og med hvordan vi kan unnfly døden. Dette lærer vi kun av Den Hellige Skrifs bok". (= WA 47:603.)

"Vi kristne er ikke borgere i denne verden. Vi vandrer og bor ikke i denne verden, men har vårt borgerskap, vår vandring og vår bolig i himmelen. /.../ Det er fort sagt, men ikke fort lært; blir snart forkynt, men blir trodd snart; det er lett å formane, men ikke lett å lyde; kan formuleres pent, men praktiseres ille. /.../

Den som ikke innretter sitt hjerte etter det uforgjengelige liv, men henger fast kun ved det verdslige, forgjengelige liv, han forstår ikke hva dåpen, evangeliet, Kristus og troen er. Vi er ikke døpt til dette liv og kalles kristne fordi vi er borgere, bønder, herrer eller ansatte, og ikke fordi vi styrer eller lar oss styre, arbeider og har hus. Men derfor er vi døpt, og derfor hører vi evangeliet og tror på Kristus fordi vi alle sammen forlater disse kall /.../ og farer fra denne verden til et annet vesen og liv /.../ Til et slikt evig liv er vi døpt, og til det har Kristus frelst oss ved sin død og sitt blod, og derfor har vi mottatt evangeliet." (Preken over Tit 2:13. = WA 34:2, 108ff.)

TREDJE PARTEN: HERRENS BØNN

78. OM KRISTI RIKE PÅ JORDEN

- ”Kristi rike består kun ved Guds kraft. Derfor består inntil denne dag Dåpen, Sakramentet, Prekestolen, Troen, Den Hellige Skrift og bekjennelsen av Kristi navn. Var ikke det tilfellet, hadde djevelen for lenge siden rasert og utryddet det alt sammen tusen ganger. Men så lenge en døpt kristen ennå lever, en prekestol ennå består, og Kristi navn ennå er kjent et sted, gjelder Herren Kristi himmelske makt på jorden. Og dertil blir det bevist med veldig kraft at Kristus Jesus er sann Gud.” (Fra utleggelsen av Sal 110.)

79. OM GUDS VILJE

«Vi som vil være kristne, må /.../ regne med at vi har djevelen og hans engler og hele verden til fiender. /.../ de vil gi oss alle mulige ulykker og indre kvaler. Hvor Guds ord blir forkynt, tatt imot og trodd, der er det velsignede hellige kors ikke langt unna. Ingen må tro at han skal ha fred – han må ofre alt han har på jorden; eiendom, ære, hus og hjem, kone og barn, liv og lemmer. Men dette gjør vårt kjød og den gamle adam vondt, for det betyr at vi må stå fast og tålmodig lide det som kommer over oss, og gi slipp på det som blir tatt fra oss. Derfor er det nødvendig /.../ at vi stadig ber:

Kjære Far, skje din vilje, og ikke djevelens og våre fienders vilje, og heller ikke deres vilje som forfølger oss og undertrykker ditt hellige ord og hindrer ditt rikes komme. Og gi tålmodighet til å tåle alt det vi må lide for ditt rikes skyld. Gi oss seier, så vårt skrøpelige kjød ikke gir etter eller faller fra på grunn av svakhet eller motvilje.

Merk dette: (De tre første bønnene i Fadervår handler) om behov som har med Gud å gjøre. Men det er oss selv vi ber for. /.../ at alt det som ellers må skje utenfor oss, også skal skje i oss. Hans navn må jo helliges og hans rike komme uten at vi ber om det. Og likeså må hans vilje skje og ha fremgang, selv om djevelen og hele hans hær herjer og raser mot oss og forsøker å utrydde evangeliet. Men for vår egen skyld skal vi be at hans vilje må skje også hos oss og ikke bli hindret hvor mye de enn raser. Da får de ingenting utrettet, og vi kan stå fast mot all vold og forfølgelse og være tilfreds med det som Gud vil.» (SK Fader- vår 65-68.)

FJERDE PARTEN: DEN HELLEGE DÅP

80. GUDS HANDLENDE ALLMAKT I DÅPEN

1 Kor 15:35 – *Nå vil vel noen si: «Hvordan står de døde opp, hva slags legemer har de?»* - «Barna sier: «Jeg tror på Gud Fader, den allmektige, himmelens og jordens skaper.» Spotterne har ikke denne tro, for er det sant at Gud er allmektig og forutsetter noe som er mulig for ham.²⁰ Fordi Gud taler og vil at det skal skje, så er det også mulig og kan ikke trekkes tilbake. /.../

Gud lovte Abraham ætten i Isak. Det måtte skje, og det visste Abraham godt. Nå sier Gud at han skal ofre ham til aske i ilden. Det var et brennoffer. Noe så latterlig! Hvordan kan aske være din sønn? Du må være splitter pine gal.

Til dette svarte Abraham: Kjære, la meg være gal! Gud har befalt det, han som gav meg en sønn av den ufruktbare Sara, likeså umulig som dette. Så kan vel Gud gjøre Isak av asken likeså frisk som han nå er. Så satser Abraham alt på dette: Han tror at Gud er allmektig. Det behaget Gud, og gjorde ham til hedningenes far.

/.../ I begynnelsen sa Gud: «*Bli lys! Og det ble lys.*» (1 Mos 1:3.) Ordet (das Sprechen) gjør det. Hva han vil, det må skje. Hva er den syndige hånd i dåpens sakrament? Men så lyder ordene (Joh 20:22f.): «Ta imot Den Hellige Ånd. Den som dere forlater syndene, er forlatt; den dere binder i dem, er bundet i dem.»

Gud bruker hånden til instrument og redskap. Du døper da heller ikke i ditt navn, men i Jesu Kristi (Navn). Gud sier: Det skal hete mitt verk, for hva du gjør, det vil jeg gjøre. Hans ord kalles allmektig, hans som har skapt alt av ingenting. Han lyver ikke. Han har lagt djevelen under sine føtter (so zertreten), så et menneske kan med dåpen rive et barn ut av hans gap, og likeså med absolusjonen. Tror du at Gud er allmektig, da har du rett til å si at du er et salighetens barn. For det er ikke presten som gjør det, men Gud.» (Fra preken 11.5.1544. = WA 49: 395-415.)

81. OM DÅPENS SAKRAMENT

«Når gjendøperne sier: «Dåpen er bare vann. Hvordan kan vann utrette så store ting? Det blir jo drukket av gris og ku.» - Hør nå /.../ du «hellige» fornuft! Det står skrevet: «*Hør ham!*»

Hva har Herren sagt? «*Gå ut i all verden og døb alle folk*» (Mt 28:19). «*Den som tror og blir døpt, skal bli salig*» (Mk 16:16). Det er ikke bare vann, men dåpen

²⁰ Kirken har ingen allmaktsteori, men bekjenner Guds *handlende* allmakt som skaper og gjenløser.

delt ut i Den hellige Trefoldighets Navn. Derfor må du se til å holde fornuften i tømme. Fornuften skal ikke følge sine skjønne tanker.» (Rom 12:6. Fra fjerde preken over Rom 12:6-16, den siste Luther holdt i Wittenberg, 17.1. 1546. = WA 51:123-154.)

«Dere har ofte hørt at man skal ikke kun undervise om hvem han er som har innstiftet dåpen, men hva dåpen er i seg selv: Den er vann forent med Guds ord. *«Gå ut i all verden og lær alle folk, og døb dem i Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds Navn»* (Mt 28:19). Vann alene hører ikke med til dåpens vesen. Dåpens natur og vesen er vann forent med Guds ord. Jeg sier ikke at dåpen er «bare vann», men at Guds ord er i og med vannet.

Et eksempel: En prest eller en kvinne i barnsnød tar vann og utøser det over barnet /.../ med ordene: jeg døver deg i Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds Navn, og ikke i prestens navn. Da har Den hellige Trefoldighet vært til stede – Faderen med røsten fra himmelen og Den Hellige Ånd i duens skikkelse (og Sønnen med befalingen). Altså er tre personer virksom i og med vannet. /.../

Troen sier: Vannet ble utøst over meg i kraft av Guds befaling og i Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds Navn. /.../ Gud har befalt det og undervist oss, at dåpen er Ord og vann, det ene ikke uten det annet.» (Fra sjette preken over Rom 12:6-16, den 18.1.1545. = WA 49:681-686.)

82. OM FRELSEN, GITT I DÅPEN

”Kristus har skaffet (syndsforlatelsen) på korset, det er sant, men han har ikke delt den ut eller gitt den på korset. /.../ Han har derimot delt den ut og gitt den ved Ordet, hvor evangeliet blir forkynt /.../ I dåpen ser vi kun vann, men siden Ordet er der, som forlater syndene, sier vi med Paulus rett ut, at dåpen er et bad til ny fødsel og fornyelse. Alt er avhengig av Ordet...

Anskaffelsen skjedde én gang på korset, men utdelingen har skjedd og skjer ofte... (Mot de himmelske profeter. 1524. = Lutherläsaren 26,16.)

”Kristus har frelst oss på to måter en gang for alle. For det første har han utført alt som tilhører frelsen /.../ For det andre har han skjenket oss alt i dåpen, så hver den som tror på Kristus – at han har gjort dette, har sannelig alt i samme øyeblikk. Alle hans synder er borte, liksom døden og helvetet /.../

Hele det liv som en rett-troende kristen fører etter sin dåp, er derfor ingenting annet enn en ventetid på åpenbaringen av den frelse som han allerede har. Han har den helt og visst, men likevel gjemt i troen. Om troen kunne settes bort, ble frelsen åpenbar... (1 Joh 3:2f)” (Epistelpr 2 Juledag. Tit 3:4-7.)

”Dåpen renser og frelser mennesket helt og på en gang, så ingenting trengs mer til troens hovedstykke og vår frelses arv enn troen på denne nåde. Dette gjorde dåpen

for at vi alltid må bli frelst av ren nåde, uten gjerning og fortjeneste, og for at det til evig tid må finnes en ren kjærlighet i oss, med lov, takk og ære for en slik Guds barmhjertighet, uten det minste behag i vår egen evne eller medvirkning.

Gud frelste oss *”ikke på grunn av rettferdighetsgjerninger som vi hadde gjort, men etter sin barmhjertighet”* (Tit 3:5a). Hvert ord strider mot en slik rettferdighet. Han overfører saken helt til den nye fødsels bad - fornyelsen, Den Hellige Ånd, Kristus og hans nåde. /.../

La derfor alle, både verdslige og åndelige representanter skinne som best de kan, la messeprester, munk og nonner skinne, la alle rettskafne menn og kvinner glimre med ærbart liv så mye de kan, ja, la dem til og med oppvekke døde – er ikke troen på Kristus der, så er det en ren nullitet. Og likevel blender og forfører dette glimmer den hele verden, og formørker det hellige evangelium og troen for oss. /.../ Derfor: Pass deg for ulvene i saueham, og lær deg å holde fast ved Kristus i en tro som er rett og fri.” (Fra epistelpr 2 Juledag. Tit 3:4-7. Forenklet oversettelse. Kursiv her.)

83. OM MENINGEN MED VANNDÅPEN

”Selv om satan ikke har klart å viske ut dåpens kraft i de små, så har han vært sterk nok til å ødelegge den i alle voksne, så det nå for tiden knapt finnes noen som tenker på at de er døpt.” (Samme. = WA 6, 497.)

”Dåpen betyr to ting: Død og oppstandelse, det vil si en fullkommen og virkelig rettferdiggjørelse /.../ Denne oppstandelse kaller vi nyskapelse, gjenfødelse og en åndelig fødsel /.../ Altså: Når vi begynner å tro, begynner vi med det samme å dø fra denne verden og leve med Gud /.../ så troen er den rette og virkelige død og oppstandelse. Med andre ord sagt: (Troen er) den åndelige dåp, som vi senkes i og deretter oppstår” (Om kirkens babyloniske fangenskap. År 1520. = WA 6, 534. Kursiv her.)

”Jeg lar meg ikke døpe fordi jeg er sikker i troen, men fordi Gud har befalt det og vil det. /.../ Det er ingen mangler ved dåpen, men alltid mangler ved troen. For gjennom hele vårt liv må vi lære troen. Den kan falle, så man kan si: Se, der har det vært tro, og nå er den ikke mer der. Men om dåpen kan man ikke si: Se, der har dåpen vært, og nå er den ikke mer. Nei, den består, for Guds befaling består, og det som er gjort etter hans befaling, består også og blir stående.” (D Martin Luthers Evangelien-Auslegung V. År 1961:431-433. Om gjendåp og to prestemenn. År 1528.)

”Vår frelse får /.../ ikke bestå i vår rettferdighet, men i Kristi høyst egen rettferdighet, bredt utover oss som et telt eller tabernakel. Vår tro og alt hva vi kan ha fra Gud, er ikke nok – ja, ikke engang vår rett, om den ikke søker seg inn under denne moderhønes vinger (Mt 23:37) og stadig tror at slettes ikke vi, men Kristus

kan oppfylle Guds rettferdighet for oss, og har gjort det allerede. Nåde og frelse gis oss ikke for vår tros skyld, men for Kristi skyld. /.../

Pass deg derfor for falske forkynnere, ja, også for falsk tro. Stopp ikke ved deg selv eller din tro. Kryp til Kristus, hold deg under hans vinger. La ikke din rettferdighet, men hans rettferdighet og nåde være ditt vern, så du ikke ved den nåde som du (alt) har fått, men /.../ ”ved hans nåde” blir en arving til det evige liv.” (Epistelpr 2 Juledag. Tit 3:4-7.)

”Derfor rettferdiggjør dåpen ingen, og blir heller ingen til nytte uten at den virker troen på løftet som er innfattet i dåpen. Denne tro rettferdiggjør og oppfyller hva dåpen betyr, for troen er det gamle menneskets drukning og det nye menneskes oppstandelse. /.../

Sakramentene blir ikke oppfylt ved at man forvalter dem, men ved at man tror dem /.../ Vi må derfor åpne våre øyne og lære å vise Ordet mer oppmerksomhet enn tegnet, (og likeså) troen mer enn bruken av tegnet. Altså må vi vite at hvor Guds løfte er, der kreves det tro og at begge er nødvendige. Ikke kan det ene virke uten det annet. Det er nemlig ikke mulig å tro, om det ikke finnes et løfte, og heller ikke kan løftet gå i oppfyllelse uten at man tror. Men når begge er hverandre nær og samvirker, har sakramentene en reell og sann virkekraft.

Søker man sakramentets kraft uten løftet og troen, er det spilt møye, og man går fortapt. Kristus sier, **Mk 16:16** – ”Den som tror og blir døpt, skal bli frelst, men den som ikke tror, skal bli fordømt.” Han viser med dette at troen er så nødvendig i sakramentene, at den kan frelse også uten sakramentene /.../ For sakramentene kan ikke virke av egen kraft hva de betyr, men ved troens kraft.²¹ Uten troen virker de ingenting.” (Kirkens babyloniske fangenskap. År 1520. = WA 6, 532f.

”Sakramentet, eller tegnet, det vi ser for våre øyne, skjer fort, men betydningen – syndens drukning i *den åndelige dåp*, den varer så lenge vi lever og blir fullført først i døden: Da blir mennesket fullstendig druknet i dåpen, og det skjer som dåpen betyr. Derfor er hele dette liv ingenting annet enn en åndelig dåp uten stans inntil døden.

Den som blir døpt, blir dømt til døden, som om presten som døper, skulle si: se, du er et syndig menneske, derfor drukner jeg deg i Guds Navn og dømmer deg til døden i det samme Navn, for at alle dine synder skal dø og gå til grunne med deg. (Paulus sier, Rom 6:4) Vi er ved dåpen begravd med Kristus til døden. Og jo snarere mennesket dør etter dåpen, desto snarere blir dets dåp fullendt. For synden opphører ikke så lenge dette legeme lever; legemet er så ganske unnfanget i synden, at dets natur er synd, som profeten sier (Sal 51:7): Se, jeg er unnfanget i synd

²¹ Troen anvender Guds løfte, knyttet til sakramentene. De blir ikke til frelse ved gjort gjerning.

og min mor har født meg i misgjerning. Denne natur slipper man ikke unna uten at den dør og synden blir tilintetgjort.

Så er et kristenmenneskes liv ingenting annet enn *en begynnelse* – å dø salig, like fra dåp til grav. /.../ meningen - den åndelige fødsel, (og) nådens og rettferdighets vekst - begynner vel i dåpen, men varer ved til døden, ja, til den ytterste dag. Da først blir det fullført som dåpen betyr: Da skal vi oppstå fra døden, fra synden, fra alt ondt, rene til legeme og sjel, og deretter leve for evig. Da tas vi opp av dåpen og fødes fullkomment på ny, vi ikler oss den rette dåpsdrakt, det udødelige liv i himmelen.” (= WA 2, 278. Kursiv her.)

- ”en usvikelig regel gis ikke, men enhver må nøye prøve seg selv for å bringe på det rene hvilken kjødets lyst som angriper ham mest. Da han har fått klarhet i dette, må han ikke hengi seg til sikkerhet, ikke overse seg selv, men våke og kjempe i Ånden mot lysten, så den i det minste ikke blir til handling, selv om han ikke kan tøyle den helt.” (Gal 5:17. SGal, 436f. = WA 40 2, 94.)

- ”frelsen er allerede innvendig i deg; alt er allerede skjedd, slik Kristus sier det i **Lk 17:21** – ”*Guds rike er innvortes i dere.*” Derfor er alt liv etter dåpen ingenting annet enn en venting, en lengsel og en higen, at det må bli åpenbart det som er inni oss, og at vi må gripe det som har grepet oss /.../ (Fil 3:12, Gal 4:9, Rom 8:24f)

Disse utsagn og tilsvarende bevitner alle at vi allerede er frelst, og at en kristen ikke skal se seg om etter gjerninger som han skal bli frelst ved. /.../ Gud frelste oss ”etter sin barmhjertighet” (Tit 3:5b) /.../ at vi ”skulle, slik vårt håp er, få evig liv til arvedel” (Tit 3:7b). Den som ikke mottar frelsen kun av nåde før alle gode gjerninger, kommer aldri til å få den. Og den som vender sine gode gjerninger til egen nytte, til seg selv og ikke sin neste til hjelp, gjør ikke lenger gode gjerninger. For uten tro er det alt sammen kun villfarelse og forførelse, som påfører den kristne sannhet og rette tro forferdelig skade.

Vi har vår ventetid og livet som gjenstår etter dåpen. Da vil Gud vise gjennom oss sin nådes kraft i vår kamp mot kjødet, verden og djevelen, og til sist virke gjennom oss det som er nyttig for vår neste, og ved vår tale ogandel lede ham til tro. /.../

Det ville være en skam for Gud og Den Hellige Ånd, /.../ om det ennå skulle gjenstå noe å lete fram i oss, som vi skulle bli rettferdig og salig ved – som om Guds overmåte store gjerninger ikke var nok! /.../

Ingen kan stole for meget på dette bad og denne gjenfødelse, hvor det alltid fins noe mer. Og heller ingen kan tro for mye, for det fins alltid mer å søke. Nettopp derfor har Gud latt Ordet og troen omfatte så store rikdommer at vår natur ikke kunne make å bære dem i dette liv, eller begripe dem; om de ble fremlagt. Og siden de kun utgjør en begynnelse, må mennesket dø og legge bak seg dette liv for så å synke helt ned og oppgå i den rikdom som det kun har forstått en flik av. Se, i

en så overstrømmende grad er vi rettferdig- og saliggjort, om vi bare tror det.” (2 Pet 1:3f, Joh 3:16) (Epistelpr 2 Juledag. Tit 3:4-7. Kursiv her.)

(Det fins mennesker som vil leve gudfryktig og bli det.) ”Det fins ingen kortere måte eller vei til dette mål enn dåpen og dåpens verk, dvs å lide og dø. Men siden de ikke vil det, er det et tegn på at de ikke rett vet eller ønsker å bli gudfryktige. Derfor har Gud opprettet mange slags kallsoppgaver, hvor man skal øve seg og lære å lide. For noen (er det) ektestanden, for andre den geistlige stand, for andre den styrende stand, og alle har han befalt at de skal ha møye og arbeid, for dermed å døde vår onde menneskenatur (kjødet) og bli vant med døden. For alle dem som er døpt, er dåpen blitt den rene gift for dette livs hvile, fred og tilfredshet, som hindrer dåpens verk.” (Fra ”Sermon vom Sakrament der Taufe.” 1519.)

”I samme grad som kjødet forblir, er altså loven tilbake som oppdrager, og den bruker å forskrekke og bedrøve samvittigheten ved å avsløre synden og true med døden. Men *samvittigheten blir stadig på nytt oppreist ved Kristi daglige komme.*

Liksom han en gang kom til verden på et bestemt tidspunkt for å frikjøpe oss fra vår tuktemesters strenge herredømme, så kommer han daglig til oss i åndelig mening. Han virker at vi vokser i tro på ham og kjennskap til ham, for at samvittigheten må fatte ham mer fullkomment dag for dag, og for at kjødets og syndens lov må avta stadig mer dag for dag, sammen med dødsfrykt og alt ondt, som loven bringer med seg.

Så lenge vi altså lever i kjødet /.../ kommer loven stadig på nytt tilbake og fullfører hva den skylder å gjøre, hos den ene mer, hos den andre mindre, men ikke til forderv, men til frelse. *Denne lovens gjerning dører nemlig hver dag kjødet, fornuften og våre krefter, og er samtidig vårt sinns fornyelse, 2 Kor 4:16.*

Vi har altså fått Åndens førstegrøde, og surdeigen er blandet i deigen. Men hele deigen er ennå ikke gjennomsyret /.../ ser jeg på mitt kjød, merker jeg gjerrighet, kjødelig lyst, vrede, overmot osv, og dødsfrykt, bedrøvelse, skrekk, hat, knurring og utålmodighet mot Gud. I samme grad som dette fins, er Kristus ikke der, eller om han er der, er det i svakhet. *Ennå trengs oppdrageren der, som driver på og plager det sterke esel kjødet, så syndene avtar ved denne tukt og veien gjøres klar for Kristus. /.../*

I samme grad som jeg i troen griper om Kristus, i samme grad er loven opphevet for min del. Men mitt kjød, verden og djevelen tillater ikke troen å være fullkommen. Jeg ville så gjerne at den lille trosgnist i hjertet bredte seg ut gjennom hele legemet og i alle lemmer. Men så går det ikke til. Den utbrer seg ikke straks, men den har begynt å utbre seg.

I mellomtiden er det vår trøst at vi har Åndens førstegrøde og har begynt å bli gjennomsyret. *Helt gjennomsyret skal vi bli når dette syndelegeme oppløses og vi*

oppstår med Kristus lik nye mennesker. Amen.” (Gal 3:25. SGal, 392f. = WA 1, 536-538. Kursiv her.)

(Er vi kommet inn i Guds rike ved dåpen, skal arvesyndens frukter) ”minke dag for dag, slik at vi etter hvert blir mer milde, tålmodige, saktmodige, og mer og mer legger av oss gjerrighet, hat, misunnelse og hovmod. Slik skal det kristne menneske gjøre bruk av dåpen.” (SK Dåpen 66f.)

”Dåpen blir derfor alltid stående. Selv om man faller fra og synder, kan man likevel gå tilbake til dåpen /.../ Altså er ikke boten (omvendelsen) noe annet enn å vende tilbake til dåpen, så man gjentar og øver det som før er begynt, men siden vendt seg bort fra /.../ Skipet som vi kommer om bord i og seiler på, når vi er kommet inn i kristenheten /.../ blir nemlig aldri ødelagt, for det er /.../ Guds ordning, og ikke vår sak. Det skjer vel tvert imot, at vi glir og faller over bord. Men faller noen over bord, må han se til å svømme bort til skipet igjen og holde seg til det, til han kan komme opp og om bord igjen, og fortsette som han før hadde begynt. (SK Dåpen. = WA 30 I, 211f.)

”Når vi derfor står opp fra synden og gjør bot, gjør vi ikke noe annet enn å vende tilbake til dåpens kraft og troen som vi var falt ut av. Vi vender om til løftet som vi den gang fikk, og som vi hadde forkastet på grunn av våre synder, for løftet som en gang ble gitt, har evig gyldighet og er rede til å motta oss med åpne armer straks vi bare vender om /.../

Dåpen forblir hel, fast og uovervinnelig. Skipet blir aldri noensinne knust til plankebiter. I dette skip reiser alle de som seiler til salighetens havn, som det er Guds løfte, gitt i sakramentet. Det kan nok hende at mange hopper overbord i lettsindighet og drukner. Disse er slike som lar troen på løftet gå sin gang og styrter seg selv i synden. Men selve skipet blir som før og farer uskadd framover. Og skulle synderen vende tilbake til skipet på et eller annet vis, kan ingen planke bringe ham til livet, men skipet i sin helhet. Disse er de som vender tilbake da de tror på Guds evigfaste løfte.” (Kirkens babyloniske fangenskap II. = WA 6, 528f.)

«Dåpen er ikke bare vann, for ved den blir jeg døpt i Kristi død og oppstandelse. Derfor dør vi synden når vi dør med Kristus, for vi blir innpodet i hans død. Han selv har dødd. Hvordan det? Ved å legge synden under seg. Også han har tjent synden, riktig nok på en annen måte enn oss. Han har båret alles synd, som han gjenløste oss fra. Vi dør synden, så vi ikke lenger skal tjene den, men Kristi nåde og oppstandelse.

Så går vi frem i dette liv lik dem som er døpt i døden og stadig kommer ut derfra, slik vi en gang er kommet ut derfra, da vi ble døpt første gang. Tegnet skjer en gang for alle i dåpen, men bruken – at jeg går i døden i dåpen og kommer ut igjen, varer ved inntil vi blir helt rene og kvitt alle flekker. Det skjer på den ytterste dag. /.../

I dåpen går jeg under og dør med alle mine synder og lagt i graven med Kristus. Liksom han er oppstanden, så blir jeg rettferdiggjort fra arvesynden. Dette vet fornuften ingenting om /.../ Han døde ikke for sin egen skyld, og oppstod heller ikke for sin egen skyld, men som Guds Sønn oss til gode. /.../ Og dette fordi han ble menneske lik oss. Ja, mine, dine synder har han tatt på seg og sitt legeme, og så lot han seg begrave – ikke for sin egen skyld, men alle verdens synder har jeg tatt med meg på korset, i graven og i helvetet. /.../ som skrevet står: «Se, der er Guds Lam, som bærer verdens synd» (Joh 1:29).

Hvordan får vi del i dette? Når du lar deg døpe, lever og dør derpå og sier: Jeg er døpt på Guds Sønns Navn, som ikke døde, ble begravet og før ned til helvetet for sin egen skyld, men meg til gode. At dette er sant, det bekjenner jeg, nemlig at syndene mine ble drept, begravet, korsfestet og på Kristi legeme ført til helvetet. Og fordi dette er sant, ble jeg døpt derpå og mottar dertil Sakramentet:

- tror jeg at Kristus har båret mine synder på sin nakke og lagt dem i graven, da er synden død og jeg med den, for så vidt som jeg er i Kristus. En kristen er den som har dette og tror det. At jeg blir kalt en synder og er en synder, så langt dette navn rekker, så er jeg død og korsfestet. Tror jeg på Guds Sønn /.../ da er jeg ikke lenger en synder, for jeg er døpt og frikjent. Her er ikke synd og død, for Kristus har båret dem på korset. Han trer frem, blir ikke i helvetet, i graven, på korset. For jeg tror at han er oppstanden for min skyld, og jeg er oppstanden med ham.» (Fra tredje preken over Rom 6:1-11. 24.7.1536. = WA 41:642-646.)

Rom 6:3f – *Vet dere ikke at alle vi som er døpt til Jesus Kristus, er døpt til hans død? Vi er altså begravet med ham ved dåpen til døden for at også vi skal vandre i et nytt liv, liksom Kristus er oppreist fra de døde ved Faderens herlighet.* – «min dåp skjedde i kraft av Kristi død. Om du enn blir litt anfektet og djevelen skremmer deg /.../ så kan du komme til deg selv igjen og si: Vet du ikke at jeg er døpt i Kristi død? Derfor døde han, at min død skulle dødes med Kristi død og være død, og du må henge i galgen. /.../ Jeg dødes uten stans. Bare Kristi død og oppstandelse lever. Altså skal du rose deg av ham, sier Paulus. Skulle du fremdeles leve i syndene som døde i Kristi død?

Forstår du ikke hvem du har underkastet deg i fengslet? Jeg er døpt i Kristus. Denne manns død og oppstandelse griper jeg fatt i og dør. /.../ Så spør jeg ikke mer etter synd, død og djevel, for her er min Herre. Hans død dører deg og meg, som han alt har gjort, for at ikke synden skal skremme meg mer.

/.../ Er du døpt i Kristi død, så kan du ikke synde, for synden er ikke bare tilgitt, men også slått i hjel for at den ikke mer skal skremme deg og plage deg. Ja, vi er begravet med Kristus - i vår død begravet i Kristi død. Vårt liv er en daglig død, korsfestelse, mord, begravelse, forråtnelse i kamp med synd, død og djevel. Følgelig skal vi ikke mer synde. Nei, slettes ikke!

Den som er død i Kristi død, er sannelig ikke fri til å synde. Om den onde menneskenatur (kjødet) overfaller ham og taler til ham, da sier Den Hellige Ånd: Fy deg, du er død, og du, djevel, er død! Jeg vil at så skal det være, for jeg er død. Hor har ingenting med meg å bestille. Selv om kjødet murrer mot forsakelsen, trer jeg ham under føttene. Men om man skulle glemme dåpen, da vend om igjen og si: Jeg er døpt og korsfestet i Kristi død for at jeg ikke deretter skal synde.

Også den slutning er utelukket /.../ som sier: Oppstandelsen er allerede skjedd i dette liv (2 Tim 2:18). Altså trenger vi ikke lenger å håpe på et annet liv. Men apostelen sier: « - *altså ... skal vi også leve i et nytt liv*» (Rom 6:4). Her begynner det og der blir det fullendt. Livet i død og begravelse må fortsette inntil den legemlige død. Da skal endelig det nye livet være helt til stede.

Det har Kristus fullendt på tre dager. Vi arbeider med vår død inntil døden på det vilkår at vi er døpt. Vi kan dessuten legge til: Jeg er dertil døpt i Kristi død. Vi har den fordel at vi kan underlegge oss synden, om den enn kan overrumple meg. Dette har «kvinnens sæd» i paradiset og profetene forutsagt, og det skjedde. Det ble fullbrakt i løpet av tre dager. Hos oss pågår det gjennom hele livet inntil graven.» (Fjerde preken over Rom 6:1-11. 20.7.1544. = WA 49:511- 519.)

(Rom 6:19.) «Vi lærer Kristi død. I den er dere døpt og har mottatt Den Hellige Ånd. Hvordan lærer vi så? Hittil har dere stilt lemmene deres i urenhetens tjeneste, så la dem nå stå i rettferdighetens tjeneste.

Fornuft og lov og menneskene lærer slik: «Aldri mer å gjøre synd er den høyeste bot.» Om en synder og faller, skal han stå opp igjen. Slik lærer fornuften. Det lærer også jeg. Når dere har tjent djevelen med deres lemmer i alle slags synder, så tjen nå Gud. Det betyr å leve som Guds, vår Herres eiendom /.../. Det vil si: Den som har vært ond, skal være gudfryktig. Den som stjal, skal arbeide. Den som har brukt slag og ørefiker, skal nå gjøre vel. Den som drev med hor og skurkestreker, med bannskap og spott, skal handle hederlig.

Det samme lærer vi, bare på et høyere plan og med andre ord, nemlig slik: Man skal ikke stjele, ifølge budet, men dermed er ingenting utrettet, at man forbyr det onde med lover. *Det skjer med Guds nåde og Den Hellige Ånd, som blir skjenket oss uten vår fortjeneste og kraft.* Så la oss være i godt humør og ved godt mot! /.../ Hva budet befaler, skjer av ren nåde. Derfor sier vi: Så snart vi mottar nåden, la oss gjøre det gode. Når vi forbyr det onde og befaler det gode, stadfester vi fornuftens lære. Men *fornuften vet ingen vei ut av synden* (som saken er hjulpet med).» (Andre preken over Rom 6:19-23. 11.7.1535. = WA 41:375-381. Kursiv her.)

Rom 8:13a – *dersom dere lever etter kjødet, da skal dere dø.* «- hverken dåpen eller Sakramentet hjelper dere, heller ikke at dere hører evangeliet, gir almisser og gjør gode gjerninger, når dere ikke undertrykker deres havesyke, hovmod og ondskap. Det skjer hvor sann tro er.

«Kjød» er ikke bare det skitne begjær, hor osv, men alt som er født av en mor, ikke bare hud og hår, men også sjelen. Et barn som er født, er kjødets frukt. Derfor hører ikke bare hor med til kjødet, men misunnelse, hat, hovmod, forakt for Ordet, alt dette tilhører kjødet (den onde menneskenatur). Vær derfor på vakt: Dersom dere ikke tror, ber og er ydmyke, men hovmodige, da hjelper det ikke å være døpt og høre evangeliet. Står dere i gjeld til kjødet, er dere dødsens. /.../ Hvor Kristus rår, der blir kjødet også visselig undertrykt. Da griper dere ikke etter det som forbudt er, lik barn etter gull. I så fall er du ingen kristen. Du kan vel si at du er et menneske som tilhører evangeliet, men se deg for!»

Rom 8:13b – *Men dersom dere døder kjødets gjerninger ved Ånden, da skal dere leve.* - «Paulus konstaterer at vi lever i kjødet. Der er vrede og andre anfektelser, men de skal slås i hjel. Forsvar dere og drep den onde lyst, vrede og hat, så er dere på den rette bane og har livet, for dette er et tegn på at deres tro er sannferdig. Hvorfor? Dere er visselig slike som Ånden driver.» (Fra preken over Rom 8:12-17. 18.7.1535. = WA 41:381-385.)

84. OM DÅP AV SPEDBARN

Luthers forespørsel til Anna Göritz om å være fadder:

”Jeg ber Dem for Guds skyld: Gud har skjenket meg en fattig, ung hedningepike av mitt og min kjære Käthes legeme. Måtte De nå gjøre så vel, å hjelpe denne arme hedningepike til kristenheten og bli hennes åndelige moder, for at hun også ved Deres tjeneste og hjelp kan komme fra Adams fødsel til Kristi nye fødsel gjennom Den hellige dåp.”

Mk 16:15f. Man må forstå denne tekst slik «at dåpen /.../ er befalt og bekreftet som noe man ikke skal forakte, men bruke /.../ Man skal likevel ikke lære så forkjært, at om noen ikke kunne komme til dåpen, skulle han bli fordømt.” (= WA 21, 405)

85. OM DÅPSUNDERVISNING OG DÅPSFORVALTNING

”- når Guds kirke og skole mister Guds ord, må de stå til ansvar - her og på Dommens dag, de som har gjort seg skyldige i en slik ødeleggelse, med røveri av kirkens goder, eller ved å holde barna borte fra skolene, eller hva du ellers hindrer dem med eller medvirker til.

Gud Fader, Sønn og Hellig Ånd vitner at det er hans kjæreste gjerning å gjete sauene, og at Guds Sønn derfor ble menneske og utgjøt sitt blod for at folkene skulle bli frelst. Den som gjør denne gjerning, eller hjelper til med det som ikke kan skje uten kirker og skoler, skal være en stor helgen i himmelen ved siden av patriarker, profeter, apostler, martyrer og alle helgener. (Fra skriftet ”Mot pavedømmet i Rom, innstiftet av djevelen”. 1545. Mühlhaupt 1963, bd 5, 400.)

86. OM DEN TROENDES SELVBILDE, GITT I DÅPEN

”- den kristne sjelens form eller skikkelse er troen eller *hjertets tillit, som omfatter Kristus og holder seg til ham alene*, og til ingenting annet.

Når hjertet eier en slik tillit, har det virkelig *Kristi form*. Og den blir til ved Ordets embete, **1 Kor 4:15**: ”*Det var jo jeg som i Kristus Jesus fødte dere til liv ved evangeliet*” - nemlig i Ånden, til å lære å kjenne Kristus og tro på ham. Og **2 Kor 3:3**: ”*Dere er et Kristus-brev, blitt til ved oss, ikke med blekk, men med den levende Guds Ånd.*” For Ordet utgår av apostelens munn og når fram til tilhørernes hjerte. Der er Den Hellige Ånd til stede og *trykker Ordet i hjertet*, nettopp slik det lyder. Slik er enhver gudfryktig lærer en far, som *ved Ordets embete føder en kristen ånd og gir den dens rette form. /.../*

Paulus vil altså *gjenopprette Guds eller Kristi bilde* i galaterne, som er blitt van-skjøttet og forvrengt av falske apostler. Og dette bilde består i *at de kjenner, tenker og vil det samme som Gud*, for hans tanke og vilje er det at vi skal vinne syndenes forlatelse og evig liv ved Jesus Kristus, hans Sønn, som han sendte verden for å bli forsoningen for våre synder, ja, for all verdens - for at vi ved denne Sønn skulle vite at han er vår forsonede og milde Fader.

De som tror dette, er lik Gud, det er, *de tenker helt og fullt om Gud slik han er sinnet i sitt hjerte*. Deres ånd har samme skikkelse som Gud eller Kristus. Dette er, ifølge Paulus, ”*å bli fornyet ved Ånden, som bor i deres sinn, og å kle seg i det nye menneske, som er skapt til likhet med Gud*” (Ef 4:23f).” (Gal 4:20. SGal 357f. = WA 40 1, 649-650. Kursiv her.)

Til Luther-studium: Det nye menneske:

S Gal, 20, 146 (konformitet), 150-152, 197, 210, 215-218, 220-227, 294f (dåpen), 314 (under korset), 315-316, 406, 417, 428-429, 485-486.

Kristus-imitasjon: S Gal 48, 147 (kjødets korsfestelse), 210f, 443.

Etterapere – S Gal, 338 (uten erfaring i anfektelsen).

87. OM ÅNDSDÅP, KJARISMER OG APOSTOLISITET

Vi er ”profetenes katekumener og disipler /.../ vi som gjentar og forkynner hva vi har hørt og lært av profetene og apostlene”. (= WA 54,35.)

”Det aller største under er det som Kristus holder for under. /.../ Derfor er de under som skjer med sjelen, større under enn de som skjer med legemet. /.../ Legemlige under gjør han sjelden, og egentlig bare i sin levetid. /.../ for at en rett kristelig kirke skulle bli opprettet ved dem, og inntil Den hellige Skrift og dåpen var utbredt.

Slik har Gud alltid gått fram når han måtte bringe fram en ny lære og støte ned en gammel: Da er det skjedd med under. Slik gikk han fram da han førte israelittene ut av Egypt og lot Farao drukne. Men da de var kommet inn i Kanaan’s land, da var det slutt på det underfulle manna og de måtte leve av det korn som landet gav dem. /.../ Derfor skjer ikke de legemlige under til alle tider, men sjelden. Og han gjør det bare for vår skyld, for at vår tro skal bli styrket ved dem. /.../ Om slike under skulle skje i dag, da ville det være en anfektelse. Som om noen skulle si: Jeg betviler at dåpen og evangeliets lære er rett.” (Preken 27.1.1535. = WA 41, 19,6-20,11.)

88. OM DE TROENDES PRESTEDØMME

”Vi er blitt kristne i og med denne prest og hans prestedømme (Kristus), og er blitt innforlivet med ham ved troen i dåpen. Derfor har vi også rett og fullmakt til å lære og bekjenne for hvert menneske det Ord vi har fått fra ham, enhver i sin stand. For selv om ikke alle er i det offentlige embete og kall, så skal og bør enhver kristen likevel lære, undervise og formane sin neste, når og hvor det trengs.” (= WA 41:211.)

”Ingen får høre evangeliet bare for seg selv, men enhver må snakke om det til andre som ennå ikke vet det. For mennesket selv er det nok (til frelse) at han tror for seg selv, i sitt eget hjerte. Men han må sørge for at også andre kan komme til den samme tro og kunnskap, så den ene kan være den annens hyrde, røkte og vokte ham i denne verden, i dette livs natt /.../ Er det nå noen på jorden som ikke skulle ha fiender, elendige, syke, villfarende eller syndige mennesker rundt seg? Hvorfor skulle han da ikke gjøre mot disse mennesker hva Kristus har gjort mot ham?” (Kirkep ,Juledag, ev pr. = WA 10 I, 1, 86, 16.)

”Vi er prester /.../ prestedømmet gjør oss verdige til å stå frem for Gud og be for andre /.../ Kristus har forløst oss for at vi åndelig sett skulle representere hverandre og be for hverandre. Men /.../ den som ikke tror på Kristus, /.../ hans bønn be-

hager ikke Gud og blir heller ikke hørt av ham.” (Kirkep, 1 s e Påsked, ev pr. = WA 49, 150.)

”Guds barn vil ikke /.../ gå alene til himmelen, men de vil formane også de største syndere til å slå følge med dem dit inn.” (= WA I, 697,29.)

”Det er ingen rett kristen som ikke elsker sin nestes frelse like høyt som sin egen frelse.” (Kirkep, Kristi Åpenbaringsdag. = WA 10 I, 1, 665, 26.)

”Om du tror og gleder deg i Herren, får du ikke gå arbeidsledig /.../ Ditt første ønske er at også andre må lære å kjenne Guds nåde. Derfor bryter din kjærlighet frem /.../ og du preker og snakker om denne sannhet hvor som helst du kan, og forkaster all lære og vandel som ikke er i overensstemmelse med denne lære.” (= WA 10 I, 1, 102, 8.)

”Paulus sier til korinterne (1 Kor 14:29): «- *av profeter tale to eller tre tale, og de andre prøve det!*» (Romerkirken) sier at våre (prester) skal forklare og prøve Skriften, men dere (lekfolket) skal tie. Men Paulus sier at vi alle skal prøve /.../ Om altså noen preker og jeg ser og merker at han preker galt, da må jeg prøve og dømme hans lære og si: Du farer vill og preker ikke rett. Stig ned! Om også jeg etterpå preker galt, da skal han prøve min lære.” (1 s e Tref 1522. = WA 10 III, 397f.)

89. OM ÅRSAKEN TIL FRELSESVISSHET

(Romerkirkens) ”fordervelige lære /.../ at ingen kan vite med sikkerhet om han står i nåden, selv om han arbeider så godt han kan og lever ustraffelig. Denne læresetning /.../ var et slags troens grunnprinsipp i hele pavedømmet. Med denne sin ugudelige mening undertrykket de hele troens lære /.../ For den som tviler på Guds vilje med seg, og ikke vet sikkert om han står i nåden, han kan ikke tro at han har syndenes forlatelse, at han er gjenstand for Guds omsorg, at han kan bli frelst. /.../

Augustin sier - i samsvar med Skriften og med rette, at enhver kan se med største sikkerhet sin tro, om han har noen. Dette fornekte papistene. Bort med det, sier de, at jeg skulle vite sikkert om jeg står i nåden, at jeg er hellig, at jeg har Den Hellige Ånd, selv om jeg lever hellig og gjør alt som er meg befalt.

Dere yngre bør fly og frykte som pesten denne ugudelige mening /.../ Vi må kunne vite sikkert i enhver situasjon om vi står i nåden, at vi behager Gud for Kristi skyld, og at vi har Den Hellige Ånd, ”for den som ikke har Kristi Ånd, han hører ikke ham til” (Rom 8:9). Videre: Alt hva tvileren tenker, taler og gjør, er synd, ”for alt som ikke skjer av tro, er synd” (Rom 14:23). /.../

Derfor bør vi vite med sikkerhet, at ikke bare vårt embete behager Gud, men at også vår person gjør det /.../ visselig ikke for vår skyld, men for Kristi skyld. Om

ham tror vi at han ble stilt under loven for vår skyld. Og vi er jo ganske sikre på at Kristus behager Gud, at han er hellig osv. I den grad vi holder oss til ham, behager også vi Gud og er hellige (for ham) /.../ Kristus er sikker i sin Ånd, at han behager Gud. Da vi har samme Kristi Ånd, bør også vi være sikre på å stå i nåden for hans skyld /.../

Dette gjelder det *indre* vitnesbyrd /.../ Men de *ytre* tegn på denne stilling er /.../ å gjerne høre og lære om Kristus, takke, love og bekjenne ham /.../ Videre: I sitt kall gjøre etter evne sin plikt i tro, glede osv, ikke ha sin lyst i synd /.../ hjelpe sin trengende bror, trøste den bedrøvede osv. /.../

Her ser vi også hvor svak troen fortsatt er, endog hos de fromme. Var vi ganske sikre på å stå i nåden, at syndene er oss forlatt, at vi har Kristi ånd og at vi er Guds barn, så skulle vi sikkert være glade og takknemlig mot Gud for denne uutsigelige gave. Men siden vi merker helt motsatte følelser - frykt, tvil, sorg osv, så tør vi ikke være sikre på dette. Ja, samvittigheten ser det som en stor frekkhet og hovmod å gjøre krav på en slik ære /.../

Derfor må enhver venne seg til å være ganske sikker på sin nådestand, at hans person og gjerningene behager Gud. Merker han at han tviler, bør han øve seg i troen og kjempe mot tvilen og streve etter visshet, så han kan si: Jeg vet at jeg er godtatt av Gud, att jeg har Den Hellige Ånd, ikke på grunn av min verdighet eller mine dyder, men for Kristi skyld, som underkastet seg loven og bar verdens synd. Om jeg er en synd og farer vill, så er han rettferdig og kan ikke fare vill. Videre hører, leser, synger og skriver jeg gjerne om ham, og det er mitt høyeste ønske at hans evangelium skal bli kjent for verden og mange bli omvendt.

Dette er sikre tegn på Åndens nærvær, for slikt skjer ikke i hjertet med menneskelige krefter, og de kan heller ikke skaffes med noen besværlige øvelser. Det blir oss til del ved Kristus, som først rettferdiggjør oss ved kunnskap om seg, og deretter skaper et rent hjerte, frembringer nye rørelser og gir denne visshet, at vi er sikre på å behage Faderen for Kristi skyld. Han gir også en sikker dømmekraft, så vi setter pris på det som vi før ikke kjente til eller rett og slett foraktet.

Altså bør vi dag for dag stadig kjempe oss frem fra uvisshet til visshet, og legge vinn på helt å utrydde den fordervelige mening at mennesket kan ikke vite sikkert om det står i nåden /.../ For tviler vi på om vi står i nåden, at vi behager Gud for Kristi skyld, så fornekte vi at Kristus har gjenløst oss, ja, fornekte overhodet alle hans velgjerninger /.../

Men det fins mange hindringer for denne tro. Først dette at vårt hjerte er født i synd, videre at dette onde er oss medfødt, at vi tviler på Guds nådige sinnelag mot oss, at vi ikke med full visshet kan tro at vi behager Gud. Dessuten "*går vår motstander djevelen omkring som en brølende løve*" (1 Pet 5:8)) og sier: Du er en synd, og derfor er Gud vred på deg og vil fordømme deg i evighet.

Mot dette høylytte og uutholdelige rop har vi så absolutt ingenting som kan rette oss opp og støtte oss, unntatt det nakne Guds ord. Det stiller frem Kristus som seierherre over synd, død og alt ondt. Men å holde fast ved dette ord i anfektelse og strid, nettopp det er vanskeligheten. I en slik tilstand viser ikke Kristus seg for noen av våre sanser. Vi ser ham ikke, og hjertet kan ikke kjenne hans hjelpende nærvær i anfektelsen. Nei, Kristus synes rett og slett å være vred på oss og forlate oss. Dertil kjenner mennesket i anfektelsen syndens makt, kjødets skrøpelighet og tvilen; det kjenner djevelens brennende piler og skrekken for døden, det kjenner Guds vrede og dom /.../

Men midt i denne forskrekkelse for loven, under dette syndens tordendrånn, under dødsangstens slag og djevelens brøl, begynner – sier Paulus, Ånden å rope i vårt hjerte: Abba! Fader! Og hans rop trenger igjennom og overdøver lovens, syndens, dødens og djevelens sterke og fryktelige rop /.../ gjennomtrenger skyene og himmelen og når helt fram til Guds ører /.../

Ånden fremkaller dette rop i vårt hjerte når vi er svake og anfektede. Altså må loven, synden og djevelen rope så høyt de kan sine høye og forskrekkelige rop mot oss /.../ de kan likevel ikke skade oss. Jo mer disse våre fiender trenger på og anklager og plager oss med sitt rop, desto mer griper vi med våre sukk om Kristus, påkaller ham med hjerte og munn, henger ved ham og tror at han for vår skyld ble stilt under loven for å kjøpe oss fri fra lovens forbannelse og tilintetgjøre synden og døden. Når vi slik favner Kristus, roper vi ved ham i troen: Abba! Fader! Dette vårt rop overdøver fullstendig djevelens rop.

Dette sukk oppfatter vi slettes ikke som et rop vi sender opp i forskrekkelse, i vår svakhet, for vi oppfatter det knapt som et sukk. Vår tro, som i anfektelsen sukker slik til Kristus, den er ytterst svak for våre sanser. Derfor kan vi ikke høre dens rop. Vi har kun Ordet /.../

Men han som ransaker hjertene – sier Paulus, han vet hva Ånden mener (Rom 8:27). For denne hjertenens ransaker er dette sukk – for kjødet nesten umerkelig – et høyt rop, et uutsigelig sukk /.../ Altså er det ikke uten grunn at Paulus kaller det fromme og anfektede hjertes sukk for et rop, et Ådens uutsigelige sukk.

/.../ Vi derimot har inntrykk av at forholdet er stikk motsatt. For oss virker det ikke som om våre ynkelige sukk gjennomtrenger skyene, så det skulle være det eneste som Gud og englene kunne høre i himmelen. /.../ Paulus sier at dette sukk i Guds ører er det sterkeste rop som oppfyller himmel og jord. /.../

Disse sukk har også vært våre kanoner og vårt våpenarsenal, når vi i alle disse år har slått tilbake alle våre motstanderes angrep /.../ Derfor bør vi ikke dømme etter hva vårt hjerte kjenner, men etter Guds Ord, som lærer at Den Hellige Ånd gis de anfektede, forskrekkede og fortvilede for å holde dem oppe og trøste dem.

/.../ Paulus sier at Kristi kraft fullkommes i vår skrøpelighet, og likeledes at Den Hellige Ånd kommer vår skrøpelighet til hjelp og går i forbønn for oss med uutsigelige sukk. Altså har vi størst behov for Den Hellige Ånds hjelp og trøst. Han er oss aller nærmest når vi er mest avmektig og fortvilelsen er oss aller nærmest. I vår anfektelse går ikke Ånden i forbønn for oss med en lang bønn, men kun med et sukk /.../: O Fader! Det er sannelig et lite ord, men det omfatter alt. Det er ikke munnen, men hjertet som taler, og det sier: Skjønt jeg ikke ser noen utvei på noe hold, og synes å være forlatt og ganske forkastet fra ditt åsyn, så er jeg likevel ditt barn for Kristi skyld, jeg er elsket for Den Elskedes skyld /.../ Dette er vår grunnvoll: Evangeliet befaler oss å betrakte – ikke våre gode gjerninger og vår fullkommenhet, men Gud selv, som gir løftene, og Kristus selv, Mellommannen /.../

Vi skal ikke rette våre øyne mot våre gjerninger og vår for tjeneste. Da følger med nødvendighet usikkerhet og fortvilelse. I det første til felle følger visshet og glede i Ånden, fordi man holder seg til Gud, som ikke kan lyve. Han sier jo: Se, jeg gir min Sønn i døden, for at han med sitt blod må gjenløse deg fra synden og døden.

Overfor slike ord er det umulig å tvile, hvis man ikke rett og slett vil fornekte Gud /.../ Vi stoler ikke på våre egne krefter, vår samvittighet, vår erfaring, vår person eller våre gjerninger, men på det som er *utenfor oss*, nemlig Guds løfte og Guds sannhet, som ikke kan bedra"... (SGal 1531. Gal 4:6. = WA 40 I, 589. Sammenstilling av utdrag. Kursiv her.)

"Men loven i lemmene, som strider mot sinnets lov, lar ikke troen være fullkommen /.../ Synden henger ennå fast i kjødet, og den uroer samvittigheten og hindrer dermed troen fra å betrakte med fullkommen glede, eller lengte etter de himmelske rikdommer, som Gud gir oss ved Kristus. Også Paulus selv må rope når han kjenner denne kjødets strid mot Ånden: «*Jeg arme mennesket! Hvem skal fri meg fra dette dødens legeme?*» (Rom 7:24) /.../

Det fremgår tydelig av dette hvor vanskelig en sak troen er. Det går ikke så lett og fort å lære den /.../ De helliges svakhet og striden i dem mellom kjød og Ånd viser nok hvor svak deres tro fortsatt er /.../ Derfor sier Paulus med rette, at vi har kun Åndens førstegrøde i dette liv (Rom 8:23), men fyllden skal vi få i det evige liv." (SGal. Gal 4:7. = WA 40 I, 598.)

"Vi er ennå ikke i stand til å glede oss over den (nåden som loves og gis oss i evangeliet) og fatte den i våre hjerter slik vi gjerne ville. Den går ikke til hjerte, marg og ben, den smaker ikke og er ikke så levende, den trøster og gleder oss ikke slik den burde. Dette virker den gamle adam, vår syndige natur og vår synd, som ennå henger så fast ved oss." (Preken år 1546. = WA 51, 178f)

"Tvilen blir værende i de hellige og gjenfødte. Den lever i dem, om ikke til alle tider, så til sine tider. Men tvilen er lovens verk. Loven virker nemlig tvil i sjelen, men evangeliet trøster sjelene og overbeviser om (nåden). Disse to ligger i innbitt

strid med hverandre, nemlig vissheten og troen /.../ Likevel vil vissheten alltid seire /.../ med Den Hellige Ånds hjelp, for at ikke den (tvilen) skal råde i sjelen. Men så lenge vi er i dette liv, kan ikke (vissheten) være fullkommen, for tvilen vil alltid gjøre denne visshet beklemt. I det kommende liv er (vissheten) fullkommen, når alle tvil er tilintetgjort /.../ dette har jeg sagt for at vi ikke skal fortvile i disse strider, men eie en sikker trøst.” (Disputatio år 1542. = WA 39 II, 163, 14.)

”I de hellige er det tvil, men de får ikke lov til å bifalle den og underkaste seg den uten videre /.../ Den gode Ånd strider mot det onde kjød, troen og vissheten mot tvil, fortvilelse og vantro /.../ Det onde begjær skal korsfestes, og da oppstår du som seierherre med Kristus.” (Samme, 194, 1.)

LUTHER-ORD OM SKRIFTEMÅLET

90. OM SKRIFTEMÅLET

(Mot dem som sier at Skriften er Guds ord, og samtidig kaller absolusjonen for menneskers ord.) ”Slike tanker om to slags nøkler kommer av at man ikke anser Guds Ord for å være Guds Ord. Man anser det for menneskers ord, når det blir talt av mennesker /.../ og dikter dertil andre nøkler.” (= WA 30:2, 497.)

91. OM TRE SLAGS SKRIFTEMÅL

”Først må man vite at det i Skriften tales om tre slags skriftemål. Det første er det som skjer for Gud, det David taler om i **Sal 32:5** – *Jeg bekjente min synd for deg og skjulte ikke min skyld, jeg sa: Jeg vil bekjenne mine misgjerninger for Herren. Og du tok bort min syndeskyld.* /.../ Dette skriftemål må skje på den måte at du fordømmer deg selv som den som fortjener døden og helvetets ild. Slik kommer du Gud i forkjøpet, så han ikke får dømme eller fordømme deg, men må være deg nådig.

Det annet skriftemål skjer derimot for vår neste, og er «kjærlighetens skriftemål», liksom det første er «troens skriftemål» /.../ Når man har fornærmet sin neste, skal han bekjenne det for ham, slik Kristus sier i **Mt 5:23-25** – *gå først bort og forlik deg med din bror, og kom så og bær ditt offer frem! Skynd deg og vær føye- lig mot din motstander, så lenge du er med ham på veien osv.* Her krever han av begge parter at den som har fornærmet den andre, ber om tilgivelse, og at den fornærmede tilgir ham /.../ for Gud vil ikke være nådig mot noen og tilgi ham hans synd, om ikke han også tilgir sin neste. Heller ikke kan troen være rettskaffen, når den ikke bærer denne frukt, at man tilgir sin neste og ber om forlatelse, ja, uten det

må ikke mennesket komme frem for Gud. Er ikke denne frukt til stede, da er heller ikke troen og det første skriftemål rettskaffent.

Det *tredje* /.../ består i at man hemmelig i prestens ører regner opp sine spesielle synder /.../ Om dette (det private skriftemål) sier vi: Gud tvinger deg ikke til skrifte, om du ikke vil bli frelst eller eie hans nåde. Han vil heller ikke at du går hen og gjør det uvillig og med ulyst, men han vil at du skal gjøre det (bekjenne dine synder) av deg selv, av hjertens lyst og kjærlighet. Han tvinger deg heller ikke til å gjøre «hemmelig skriftemål» for presten, så fremt du ikke selv har lyst til det og ber om absolusjon.” (Kirkep, Palmesøndag, ev pr. = WA 15, 482ff.)

92. OM NØKLEMAKTEN

”Nøklerne er det embete, makt eller befaling som Gud har gitt kristenheten ved Kristus (Mt 16:19, 18:18, Joh 20:23) til å binde og å forlate menneskene deres synder.” (Om nøklene, = WA 30 II, 498.)

”Å løse og binde betyr /.../ å binde til syndene og løse fra syndene. /.../ Kristi nøkler hjelper oss til å komme til himmelen og det evige liv. Derfor kaller han dem også selv for «himmelrikets nøkler», da de utelukker den forherdete synder fra himmelen, men åpner den for den angrende synder. Derfor må Kristi nøkler omfatte hans blod, død og oppstandelse, med dem har han åpnet himmelen for oss. Med nøklene gjør han de elendige syndere delaktig i det han har fortjent med sitt blod. Altså er nøkleembetet et høyt, guddommelig embete, som hjelper sjeler bort fra synden og døden til nåden og livet, og gir dem rettferdigheten uten noen gjeringers fortjeneste, kun ved syndenes forlatelse.” (Formulae Missae. = WA 12, s 467.)

”Merk deg at han lover sikkert /.../ at det er bundet og løst det som vi binder og løser på jorden /.../ Han sier ikke: Det som jeg binder og løser i himmelen, det skal også dere på jorden, slik svermernøklenes lærere innbiller seg. Når skulle vi få vite hva Gud binder og løser i himmelen? Aldri. Da ville nøklene være forgjeves i verden og til ingen nytte. /.../

Han sier heller ikke: Dere må vite hva jeg binder og løser i himmelen. Hvem skulle kunne vite det? Men han sier: Når dere binder og løser på jorden, vil også jeg med det samme binde og løse i himmelen. Når dere gjør nøklenes arbeid, vil også jeg gjøre det, når dere gjør det, er det gjort, og det er ikke lenger nødvendig for meg å gjøre det om igjen. Hva dere binder og løser (sier jeg), det vil ikke jeg binde og løse mer, men det skal være bundet uten at jeg binder og løser. Min og deres gjerning skal være den ene og samme gjerning, og ikke to forskjellige gjeringer; mine og deres nøkler er de samme nøkler, og ikke to forskjellige nøkler. Når dere gjør deres gjerning, har også jeg gjort min med det samme; når dere binder og løser, har også jeg bundet og løst med det samme. /.../

Han pålegger seg selv og binder seg selv til vår gjerning. Med andre ord: Han be-
tror oss å gjøre sin egen gjerning. Hvorfor skulle vi da gjøre saken uviss eller snu
den opp ned ved å si at først må han binde og løse i himmelen?” (Samme, s 497.)

”- vil du forakte (privatskriftemålet) og gå stolt din vei uskriftet, så trekker vi den
slutning at du er ingen kristen og skal ikke nyte sakramentet, for du forakter det
som ingen kristen må forakte, og gjør at du ikke kan ha noen forlatelse for synden.
Og det er et sikkert tegn på at du også forakter evangeliet.” (Kort formaning til
skrifte i SK. = WA 31 I, 236f.)

”- om presten kommer over en horkar (el hore), ekteskapsbryter, dranker, /.../ bak-
taler, eller en annen som er kjent for å leve i åpenbare synder, må han for alt i ver-
den utelukke ham fra Nattverden, så sant han ikke offentlig har vist at han har for-
andret og forbedret sitt liv.

Men andre, de som faller av og til og deretter vender tilbake, og som sørger over at
de slik har falt, de skal ikke holdes borte fra sakramentet. De skal vite at det frem-
for alt er innstiftet nettopp for slike, for at de skal bli trøstet og styrket med det, for
”vi snubler alle sammen i mange ting” (Jak 3:2), og ”bær hverandres byrder” /.../
Den beste forberedelse /.../ er den at mennesket er i sorg og nød på grunn av syn-
den, døden og fristelsene, og derfor hungrer og tørster etter å bli frisk og sterk.”
(Formula missae. = WA 12, 215f.)

93. OM AVLØSNING MED FORBEHOLD

”En uviss avløsning er det samme som ingen avløsning, altså er den ikke noe annet
enn løgn og bedrag /.../

for hvem våger å si at hans anger er tilstrekkelig *for Gud*? Vår egen anger er jo
ikke tilstrekkelig (for Gud), men Kristus selv med sine lidelser må være vår anger
og godtgjørelse *for Gud*.” (Om nøklemakten, 1530. = WA 30 II, 480f, 496. Kur-
siv her.)

”Når man innbiller en kristen at nøkkelen (absolusjonen) kan ta feil og føre vill, da
kan han ikke stole helt og tro på noe av det nøkkelen lover ham. Det man kan tro
på, må man uten forbehold være sikker på og overbevist om, at det er Guds ord og
sannhet. Ellers blir det ikke noe annet enn en uviss antagelse og vaklende tro, ja,
vantro rett og slett.” (Samme, s 499.)

”Jeg kan nok angre og av hjertet forferdes over mine synder, men dermed får jeg
ikke syndenes forlatelse. Hvordan da? Kun ved å merke meg Ordet og løftet, og
tro det aldeles som om jeg hørte det av Herren Kristus selv. Han taler til meg ved
de tjenere han har innsatt, ja, i nødsfall ved enhver kristen. Til ham skal jeg se og
ikke til min anger og omvendelse.” (Huspostillen 19 s e Tref. = WA 52, 502, 27.)

”Ydmykhet er den høyeste av dydene, og ingen andre kan rose seg av å eie den, unntatt den aller mest hovmodige blant dødelig. Kun Gud ser ydmykheten. Kun han bedømmer den og bringer den fram i lyset, så ingen vet mindre om sin egen ydmykhet, enn den som virkelig er ydmyk /.../ Det faller dem aldri inn at de skulle være ydmyke /.../

Den falske ydmykhet derimot merker aldri at den er hovmodig, for om den fikk vite det, ville den ydmyke seg ved å tenke på denne stygge last /.../ for ydmykheten er en så fin og dyrebar sak at den tåler ikke å se seg selv i øynene, det hører bare med til de oppgaver som Guds øyne har /.../ For om noen kunne se sin egen ydmykhet, så ville han mene seg fortjent til frelsen og slik komme Guds dom i forkjøpet.” (Kommentar til Jomfru Marias lovsang (Magnificat), år 1520. = WA 7, 560ff.)

”Når du derfor går til privatskrifte, skal du ikke legge vekt på din bekjennelse, men merke deg prestens ord, så du gjør denne forskjell: En ting er hva du sier, en annen hva han sier som mottar ditt skriftemål. /.../ at han i Guds sted forkynner deg syndenes forlatelse. Her er det likegyldig om han er en prest i prekenembetets gjer-ning (eller en annen kristen). Det ord han taler, er ikke hans ord, men Guds ord, og Gud vedkjenner seg det som om han selv sa det.” (Kirkep, Om skriftemålet og sakramentene, Palmes. = WA 15, 486.)

«Siden det ikke handler om vår mening, men om Guds dom, kan ingen si uten uforskammet hovmod, at han er en rett angrende. St Paulus sier i **2 Kor 10:18** – *For ikke den som gir seg selv skussmål, holder prøve, men den Herren gir skussmål.* Dessuten sier også David i **Sal 19:13** – *Hvem kan forstå seg på villfarelser?* (NO 1930 – Hvem merker hvor ofte han feiler?)

Skulle mennesket være nødt til å si at det i sannhet er angrende, ble det tvunget til hovmod og til den umulige oppgave å kjenne all sin synd og ondskap /.../ Man burde lære de kristne dette, så skriftebarn visste at ingen anger er verdig eller tilstrekkelig for Gud. Det bør si: ”Se, Herre, jeg vet at jeg er ingen rett angrende i din dom, og at det ennå er mye ondt begjær i meg, som hindrer meg i en rett anger, men fordi du har lovt nåde, flyr jeg fra din dom /.../ og stoler på og tar tilflukt til ditt løfte i dette sakrament” (her absolusjonen). (Grund und Ursach, art 14. År 1521. = WA 7, 384.)

94. OM SYNDSBEKJENNELSEN I SKRIFTEMÅLET

”Først må du prøve hva det er som trykker deg - hvilke synder som nager deg mest og tynger din samvittighet. Dem skal du bekjenne og skrifte for din skriftefar. Derfor trenger du ikke å søke lenge og plage deg med å regne opp alle synder. Ta for deg de du kommer på, og si: Slik og slik har jeg feilet, og i det og det har jeg falt. Så ber jeg om trøst og gode råd, for et skriftemål skal være kort.

Kommer du på noe som du har glemt, skal du ikke la deg forvirre av det, for du har ikke skriftet som om det var en god gjerning eller plikt, men for å motta trøst av absolusjonen. Derfor skal man ikke la seg bekymre, om man kanskje har glemt noen synder i skriftemålet. Er de glemt, er de likevel tilgitt, for Gud ser ikke på hvor godt du har skriftet, men på sitt ord og din tro på det.

Absolusjonen er heller ikke slik å forstå, at noen synder skulle være deg tilgitt og andre ikke, men den er en fri preken. Den forkynner at Gud er deg nådig, og da må jo alle synder være tatt bort. Hold deg derfor kun til absolusjonen og ikke til din bekjennelse. Om du har glemt noe eller ikke, bry deg ikke om det. Tror du det, så har du det.

Kan du ikke tro, så klag også det for din skriftefar /.../ og si: ”Jeg vet jeg trenger absolusjonen, men jeg føler meg så altfor kald og svak i troen til å motta den.” For hvem ellers skulle du klage dine mangler, om ikke for Gud? Men hvor kan du finne ham, om ikke i din bror? Han kan hjelpe og styrke deg med Guds ord. Det er å skrifte rett. Gud gi at den hele verden var kommet såpass langt at enhver bekjente jeg kan ikke tro.” (Kirkep, Palmes, ev pr. = WA 15, 489.)

”- skal man ta med i skriftemålet hjertets skjulte synder, som kun er kjent for Gud og det menneske som har begått dem? /.../ Det vil jeg gjerne benekte. For /.../ skulle det være et krav, fikk vi ikke tid til annet /.../ enn å gå til skrifte /.../. Derfor er det best for oss at vi slår oss til ro med at vi ikke trenger å bekjenne hjertets skjulte synder i skriftemålet. Men om noen vil bekjenne også enkelte av dem /.../ så nevne kun slike som du med sikkerhet vet er mot Guds bud og som du har tillatt i ditt hjerte.

Så trenger ikke en mann å bekjenne /.../ tanker som kun har med ugifte eller gifte kvinner å gjøre. Og omvendt: Heller ikke en kvinne trenger å bekjenne tanker som har med en ung mann å gjøre. Man trenger heller ikke å bekjenne lyster og den urene kjærlighets begjær etter andre, eller at man kjenner lengsel etter det annet kjønn, den være så uren den være vil. Hertil vil jeg bemerke: Heller ikke de sterke følelser som slike begjær vekker, for verden og djevelen er som regel kilden til slike tanker og besvær. De må sjelen mange ganger lide mot sin vilje /.../ iblant hele dagen eller uken /.../

Djevelen hviler ikke, og vår natur er helt igjennom syndig /.../. Altså: Om noen vil bekjenne i skriftemålet disse hjertets skjulte synder, da må han (bekjenne) de tilfeller han helt har gitt etter for /.../. De som vil leve gudfryktig, faller sjelden eller aldri i slike synder, skjønt også de blir stadig plaget av slike tilbøyeligheter og fristelser.” (Confitendi ratio. = WA 6, 161f.)

95. OM ANGER OG TRO I SKRIFTEMÅLET

- ”nøklen eller syndsforlatelsen er ikke grunnet på vår anger og verdighet /.../. (Men) vår anger, våre gjerninger og vårt hjerte og alt hva vi er, skal være bygd på nøklene, og (vi skal) med full tillit forlate oss på dem som Guds Ord /.../. Du skal angre, det er sant, men at du med din anger skulle få visshet om syndenes forlatelse, og de bekrefte nøklenes verk, det er å forkaste troen og fornekte Kristus.” (= WA 30:2, 496.)

”Jeg kan nok angre og av hjertet forferdes over syndene mine, men dermed får jeg ikke syndenes forlatelse. Hvordan da? Kun ved å merke meg Ordet og løftet, og tro det aldeles som om jeg hørte det av Herren Kristus selv. Han taler ved de tjenerne han har innsatt, ja, i nødsfall ved enhver kristen. Til ham skal jeg se, og ikke til min anger og bot.” (Huspostillen 19 s e Tref. = WA 52, 502, 27.)

OM AVLØSNINGEN (ABSOLUSJONEN)

”Avløsningen er ikke noe annet enn (å forkynne) den syndsforlatelse som Kristus her (Lk 24:47) befaler at vi skal preke og høre.”

Og: ”Jeg bruker skriftemålet aller mest for dette stykkes skyld. Jeg hverken vil eller kan være det foruten, for det gir meg ofte – ja, endog daglig, stor trøst når jeg er bedrøvet og bekymret.” (= WA 30:3, 509)

“Det er derfor ikke nok, om du en eller to ganger i året innfinner deg til avløsningen og sakramentet. Så ofte synden uroer ditt hjerte, skal du gjøre bruk av den pakt som Gud har sluttet med deg i dåpen. Hold deg til Ordet og til Det hellige sakramente (her Alterets sakrament). Med dem har Gud gjort pakten med deg enda visere, så du ikke skal tvile på tilsigelsen av syndenes forlatelse /.../.

Således utøver kirkens tjenere en befaling - å forkynne syndenes forlatelse for enhver som ber om det, og å dele ut dåpen og vår Herres Kristi testamente.” (= Walch 2 XIII, 1180f. Overs e Per Jonsson: Evangeliep. 3 årg. Sommardelen, s 31.)

96. OM SKRIFTEMÅLETS Plass I NATTVERDBEREDELSEN

”- Om sognepresten selv eller predikanten /.../ vil gå til sakramentet uten skriftemål eller overhøring, så skal det ikke forbys ham. Samme sak gjelder andre forstandige personer, som kan redegjøre for seg selv. Det skriftemål vi bør ha som noe fritt, må ikke bli en ny papistisk tvang eller nødvendig vane.” (= WA 26, 216.)

Vi burde /.../ ha en slik skikk og orden /.../ at man først gjør kjent for presten hvem som vil motta sakramentet. Dette fordi han bør vite navnet på dem og kjenne til hva slags liv de fører /.../

Jeg mener at det likevel er nok at man èn gang i året spør og overhører dem som vil ha sakramentet. Og /.../ likevel være så forstandig at han ikke finner det nødvendig å spørre ham mer enn èn gang i livet, eller aldri /.../. Med denne ordning vil vi nemlig forhindre at verdige og uverdige strømmer samtidig til Herrens bord /.../.

Når presten /.../ ser at de forstår alt dette, må han deretter merke seg om de også med sitt liv og levnet vitner at de har en slik tro og kunnskap, for også satan forstår alt dette og kan snakke om det.” (Formula missae. = WA 12,215ff.)

«Om skriftemålets art og måte sier jeg dette: Gå til ham som har embetet (prest/pastor), og si: Mange er de synder som tynger min samvittighet, for med dem har jeg krenket Gud på det groveste. Blant dem er det særlig èn jeg vil bekjenne. Jeg ber deg at du reiser meg opp igjen med Guds ord og tilsier meg alle mine synders absolusjon (avløsning el syndsforlatelse). –

Må du regne opp synder som du skammer deg over, så sørg oppriktig over dem og be alvorlig at de må bli tilgitt deg for Kristi skyld, i følge hans løfte: «Den som dere forlater syndene, er forlatt.» (Joh 20:23.) Si: Jeg har også andre synder som tynger meg veldig, og jeg begjærer å bli befridd fra dem, og ber deg at de blir meg tilgitt.» (Preken over 1 Kor 11:23-25, 29. 15.4.1525. = WA 170 I:173-177.)

FEMTE PARTEN: ALTERETS SAKRAMENT

97. OM MESSEN I AVGRENSET MENING

”Messen er ikke en gjerning eller et offer (for Gud), men et ord og et tegn på den guddommelige nåde, som Gud anvender på oss for å opprette og styrke vår tro på ham (nemlig at han er oss nådig).” (= WA 10,2: 220. ”Messen” – her *den sakramentale handling*: Først konsekrere (fremsi Kristi testamentord over fremsatt brød og vin), deretter utdeling og sist spising.)

98. OM VELSIGNELSEN – KONSEKRASJONEN

”- det er nok for meg at Kristi blod er der. Det må gå vinen som Gud vil. Jeg vil heller ha kun blod med paven, enn kun vin med svermerne.” (= WA 26,462.)²²

”- jeg er fanget, jeg kommer ikke unna. Teksten står der for mektig, og ordene lar seg ikke rive løs fra sin mening.” (= WA 15, 394.)

Johannes av Damaskus, d 749: Pløying og planting virker i kraft av Guds ord og befaling i 1 Mos 1, men på den måte at frukten uteblir uten bondens gjerning. (Jf Herrens Bønn, fjerde bønn.)

99. OM GUDS HANDLENDE ALLMAKT I HERRENS NATT- VERD

”Ettersom Kristus er ett med Gud, må du henlegge dette hans vesen langt, langt utenfor skaperverket, så langt som Gud er utenfor, men på den annen side så dypt i skaperverket og så nær som Gud er i sitt skaperverk.” (Luther-sitat e Tom GA Hardt.)

”Selv om Kristus aldri hadde sagt eller innstiftet disse ord i nattverden - ”*dette er mitt legeme*”, så ville ordene ”*Kristus sitter ved Guds høyre hånd*” likevel fremtvinge at hans legeme og blod kan være der og /.../ på alle andre steder. Her trengs ingen (teori om) transsubstansiasjon eller forvandling av brødet til hans legeme. Han kan også være der uten den, for Guds høyre hånd må ikke først bli forvandlet til alle de ting den har for hånden. /.../.

Vi vil ikke kjekle om ord, om bare det blir stående, at det er ikke vanlig brød, det vi spiser i nattverden, men Kristi legeme...” (Mk 16:19. For at disse Kristi ord ”dette er mitt legeme” fremdeles må bli stående mot svermerne. 1527.)

”Det er ikke vår sak å utforske hvordan det er mulig, at brødet kan bli Kristi legeme og være nærværende (i sakramentet). Det er Guds Ord som vitner så, og ved

²² Læren om substansforvandling opphever ikke nattverden. Det er hva reformert lære gjør med bortforklarende og unnvikende tolkninger av Kristi ord.

det blir vi og tror det.” (Fra Luthers utleggelser av Efeserbrevet. Lutherläsaren 34, s 19)

«- alt er avhengig av dette ene, at man kunne lære barna å be: «Jeg tror på Gud, den allmektige.» Gud sier at jeg skal oppstå. Så tviler jeg ikke på at det skal skje. Men når vi tviler, skyldes det at vi mangler den barnlige tro (Kinderglaube). Som gjendøperne sier: Akk vann, hva er vann! De ser ikke at det er mulig for ham å frelse og vaske bort synd og død. Den barnlige tro mangler. Selv om de hører det allerede, så tror de det likevel ikke at alt er mulig for Gud. Slik det også skjedde med Maria (Lk 1:35).

Hvorledes kan det være mulig at Gud blir født? Og det uten manns sæd! Din narr! Gud er allmektig. /.../ I sakramentet er Gud skaper og ordensmann. «Ta det og et, dette er mitt legeme.» «Drikk alle derav, dette er mitt blod, den nye pakts blod, som blir utgytt for mange til syndenes forlatelse.» (Mt 26:26f.) Hvem har talt dette? Ikke et menneske, men han som har skapt himmel og jord. /.../

Det det skorter på, er vår tro - at Gud er allmektig. Vi vet så vel at brød er brød og vann er vann, men betrakt hvem taleren er: «Dette er mitt legeme og blod.» Ham må du ikke miste av syne. I begynnelsen sa Gud: «Bli lys! Og det ble lys.» (1 Mos 1:3)» (Fra preken over 1 Kor 15 (v 35). 11.5.1544. = WA 49: 395-415.)

«Hvordan skjer det? /../ Kristi legeme og blod har jeg helt sikkert på grunn av Guds ord: «Dette er mitt legeme som gis for dere.» For dere! «Dette er mitt blod som utgytes for dere.» Derfor gir Kristus meg sitt legeme og sitt blod for at jeg kan ha det til evig eie.

Siden dette er sant, likesom Kristi rettferdighet og alt hva han er, er mitt eget, og langt sikrere enn mitt legeme og mitt blod – da må jeg visselig tro at dette legeme er gitt for meg og dette blod utgytt for meg. Det er hva Kristus sier i **Joh 6:56**: «Den som spiser mitt kjød og drikker mitt blod, han blir i meg og jeg i ham.» For Kristus og jeg blir så innforlivet i hverandre, at min synd og urettferdighet og død blir hans, og hans rettferdighet og hans liv mitt eget.

Kort sagt: Her skjer **det aller saligste bytte**:²³ Alle de synder som jeg har, kaster Faderen på ham. «*Gud sendte sin i syndig kjøds lignelse og for syndens skyld og fordømte synden i kjødet*» (Rom 8:3). «*Han som ikke visste av synd, har Gud gjort til synd for oss, for at vi i ham skulle bli den rettferdighet som gjelder for Gud*» (2 Kor 5:21).

²³ Med dette uttrykk - uthevet her - sikter Luther til Jes 53:11, også kalt Bibelens krystalliseringspunkt.

I denne tro går jeg til sakramentet. /.../ Den som tror dette, tror ikke fordi han erfarer og føler, men stoler på Guds ord alene. Så går jeg til Kristi legeme, til ham som i sannhet er min egen, og tror at Kristus er i meg og jeg blir i ham. /.../

Om jeg merker syndens last og Guds vrede, da griper jeg i troen Ordet fatt, som vitner: Kristus er blitt meg rettferdighet fra Gud, til visdom og helliggjørelse og forløsning.²⁴ Dem fremholder jeg mot min dårskap, urettferdighet, urenhet og bundethet (el avmakt).²⁵ Så er dette sakrament gitt oss til en stadig øvelse for vår tro.» (Fra preken over 1 Kor 11:23-25, 29. 15.4.1525. = WA 17 I: 173-177.)

100. OM VERDIGE OG UVERDIGE NATTVERDGJESTER

”I troen skjer sakramentets innvortes, åndelige og rette nytelse /.../. Den tro vi må ha, om vi vil nyte dette sakrament verdig, er den faste tro, at Kristus, Guds Sønn, er vår stedfortreder som har båret alle våre synder på sine skuldre, at han er den evige godtgjørelse for våre synder, at han har forsonet oss med Gud Fader /.../ Men en slik tro har vi ikke alle. Gud gi at det var en av ti /.../

Denne mat vil ha et hungrig og lengtende menneske, for den går gjerne ned i en hungrig sjel, som stadig må kjempe med synden og gjerne vil bli den kvitt. Men det menneske som ikke er i denne tilstand, bør en tid holde seg borte fra dette sakrament. For denne mat vil ikke ned i et mett og fullstappet hjerte. Og skulle det likevel skje, gjør den bare skade /.../.

Best skikket er de som død og djevel anfekter. Man må fremfor alt gi (sakramentet) til dem, så de kan ha en fast og urokkelig tro - at ingenting kan skade dem, om så død og djevel gikk til angrep, for ved deres side står han som har makten over alle disse fiender /.../.

Dette brød er de sorgfulles trøst, de sykes legemiddel, de døendes liv, de hungriges mat, og en rik skatt for alle fattige og trengende.” (6. Fastepre 1522. = WA 10 III, 48ff.)

«Det er rett og slett nødvendig at hver og en tror (om seg selv), at jeg er det menneske som dette legeme og blod ble gitt og utgytt til syndenes forlatelse. Bring denne tro med deg når du mottar sakramentet. /.../. Straks legger fornuften til et bevis: Hun er ikke verdt en så stor velgjerning, og heller ikke i stand til å fatte den. Hun er knapt verdig til å høre trøst fra et menneske, eller at Gud befaler et hvilket som helst hellig menneske å utgyte sitt blod. Derfor medbringer ikke fornuften denne tro, enda den er høyst nødvendig /.../, men stritter i mot. Men den sanne tro holder fast ved dette, at Kristi legeme virkelig og sant blir rakt fram til dem som

²⁴ Jf rekkefølgen 1 Kor 1:30.

²⁵ Med ordet «Gebundenheit» sikter Luther til menneskets avmakt, bundet til synd og død.

mottar det. (Fra preken over 1 Kor 11:23-25,29. 15.4.1525. = WA 17 I: 173-177.)

«Har du syndet, skal du la deg forsone, og la hat og nid falle. Selv om anfektelsen fortsetter, så si: Fri meg, kjære Herre! Gå hen til sakramentet og frykt ikke. For dette ord om å spise og drikke uverdig, er ikke sagt om dem som gjerne vil bli synden kvitt, men om dem som har syndet og dertil vil bli respektert for det.» (Fra preken over 1 Kor 11:23-28. Onsdag e Påskedag, 8.4.1534. = WA 37: 374-379.)

1 Kor 11:29. – ««Dom» kaller han den straff som teksten handler om. «*For den som spiser og drikker uverdig, han spiser og drikker seg selv til doms.*» Den som ikke kommer i denne tro - at han er ett brød med Kristus, bør heller holde seg borte. Likeså om man trer fram til sakramentet bare for å oppfylle et bud (her pавens). Det fins også mange andre som bruker sakramentet som om det ikke var noe annet enn et stykke brød.

I strid med Kristi tydelige og klare ord, tror de fleste at her blir ikke Kristi legeme og blod rakt fram: «*Dette er mitt legeme.*» Derfor må alle de som trer fram til sakramentet, ha troen /.../ at her mottar du det legeme som ble gitt for deg, og hans blod som ble utgytt for deg.» (Fra preken 13.4.1525 over 1 Kor 11:23-25. = WA 17, I: 173-177.)

101. OM ADGANG TIL ALTERETS SAKRAMENT

”Du skal ikke gjøre Kristus til en tyrann, men la ham være hva han i sannhet er – kun en rikelig, overstrømmende nåde /.../ hans rike handler ikke om å forfremme de rettferdige, men om å hjelpe syndere og gjøre dem gudfryktige.” (= WA 12, 498ff.)

”Sakramentet skal man ikke kaste til den store hop /.../ Her må jeg først vite, om det (evangeliet) har truffet den som kommer til sakramentet. Jeg må ikke sveve i tvilens tanker, men være viss på at den jeg gir sakramentet til, har tatt imot evangeliet og har en rettskaffen tro.” (= WA 12, 485.)

102. OM KIRKENS SAMFUNN I ENHETENS SAKRAMENT

”Kristus med alle de hellige ikler seg vår skikkelse med sin kjærlighet, og strider med oss mot synden, døden og alt ondt. Dermed blir vi oppildnet i kjærlighet, ikler oss hans skikkelse, og forlater oss på hans rettferdighet, liv og salighet. I samfunnet mellom hans goder og vår ulykke er vi èn kake, ett brød, ett legeme, èn drikk, og alt er felles. /.../ Slik blir vi ved kjærligheten forvandlet til ett og har alt felles. (Preken om det høyverdige Sakrament og broderskapene, 1519. = WA 2, 748.)

«Kristenheten (her: de kristne) må være enig, så den har samme sinn, tro og lære og alt foregår helt likt (her: i læren). Vi må komme sammen og holde oss til ett hode. Så ser man da, når man trer fram til sakramentet, hvem de er som hører og tror evangeliet. Det kan vi ikke vite så sikkert av Ordet de hører, for der står den som skal høre mitt ord, men kan være min fiende. Så binder også evangeliet sammen, men sakramentet desto mer. Når en (av dem) bekjenner åpent hva han tror, da skiller de seg ut de som tror ulikt, mens de som tror likt, samler seg i samme tro, tanke og sinn for Herren.

I kirken er det nødvendig at de (troens bekjennere) blir sammenføyd og ikke splittet i troen. I kirken har man derfor kalt dem for *communio*, det er et samfunn. Og de som vil være ulike, har man kalt utelukket (dvs uten adgang til kommunionen). De reserverer seg mot læren, ordene og meningen, og dem skal man ikke lede sammen med den lille flokk som Kristus holder sammen, de som er av samme mening.

Dessuten tjener sakramentet til å holde (dem) sammen. Derfor har fedrene (kirkefedrene) sagt: Sakramentet ligger der inne i brød og vin. Brødet blir bakt sammen av mange små korn. De har hver for seg sin egen skikkelse og heretter er det knadd sammen til en skikkelse. /.../ Kristus har så hjertens gjerne innstiftet dette sakrament for å bevare samholdet i lære, bruk og liv. Utvortes sett kan vi ikke være like. Den ene er en ugift kvinne, den andre en ektemake, men overfor Kristus er det ingen mann og kvinne, for der heter det å tro på Kristus.

Jeg har det samme evangelium som min hustru. Jeg spiser sakramentet, Kristi legame, slik hun gjør. Jeg tilhører himmelen på samme vis som et barn eller en kvinne. Alt skal da være likt. Der vet man ikke annet enn å holde fast ved det som mannen lærer. De som bor i Jerusalem, tror det samme som meg som er her, og likevel er vi ukjent for hverandre.

Da kommer djevelen og vil rive dette samhold i stykker, for han vet godt hva for skade de påfører ham. Dette er den første nytte, at dette sakrament tjener til å holde kristenheten sammen.» (Preken over 1 Kor 11:23-25. 8.4.1534. = WA 37:374-379.)

103. OM IHUKOMMELSEN – EN BEKJENNELSE

Kristus «vil at dette sakrament skal være et sakrament for den offentlige bekjennelse, for han sier: «*Gjør dette til min ihukommelse.*» Med dette mener han prekenen og forkynnelsen, slik Paulus kaller den.» (Fra en bordtale i begynnelsen av 1530-årene. = Bordtaler I: 534, 7f. Nr 1058.)

Nå er offer «*frukt av lepper som bekjenner hans navn*» (Heb13:15). /.../ Deres tjeneste og verk er det rette offer. Vi lover og takker og bekjenner hans Navn i full offentlighet, at han har forløst oss med sin død og oppstandelse. /.../ Er vi døpt, vil Gud at vi skal bekjenne hans Navn. Slik (han befaler): «*Gjør dette til min ihukommelse*» (1 Kor 11:24). Det er som om han vil si: Forkynn meg og bekjenn mitt navn! Vårt prestedømme består fremfor alt i dette at vi frembærer takksigelser for hans uutsigelige nåde og gave.

Nå lider vi forfølgelse (trengsler). Da følger et annet offer; vi bekjenner at Kristus er død og oppstanden. Dette offer er «leppers frukt», og dermed all vår gjerning et offer (Heb 13:10ff). Dette er den nye pakts prestedømme, at vi lover Kristus, takker ham og hjelper vår neste til legeme og sjel. Disse stykker er især de som følger troen.» (Fra preken 26.5.1538. Joh 16:23-33. = WA 46, 380-388.)

«Sakramentet skal man gi til dem som vitner og bekjenner, så læren om troen blir bevart hos de troende: Kristus døde for våre synder. Den som kommer fram til sakramentet, bekjenner i handling at Kristus har gitt sitt liv for ham. På denne trøst trer han frem og bekjenner. Slik har Kristus ordnet det.» (Fra preken på Skjærtorsdag. Aftensang, 18.4.1538.)

Hovedsaken i Herrens Nattverd er ikke vår lovprisning. Kristus «kan si: Jeg trenger ikke din lovprisning. Jeg kan godt unnvære den. Jeg er den samme enten du lovpriser meg eller ikke. Jeg er Guds Sønn. – Han forblir den samme, hverken bedre eller dårligere med min lovprisning. Men vi befinner oss i nød. Derfor innstiftet han nattverden oss til gode.» (Fra preken over 1 Kor 11:23-25. 6.4.1534. = WA 37:374-379.)

104. OM MESSEN I SAMSVAR MED KRISTI BEFALING

”Gud skje lov, i våre kirker kan vi vise den kristne en rett kristelig messe etter Kristi ordning og innsettelse, og også etter Kristi og kirkens rette mening. Fram for alteret trer vår prest, biskop og tjener i presteembetet, rett og redelig og offentlig kalt, men forut vigslet, salvet og født i dåpen til Kristi offerprest /.../ Han synger offentlig og tydelig Kristi ordning, som er innstiftet i nattverden, tar brød og vin, takker, deler ut og gir det i kraft av Kristi ord: ”Dette er mitt legeme, dette er mitt blod. Gjør dette” osv. til oss andre, som er der og vil ta imot.

Og vi som gjerne vil motta sakramentet, kneler ved siden, rundt omkring ham, mann, kvinne, ung, gammel, herre, tjener, frue, tjenestepike, foreldre, barn, alle som Gud der bringer sammen, alle sammen rette, hellige medprester, helliget ved Kristi blod og salvet ved Den Hellige Ånd og innviet i dåpen. Og i denne vår medfødte, arvelige prestelige ære og pryd er vi der /.../ og lar ikke presten vår stå der for seg selv og fremsi Kristi ordning for seg alene, men han er vår alles munn,

og alle sier vi dem av hjertet med ham og med oppløftet tro for Guds Lam, som er der for oss og hos oss og etter sin ordning bespiser oss med sitt legeme og blod.

Dette er vår messe og den rette messe, som vi ikke gir slipp på.» (Om privatmesse og prestevigsel, 1533. = WA 38, 247.)

105. OM "OFTE" ALTERGANG

Augustin: "Det er ikke sakramentets fravær som fordømmer, men forakten for det."

"Det kan ikke settes opp en alminnelig regel om når og hvor ofte, eller at alle og enhver skal gå til dette sakrament. Den slags uutsigelige rike skatter, som Gud har gitt oss i sin nåde, tilhører ikke alle, men kun dem som er i trengsel, forfølgelse og motgang, enten legemlig eller åndelig, utvortes eller innvortes, enten årsaken er djevelen eller mennesker." (Fra seks fastepr 1522. = WA 10 III, 48ff.)

«Når vi nå har fått den rette forståelse og lære om sakramentet, så er det også høyst nødvendig å komme med en formaning og oppmuntring, så man ikke lar denne store skatt passere til ingen nytte, som daglig blir forrettet og utdelt blant de kristne. Det betyr at de som vil være kristne, må innstille seg på å motta dette høyverdige sakrament ofte.

Vi ser jo at mange er blitt late og trege til å bruke det. /.../ Noen lar seg hindre og skremme, fordi vi har lært at ingen skulle gå til sakramentet uten at han er drevet til det av en følbar hunger og tørst. Noen fremholder at det er en fri sak og ingen nødvendighet, og at det er tilstrekkelig at en tror. Da er følgen den at de fleste blir rent avstumpet og forakter både sakramentet og Guds Ord.²⁶

Nå er det ganske sant /.../ at en absolutt ikke må /.../ tvinge noen. Vi må ikke stille til nye sjelemord. Men det skal enhver likevel vite, at en skal ikke regne dem som kristne, de som i så lang tid holder seg borte fra sakramentet. For Kristus har ikke innstiftet sakramentet som et skuespill å se på. Han har påbudt sine kristne at de skal ete og drikke og samtidig ihukomme ham. /.../ dette skulle bevege deg og tvinge deg, at han ønsker det og at det er ham til behag. /.../

Alt vi gjør er å formane deg til å gjøre det du burde gjøre – ikke for vår skyld, men for din egen skyld. Han lokker og drar deg. Vil du forakte det, så får du selv ta ansvaret. /.../ Det er ganske sikkert, det har jeg selv kommet til av egen erfaring, at hvis noen holder seg borte fra sakramentet, så vil han for hver dag som går, bli mere kald og avstumpet – og til slutt tenker han ikke mere på det.

Hvis en vil unngå dette, må en prøve sitt hjerte og sin samvittighet, og oppføre seg som et menneske som gjerne vil stå i et godt forhold til Gud. Jo mer dette skjer,

²⁶ Store Katekisme gjenspeiler situasjonen i 1528. Fra begynnelsen av 1530-årene ble massealtergang et kjennetegn ved den wittenbergske reformasjon, især i de nordtyske byene.

dess mer vil hjertet brenne og bli varmt, så det ikke fryser til.» (SK Nattverden, 39-42, 52-54.)

”Du er ikke fordømt, om du må være uten sakrament /.../ øv deg for øvrig i Guds Ord, i troen og kjærligheten, og la dem som er sikre i sin samvittighet, omgås med sakramentet.” (= WA 18, 35. Råd til den som er kommet i tvil om sakramentet).²⁷

106. OM NYTTEN AV UDØDELIGHETENS SAKRAMENT

“(Jesus sier: ”Gjør dette” /.../ Enten du er verdig eller uverdig, så har du her hans lege-me og blod i kraft av de ord som kommer til brødet og vinen. Merk deg dette og husk det godt, for i disse ord har vi hele vår grunnvoll, vårt vern og vårt verge mot all villfa-relse og forførelse som har kommet og skal komme.

/.../ Nå kommer vi til kraften og nytten av sakramentet, altså grunnen til at det ble innstiftet. Dette er det nødvendig å være klar over, for at en skal vite hva vi skal søke og motta der. Dette er klart og lett å forstå ut fra de ord som er nevnt: Det er mitt legeme og blod, gitt og utgytt FOR DERE til syndenes forlatelse. – Det vil kort og godt si: Vi går til sakramentet fordi vi der mottar den dyrebare skatt ved hvilken vi får syndenes forlatelse.

Hvordan kan det være mulig? Fordi Ordet står der og gir oss det. Han ber meg ete og drikke for at det skal være mitt, og for at det skal være til gagn for meg som et sikkert pant og tegn – ja, det skal være selve den gave som han har vunnet for meg mot mine synder, mot døden og alt ondt. Med rette blir det kalt “mat for sjelen”, etter som det nærer og styrker det nye menneske.

Ved dåpen blir vi født på ny. Men vårt kjød og blod har ikke mistet sitt gamle skinn. Det er så mange hindringer og anfektelser fra djevelen og verden at vi ofte blir trette og matte. Under tiden snubler vi også: Dette sakrament er derfor gitt til daglig føde og næring som troen kan styrke seg og nære seg på, så den ikke skal gi opp kampen, men bare bli sterkere og sterkere. For det nye livet skal være slik at det stadig vokser og går fremover. Men det må lide mye motstand. Djevelen er en rasende motstander. Når han ser at noen står imot ham og angriper det gamle mennesket, og han så ikke kan overrumple oss med makt, da smyger og sniker han omkring på alle kanter. Han forsøker alle slags kunster, og gir seg ikke før han har trettet oss ut, så vi enten gir opp troen eller mister motet og blir likegyldige og utålmodige. Når hjertet kjenner at det blir for tungt å holde ut, da har vi fått den trøst at vi kan hente ny kraft i sakramentet og bli oppkvikket.

²⁷ Med rette avviser Luther at dåps- og nattverdsakramentene er *absolutt* nødvendige. Joh 6:53 handler ikke om nattverdets sakrament, men om troen. Det er typisk for kirker i reformerte tradisjoner fra Zwingli og Calvin, at de ved hjelp av tekster som handler om noe annet, bortforklarer Herrens tydningsord («dette er»).

/.../ (Ordene) ”for dere” oppmuntrer og driver kristne til å komme sammen ofte til Ordets og Sakramentets gudstjeneste. I disse ord ligger all vår verdighet og frimodighet for Gud.

/.../ Da må vi ikke betrakte sakramentet som noe skadelig /.../, men heller innse at det er en helsebringende, trøstefull medisin, som hjelper deg og gir deg livet både til sjel og legeme. For er sjelen reddet, er kroppen hjulpet også. Hvorfor stiller vi oss til sakramentet som var det en gift som ville ta livet av oss, om vi spiste av den?” (SK, Nattverden, 17-27, 64-66, 68.)

”- hjertet vet godt hva munnen spiser, for det griper ordene og spiser på åndelig vis hva munnen spiser på legemlig vis. Men mens munnen følger hjertet, må (munnen og hele kroppen) leve for hjertets skyld og det i all evighet. Den lever ved Ordet til evig tid, fordi her spiser munnen legemlig den samme evige mat som hjertet spiser sammen med den på åndelig vis.” (= WA 23, 180.)

”- hjertet vet vel hva munnen spiser, for det griper ordene og spiser på åndelig vis hva munnen spiser på legemlig vis. Men mens munnen følger hjertet, må den (munnen og legemet) leve i all evighet for hjertets skyld. Ved Ordet lever (hjertet) evig, for her spiser (munnen) legemlig den samme evige mat som dens hjerte spiser sammen med (munnen) på åndelig vis.” (= WA 23, 180.)

1 Kor 11:26 – *inntil han kommer*. «Da skal han komme offentlig til syne og si: Du har del i mitt blod. For han sier: «*gitt for dere*.» Tror du dette, mottar du saligheten. Da er døden en barnelek. Ja, den skal bli oppslukt, som vi skal se på den dag. Imens skal vi frembære takksigelse, for Kristus har tilintetgjort døden, og stadig si: Hvor er min svakhet, min død? Jeg hører at Guds Sønn har lidd døden og utgytt sitt blod, og det for meg. De som tror dette, skal motta meg med munnen, og det skal følge et evig, salig liv og legemet skal oppvekkes. Sammenlignet med vår død er den død som Gud dør, det aller høyeste frelsesmiddel mot døden. De som tror dette, skal bestå for Gud... /.../

Den som mottar /.../ Kristi legeme og blod, takker Gud som har latt oss oppleve denne glade tid /.../ For hans ord - «*gitt for dere og utgytt*» - lyver ikke. Han sier ikke «for meg», men «*for dere*» som har synd og død og er fordervet fra Adam av. Hold dere derfor til Kristi legeme og blod, for det er det levende brød, kommet ned fra himmelen. (Joh 6:51.) /.../ Derfor, når vi bruker dette sakrament, skal vi synge og tale om det, og ikke tvile derpå, at Kristi blod ble utgytt for oss.

Når noen dør, dør han likevel ikke, selv om han forvandles til støv. Dere blir likevel oppvekket på Dommens dag, for dere har mottatt mitt legeme som ble gitt for dere, og mitt blod som ble utgytt for dere.» (Fra preken over 1 Kor 11:23-26. 28.7.1538. = WA 46:478-480.)